PAULUS ELUCIDATUS

Sive

COMMENTARIUS PARAPHRASTICUS

IN

OMNES EPISTOLAS D. PAULI GENTIUM APOSTOLI.

AUCTORE P. ANTONIO REMY,

Societatis JEſu.

CUM APPROBATIONE SUPERIORUM.

AUGUSTÆ VIND. & RATISBONÆ,

Sumptibus Strötter, & Feſenmayr.

Typis Anton. Maximil. Heiſs, Reverendiſ. & Celſiſ. Princip. & Epiſcopi Conſtant. Typogr. Aulici. 1739.

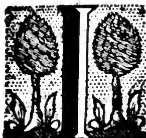
REVERENDISSIMO,
ILLUSTRISSIMO,
EXCELLENTISSIMO
DOMINO, DOMINO
FRANCISCO,

S. Blasii Ord. S. Bened. Abbati, Monasticæ Congregationis S. C. & R. C. M. Consiliario Intimo Actuali, Ejusdémque & Provinciæ Anterioris Austriæ Capellano hæreditario, Domino Imperialis Dynastiæ
Per districtum Brisgoiæ Bondorf, Gurtvveil, Oberriedt, Stauffen &c.
Inclyti Statûs Ecclesiastici A. A.

PRÆSIDI

Perpetuo, Sacr. Pal. Cæsar. Comiti ad S. Blasium, Cæterísque Reverendissimis, Religiosissimis, Perillustribus, Generosis, Prænobilibus, atque Amplissimis DD. Ejusdem Inclyti Statûs Commembris, Præsulibus, Abbatiss. Ordinis Teutonici Equitibus & Commendatariis, Collegiatarúmque Ecclesiarum Præpositis

DOMINIS
Gratiosis.

Nexſpectatum, nec non ſupervacaneum fors nonnullis videbitur hoc lucubrandi genus à Scriptore Germano ſuſceptum in tantâ, ut de *SS.PP* tum Latinis, tum Græcis nil memorem, Hiſpanorum, Luſitanorum, Italorum, Gallorum, & Belgarum copiâ, qui eruditiſſimos in Sacras paginas, atque has ipſas divino Spiritu, zelóque Apoſtolico plenas Doctoris Gentium Epiſtolas commentarios in lucem dederunt; ego verò ut inſtituti mei rationem vel excuſationem exhibeam, eam ipſam ob copiam tum præſentis ſæculi faſtidio oneroſam, tum vitæ humanæ brevitati incommodam poſt traditas 32. annis è ſuperiori loco altiores diſciplinas requiem aliquam ac reſpirationem denique nactus tempus reliquum

quum optimè collocandum censui, si magnorum virorum exemplo me sacrarum litterarum studio addicerem, ac præsertim istarum Epistolarum satìs per se obscurarum intelligentiæ, ut quæ toties per annum tum in sacrosancto Missæ sacrificio, tum in horis Canonicis legendæ ab Ecclesiâ proponuntur, tanquam aurifodinæ reconditæ, & non nisi ingenti labore ac industriâ detegendæ, atque formandæ nostræ pietati in lucem publicam proferendæ. Rem itaque aggressus ùtùt difficilem, divino tamen præsidio suffultus in id unum incubui, ut genuinum litteralem sensum tanquam fundamentalem, primóque intentum facili claráque Paraphrasi exponerem, obscura explicarem, & singulorum tum capitum, tum versuum aptam ordinatámque connexionem ostenderem, quæ una est, meo quidem judicio, ex præcipuis in sacrorum Voluminum explanatione difficultatibus, atque ita tum intellectum legentium discussâ caligine illustratum recrearem, tum voluntatem piorum affectuum scintillis, quas liberaliter suppeditant, ingerúntque, saluberrima hujus Apostoli monita ad omne virtutis studium accenderem. Ut autem consilii mei, & suscepti laboris ratio non lubricis ingenii proprii conjecturis,

ris, ſed ſolidiori fundamento inniteretur, paraphraſin hanc ex SS. PP. & probatiſſimis ſacrarum litterarum expoſitoribus concinnavi, quos paſſim allegare ſupervacaneum duxi, tum ne opus nimiùm excreſceret, tum quòd conglobatæ ejusmodi allegationes Lectorem remorentur, & ſiquidem is paulò curioſior ſit, & incredulus, in prolixioribus commentariis inveniri facilè poſſint.

Porrò circumſpicienti mihi, cujus præcipuè patrocinio has meas lucubrationis ſanctioris primitias dedicarem, primò & ante omnes occurrit Statûs Veſtri Eccleſiaſtici ac Religioſi dignitas atque auctoritas Ampliſſima, cujus nimirum eſt de hujusmodi argumentis & ſcriptionibus ſacris pro veſtrâ ſapientiâ & multiplici experientiâ judicium ferre, dein Ejusdem in minimam Societatem noſtram & Collegium noſtrum Friburgenſe benevolentia ac beneficentia tot favoribus conteſtata, & in noviſſima apotheoſi ſancti noſtri Joannis Franciſci Regis luculentiſſimè comprobata.

Admittite itaque Reverendisſime, Illuſtrisſime, Excellentisſime Domine Præſes, cæteríque Reverendisſimi, Religioſisſimi, Perillu-

illustres, & Gratiosi Domini pro tantis acceptis beneficiis levidense hoc, ac tenue grati animi memnosynon, & indulgete, ut in nobilissimis ac selectissimis vestris Bibliothecis locum aliquem habeat hoc volumen, & inter tot egregia monumenta, quæ viri sanctissimi ac doctissimi ex Religiosis vestris Ordinibus sæculis omnibus posteritati reliquêre, se gaudeat esse collocatum, atque ex tam illustri consortio splendidiorem lucem, ex tam præpotenti verò gratiosóque patrocinio immunitatem acquirat, ac securitatem publicam.

Reverendiss. Excellentiss.

Perillustri. Prænobilium Gratios.
Dominationum Vestrarum

Devotissimus & Infimus

ANTONIUS REMY
Soc. JEsu.

FACUL-

FACULTAS
R.P. PROVINCIALIS
CUM
PRIVILEGIO CÆSAREO.

Cùm DD. Franciſcus Antonius Strötter, & Joannes Antonius Feſenmayr Cives, & Bibliopolæ Auguſtani, Librum, cui Titulus: PAULUS ELUCIDATUS &c. à P. Antonio Remy Societatis noſtræ Sacerdote conſcriptum, Typis vulgare deſiderent: Ego RUDOLPHUS BURCKHART Societatis JESU, per Germaniam ſuperiorem præpoſitus PROVINCIALIS, poteſtate ab Admodum R. P. FRANCISCO RETZ Societatis noſtræ præpoſito GENERALI, mihi conceſſa, Eisdem ad hanc primam duntaxat editionem impertio facultatem, ſimúlque communico Privilegium Cæſareum, quô aliis Bibliopolis, & Typographis interdicitur, ne dictum Librum citra conſenſum Superiorum vel recudere, vel intra fines Imperii, & hæreditarias S. C. MAJESTATIS Provincias inferre præſumant. In cujus confirmationem has Litteras Chirographo meo, & conſuetô Officii Sigillô munitas dedi.

Landſpergæ 22. Octobris Anni 1738.

(L. S.)

RUDOLPHUS BURCKHART.

COM-

PRÆFATIO.

Quod non Oratoribus modò, sed etiam insignioribus scriptoribus in more positum est, ut ab initio auditores vel lectores suos attentos, dociles, & benevolos sibi reddere studeant, id in præsenti quoque commentario faciendum mihi non abs re judico; ne autem prolixiori præfatione fastidium potiùs, quàm orexin excitem, paucis rem expediam. Attentionem jure optimo sibi postulat præstantia Auctoris harum epistolarum, docilitatem earum utilitas, benevolentiam conatus à commentatore non perfunctoriè sed solerter adhibitus ad obscuritatem dilucidâ & ordinatâ paraphrasi removendam. Auctorem quod attinet, qualis, quantúsque fuerit, non tantùm ex prööemio Cornelii à Lapide, & Benedicti Justiniani de prærogativis illius, nec non ex Actibus Apostolorum, ex ipsis epistolis, ex sanctis Patribus, Divo præsertim Chrysostomo, qui in ejus laudes eloquentissimè, ubicunque se occasio offert, effunditur, ex Ecclesiæ universæ veneratione luculenter patet, sed etiam ex consideratione & observatione aliquarum præcellentiarum, quibus insigne hoc vas electionis præ aliis Apostolis, Sanctis, & Doctoribus totidem veluti gemmis mirum in modum resplendet. Et inprimis quidem illustris planè & extraordinaria fuit ejus vocatio ad Apostolatum; ipse enim à Christo immortali & glorioso è cœlis vocatus est, cùm alii Apostoli à Christo mortali in terris vocati sint, quasi satis non fuerit Apostolicum

Collegium pro conversione orbis universi ab ipso Veritatis ac Sanctitatis Magistro per triennium & ultra instrui, & à Spiritu sancto postmodum abundantiùs illustrari, accendi, ac confirmari, nisi columna hæc, fax, & tuba Evangelica accederet, & ultimam perfectionem adderet. Deinde si magna fecisse ac pertulisse argumentum minimè dubium est ex'miæ sanctitatis, quis in laboribus pluribus, quis in carceribus abundantiùs, quis in crucibus & plagis majoribus, quis in periculis adeò intrepidus, quis in arduis tam generosus & excelsus, quis in ærumnis adeò cordatus, & exultabundus, quis in amore & imitatione JEsu Christi, & quidem crucifixi ardentior, quis in zelo animarum flagrantior, adeò ut pro fratribus suis obstinatis, nempe Judæis, optaret anathema esse à Christo, sive ejus gloriâ æternùm excidere, modò illos lucrifacere & convertere posset, quis tanta non dicam moliri, sed & cogitare ausus fuit, quanta molitus est, fecit, & confecit Paulus? Quare mirum non est, totam Ecclesiam Paulum tanquam suum totiúsque orbis doctorem colere & indigitare, atque per antonomasiam Apostolum ac Doctorem gentium nuncupare, unde in Collectâ de eo ita precatur: DEus qui universum mundum S. Pauli Apostoli prædicatione docuisti. S. quoque Chrysostomus homil. 4. de ejus laudibus paucis multa complectitur: etenim, inquit, homo ignobilis, (Paulus) abjectus & circumforaneus, qui artem exercebat in pellibus, in tantùm virtute progressus est, ut vix 30. annorum spatiô Romanos, & Persas, & Parthos, & Medos, & Indos, & Scythas, & Æthiopes, & Sauromatas & Saracenos, & omne prorsus humanum genus sub jugum mitteret veritatis. Hæc ille, ut taceam, quid in Græciâ, in Illyrico, in Hispaniâ, in Italiâ, & alibi præstiterit, solis instar universam terram lustrans, sapientiâ suâ illuminans, & ardore divini spiritûs inflammans. Unde idem citatus D. Chrysostomus homil 8. de ejus laudibus eò denique rerum ab eo gestarum gloriam extollit, ut universos Patriarchas, Prophetas, Apostolos, Sanctósque omnes antecelluisse asseveret. Cui, inquit, te ô sancte Paule, justorum Veteris aut Novi Testamenti audeam comparare? omnium quippe virtutem quasi in arcâ quadam sed cum multo prorsus cumulo condidisti. Denique etiamsi totum contra te aliquis sigillatim justorum appendat chorum, inveniet trutinam virtutum ponderibûs à tuâ parte depressam. Tum post factam singillatim comparationem S. Apostoli cum præstantissimis, V. ac N. Testa-

ſtamenti Sanctis concludit: Etiamſi Angelorum, etiamſi juſtorum hominum circumvolem choros, non invenio comparationem, cui non cumulo meritorum Paulus occurrat.

Denique ſi cœleſtem & divinam Pauli ſapientiam conſiderare velimus, eam non in terrenâ, ſed cœleſti ſcholâ & curiâ cœli empyrei, ad quod raptus fuit, hauſit, ibidem quaſi creatus & conſecratus Magiſter Evangelii, doctórque orbis, ibi arcana verba audivit, myſteria ſcilicet abſcondita à conſtitutione mundi, atque ita profundè percepit, ut ipſos angelos nonnulla pleniùs edocuerit, uti obſervat Corn. à Lapide in ſuo prôemio cap. 3. allegans illud Apoſtoli Eph. 3. mihi omnium Sanctorum minimo data eſt hæc gratia, in gentibus evangelizare, ut innoteſcat principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam (puta per me Eccleſiæ Doctorem) multiformis ſapientia DEi ſecundùm prædefinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto JEſu Domino noſtro. Ex hac ſublimi ac profundiſſimâ ſapientiâ divino ſpiritu & ardore quaſi ſeraphico inflammatâ provenit, quòd utraque hæc ita mixtim & glomeratim eructet & convolvat, verba ſunt ejuſdem Cornelii, ut ſeipſe capere, ſuámque vim exponere non poſſe videatur; ac velut baliſtæ noſtræ nitrato ac ſulphureo pulvere gravidæ eo accenſo ingentes ferri, æris, lapidum globos fulminum inſtar, flammîs eluctantibus cum horrendo fragore & fumi convolutione contorquent, ita incenſum Pauli pectus ſapientiâ æquè ac ſpiritu gravidum & turgidum, cùm denſas utriusque flammas expromere & ejaculari nititur, quaſi fumô intermicantia fulgura & crebra tonitrua verborum & ſententiarum vomit, & conglobat, eáque de cauſâ menti audientium & legentium nebulam non rarò offundit, quæ deinde ſi à doctore elucidetur & clareſcat, in magnum doctrinæ & charitatis incendium flammeſcit. Hæc ille. Sublimitas nempe myſteriorum, & abundantia divinarum illuſtrationum, & anguſtiæ temporis ad ſcribendum conceſſi tot inter labores non invenerunt verba & phraſes ſatis emphaticas, dignitati rerum proportionatas, ſimúlque dilucidas; quod enim auris non audivit, nec in cor hominis aſcendit, multò minùs humana lingua ſat expeditè, ordinatè & clarè eloqui poteſt ad aliorum captum, quibus divina myſteria non niſi per obſcuram fidem innotuêre. Unde Apoſtolus ipſe 1. Cor. 2. inquit: prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritûs & virtutis, ut fides veſtra non ſit in

 ſapi-

ſapientiâ hominum, ſed in virtute DEi. Sapientiam autem loquimur inter perfectos, ſapientiam verò non hujus ſæculi neque principem hujus ſæculi, ſed loquimur DEi ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt &c. Apoſtolus ergò, dum hanc abſconditam, adeóque obſcuram, & reconditam ſapientiam nos edocere vult, ſenſu rebúsque turgidus ad verba, ſyntaxin, ordinem & connexionem non æquè reſpicit, ſed multa commiſcet, inſerit, incidit, mutilat, divaricat, abſorbet, ad quam obſcuritatem non parùm contribuunt phraſes græcæ & hebraicæ paſſim occurrentes, & non ita perſpectæ latinæ duntaxat linguæ peritis.

De præſtantiâ porrò & utilitate ipſarum epiſtolarum ut etiam aliquid dicamus, tanta eſt, ut earum lectioni converſionis ſuæ magnam partem ingens illud Eccleſiæ & Africæ lumen Auguſtinus adſcripſerit lib. 7. confeſſ. cap. 21. S. Chryſoſtomus præfat. in D. Pauli epiſtolas, ſcientiam ac eloquentiam ſuam illis attribuit: neque enim nos, ait, quæ ſcimus, ſi quid ſcimus, ab ingenii bonitate atque acumine, ſed quòd erga hunc virum impensè affecti ab illius lectione nunquam diſcedimus. Quapropter ſi & vos quoque lectioni diligenter attendere volueritis, nihil aliud vobis erit requirendum. Hæc ille. Doctor Angelicus epiſtolarum iſtarum meditationi plurimùm addictus ampliſſimos ex eâ fructus referebat, recreatus etiam apparitione & inſtructione magni hujus Apoſtoli, ſi quando difficultas abſtruſa occurreret, unde Eccleſia in ejusdem officio canit: ſcholas Thomæ Paulus ingreditur, ſacra ſimul fantur myſteria.

Inſiſtebat nimirum veſtigiis ſanctiſſimi ſui Patriarchæ, de quo Joan. Ant. Flaminius ſcribit, cùm cerneret Romæ, quotidie occupatis cum Pontifice Cardinalibûs, eorum miniſtros in aulâ variis deambulationibûs & nugis tempus terere, indoluiſſe, & Pontificem adiiſſe, ac dixiſſe, turpe & damnoſum eſſe, tempus à tantâ multitudine incaſſum teri, ſibi videri utile futurum, ſi tantiſper, dum Cardinales cum eo in negotiis Eccleſiæ occupantur, quiſpiam doctus utile aliquid publicè interpretetur. Placuit admodum Honorio Papæ conſilium, & ipſi, qui conſilium dederat, S. Dominico id negotium dedit, quod libenter ille ſuſcepit, & quotidie Pauli Apoſtoli in magno auditorum conſeſſu & attentione interpretari epiſtolas cæpit.

Atque adeo res placuit, ut deinceps inſtitutum ſit, ut ex ordine

Præ-

Prædicatorum ad ejusmodi munus aliquis semper eligeretur & dignitatis ille titulo, qui delectus fuisset, sacri Magister Palatii diceretur. Hucusque Flaminius. Ex istis porrò Magistris S. Palatii plurimi ad sacram Purpuram evecti sunt.

Et sanè epistolæ istæ tanto auctore & Magistro dignissimæ medullam continent fidei, religionis ac perfectionis Christianæ. De gratia enim, de prædestinatione, de Christi redemptione, de vocatione gentium, de matrimonio, & jure conjugum, de cœlibatu, de muniis Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, totóque ordine hierarchico, de Ven. Sacramento, & sacrificio, de 9. ordinibus Angelorum, nullus ita graviter, exactè, ac sapienter disseruit ac Paulus: Virtutes porrò tum theologicas tum morales cum saluberrimis monitis in suis epistolis quasi in horto quodam deliciarum ita luculentè inseruit, & expressit, ut si Paulum non aliunde, certè ex scriptis suis agnoscas, & admireris, quin & in teipso persentiscas. Sicut enim in sole diutiùs inambulantes calorem inde sibi cum colore conciliant vel nescientes nec advertentes, ita fieri non potest, ut qui non obiter, sed pensiculatè & sedulò Paulum versat, Pauli sensu non afficetur ac spiritu, uti Corn. à Lapide observat & loquitur.

Unica fors nonnullos absterret obscuritas, quam ipse D. Petrus suo tempore jam agnovit & cap. 3. epist. suæ 2dæ. prævidit hæreticis aliquando servituram pro latibulo, quo errores suos contegant, imò & defendant, prout novissimis hisce temporibûs per Jasenii asseclas contigit. Hæc ipsa obscuritas maximum illud Ecclesiæ sidus, & ingenii prodigium D. Augustinum, qui ipsum Aristotelem ùtùt obscurissimum nullo magistrô, sed propriô studio intellexerat, retardavit à continuando, quem jam inchoaverat, commentario in epist. ad Romanos, uti de se fatetur lib. 1. retract. cap. 25. Porrò hæc difficultas plurimùm nunc complanata est per alios SS. Patres atque Doctores, Divum præsertim Chrysostomum, & Doctorem Angelicum, ut alios quamplurimos taceam, qui feliciori ausu huic profundo mari se commiserunt; *dies enim diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam*, psal. 18. & secundùm parœmiam Publii apud Gellium discipulus est prioris posterior dies, paulatim nimirum uti fit motus, ita & disciplinæ incrementa sua capiunt, & quæ primò videbantur difficilia, accedente improbo plurium studiô planiora evadunt, ac faciliora, quem in finem ordinata textûs

tûs connexio, & clara expoſitio ex probatiſſimis Auctoribus concinnata cum nonnullis obſervationibus ac quæſtionum ſuborientium reſolutionibus adjumenti plurimum, uti ſpero, conferet.

Quòd ſi nondum omnis caligo diſcuſſa, nondum omnis difficultas ſoluta videatur, audiamus, quid Chriſtus præcipiat Matth. 7. petite & dabitur vobis, quærite & invenietis, pulſate, & aperietur vobis, hoc eſt, ut Doctor Angelicus exponit, petite orando, quærite ſtudendo, pulſate operando: aliqua obtinentur humiliter petendo, alia inveniuntur ſolerter inquirendo, alia demum impetrantur importunè pulſando. Me quod attinet, lucem ſaltem aliquam unde unde emendicatam affundere conatus ſum hiſce epiſtolis, ſi conatui eventus optatus reſpondeat, DEo mecum meritiſſimas grates repende, benevole lector, à quo tanquam ſole ſplendidiſſimo lumen omne in angelicas humanáſque intelligentias diffunditur.

QUÆS-

QUÆSTIUNCULÆ PRÆLIMINARES IN EPISTOLAM S. PAULI AD ROMANOS.

Q. 1. Quo loco, ordine, & tempore ſcriptæ ſint epiſtolæ S. Pauli? R. Secundùm Baronium, Cornelium & Tirinum aliósque. Primam ad Theſſalonicenſes Corinthi ſcripſit annô à partu Virginis 52. poſteriorem ad eosdem annô ſequenti ibidem: annô 57. priorem ad Corinthios Epheſi, uti 1mam. ad Timotheum in Macedoniâ. Annô 58. 2dam. ad Corinthios Nicopoli, nec non ad Galatas & Titum, utì & ad Romanos, è portu Cenchrenſi prope Corinthum. Annô 59. Romæ ſecundum Baronium alteram ad Timotheum, quamvis alii annô ſequenti ſcriptam putent, paulò ante mortem in carcere; eodem annô 59. Romæ ſcripſit ad Epheſios, ſequenti ad Philippenſes, Coloſſenſes, ad Philemonem, & denique ad Hebræos, quæ 6. ultimæ epiſtolæ è vinculis Romanis ſcriptæ, & paulò ante martyrium ſingulari DEi Spiritu & fervore plenæ ſunt.

Q. 2.

Q. 2. Quare ergò epiſtola ad Romanos 1. locô collocatur, cùm eam præceſſerint aliæ? R. partim ob præeminentiam Sedis Romanæ Eccleſiæ, ut Catharinus exiſtimat, vel etiam ipſius Urbis in Imperio Romano, ut alii, partim ob exactam omnis generis doctrinam, inquit Theodoretus, partim, quia gratiam fidei, quæ caput eſt & fundamentum Chriſtianiſmi, maximè commendat & inculcat, ſecundùm D. Auguſtinum, partim quia de gratiâ, cui vocationem & juſtificationem tam gentilium, quàm Hebræorum attribuit, profundiſſimè diſputat juxta Paciuchellium, partim quia in illâ contra primum peccatum, quod eſt ſuperbia, agit, quandoquidem Romæ degebant & inter ſe contendebant de dignitate tam ex Hebræâ, quàm Romanâ gente ad fidem converſi Chriſtiani exiſtimantes ſe propriis meritis ſalvandos, quam eorum elationem ut comprimeret, oſtendit, totum id, quod boni habent, gratiæ DEi deputandum: non verò circumciſioni & obſervationibus legis Moſaicæ, uti nec præcedentibus meritis vitæ laudabiliter actæ à Romanis, & Græcis.

Q. 3. Cur S. Paulus ad Romanos ſcribens nullam S. Petri, qui prior Romam venerat, mentionem fecerit, ſaltem eum cum aliis ſalutando? R. Quia tum temporis S. Petrus Româ jam abierat in Britanniam, unde mirum non eſt ſalutem tunc abſenti non miſiſſe, magnopere autem zelus illius commendatione eſt digniſſimus, quòd Romanos tunc ſuo Paſtore deſtitutos, & inter ſe periculosè altercantes ac diſcrepantes in concordiam redigere, & pleniùs edocere ſtuduerit ſuæ ad Chriſtianam religionem ac veritatêm vocationis originem ac cauſam.

Q. 4. Quâ linguâ conſcripta ſit hæc epiſtola. R. pleroſque interpretes in eâ ſententiâ eſſe excepto Salmerone, quòd eâdem,

eâdem, quâ reliquæ, exceptâ illâ ad Hebræos, nempe græcâ linguâ exarata sit, cùm Romani hujus linguæ essent peritissimi, & ipse Apostolus eidem jam assuevisset; unde plena est hellenismis; paulò post verò à Tertio, vel alio quodam amanuensi ac interprete in linguam latinam non adeo feliciter & clarè esse versam. De Tertio ex Diodoro Tarsensi ita scribit Sixtus Senensis in suâ Bibliothecâ lib. 2. Is, cùm esset, parùm sermone peritus, nec satis in scribendo exercitatus, epistolam, quæ propter multitudinem ac sublimitatem quæstionum cæteris Pauli epistolis obscurior est, longè reddidit obscurissimam, dum sensus & cogitationes Pauli elocutionibûs interdum confusis, & inabsolutis sententiis ac transpositâ nonnunquam ordinis serie conatus est explicare.

Q. 5. Quodnam argumentum sit epistolarum Paulinarum? R. Sinceram fidei, morúmque Christianis convenientium expositionem, & priore quidem parte, quæ fidei sunt, traduntur, tum stabiliendæ, tum contra Judæorum in suâ lege ùtùt jam abrogatâ pertinaciam, tum contra insurgentium hæresum perversitatem propugnandæ; posteriore verò parte mores componuntur. Ut autem in specie veniamus ad explanationem epistolæ ad Romanos omnium confessione perobscuræ, ejus intelligentia, & complanatio omnium difficultatum ex illius sententiis suborientium pendet magnam partem ex notitiâ motivi, quod hunc sanctum Apostolum ad eam exarandam impulit.

Q. 6. De nomine Pauli? R. Apostolus priùs hebræo nomine Saul dictus vel Saulus, hoc nomen retinuit, usquedum Act. 12. cum Barnabâ segregatus & designatus Apostolus Gentium Sergium Paulum Proconsulem Cypri Romanum ad fidem Christianam convertit, in hujus & aliorum Romanorum gratiam tanquam civis pariter Romanus levi

mutatione unius litteræ assumpsit postmodum nomen Romanum Pauli, ea etiam de causâ, quòd hoc nomen pusillum, parvúmque denotet, suæque tum demissioni tum staturæ modicæ videretur aptè convenire. Ita S. August. in Ps. 72. Paulus, inquit, primò Saulus, postea Paulus, id est, primò superbus, postea humilis; Saul enim, unde dictum est nomen Sauli, nôstis, quia rex superbus & infrœnis fuit, non quasi aliquâ jactantiâ nomen sibi mutaverit Apostolus, sed ex Saulo factus est Paulus, ex superbo modicus: paulùm enim modicum est. Et lib. 1. de verb. Domini serm. 13. Tu es ipse Paulus in te parvus, in Domino magnus, in te infirmus, in Domino firmissimus. Eris exaltatus, quia non es ingratus. Denique serm. 25. de sanctis: Patitur, inquit, Paulus, quod fecerat Saulus: Saulus lapidavit, Paulus lapidatus est: Saulus Christianos iniquè affecit; Paulus pro Christo quinquies quadragenas unâ minùs accepit: Saulus persecutus est Ecclesiam Dei, Paulus submissus est in sportâ: Saulus vinxit, Paulus vinctus est, & dum Saulus sæviens quærit minuere numerum Christianorum, etiam ipse accessit ad numerum Confessorum.

Q. 7. Cur servum se JEsu Christi primo locô nuncupet? R. partim ex animi modestiâ, juxta illud; Luc. 17. dicite, servi inutiles sumus, partim, ut indicet se esse Christo penitus addictum; servus enim, quidquid est, Domini sui totus est. Partim ut ex hoc ipso prædicato auctoritatem sibi conciliaret; ut enim observat S. Chrysost. hom. 9. in epist. ad Ephes. Paulus cùm scriberet urbi adeo magnæ, orbis videlicet dominium gerenti, & de magnis dignitatibus glorianti ac superbienti, tanquam quod ad illius dignitatem responderet, imò quod multò esset majus incomparabiliter, & consulatum excederet, & regnum, & orbis principatum, hoc posuit nempe Paulus servus JEsu Christi. Quamquam enim ser-

servitus, quâ homo homini servit, ignobilis sit & misera, ea tamen, quâ JEsu Christo Domino ac Redemptori nostro obstricti sumus, illustris est, & gloriosa. Ita David ps. 115. ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ: & Christus ipse ut homo, & humanæ libertatis auctor apud Isaiam non semel dicitur servus, & ipsa SS. DEi Genitrix & Angelorum Regina se ancillam Domini humillimè professa est: rectè autem dixit Philo Hebræus lib. de Cherubin, nihil purificatam mentem majori afficit lætitiâ, quàm quod dominum habet, quem agnoscit regem regum omnium. Nam servire DEo maxima est gloriatio non modò libertate major, sed & divitiis, & principatu, & omnibus rebûs, quas mortales mirantur, pretiosior. Notâsse hic juverit triplicem esse servitutem, servitutem peccati, quâ homo dæmoni, mundo & carni sive concupiscentiæ suæ ad peccatum incitanti obsequitur: servitutem humanam, quâ homo immediatè alteri homini subjectus est: servitutem DEi, quâ solius DEi obsequio totum se addixit, & ex ipsius nutu omnia agit. Prima omnino miserrima est, & indigna homine ad majora nato: secunda admodum laboriosa est & plerumque malè compensata, nunquam non exigui fructûs: postrema beatissima est, quippe conjuncta cum libertate Christianâ, & adoptione filiorum DEi. At verò hîc objicit D. Anselmus: cùm Dominus electis discipulis dicat: jam non dicam vos servos, sed amicos. Joan. 15. quomodo iste est servus? Respondet ipse, duo genera esse servitutis, quâ nempe DEo servimus, unum timoris, alterum dilectionis, unum timentium servorum, alterum diligentium & placentium filiorum. Electi ergò discipuli non sunt servi secundùm servitutem timoris, quem perfecta dilectio foràs mittit, sed secundùm servitutem casti timoris, quem perfecta charitas gignit. Paulus itaque servus est non

ex servili timore, sed ex casto amore serviens DEo. Observo ulteriùs Paulum, antequam gloriosum Apostoli nomen ac prædicatum assumeret, nuncupasse se servum JEsu Christi, hoc enim ad illud vel maximè præsupponitur; debet enim Apostolus & quivis nostrûm meminisse semper, qualiscunque quantúsque demum sit, se servum esse & quidem JEsu Christi, natum & factum ad omnia facienda & perferenda in obsequium Domini sui, contentum quocunque gradu & locô etiam novissimo. Humilitas nempe veræ & Apostolicæ sanctitatis fundamentum est.

Q. 8. Quid significent verba illa: *vocatus Apostolus?* R. Non tantùm significare Paulum ad Apostolatum vocatum fuisse, divinâ nempe voluntate ac beneplacito, non autem intrusum sive proprio, sive aliorum studiô ac operâ, uti faciunt pseudoapostoli ac hæretici, sed etiam vocatum seu nuncupatum fuisse Apostolum nempe ab aliis, ad designandam humilitatem, ut sit sensus: non audeo me dicere Apostolum, sed homines me ita vocant: non sum dignus vocari Apostolus 1. Cor. 15. neque enim omnino novum est, quòd eadem sententia Scripturæ ex ipsâ Spiritûs sancti intentione plures litterales sensus admittat, quemadmodum eadem herba v.g. multiplicem virtutem ac efficaciam habere potest: quare necesse non est ex pluribus interpretationibus omnes semper rejicere, præter unicam litteralem, uti faciunt nonnulli expositores. Sensus ergò est, si mea merita considerem, indignus sum tantâ dignitate & appellatione, si DEi benignitatem, sum planè, uti etiam vocor, Apostolus.

Hunc titulum professionis ac dignitatis suæ præponit Apostolus pene ubique initiô epistolarum suarum, ut nimirum majorem sibi conciliet attentionem & authoritatem, quod & Principes facere solent in suis ad subditos mandatis: nos v.g. Carolus DEi gratiâ Imperator Romanus &c. Ad-

Addit porrò se segregatum in Evangelium DEi, nempe ubique inter gentes prædicandum, se, inquam, segregatum, vel per conversionem ab infidelibus, vel per singularem perfectionem ac prærogativam ab aliis discipulis, non enim tantùm ex tenebris infidelitatis suæ, sed etiam supra alios fideles, imò & discipulos Christi assumptus & elevatus fuit divinitus ad hanc dignitatem, quæ prima est in Ecclesiâ secundùm illud 1. Cor. 12. Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesiâ, primùm Apostolos. Evangelium porrò DEi faustum lætúmque nuntium significat homini de DEo, nempe ejus cum illo conjunctionem arctissimam, primam per gratiam unionis seu Incarnationis Dominicæ, alteram per gratiam adoptionis in filium, tertiam per gratiam fruitionis seu Visionis beatificæ. Quid optatius? Quid grandius?

Q. 9. Quænam fuerint Apostolorum propria munera? R. Duo præcipuè, nempe Christo adesse tanquam laboris socios, vitæ ac miraculorum testes, cum illo tanquam familiares & domesticos vivere, deinde Evangelicam doctrinam tradere, & Christi adventum populo promulgare tanquam ejus legatos in universam terram missos, hoc enim sibi vult nomen Apostoli. Utrumque officium describit Marcus cap. 3. dicens: fecit, ut essent duodecim cum illo, & ut mitteret eos prædicare. Tertium porrò munus remittendi peccata, & justificandi impios aliis quoque discipulis & Sanctis commune fuit, licèt Apostolis cum majori amplitudine ac potestate concessum fuerit, uti & virtus patrandi miracula in confirmationem suæ doctrinæ. Imò Apostoli, ut cæteris præcellerent, constituti sunt Ecclesiæ pastores, atque Episcopi, orbisque Magistri cum supremâ quadam in omnem Ecclesiam potestate totidem numerò, quot in Veteri testamento Patriarchæ, nempe duodecim. Quemadmodum enim à 12.

 illis

illis Patriarchis tota Judæorum natio propagata, ita universa fidelium multitudo prædicatione Apostolicâ spiritualiter genita & educata est: unde viginti illi quatuor seniores, qui sedere dicuntur ante thronum DEi, 12. Apostolos ac totidem Veteris Testamenti Patriarchas quodammodo indicant. Paulus ipse de Apostolis loquens Eph. 2. eos vocat Ecclesiæ fundamentum: superædificati, inquit, super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo JEsu; quibus verbis significat, summum quidem Ecclesiæ fundamentum esse Christum, Apostolos verò esse veluti primos lapides, qui in fundamento jaciuntur; id quod explicans Joannes, Apoc. cap. 21. murus, inquit, civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina 12. Apostolorum: ibidem etiam portæ nuncupantur, portæ nempe triumphantis Ecclesiæ, quia eorum doctrina aditum præbet ad cœlestem patriam; fundamenta verò militantis; quia totum hujus ædificium spirituale eorum prædicatione nititur, & quasi sustentatur.

Q. 10. Quando, & quomodo Paulus extra numerum & ordinem 12. Apostolorum ad eandem dignitatem & officium vocatus & assumptus fuerit? R. Id contigisse, quando Paulus unà cum Barnabâ erat Antiochiæ. Ministrantibus enim illis (nempe Simone Nigro, Lucio Cyrenensi, & Manahen collactaneo Herodis Episcopis ac Prophetis) & jejunantibus dixit Spiritus Sanctus: segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes & orantes, imponentésque eis manus dimiserunt illos Act. 13. nempe ad prædicandum Gentibus Evangelium, id quod contigit annô à Christi morte 13. paulò postquam Paulus raptus esset in tertium cœlum, & Petrus Romam profectus esset. Volebat enim Spiritus Sanctus sub idem tempus idololatriam

in

in Occidente per Petrum, in Oriente per Paulum unanimiter convelli, uti observat Tirinus noster. Præcepit itaque Spiritus Sanctus, ut Paulus & Barnabas jam ab æterno ad conversionem gentium & Apostolicam dignitatem destinati tunc temporis à cæteris segregentur, hoc est; seligantur, separentur, ac secernantur, sive tanquam anathemata & vasa specialiter DEo dicata ac conservata, sive tanquam præcipui DEi Ministri, quibus nihil cum reliquo vulgo debeat esse commune, quique ab omnibus aliis curis vacui huic uni ministerio divino debeant esse intenti, ut Paulus ipse docuit 2. Tim. 2. nemo militans DEo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit. Contigit hæc electio & segregatio, paulò postquam Apostoli 12. factâ divisione in diversas orbis partes concessissent ad prædicandum Evangelium.

Q. 11. An Paulus æqualem cum aliis Apostolis potestatem, an etiam æqualem cum D. Petro dignitatem habuerit? R. Ad 1mum. Apostolos omnes ratione muneris sui æqualem habuisse potestatem, atque adeo ubique locorum ac gentium apostolicas functiones exercere, Evangelium promulgare, Sacramenta conferre, miracula patrare, leges etiam condere potuisse, ita tamen, ut eorum leges Auctoritati Petri subessent, ab eóque revocari, corrigi, mutari, denique abrogari possent, quem D. Petri principatum ac primatum SS. PP. & DD. pluribûs demonstrant. Unde Leo Magnus Pontifex cùm Serm. 3. de anniversario suæ assumptionis de Petro ageret, verè scripsit: de toto mundo unus eligitur, qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctísque Ecclesiæ Patribus præponatur, ut quamvis in populo DEi multi Sacerdotes sint, multíque pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter re-

regit & Christus. Unde patet R. ad 2dum. Petrum & Paulum, uti & reliquos Apostolos, executione & genericâ, ut ita loquar, potestate Apostolicâ à Christo immediatè acceptâ pares fuisse; Petrum tamen auctoritate regiminis etiam in suos successores continuandâ superiorem eò fermè modo, quo Episcopi Vicarius agendi potestate Episcopo est æqualis, quippe unum cum ipso tribunal habens, sed auctoritate longè inferior; imò Petrus magis propriè ratione universalitatis & successionis Christi Vicarius fuit, quàm reliqui Apostoli, cùm eorum auctoritas, potestas, & fidei constantia ac puritas nequaquam in eorum successoribus duraverit. Neque obstat 1mo. quòd Gal. 2. Paulus de Petro & Apostolo loquens majorem in iis potestatem non videatur agnoscere, cùm dicat: quibus neque ad horam cessimus subjectione, & mox: meâ nihil refert, quales fuerint, qui aliquid esse videbantur: itemque: qui videbantur esse aliquid, nulla mihi mandata dederunt. Rursus, nihil mihi contulerunt. Denique: dexteram dederunt mihi societatis: nam hæc omnia spectant ad referendam æmulorum suorum calumniam, qui Paulum infrà reliquos Apostolos longè volebant deprimere, quòd illi ab ipso Christo electi fuerint; ipse verò non nisi ab Apostolis admissus quasi in socium & adjutorem. Protestatur enim se non ab hominibus fuisse in Apostolum assumptum, neque subesse velle pseudoapostolis, qui ipsum cæterósque fideles legis veteris cæremoniis adstringere etiamnum volebant: cæterùm socium se profitetur Apostolicorum laborum, nequaquam autem prærogativam ac præeminentiam sibi arrogat in regimine Ecclesiæ. Quin ad Galatas 1. scribit, se ascendisse Hierosolymam, ut Petrum conveniret; in quem locum S. Ambr. Chrysost. Theodor. & Oecumenius commentantur, id eum fecisse, ut eum tanquam

ma-

majorem, & primum, & principem Apoſtolorum inviſeret, & honoraret. Neque obſtat 2do. quòd Paulus ſimpliciter dicatur Apoſtolus, quaſi antonomaſticè; id enim exinde provenit, quòd ut ait D. Aug. lib. 4. ad Bonif. c. 3. quia pluribus eſt epiſtolis notior, & plus omnibus aliis laboravit. Neque obſtat 3tiò, quòd ſigilla pontificiorum diplomatum Paulum à dextris exhibeant quaſi digniori locô; id enim neque ſemper factitatum, neque dextera ſemper dignior eſt, & fortè Eccleſia non tam dignitatis, quàm meritorum & laborum rationem habet, quod ipſum cernere eſt in cultu plurimorum SS.orum, quos ipſa ſolenniori cultu proſequitur, quàm Romanos Pontifices. Adde, quòd cùm Paulus Gentium Apoſtolus, Petrus verò Judæorum ſit conſtitutus, eò Pauli honor referatur, ut intelligamus Gentiles Judaico populo præferri, quódque Paulus fuerit ex tribu Benjamin, quem filium dextræ interpretantur. Cæterùm Pauli poteſtas fuit tantùm extraordinaria, Petri ordinaria, adeóque major in ſuo genere, & ſtabilior, cùm ſupra Petrum ejúſque ſucceſſores fundata ſit Chriſti Eccleſia, ipſi nominatim datæ claves, ipſe paſtor non tantùm agnorum, ſed & ovium univerſalis conſtitutus, adeóque & ipſorum Apoſtolorum & Epiſcoporum Princeps, quos debeat juxta Chriſti promiſſionem in fide confirmare &c. Ipſi uni conceſſum eſt; ut quemadmodum Aaroni in Veteri Eccleſiâ ſeu Synagogâ perpetui ſucceſſores cum ordinariâ poteſtate ſupremâ ſucceſſerunt: ita & ipſi in Chriſti Eccleſiâ usque ad conſummationem ſæculi duraturâ legitimi ſucceſſores, iíque in fide ſtabiles, ac ſupremo Eccleſiæ regimine nunquam defuturi ſint; cæteri verò Apoſtoli, Paulô excepto, qui nullum ſucceſſorem habuit, cùm nulli Eccleſiæ fuerit adſtrictus, habuêre quidem ſucceſſo-

res in privatis ſuis Eccleſiis, quas gubernârunt, ſaltem ad tempus, nullos autem in Apoſtolatu ſeu univerſali Eccleſiæ regimine, quippe quod in ſolâ Petri Sede Romanâ hæſit, & ad ejus ſucceſſores transmiſſum eſt, & in iis durabit usque ad mundi finem ſecundùm Chriſti promiſſionem.

AR-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ AD ROMANOS.

SUb id tempus, quô Roma acceptaverat legem Evangelicam, AngelusSatanæ dominationem idololatriæ ruinæ proximam animadvertens duobus ſtratagematis ad eam ſervandam firmandámque uſus eſt. Primum erat, ut impediret eos, qui necdum religioni Chriſtianæ nomen dederant, quò minùs eam amplecterentur, alterum, ut eâ initiatos ad execrandam apoſtaſiam impelleret. Ad prius illud executioni dandum Simonem adhibuit tanquam fidum cumprimis & peropportunum Miniſtrum; cùm enim nomine Chriſtiani inſignitus eſſet, ſimúlque deditus abominandis Magiæ ſuperſtitionibus, anſam dedit communi famæ, dicam, an infamiæ, quòd Chriſtiani omnes Magiâ contaminati ſint, neque aliquid in actis Martyrum frequentiùs occurrit, quàm exprobratio hujus deteſtabilis flagitii. Poſteaquam humani generis, Chriſtianíque nominis hoſtis peſtilentem hanc ideam animis illorum impreſſerat, quibus Religionis noſtræ veritas atque integritas minùs explorata erat, animum operámque adjecit ad turbandam naſcentis Eccleſiæ tranquillitatem ſubortâ arrogantiâ & obſtinatione Judæorum recentiſſimè ad eam converſorum: hi enim non ſolùm volebant inſiſtere

 mor-

mordicùs obſervantiæ quarundam cæremoniarum legalium, nempe abſtinentiæ à certo ciborum genere, & celebrationis quorundam feſtorum, ſed etiam iniquè ferebant, Romanos inde eximi, & ùtùt ante inſanos idolorum cultores ad agnitionem tamen veritatis perinde ùt ipſos, vocatos fuiſſe & admiſſos. Exprobrabant illis infanda præteritæ vitæ flagitia, dictitantes, nequaquam ipſos concernere promiſſa ſuis, nempe Hebræorum progenitoribus facta. Gloriabantur ſe eſſe illum electum, & dilectum DEi populum, credebántque auſpicatiſſimum Evangelii lumen ſibi unis deberi in compenſationem exactæ legis ſuæ obſervantiæ. Romani contrà replicabant, gratiam JEſu Chriſti quod attineret, eâ illos omnino indignos ſe reddidiſſe inſigni ſuâ perfidiâ, quandoquidem Dominum gloriæ, quem ut DEi filium, verúmque Meſſiam agnoſcere ac venerari debuerant, per ſummam impietatem in crucem egiſſent, & legem ſuam, quam profitebantur, identidem violâſſent, ſe verò absque eâ lege vitam planè ſceleribûs immunem, moribúſque innocentem duxiſſe, quod DEum meritò permoverit ad eos beatiſſimâ Evangelii ſui luce colluſtrandos. Ab his criminationibus progreſſi erant ad Judæos paſſim deſpiciendos & pro natione maledictâ ac à DEo reprobatâ habendos, de ſuâ verò electione captandam inanem gloriam plauſúmque.

Divus Paulus abſente tum Paſtore ordinario de periculoſo hoc ſchiſmate certior redditus hanc ſcripſit epiſtolam. In primâ parte, quæ dogmatica eſt, & usque ad Caput 12. excurrit, ejus intentio univerſim eò collimat, ut frœnum injiciat temerariæ Judæorum ac Romanorum arrogantiæ oſtendendo, & hos, & illos in profundam immanium flagitiorum abyſſum ruiſſe præcipites, unde ſolâ JEſu Chriſti miſeratione & clementiâ erepti ſurrexerint, per opera legis tam moralia,

quàm

quàm cæremonialia ſolis naturæ legiſque viribûs facta Judæos minimè juſtificari poſſe, neque iis ullâ ratione permotum ſupremum Numen, ut eos ad ſui Nóminis agnitionem vocaret. Quod autem ad gentiles attinet, ſolidè demonſtrat, neque eorum in ſpeciem præclarè geſta plus valoris ac momenti habuiſſe ad promerendam eis gratiam juſtificantem, ſed omnes ſine diſcrimine eam conſecutos ſolâ DEi miſerentis benignitate ac fide in JEſum Chriſtum, Gentiles Judæis antehabitos, quòd ita Divinæ Majeſtati placuerit, neque idcirco de iſtorum ſalute conclamatum, neque omnes univerſim reprobatos, avulſos quidem fuiſſe ex florenti olivâ tanquam ramos inutiles, illi tamen denuo implantandos, ſi feriò ſe ad DEum converterint. In poſteriore epiſtolæ parte, quæ ethica eſt, fideles inſtruit, quales ſe exhibere debeant erga DEum, erga fratres ſuos, erga inimicos, erga principes, & erga ſemetipſos. Abſolvit eam ſaluberrimis monitîs circa uſum ciborum permiſſorum, aut vetitorum lege Moſaicâ, & celebrationem certarum ſolennitatum.

Capite primo Apoſtolus ante omnia attentionem ſibi conciliat, docilitatem & benevolentiam Romanorum, ad quos ſcribit: attentionem, nuncupando & profitendo ſe Apoſtolum eſſe JEſu Chriſti, unde conſequitur, ſibi commiſſam Evangelii prædicandi provinciam, adeóque pronis auribûs excipiendum; docilitatem, aſſerendo, annuntiare ſe ejusmodi Evangelium, quod ſummam commendationem meretur tum ex antiquiſſimis ſacrorum vatum promiſſionibus, tum ex argumento, de quo agit, nempe de Filio DEi; benevolentiam, declarando, miſſionem ſuam Apoſtolicam ad omnes ac ſingulos dirigi, commendando eos à firmitate fidei, certóſque reddendo, quòd aſſiduum pro eis interceſſorem agat apud Divinam Majeſtatem, nec non promittendo, brevì ſe

ad eos invisurum non ex merâ curiositate, sed ad majorem illorum in spiritu profectum, hactenus remoram profectioni suæ injectam ex variis negotiis, & obstaculis Ministerii sui. Demum rationem subjungit, cur minimè vereatur prædicare Evangelium, proponitque argumentum primarium, de quo agere velit per totam epistolam, nempe de justificatione per fidem. Argumentatur autem in hunc fere modum.

Judæi perinde ac Gentiles justificari debent vel ex operibus, vel ex fide; ex operibus nequeunt, ergo debent ex fide. Minorem probat primò de gentilibus usque ad caput secundum: qui DEum ad iracundiam suis flagitiis provocârunt, non possunt justificari ex operibus, atqui gentiles, qui delinquunt contra propriam conscientiam, & delinquentibus consentiunt, provocârunt DEum ad indignationem & vindictam, quandoquidem cùm DEum notitiâ non operosâ, neque obscurâ cognovissent, aut cognoscere potuissent, non sicut DEum ter Optimum Maximum religioso cultu glorificârunt, quin imò se omni flagitiorum genere contaminarunt, uti ostendit satis prolixo eorum catalogô, itaque gentiles ex suis operibus justificari nequeunt.

Capite 2do. de Judæis idipsum probat sequenti discursu: qui se ipsos condemnant, non possunt DEum arguere, quasi injuriam ipsis faceret eos pariter condemnando, cùm minimè præsumendum sit, velle aliquem contra seipsum iniquè procedere, atqui Judæi condemnant seipsos, ergo &c. Minorem ita demonstrat: qui in aliis damnant, quod ipsi perpetrant, seipsos unâ eadémque sententiâ reos pronuntiant, at verò Judæi in gentilibus damnant, quod ipsi perpetrant, ergo &c. Postmodum refellit opinionem eorum, qui ad perseverandum in sordibus suis allegabant immensam DEi bonitatem, denuntians, eos sibi hac vivendi ratione thesaurum

iræ

iræ & indignationis divinæ accumulare, addendo nempe identidem sceleribus scelera, quamobrem à DEo denique derelicti debitas pro meritis pœnas daturi sint in tremendo illo supremi judicii die, quo DEus unicuique reddet secundùm opera ejus tam Judæo quàm gentili. Docet præterea, nequaquam sufficere professionem Legis, ut quis justificetur, sed requiri ejus observantiam, illósque solummodo justos esse coram Deo, qui legis præcepta custodiunt. Propositioni huic illud poterat opponi: Ais, eos solùm justificandos, qui legem observant, atqui gentiles nunquam legem Moysis servârunt, ergò non justificabuntur, id est, justi coram DEo habebuntur, verbum enim *justificationis* in hoc textu sic accipiendum est. Respondet, si illi, ad quorum notitiam lex non pervenit, sive ante sive post ejus promulgationem extiterint, vitam tamen naturaliter agant, videlicet secundùm naturæ instinctum, ac præcepta moralia, id est, absque Magistro, qui eos perinde ut Judæos oretenus doceat, quid licitum necne, talibus naturæ lumen ac dictamen esse pro lege scriptâ, non ita tamen, ut ipsum solum sufficiat ad observantiam legis naturalis, útque per illam justi valeant coram Deo haberi: hac enim voculâ *naturaliter* præcisè exclusa vult auxilia exteriora promissionum & comminationum legis, non verò auxilium gratiæ interioris, sine quo neque lex integrè observari, neque perfecta justitia, qualem Deus requirit, obtineri potest. Illud etiam hic notâsse juverit, prædictum textum non intelligendum de gentilibus idola colentibus, sed de iis, qui legem scriptô non acceperunt, qui omnes à Judæis nuncupantur gentiles. Expeditâ hac objectione convertitur ad Judæos, & eloquenti enumeratione prærogativorum, quibus supra Gentes gloriantur, ostendit tantò graviorem esse ipsorum ingratitudinem, tantóque minùs

nùs

nùs eſſe excuſabiles. Concludit demum, non illum eſſe verum Iſraëlitam, qui exteriùs tantummodo Judaicam profitetur religionem, ſed qui cor habet circumciſum, id eſt, qui nullo affectu terrenis rebus adhæreſcit, qui DEum unicè quærit, qui non hæret in cortice litteræ, quæ occidit, ſed in medullâ, & ſpiritu, qui vivificat.

Cap. 3. ex præcedentibus colligit, omnes tam Judæos, quàm gentiles ſub peccato eſſe, adeóque indigere fide & gratiâ Chriſti Redemptoris ad ſalutem conſequendam. Illam tamen prærogativam Judæis tribuit, ne eos videatur contemnere, quòd ipſis factæ ſint divinæ promiſſiones, quarum ſubin firmitatem ac certitudinem allegatis duobus ex Davide textibûs adſtruit: quandoquidem verò ex poſteriori, qui habetur pſalmô 50mo. nonnulli profligatæ mentis, & nullius religionis homines geminas abominandas ſequelas deducebant, 1mo. quaſi DEus injuſtè ageret eos puniendo, quorum infidelitate tanquam inſtrumentô uteretur ad manifeſtationem ſuæ gloriæ, 2do. licitum eſſe operari malum, ſi exinde quid boni reſultet. Ad iſtas calumnias reſpondet inprimis eas tanquam blasphemias cum ſtomacho rejiciens, poſtmodum hoc argumento eas retundit: quos DEus condemnat, juſtè condemnat, atqui peccatores condemnabit, ùtùt ex eorum flagitiis occaſionem ſumat manifeſtandi clementiam aut juſtitiam ſuam, ergo &c. Cæterùm ad deprimendam rurſus Judæorum de hac ipsâ prærogativâ Legis, circumciſionis, promiſſionum &c. jactantiam immeritò eos gloriari docet, cùm & ipſi innummeris iiſque graviſſimis peccatis oppreſſi ſint, uti probat diverſis ſcripturæ textibûs ex Lege deſumptis, puta ex Pſalmis & Prophetis, qui non tam gentilibus, quàm qui in lege ſunt, id eſt, Judæis loquuntur, eorúmque vitia redarguunt. Poſtea rationem dat, cur DE-

us

us tam fœdos eorum lapsùs permiserit, & concludit, neminem justificari posse ex operibus Legis, idque ob eam rationem, quòd Lex ex se tantùm producat notitiam peccati, atqui justificatio non consistit in solâ peccati notitiâ, sed in ejus remissione, ac proin in infusione gratiæ, ergò &c. Huic conclusioni negativæ addit affirmativam; nempe, quòd homo justus reddatur seu vivat ex fide, & in hujus rei confirmationem exponit omnes causas justificationis: omnes, inquit, ad eam obtinendam indigent gratiâ, cùm omnes deliquerint nullo exceptô, & DEus absque personarum acceptione & discrimine universim sit Dominus omnium hominum. Postremò iis, à quibus arguebatur, quòd Legem videatur destruere, & abolere, respondet, se illam potiùs firmare atque perficere, exemplô nempe Christi Domini, qui non venit legem solvere, sed adimplere. Matth. 5. At quomodo id factum? Respondet D. Augustinus, & Chrysostomus, quia gratiam nobis attulit, quâ eam adimplere possimus. Nam lex jubebat, sed non juvabat, post Christum & jubet, & juvat. Tertullianus: quia, quæ in lege promissa erant, exhibuit, quæ cæremoniis & figuris obumbrata, repræsentavit. D. Thomas: quia implevit primò moralia charitatis dulcedine condiendo, secundò cæremonialia figurarum velamen detegendo, tertiò prophetias in se completas ostendendo, quartò promissiones confirmando, quintò judicialia per misericordiam temperando, sextò consilia addendo, septimò promissiones ei factas de Spiritûs Sancti missione & Filii incarnatione persolvendo. Eleganter S. Prosper in sententiis excerptis ex S. Augustino, quæ habentur in fine tomi 3tii. S. Aug. n. 44. lex, ait, data est, ut gratia quæreretur, gratia data est, ut lex impleretur. Neque enim suo vitiô non implebatur, sed vitiô prudentiæ carnis, quod vitium per

legem demonſtrandum, per gratiam ſanandum fuit. Denique notatione digna ſunt Gloſſæ verba: lex non deſtruitur, cùm eſt impleta ſecundùm ſpiritum, licèt eſſet ſecundùm litteram: imò legis ſtatus firmatur, quia myſtica & cæremonialia ſpiritualiter implentur, & quod minùs in moralibus continebat, in Evangelio additur, & quod lex vel bonorum promittebat, fides Evangelii jam adveniſſe teſtatur. Myſtica ergò & promittentia in Evangelio impleta ſunt ſecundùm ſpiritualem intelligentiam, littera autem occidens tollitur.

Cap. 4. probare pergit exemplô Abrahæ, non per opera Legis aut naturæ, ſed per fidem Chriſti omnes juſtificari. Notandum autem hìc probè, non agere Apoſtolum de naturâ, per gratiam Chriſti ſanatâ, ſed de illâ in ſtatu ſuæ corruptionis conſideratâ, quæ propriis viribus, ùtùt Moſaicæ Legis adjutoriô fultis non poteſt aliquid facere, quod ſit perfectè & abſolutè bonum & juſtum coram DEo, ſeu meritorium gratiæ aut gloriæ de condigno ac congruo. Deinde per fidem ſeu legem fidei non excludit ſpem, timorem, pœnitentiam, charitatem, & bona opera, ſed præcisè opera antiquæ legis ſine fide & gratiâ Chriſti facta, adeóque fidem accipit, prout opponitur operibus puræ legis Moſaicæ, vel naturæ corruptæ ſibi relictæ; quòd autem de ſolâ fide hìc expreſſam mentionem faciat, inde provenit 1mò. quia eâ maximè indigebant tum Judæi, tum gentiles tanquam 1ma. radice totius juſtificationis, 2dò. quia fides viva, de quâ intelligendus Apoſtolus, alias virtutes vel præſupponit, vel includit, vel poſt ſe trahit adjuvante gratiâ.

Probatio porrò Apoſtoli ad hanc ferme argumentationem reducitur: omnes Abrahæ filii eo modô juſtificari debent, quo juſtificatus eſt eorum progenitor, at verò Abrahamus juſtificatus eſt ex fide, non verò è ſuis operibus, ergò fideles, qui ab eo deſcendunt, juſtificari opor-

oportet ex fide, non verò ex ſuis actionibus. Minorem ita demonſtrat: ſi Abraham juſtificatus eſt ex ſuis operibus, tunc juſtus non fuit coram Domino, juſtitia enim operum eſt præcisè extrinſeca, quæ hominem neutiquam DEo amabilem veréque gratum reddit, præterea DEum non ritè glorificavit, quandoquidem mercedem operibus honeſtis debitam recepit, non verò donum aliquod gratiæ, atqui juſtus fuit coram Domino, ipsúmque glorificavit tanquam auctorem gratiæ ac juſtitiæ, &c. Ad probandum eam ipſam propoſitionem minorem adducit textum Geneſis, quo dicitur, fidem ejus reputatam illi eſſe in juſtitiam, quaſi diceret, juſtificatum eſſe ex fide ſuâ. Tertia probatio ſic habet: merces datur operanti tanquam res debita, atqui juſtitia non fuit Abrahamo conceſſa ex debito, aliàs Scriptura non dixiſſet, fidem ejus in juſtitiam ei reputatam fuiſſe ſecundùm propoſitum gratiæ DEi, ergò juſtitia non fuit ei conceſſa ratione operum. Huic Abrahami exemplo ſubjungit ſententiam, quâ David absque ullâ mentione operum beatos illos pronuntiat, quorum tecta ſunt peccata, id eſt, deleta; DEus enim minimè contentus inflictum vulnus faſciâ ſuæ miſerationis præcisè contexiſſe, illud adeo perfectè ſanat, ut ne quidem cicatrix, vel ullum ejus veſtigium remaneat. Quandoquidem autem replicare quis poterat, juſtificationem hanc gratuitam Judæos tantùm concernere, oſtendit, gentiles quoque in ejus partem admitti eâ de causâ, quòd gentiles juſtificari poſſint in eodem ſtatu, in quo Abrahamus erat, cùm juſtificaretur, tunc autem circumciſus non erat. &c. Poſtmodum rationem reddit, quare juſtificatus ſit Abraham, cùm etiamnum haberet præputium, docétque illum fuiſſe patrem omnium credentium, & hæreditatem illius fidei eximiæ adpromiſſam, iisque, qui eam pariter imitarentur, non verò

illis, qui præcisè legem obſervarent. Sic enim diſcurrit: Fides Abrahæ inutilis eſt, & promiſſio divina inanis ſeu nulla, ſi hæreditas debetur obſervationibus legis, hoc verò absque blasphemiâ dici nequit. Probatio majoris habetur in paraphraſi hujus capitis. Adducit novam rationem: quòd iram DEi provocat, non poteſt reddere juſtum, juſtitia enim noſtra conſiſtit in pace cum DEo, atqui lex provocat, ſeu operatur iram DEi, nempe per accidens ratione infirmitatis & fragilitatis humanæ, quia ſine fide & gratiâ nimiùm difficilis eſt ejus obſervantia: Deinde extollit paternitatem Abrahæ, demonſtrans eam divinæ eſſe perſimilem (pro eo enim quod in vulgatâ dicitur *ante DEum*, ſecutus ſum pro clariori intelligentiâ in paraphraſi textum græcum originalem, *ad inſtar DEi*) obſervat, & enucleat ſingulas fidei circumſtantias in hoc Patriarcha, & ad illius magnitudinem declarandam aſſerit, Moyſen illius meminiſſe in ſuis libris, ut notum faceret, juſtificandos & nos ejus exemplô, ſi in JEſum Chriſtum crederemus, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram.

Poſtquam Paulus hactenus ad oculum demonſtravit, noſtram juſtificationem non haberi ex lege, ſed ex fide & gratia Chriſti, nunc oſtendit quanta ſit tum excellentia tum utilitas hujus juſtitiæ per fidem Chriſti obtentæ, & ex oppoſito damna per peccatum originale invecta. Capite 5to. ergò agit de effectibus juſtificationis, qui ſunt vel intra nos, videlicet pax cum DEo, tranquillitas conſcientiæ, & ſpes firma hæreditatis ſupernæ, vel exteriùs ſe produnt, nempe patientia in adverſis. Spem porrò Chriſtiano nomine gloriantium malè fundatam non eſſe compluribus argumentis comprobat. Inprimis, credere oportet, quidquid Spiritus Sanctus nobis interiùs ſuggerit, ac pro certo revelat, atqui nos interiùs certos

red-

reddit (certitudine aliquâ morali, saltem latè tali) nos esse filios DEi, & hæredes regni cœlestis &c. 2do. si Pater æternus nobis plus contulit, quàm hæreditatem supernam, neque istam nobis denegabit, atqui nobis Filium suum unigenitum dedit longè utique cœlis omnibus præferendum, ergò nobis hæreditatem supernam minimè denegabit. 3tiò. Si DEus nos dilexit, cùm essèmus ejus inimici, adeo ut Filium suum dilectissimum morti traderet amore nostri, longè certiùs nobis in gratiam receptis dabit & gloriam. Inde progreditur Apostolus ad discurrendum de officio JEsu Christi tanquam Mediatoris, cúmque illud consistat in exterminatione ac deletione peccati, ascendit ad fontem seu originem maculæ originalis, quæ in orbem introducta fuit per Adamum, non imitatione, uti delirabat Pelagius, sed propagatione. Postquam asseruerat, peccâsse omnes in Adamo, eò quòd omnium hominum voluntates ejus voluntati alligatæ essent tanquam Capitis humanæ naturæ, opponi poterat, mortem singulos incurrere in pœnam delictorum suorum personalium sive actualium, respondet, mortem temporalem non fuisse statutam in pœnam peccati, nisi primùm post legis institutionem, & nihilominus jam ante eam obiisse homines mortem, eósque non solùm adultos, sed etiam infantes, de quibus utique dici nequit, quòd actualem primi sui parentis prævaricationem imitati fuerint, cùm rationis usu caruerint, unde arguit mortem supplicium esse peccati originalis in omnes diffusi, non verò peccatorum actualium. Inde comparationem instituit inter peccatum Adami, & gratiam JEsu Christi, eámque differentiam cumprimìs observat, quòd ex illo non tot mala in nos redundârint, quot bona ex istâ postmodum accepimus. Legem autem Moysis quod attinet, neque illam omnino fuisse inutilem notat, primò quod ea in peccati notitiam nos perduxerit, ostendendo videlicet multa, quæ

 aliàs

alias credebantur licita, habenda pro flagitiis prægrandibus, peccatíque essentiam ac malitiam in eo propriè consistere, quòd rebellis homo DEo non obtemperet, sed ab hoc primo sui rerúmque omnium principio sese avertens ad creaturam toto cordis affectu convertat. Deinde cùm lex occasio fuisset plurium transgressionum ob suas difficultates, inde magìs inclaruit excellentia & abundantia gratiarum, quas nobis attulit illam subsecuta suavissima lex Evangelii.

Capite 6to. statim subinfert, nequaquam licitum esse in peccato persistere, ut exinde superabundet gratia, quod nonnulli maléferiati deducere volebant ex præcedenti ejus discursu. Probat id inprimis ex absurditate talis propositionis: deinde quòd Christiani peccato sint mortui, ac proin peccato non ampliùs vivere debeant, atqui vivere peccato ex mente Apostoli est habere commercium seu familiarem consuetudinem cum pecato, illud committere, ejus mancipium esse, quemadmodum vicissim peccato esse mortuum significat nullum habere commercium cum peccato, uti nec mortui habent cum viventibus, peccatum non ampliùs committere, quemadmodum mortui nihil agere possunt. Quòd autem fideles peccato sint mortui, exinde probat, quòd baptismo abluti sint, sicut enim immersione, quæ fiebat, & adhuc fieri potest in baptismo, configuramur Christo mortuo ac sepulto, ita vicissim emersione ex aquis baptismi configuramur Christo resurgenti. Addit resurrectionem Christi secundùm carnem figuram quoque esse resurrectionis spiritualis animæ nostræ: quemadmodum ergò illam præcessit mors corporis, ita pariter nostram resurrectionem in spiritu præcedere debet interitus peccati, ut deinceps peccato commortui in novitate vitæ ambulemus, sicut Christus semel mortuus ad novam vitam non amplius moriturus resurrexit. Reponit postmo-

modum iis, qui pro excuſatione allegare poterant depravatas à multo jam tempore ſuas inclinationes, veterem hominem, qui eos ad peccatum inſtigabat, affixum fuiſſe cruci, ut intelligeremus, Filium DEi, ſi morte ſuâ fomitem concupiſcentiæ (quæ in omni hac ratiocinatione peccatum appellatur, tanquam cauſa, occaſio, effectus & pœna peccati) non extinxerit penitus, ejus ſaltem ardorem mitigâſſe, convenientia remedia ad eam ſubjugandam attuliſſe. Hinc Apoſtolus non deſiderat, ut peccatum in hoc ſenſu non ſit, ſed ut non amplius regnet in vobis. Subin oſtendit, hoc non eſſe adeo difficile, eſſe inſuper honeſtum, & maximè proficuum, non difficile; eò quòd non amplius ſub Lege ſint auxiliis deſtitutâ, ſed ſub Evangelio; quod vires ſuppeditat exequendi quod præcipit; honeſtum inſuper, quoniam ſervire juſtitiæ, eíque conſervandæ & augendæ impensè ſtudere honorificum eſt laudéque digniſſimum; proficuum denique, quia mors eſt ſtipendium & fructus peccati, vita autem ſupernaturalis fructus bonorum operum.

Cap. 7mo. demonſtrat, quod pauló ante dixerat, homines non amplius Legi obnoxios eſſe, ídque ſimilitudine aliquâ ex ipſa Lege petitâ, quam in paraphraſi ſatis ſupérque explico. Tum ſibimet objicit: ergò lex eſt cauſa peccati. Reſpondet ſequelam hanc abſonam eſſe 1mò. quia lex peccati tantùm notitiam gignit, 2dò. quia ad mortem eum condemnat, qui peccatum perpetrat, atqui nulla cauſa effectum ſuum deſtruit: fatetur tamen non levem ex Lege occaſionem delinquendi præbitam ob hominum perverſitatem, quibus ipſa præcepta impoſita pro materiâ tranſgreſſionum ſervierunt; poſtmodum tamen ne ſibi contradicere videatur aſſerendo legem eſſe ſanctam, & ex illâ mortem provenire, rationem dat, quare & quomodo ad peccatum exciret, quod iſthoc capi-

capite regi præpotenti, armato, qui mortem inferre possit, æquiparat. Deinde ad subtrahendam Christianis omnem materiam inanis gloriæ, nec non desidiæ, eò quòd pro regulâ vivendi habeant legem ex omni parte perfectam, ponit ob oculos bellum intestinum animæ inter rationem & appetitum concupiscibilem, útque planiùs & apertiùs loquatur, faciliúsque percipiatur, non in alienâ personâ peccatoris v. g. sub lege adhuc gementis, sed in propriâ hominis justi, & sub lege gratiæ viventis discurrit, ne ad quos scribebat, sibi fors imaginarentur, ejus ratiocinationem ad ipsos minimè pertinere tanquam Legi Antiquæ non ampliùs obnoxios. Volebat nimirum indicare, se ùtùt jam à lege liberum & sub gratiâ constitutum totque privilegiis à DEo condecoratum tantos tamen concupiscentiæ stimulos & incitamenta in malum sentire ut instar servi emptitii *sub peccato venundatus* sæpius cogatur invitus illi parère, ejúsque motus ac impetus velit nolit sentire, licèt procul esset à consensu, uti pluribûs dolenter prosequitur. Atque hanc sententiam & explicationem de statu Evangelii præculi, licèt Græci prope omnes hæc Apostoli suspiria de statu Legis antiquæ acciperent. Divus Augustinus ipsis quidem per suam interpretationem accesserat in tractatu, quo aliquas propositiones epistolæ ad Romanos explicat, subortâ verò hæresi Pelagianorum majori à DEo luce collustratus in materiâ de gratiâ primam suam opinionem retractavit, eámque amplexus est ut veriorem, quam modò proposui & secutus sum.

Capite 8vo, ut eos consoletur, quos præcedenti discursu de infirmitate Legis & tyrannide concupiscentiæ perculerat, describit jam vires spiritûs & gratiæ Christi, aítque tametsi motus rebellis concupiscentiæ intra se persentiscant, propterea tamen non damnatum iri, modò per fidem & gratiam

JE-

JEſu Chriſto ſint inſiti, ac tentationi aſſenſum non præbeant. Probat aſſumptum cum ſuâ priori reſtrictione 1mò. quia per Evangelium certi reddimur, JEſum Chriſtum nos exemiſſe à lege mortis & peccati. 2dò. quia is ex deſtinato venit ad efficiendum, quod lex præſtare non poterat, nempe ad nos juſtificandos. Progreditur dein ad poſteriorem limitationem ſignificans, eos, qui ſunt inimici DEi, indignos eſſe conſolatione divinâ, atqui qui ambulant ſecundùm carnem, inimici ſunt DEi, ergò &c. Tum argumentum ſuum applicat gentilibus recèns converſis, aſſeritque, ſi ſpiritum JEſu Chriſti habeant, nempe Spiritum ſanctum, pertinere omnino ad JEſum Chriſtum, neque ampliùs ambulare ſecundùm carnem. Præter vitæ porrò præſentis ſanctimoniam addit Spiritum ſanctum in ipſis habitantem eorum quoque corpora reſuſcitaturum, ubi eorum animabus vitam gratiæ impertitus fuerit. Inde occaſionem ſumit hortandi eos, ut à peccando deſiſtant impoſterum. Rationes affert ſequentes. 1mò. Fidelitatem à vobis repoſcit DEus, quibus tot beneficia contulit, eam porrò præſtare non valetis, ſi ambuletis ſecundùm carnem, ergò ab hoc vobis impoſterum cavendum eſt quàm diligentiſſimè. 2dò. Id omne vobis fugiendum eſt, unde malum pullulat, id econtrà præſtandum, quod vobis proficuum & rationi eſt conſentaneum, ſed vivere ſecundùm carnis deſideria & illicia cedit in perniciem animæ, vivere autem ſecundùm ſpiritum in æternam remunerationem &c. Probat minorem quoad remunerationem in hunc modum: fratres adoptivi JEſu Chriſti jus pariter cum eo habent ad cœleſtem hæreditatem, tales vos eſtis. Poſtmodum eos animat ad patientiam in adverſis 1mò. quia qui iſta æquo animô ferunt, ſocii ſunt JEſu Chriſti, quos tanquam dux noſter, longè graviſſimâ cruce onuſtus præivit ad

montem Calvariæ, imò & in cœlum. 2dò. quia merces, quæ tolerantiam ſequitur, permagna eſt, 3tio. imò longè maxima in comparatione illius. 4tò. Ex conſideratione rerum ſenſu carentium, quæ conſummationem hujus ſæculi præſtolantur, ut tandem à lege corruptionis eximantur, cui poſt Adami lapſum ſunt obnoxiæ. 5. Ex internis illis dictaminibus ac deſideriis immortalitatis, quæ à Spiritu ſancto in nobis excitantur non utique in vanum. 6. Ex naturâ & indole fiduciæ, cujus eſt patienter expectare. 7mò. Ex ſolatiis, quibûs perfundimur à Spiritu Sancto. 8vo. Ex bonis, quæ in nos redundant per adverſa quæque ſive in genere, ſive in particulari. Ultimâ parte hujus capitis oſtendit, mercedem hanc à DEo ſuis electis promiſſam eſſe omnino certiſſimam. Inde colligit, fidelibus nihil admodum metuendum eſſe, ſive tentatione infeſtentur, ſive adverſitate premantur, quandoquidem amoris, quo DEus illos complectitur fovétque, incendium res nulla valet extinguere.

Cap. 9no. priusquàm ordiatur diſcurſum de reprobatione Judæorum, ſeriò illis candidéque aſſeverat, dolere ſe, angíque animò vehementiſſimè, quòd illis prærogativis non ampliùs gaudeant, quæ ipſos unicè concernere videbantur, cuperéque ſincerè anathema eſſe pro illis. Interpretes diverſiſſimo ſenſu hoc deſiderium votúmque exponunt, & Cardinalis Toletus, qui in hanc epiſtolam doctiſſimum ac ſolidiſſimum commentarium ſcripſit, enumerat eorum opiniones, à quibus allegandis abſtineo, ne longior ſim, & moleſtus. Dicam ſolummodò, verbum anathema in divinis Scripturis propriè ſignificare rem DEo conſecratam, non tantùm, ut ſervetur pendula ex tholo templi, aut ab uſibus profanis ſegregata, quemadmodum dictio græca innuit, ſed perſæpe, ut ex integro deſtruatur. Sic urbs Jericho, & nonnullæ aliæ

Cha-

Chananæorum dictæ sunt anathemata, quòd DEus jusserit eas solo æquari. Sic lib. 1. Machab. cap. 5. legimus Judam, cùm in ejus memoriam rediisset perversitas filiorum Bean, qui Israëlitas infestabant, eos turribus suis inclusisse, & anathematizasse, id est concrematos penitus exterminâsse. Sic cap. 21. Numer. nomen anathematis impositum est loco, ubi Arad rex Chananæorum mactatus est, & omnibus ejus civitatibus. Quando ergò Apostolus dicit, cupere se anathema fieri à Christo, aliud significare non intendit, nisi quòd, si jacturâ cœlestis gloriæ sibi obventuræ redimere & servare potuisset fratres suos Judæos, perlibenter eam incurrisset, qui affectus haud dubiè ex præcellenti amoris motivo erga DEum, suúmque proximum proveniebat & intelligendus est duntaxat de possessione JEsu Christi per gloriam, non verò per gratiam. D. Chrysostomus hunc textum, uti & reliquos omnes pro more suo admirabili eloquentiâ illustrat, qui consuli poterit à studioso lectore. Hoc ita notatô prosequor analysin hujus capitis.

Apostolus ergò factâ suæ in Judæos benevolæ propensionis contestatione, eò quòd fratres ejus sint, quòd populus DEi electus, quòd JEsus Christus ex eorum Majoribus originem duxerit, sibi ipsi hanc proponit objectionem: Deus repudiavit à se Judæos, quibus tam præclara promissa dederat, ergò mendax est & mutabilis. Respondet tametsi Judæi ejus benedictionibûs non ampliùs perfruantur, illius tamen promissa integrè & ad unguem esse adimpleta, quoniam non omnes, qui ab Abrahamo descendunt, veri sunt Israëlitæ, sed illi tantummodo, qui semen ejus in Scripturis appellantur, nempe qui fidem ejus sectantur. Quòd autem Gentiles nunc præferantur Judæis, ejus rei figuram jam olim fuisse Isaacum Ismaeli, & Jacobum Esau antehabitum. Inde progreditur

ad causam declarandam, cur minor natu electus fuerit, primogenitus autem reprobatus, eámque in solum DEi pro potestate suâ ita volentis beneplacitum refert. Illud tamen hìc animadversione dignum existimo, hanc electionem & reprobationem intelligendam esse de benedictionibus temporalibus, & executioni datam in eorum posteris, non autem in personâ ipsorum antecessorum: neque enim constat Esau unquam Jacobo paruisse, neque absque temeritate dici potest, illum æternam incurrisse damnationis sententiam, Apostolus enim non asserit eum reprobatum quoad salutem & gloriam, sed proponit eum tanquam figuram reprobati quoad Evangelii gratiam populi Judaici. Quandoquidem autem ex hoc ipso inæquali modo procedendi nonnemo poterat ansam accipere arguendi DEum cujusdam injustitiæ, respondet, DEum in istorum reprobatione justitiam suam, in electione verò aliorum jure suam manifestare clementiam, quandoquidem dominus est suarum creaturarum, & sicut figulus ex argillâ suâ format, quod sibi libet, ita de hominibus, quos in eadem massâ corruptionis & gratiâ suâ gloriáque æqualiter indignos reperit, disponit, uti potest, liberrimè secundùm suam voluntatem, quæ tametsi nobis non semper perspecta, semper tamen est æquissima, & ratione divinæ originis omnino talis, ut ejus rationem mortalium nullus absque insigni temeritate exposcere valeat.

Pro clausulâ varios affert Scripturæ textus, quibûs comprobat gentiles electos fuisse ad accipiendam gratiam Evangelii, aítque, invenisse eos justitiam, quam non inquirebant, idque eâ de causâ, quòd eam in seipsis non quæsivissent, prout tamen assolebant Judæi. Non ignoro, in materiâ prædestinationis & reprobationis, quæ hoc capite ventilatur, diversas esse scholarum opiniones, neque id mihi arroganter assumo, ut quidquam definire velim in ejusmodi mysterio, quod ado-

rare

rare potiùs, quàm curiosè & contentiosè discutere oportet, & de quo S. Paulus ùtùt illuminatissimus fatetur, se non posse penetrare abyssum sapientiæ DEi, & profunditatem consiliorum illius. Quin potiùs curiositas nostra cohibenda esset intra sacros limites, quos in hoc textu nobis Apostolus posuit, atque isthæc provida animi demissio multiplicem impediret Christianæ charitatis læsionem, quæ plerumque in hac difficillimâ controversiâ crudelem in modum laceratur. Ego quidem secutus sum sententiam Divi Augustini ac Doctoris Angelici cum pluribus modernis expositoribus, spe fretus, tantorum Ducum premendo vestigia aberrare me haud potuisse.

Auspicatur denuo caput 10mum. declaratione amoris, quo impensissimè Judæos prosequitur, & follicitudinis pro eorum salute, ad placandos videlicet & pacandos eorum animos, quos verebatur à se fors exasperatos vel saltem subofensos ob ea, quæ sub finem præcedentis capitis dixerat, cumque eorum opera excusare non posset, zelum, quo inducti deliquerint, aliquâ ratione excusat: ostendit nihilominus, eum non fuisse secundùm scientiam, adeóque haud legitimum aut justum. 1mo. Quia non caruit omni arrogantiâ. 2do. Quia in contemptum JEsu Christi cedebat. Inde pergit ad explanandam justitiam legis & justitiam fidei in hunc modum differendo: justitia, quæ nobis inquirenda est, ea ipsa est, quam Moyses & Prophetæ docuerunt solam esse ac veram justitiam, talis est justitia fidei &c. Min. probat 1mò. quia JEsus Christus est finis legis Mosaicæ, & justitia fidei est justitia JEsu Christi. 2dò. Vera justitia debet vitam tribuere, justitia legis hoc non facit &c. 3. Vera justitia tranquillam debet reddere conscientiam, lex eam tantummodo turbat, ergò lex non est vera justitia. 4. Vera justitia debet esse

facilis, lex est difficilis &c. 5. Vera justitia debet fundari in re prorsus infallibili, justitia fidei fundatur in JEsu Christo, qui nec fallere, nec falli potest. 6ta. Ratio desumitur ex textu Isaiæ, qui salutem pollicetur omnibus verè credentibus. 7tima. Pendet ex præcedente, & ostendit, omnes egere eâdem gratiâ, & salvandos pariter per invocationem nominis DEi. Pro 8vâ. servit authoritas Prophetæ Joëlis testantis, omnes, qui invocant, salvandos, at verò soli, qui fidem habent, invocant nomen Domini &c.

Postmodum per gradationem exponit media ad consequendam salutem, quorum postrema à prioribus dependent, at non vicissim: invocatio enim non potest esse sine fide, neque fides sine prædicatione, neque ista sine missione, at verò prædicationi non semper habetur fides, uti videre fuit in Judæis, qui audierunt, & non crediderunt potiùs ex obstinatione mentis, quàm ex ignorantiâ secundùm prædictiones Moysis & Isaiæ, quibûs Apostolus hoc caput demum absolvit.

Verba porrò, quibûs Isaias cap. 65. in personâ Christi Judæis eorum pertinaciam exprobrat, sunt gravissima, mirè pathetica, & observatu dignissima: *totâ die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem:* quasi diceret, ut cum doctissimo nostro Tirino loquar: Israël, populus tot nominibûs meus, ad quem totâ die expandi ambas manus & ulnas meas, quem instar dilecti primogeniti mei Exod. 4. v. 22. arctissimo affectu semper complexus sum, quem donîs & beneficiis innumeris perpetuò prosecutus sum, cui sine mensura in sinum congessi munera cœlestia, terrestria, & quantas vellent opes, delicias, gloriam, quem ipsemet coram adii, docui, & millenis miraculorum illecebrîs ad me pertrahere conatus sum, ad quem denique etiam corporales has

ma-

manus in ligno crucis expanſas quantâ potui vi & charitate protendi, ut populum illum, etſi tortorem, carnificem & occiſorem meum, pro illo tamen ultrò & patientiſſimè moriens ad ſinum meum pellicerem, imò pertraherem, populus, inquam, hic meus nihil ad hæc omnia attendens, ſed mei, ſui, DEi oblitus incredibili pertinaciâ & obſtinatione permanſit in infidelitate & perfidiâ ſuâ, nolens credere ſeu mihi, ſeu in me, ſeu aliis de me, Et quaſi hoc parum ipſi eſſet, inſuper etiam palam, & ubique mihi, meiſque ſe opponit, & in omnibus contradicit, non modò verbis ſed & ſæviſſimis ſuppliciis ac tormentis, quibus me, meóſque ſervos ac filios indigniſſimè perſequitur indies. Hæc ejus perfidia & obſtinatio cauſa eſt præſentis incredulitatis, & per conſequens perditionis, & exitii illius.

Ne autem Judæi ſpem omnem ſalutis abjicerent ob ſuam reprobationem, Caput 11mum. eò dirigit, ut & illos aliquâ ex parte conſoletur, & gentiles ſimul moneat, ne Judæorum incredulitati & repulſæ inſultent perperam gloriantes de electione ſuâ ad gratiam Evangelii, ſive quòd ipſis tanquam dignioribus Evangelium ſit annunciatum, quódque fidem à Judæis repudiatam receperint. Itaque ſibi ipſi hanc objectionem movet: an ergò Judæi omnes penitus reprobati ſunt? Reſpondet negativè, idque ex duplici ratione 1mo. quòd ipſemet Judæus ſit, & tamen ex numero electorum, nempe credentium. 2dò. Quòd DEus ab omni retrò æternitate populum Judæorum dilexerit, quæ dilectio ac benevolentia minimè fallax, futiliſque eſſe valet. Tum ſubinfert exemplum Eliæ hujuſmodi argumentatione. Elias in eâ erat ſententiâ, ſe ſolum ſupereſſe veri Numinis cultorem, quemadmodum vos for-

forſitan autumatis, ô gentiles, me ſolum ex integrâ Judæorum natione eſſe de numero electorum, DEus autem ei revelavit, quòd ſeptem millia hominum ſibi reſervaverit, qui genua coram Baal non curvâſſent: itaque pro certo tenete, eundem Deum ſibi plures reſervâſſe vobis quidem haud cognitos, qui tamen ſint de numero ſervorum ejus. Subjungit poſtmodum, electionem iſtorum revera quidem in comparatione pauculorum ex merâ Dei miſeratione provenire, reprobationem autem reliquorum longè antea, quàm adimpleretur, prædictam per Iſaiam & Davidem, quorum textus adducit. Inde progreſſus, ad punctum principale, nempe ut convinceret gentiles, nequaquam ab iis deſpiciendos Judæos, docet inprimis non ita illos cecidiſſe, ut reſurgere nequeant. 2do. Quòd illorum excluſione patefacta ſit janua gentilibus ad Evangelium. 3. Quòd DEus gentiles elegerit, ut Judæos piâ æmulatione excitet ad ſectandam eorum fidem. 4. Quòd converſione Judæorum gentiles majoribus benedictionibus ac favoribus cumulandi ſint, quàm illorum reprobatione acceperint. 5. Quòd ſi ipſus, qui ad eos ſcribit, cùm frater præciſè ſit, & conterraneus, adeo tamen impensè eorum ſaluti invigilet, DEum univerſalem eorum parentem longè utique majori ſollicitudine eam curaturum. 6. Quòd ſicut illorum diminutio, ſeu minutus ex Judæorum reliquiis credentium numerus occaſionem præbuit tantò plures gentiles in Eccleſiæ gremium aggregandi, 7timò. ita illorum converſionem ſecutura ſit auſpicata totius mundi renovatio. 8. Quòd illi ex pura & defœcatâ maſſâ originem duxerint, & rami ſint ſanctæ radicis. 9. Gentiles autem oleaſtri ſint eorum locô inſerti. 10. Quòd Judæorum natio radix ſit, cui ipſi gentiles inhæreant, & inde ſuccum trahant. 11. Quòd quemadmodum ſemel avulſi

ſunt,

ſunt, ita denuo poſſint inſeri. 12. Quòd ſi DEus naturalibus ramis non pepercit, multò minùs alienis parcet. 13. Quòd gentiles ex purâ DEi miſerentis bonitate implantati fuerint. 14. Venturum aliquando diem, quo DEus Judæos denuo inſerturus ſit arbori, à quâ revulſi erant. 15. Quòd DEus nequaquam in gentilibus diſſimulaturus ſit inſolentem protervíam, quam in Judæis adeò ſeverè caſtigatam voluit. 16. Gentiles eâ tantùm conditione inſertos eſſe, ut in animi demiſſione conſtanter perſiſterent. 17. Reprobationem Judæorum non fuiſſe univerſalem. 18. Quin imò illos intuitu Majorum ſuorum DEo etiamnum in amoribus eſſe. 19. Quòd quemadmodum gentiles fidem receperunt per incredulitatem obſtinatæ Judæorum nationis, ita iſti eam recuperaturi ſint ſanctâ æmulatione & imitatione fidei Gentilium. Denique poſt conſideratam attentè, & luculenter expoſitam hanc viciſſitudinem & ſucceſſionem mutuam Judæorum & Gentilium in obſequio & Eccleſia DEi, finem imponit Apoſtolus primæ hujus epiſtolæ parti dogmaticæ exclamando cum admiratione: ô altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ DEi &c. Quaſi dicere vellet, plura non eſſe requirenda, cur ita ordinaverit DEus; ſatis nobis eſſe debere, quòd ſupremæ ejus Majeſtati infinitâ ſapientiâ, æquitate, ac bonitate præditæ ita libuerit, cui ſoli debetur gloria, nobísque unicè relicta eſt obligatio profundiſſimæ venerationis, obſervantiæ ac demiſſionis.

Capite 12mo. progreditur à doctrinâ fidei ad diſciplinam morum hortando fideles ad ſeriam vitæ emendationem, ad offerendos ſe Numini tanquam hoſtiam ſanctam & immaculatam, ad omittendam nimìs curioſam divinarum veritatum & ordinationum indaginem, ad utendum gratiis in baptiſmo acceptis in bonum commune Eccleſiæ, ad officia

ſua diligenter obeunda, ad obſequia mutuæ dilectionis ſincerè absque fuco & faſtu præſtanda, ad ferendas æquo animô injurias, & vindictam DEo relinquendam, qui eam ſuo tempore non diſſimulabit, ad cujus probationem allegat textum ex cap. 25. Proverb. quem interpretes diverſimodè explicant. D. Auguſtinus, D. Hieronymus & omnes propè Eccleſiæ Latinæ Doctores eum in meliorem partem accipiunt,& per carbones ignis intelligunt amorem, quem accendimus cum tempore in præcordiis adverſarii noſtri, ſi mala & incommoda omnia ab eo illata feramus ſine replicâ. Sententia verò Græcorum, quam amplexus ſum, tenet, per carbones intelligendam vindictam DEi, quæ tamen nequaquam ſervire debeat pro motivo vel fine patientiæ fidelium, ùtùt ſit condignus & ordinarius ejus effectus. Nihil enim occurrit frequentiùs in Pſalmis, quàm imprecationes adversùs impios, & obſecrationes ad DEum ut in eos animadvertat. In Apocalypſi animæ, quæ erant ſubtus altare, DEum rogant, ut ultionem ſumat de iis, qui earum ſanguinem ſuderunt. Et Apoſtolus 2. Theſſal. docet, æquum eſſe, ut DEus iis, qui fideles perſecuti ſunt, rependat mala illis inflicta.

Capitis 13tii partem 1mam orditur propoſitione thematis pertractandi, nempe de obedientiâ Superioribus præſtandâ, argumentatur autem in hunc modum: Chriſtiani obtemperare debent ordinationi divinæ, atqui Principes à DEo conſtituti & ordinati ſunt &c. 2do. Id omne ſtudiosè evitandum, quod nobis perniciem creare poteſt, atqui inobedientia eam nobis creare poteſt &c. Min. ita probat: Principes gladium non portant absque causâ & in vanum, id eſt, poteſtatem vitæ & mortis in ſubditos ſuos fruſtra non habent, haberent autem, niſi inobedientiam poſſent pro merito plectere. 3. Præſtandum ultrò & liberè, ad quod aliàs necceſ-

cessitate compellimur, atqui necessariò est parendum. 4. Obtemperandum haud dubiè his, quorum sumus subditi, ad quid enim subjectio sine obedientiâ? atqui subjicimur Principibus &c. hanc minorem ita demonstrat: illis subjicimur ut dominis, quibus tributa jure pendimus, atqui tributa jure & ex debito Principibus pendimus, quoniam ab iis conservamur ac protegimur. 5. Cuique suum, nempe quod debetur, reddere natura universaliter præcipit, atqui obedientia debetur nostris Principibus ac Superioribus &c,

Parte 2dâ hortatur illos denuo ad mutuam dilectionem hisce argumentis: 1mo. Debita vestra vobis persolvenda sunt, atqui inter ista non ultimum locum tenet dilectio mutua. 2dò. Lex à vobis implenda est, at verò qui proximum diligit, legem implevit: min. ita suadet: qui omnia præcepta legis observat, implevit legem, atqui in dilectione mutuâ continentur omnia præcepta legis &c.

Parte 3tiâ urget illos, ut Evangelii luce collustrati de somno peccatorum tandem consurgant, & fugientes opera tenebrarum, gulam, libidinem, ambitionem, induantur Dominum JEsum Christum in novitate vitæ. Quare Apostolus 1ma parte hujus capitis videtur hominem rectè componere per obedientiam erga Superiores, in 2dâ parte per charitatem erga æquales & inferiores, in 3tiâ per temperantiam, continentiam, & modestiam erga seipsum.

Capite 14. ut ostendat, dilectionem proximi debere omnes universim complecti etiam infirmos in fide & charitate, qui Christum necdum plenè induerant, agit de altero controversiæ puncto, quod ipsum induxerat, ut ad Romanos scriberet, nempe de opinionum inter eos diversitate practica circa abstinentiam à cibis lege Mosaicâ prohibitis, & obser-

vantiam certorum festorum; practicâ, inquam, prior enim circa differentiam in causâ & modo justificationis, ab initio epistolæ usque ad cap. 12mum ventilata quodammodo speculativa erat. Primò ergò ponit hanc thesin: vobis, quibus libertas evangelica probè perspecta est, ea notitia minimè permittit turbare pacem Ecclesiæ, tametsi cernatis alios scrupulîs agitatos, & sanctæ hujus libertatis ignaros: postmodum has rationes adducit: 1mò. Qui est domesticus DEi, alium non habet judicem, quàm DEum, atqui infirmi (ita eos nuncupat, quia certis cibis abstinebant, ac nonnulla peculiaria festa religiosè observabant) sunt domestici DEi. 2do. Nemo judicium sibi usurpare debet in servos alterius, in quos nullam habet potestatem, sed infirmi sunt servi DEi &c. 3. Charitas non permittit eum condemnari, qui paratus est ad omnem correctionem, at verò infirmi parati sunt ad sese corrigendos, si errorem suum dedoceantur &c. 4. Qui aliquid ad DEi gloriam præstat, damnandus non est, infirmi hoc ipsum, quod in illis redarguis, agunt in gloriam DEi, cùm enim mors & vita hominum sint in manibus & arbitrio DEi tanquam supremi domini ad cujus honorem & obsequium à suis servis referri possunt & debent, cur non & istæ actiones indifferentes, nempe ciborum & dierum observatio aut discretio ad eundem scopum referri poterit absque peccato? 5. Læditur charitas per condemnationem fratris tui, quem potiùs fovere debes, & ignorantem instruere, atqui infirmus non obstante suâ infirmitate adhuc frater tuus est. 6. Non debes involare in officium JEsu Christi idque tibi assumere, atqui judicando infirmos & damnando involas in ejus tanquam supremi omnium Judicis officium. 7. Qui judicandus est, non debet alios judicare, atqui tu ipse judicandus es &c.

Par-

Parte 2.dâ hujus capitis doctiores admonet, ut infirmis fidelibus ſcandalum ne præbeant manducando ipſis præſentibûs pro ſuâ libertate etiam ea promiſcuè, à quibus illi magnopere abhorrent. 1mò enim uſus rei etiam indifferentis illicitus eſt, ſi in ſcandalum proximi cedat, atqui eſus carnium poteſt cedere in ſcandalum proximi. 2dò. Charitas prohibet ſcandalum tuorum fratrum, atqui iſthoc eſu eos ſcandalizas. 3. Impietatis genus eſt eos pervertere, pro quibus Redemptor noſter mortem oppetiit, atqui hoc ipſum, quod ab aliis liberrimè fieri videant, contra dictamen ſuum faciendo pervertuntur. 4. Si mortuus eſt & pro Judæis, longè magìs tibi in eorum gratiam abſtinendum eſt à certis rebus, quibûs facilè carere potes, atqui mortuus eſt pro eis &c. 5. Abſtinendum eſt ab iis, quæ anſam gentilibus præbent eructandi blaſphemias contra Evangelium, atqui talis uſus eis hanc anſam præbet, ſic enim ſcandalizantur gentes, & à Chriſtianiſmo avertuntur, cùm vident Chriſtianos ita inter ſe contendere de cibis & ciborum delectu. 6. Nullum incurrit periculum, qui abſtinet ab eo, in quo regnum DEi non conſiſtit, atqui non conſiſtit in hoc uſu, ſed in juſtitia, pace, & gaudio &c. 7. Omni ſtudiô annitendum eſt, ut pax conſervetur, atqui abſtinendo à cibis, à quibus infirmi abhorrent, ſervatur pax &c. 8. Ingens piaculum eſt imaginem DEi deſtruere, atqui hic uſus eam deſtruit, cùm infirmos ad peccandum inducat &c. 9. Bonum nunquam non faciendum, atqui bonum eſt, & laudabile non præbere ſcandalum ſuis fratribus &c.

Parte poſtremâ ut etiam infirmos ſuâ inſtructione non deſtituat, proponit principium generale, nempe quidquid fit contra dictamen interius conſcientiæ, quod dictamen fidem

appellat, ſeu perſuaſionem aut credulitatem, hoc aut illud eſſe licitum, quidquid, inquam contra hoc dictamen, fit, eſſe peccatum, & conſequenter eum, qui manducat, quod exiſtimat ſibi licere, non peccare, & ex oppoſito peccare illum, qui manducat id, quod ſibi judicat non eſſe permiſſum, ſive jam hoc judicium ſit reipsâ rectum ac veritati conforme, ſive erroneum ac falſum.

Capite 15to idem argumentum proſequitur, cur tam Gentes, quàm Judæi ad fidem & Chriſti gratiam vocati gratias DEo, & pacem invicem debeant non tantùm vitando ſcandala infirmorum, ſed etiam eorum imbecillitates patienter ſuſtinendo, nam 1mò quod officii veſtri ratio poſtulat, id omnino præſtandum eſt, atqui ea poſtulat, ut vos firmiores ſublevetis invalidos, eorúmque languores æquo animô feratis, & pro viribus curare allaboretis. Sicut enim in materiali ædificio eliguntur aliqua firmiora ad ſuſtinendum totum ædificii pondus, quod ex fragiliori materiâ ſuperimponitur, v. g. fundamenta, & columnæ, ita etiam in ſpirituali Eccleſiæ ædificio non ſolùm eliguntur, ſed efficiuntur aliqui firmiores, ut ſuſtineant pondus aliorum. Vult nimirum DEus Optimus, ut qui vel ingeniô vel prudentiâ, vel ſcientiâ eminent, ignorantes non aſpernentur, vel decipiant, ſed cum omni manſuetudine eorum ignorantiam ferant, doctrináque eos, & conſiliô juvent. 2dò. Non debemus nobis ipſis placere, ſive ea tantùm ſectari, quæ nobis grata ſunt & utilia, ſed etiam aliis morem gerere, condeſcendere, nos accommodare, at verò condemnando & aſpernando infirmos nobis ipſis nimiùm placemus de noſtrâ præcellentiâ &c. 3. Æquum omnino eſt nos inſiſtere veſtigiis Chriſti Domini, hic autem propria commo-

da,

da, quietem ac voluntatem non habuit pro regulâ, ſed gloriam DEi, ſimúlque ſalutem humani generis pro quâ vitam ſuam expoſuit, uti probat ex pſalmo 68. ergò & nos proximorum infirmitatibus quâ poſſumus ratione occurrere ac ſuccurrere debemus intuitu amoris & honoris DEi. 4. Imò cùm ipſe infirmitates ac languores tuos æquiſſimo animô pertulerit, idipſum ut pro fratribus tuis Judæis adhuc infirmis facias, æquiſſimo jure poſtulare videtur.

Poſtremâ parte benevolentiam Romanorum mirâ dexteritate captat. 1mò commendat eos. 2dò ſignificat, ad eos ſe ſcribere in hunc præcisè finem, ut memoriam eorum refricet, quæ ipſis jam dudum nota ſunt. 3tiò liberiori ſtylô exaratam hanc epiſtolam, quòd de eorum optimâ ac benevolâ mente eſſet ſatis certus, ſibi enim Apoſtoli munus creditum, ſuíque miniſterii hunc finem eſſe, ut gentiles ſanctos efficiat. Tum enarrat, quid præſtiterit in prædicatione Evangelii, rationémque dat, cur ad eos non inviſerit, quod tamen adhuc facturum ſe certò certius pollicetur in tranſitu cùm in Hiſpaniam excurret, quamprimùm Jeroſolymam venerit cum eleemoſynis Eccleſiarum Macedoniæ & Achaiæ, de quibus mentionem fecit in duabus epiſtolis ad Corinthios. Denique obteſtatur eos ad orandum pro ſe DEum Optimum.

Poſtremum caput complures continet ſalutationes diverſarum perſonarum, quæ non indigent explicatione. Inde colliges humanitatem Apoſtoli hunc morem obſervantis ad finem ſuarum epiſtolarum, benevolentiam, & charitatem paternam in ſingulos, ſimul etiam monet, quos vitare debeant tanquam auctores diſſidiorum ac ſcandalorum, ne for-

PARAPHRASIS IN EPISTOLAM S. PAULI AD ROMANOS.

CAPUT PRIMUM.

1. PAulus Servus JEsu Christi, vocatus ad Apostolatum, & segregatus ac selectus à Deo peculiari electione ad promulgandum hominibus Evangelium, seu annuntianda nova felicissima de Incarnatione sui Filii; 2. Quem à longo jam tempore per Prophetas in sacris paginis eis promiserat: 3. Quíque secundùm carnem, sive naturam humanam, natus

1. *Paulus Servus JEsu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei.*

2. *Quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis.*

3. *De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundùm carnem.*

tus est quidem ex Davidis sobole;

4. *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundùm Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum JEsu Christi Domini nostri.*

4. Seipsum verò manifestavit tanquam ejus Verbum ac Filium unigenitum, tum prodigiosis actionibûs, quamdiu in terris vitam egit, tum plenitudine Spiritûs Sancti in ipso inhabitantis, quem aliis quoque hominibus ad eos sanctificandos communicabat, & demum gloriosâ suâ resurrectione.

5. *Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus.*

5. Hic Paulus, inquam, qui singulari Dei Beneficiô munus Apostoli, gratiámque necessariam accepit ad annuntiandum publicè nomen JEsu Christi omnibus gentibus.

6. *In quibus & vos estis vocati JEsu Christi.*

6. Quas inter & vos vocare dignatus est ad sui notitiam, & ad redigendum in captivitatem & obsequium & sub jugum fidei earum intellectum.

7. *Omnibus, qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis: gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino JEsu Christo.*

7. Ex intimis medullis precatur, ut gratia & pax Patris cœlestis, ac Domini nostri JEsu Christi sese diffundat, crescátque in cordibus omnium fidelium, qui Romæ sunt, quíque, cùm dilectorum Dei nomine insigniti sint, sanctíque appellentur, consentaneam huic nomini vitam, adeóque morum integritate & sanctitate plenam ducere debent.

8. *Primùm quidem gratias ago Deo meo per*

8. Existimo autem, me hanc Epistolam non posse rectiùs ordiri,

ri, quàm demississimâ gratiarum actione, quam reddo Deo meo per JEsum Christum Filium ejus unigenitum, non eam solùm ob causam, quòd vobis fidem largitus sit, sed quòd adeò firmam atque heroicam contulerit, ut ejus fama per universum, quà patet, orbem diffusa sit.
9. Injuriam mihi facitis, si dubitetis de sollicitudine, quam gero salutis vestræ. Deus ter Optimus Maximus, cui liberâ promptáque voluntate servio in Spiritu & collustratione Evangelii sui Filii, Deus, inquam, testis mihi est, 10. an non in orationibus meis quotidie vestri meminerim, illum obsecrans, ut pro suâ bonitate ac clementiâ facultatem & gratiam mihi largiatur feliciter ad vos perveniendi.
11. Ingenti enim desiderió teneor videndi vos, ad impertiendam vobis gratiam aliquam spiritualem, quæ vos magìs magísque in veritate & fide susceptâ stabiliat, 12. tum etiam ad mutuam nostram consolationem, ex familiari collocutione, & collatione meæ vestræque fidei, ad animorum nostrorum sensus utrinque aperiendos, nósque reciproco fervore studióque inflammandos ad amorem Domini

JEsum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9. *Testis enim mihi est Deus, cui servio in Spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quòd sine intermissione memoriam vestri facio.*

10. *Semper in orationibus meis obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.*

11. *Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos.*

12. *Id est, simul consolari in vobis per eam, quæ invicem est, fidem vestram atque meam.*

Domini nostri, animandósque ad servandam ei illibatam, perpetuámque fidelitatem.

13. *Nolo autem vos ignorare fratres, quia sæpe proposui venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc, ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in cæteris gentibus.*

13. Credite mihi, fratres dilectissimi, sæpe sæpiùs me animo destinâsse ad vos invisere, ut doctrina Evangelii uberiores inter vos fructus progigneret, quemadmodum ejus benignitate, non autem propriâ industriâ, inter reliquas gentes protulit; atverò voluntas Dei, quam sequor promptissimè absque ulteriori discussione, remoram hactenus meo injecit proposito.

14. *Græcis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum.*

14 Non ignoro, quid à me exigat Apostolici ratio ministerii, quódque operam & obsequia mea tam barbaris, quàm Græcis, tam illiteratis, quàm doctis debeam.

15. *Ita (quod in me) promptum est & vobis, qui Romæ estis, evangelizare.*

15. Eam in rem, quantum in me est, paratissimus sum proficisci Romam, ad monstrandam vobis Evangelii luce vitæ semitam ac veritatis:

16. *Non enim erubesco Evangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primùm & Græco.*

16. & tametsi humani generis hostis omnem lapidem moveat, vires omnes artésque suas exerat ad eliminandos Evangelii præcones, minimè tamen erubesco ejus professionem ac prædicationem: quamvìs enim videatur esse res exsucca, flaccida, & contemptibilis, est tamen reverà virtus Dei, ejus potentiam conspicuam atque illustrem reddit, & ad salutem om

ne-

nes perducit, qui firmâ fide illi adhærent. Judæi quidem ejus primitias accepêre, Græcis tamen non nisi temporis prioritate præferendi sunt. Tam hi, quàm illi ex hoc fonte amplissimas possunt haurire gratias, quas cunctis mortalibus attulit. 17. Ipsum est, quod perfectam Dei justitiam manifestavit, minimè sitam in externis actionibus, sed in interiori sanctitate, quam Deus operatur in cordibus, quæque ex verâ fide proveniens quantùm ipsa crescit, tantùm reciprocè auget fidei soliditatem; qui enim fidem tenet, justus est: & scriptura habet, (a) *justum ex fide vivere*, id est, per fidem consequi justitiam, quæ est ipsissima animæ vita; cúmque eodem principio, à quo producitur, conservari debeat, consequens est, omnes ejus actiones animari ac dirigi per fidem. 18. Videtis itaque, quòd sacrum Evangelium detexerit divitias bonitatis divinæ, priùs absconditas, & nunc omni hominum generi patentes atque expositas; ex alterâ verò parte gravissimam simul ejusdem Numinis iram manifestat in impietatem & perversitatem eorum, qui pro eo, quòd in innocentiâ, & verâ

17. *Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: justus autem ex fide vivit.*

18. *Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui Veritatem Dei in injustitiâ detinent.*

(a) *Abacuc cap. 2.*

verâ fide ambulare deberent, longè aliam viam ineunt, dum veritatem Dei in injuſtitiâ detinent, id eſt, notitiam veri Numinis, ſuis cordibus naturaliter impreſſam, quam tanquam ſapientiores & eloquentiores aliis communicare deberent, ſuffocant, & veluti clauſam atque impeditam retinent, ne ſuâ ſe luce prodat, & diffundat ulteriùs; quódque caput eſt, in honeſtas atque laudabiles actiones erumpat.

19. *Quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis manifeſtavit.*

20. *Invifibilia enim ipſius à creaturâ mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque ejus virtus & divinitas, ita ut ſint inexcuſabiles.*

19. Deus enim nemini non manifeſtavit modô quodam ſatis accommodo perfectiones ſuas inſigniores. 20. Eſt quidem puriſſimus ſpiritus, creaturæ tamen viſibiles, ſunt ſpecula minimè fallacia, in quibus ab orbe condito homines ratione præditi reconditas ejus perfectiones contemplari ac detegere poſſunt, potentiam ejus, quâ creavit omnia, nec non divinitatem, adeò, ut ſint inexcuſabiles, ſi nolint agnoſcere. & quidem prudentiores & doctiores in ejus notitiam veniſſe non diffiteor,

21. *Quia cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt, ſed evanuerunt in cogitatio-*

21. honorem tamen ei debitum tanquam ſupremo domino non exhibuerunt, neque gratias, ùt par erat, egerunt pro acceptis beneficiis, ſed ſuperba eorum mens eva-

evanuit in suis cogitationibus, & nimia præsumptio ac complacentia in præcellentiâ suæ perspicaciæ, densissimis errorum tenebris cor eorum insipiens obduxit: omnes eorum speculationes, ratiocinationes, atque subtilitates, debiliores fuerunt araneæ telâ, 22. neque alium fructum ex prætumidâ majoris longè supra alios sapientiæ jactantiâ, retulerunt, quàm ut præ cæteris stulti evaserint, talésque palam se comprobârint. 23. Quid enim stultius aut amentius fingi potest, quàm quòd non solùm eum agnoscere noluerint ac venerari, cujus tamen imaginem menti suæ impressam gerebant, cujus potentiam cœli enarrabant, cæteræque creaturæ laudes præcinebant, sed ad illud impietatis ac cœcitatis fastigium devenerint, ut honorem, soli Deo immortali, bonorum omnium parenti atque auctori jure debitum, idolis tribuerent, hominúmque corruptioni obnoxiorum statuis, vel quod longè deterius, volucrum, serpentum, aliarúmque animantium, ratione carentium simulacris? 24. Creditisne hoc impune illis cessisse? Nequaquam, fratres mei, id in animum inducite. Deus justè

nibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum.

22. *Dicentes enim, se esse sapientes, stulti facti sunt.*

23. *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum.*

24. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contu-*

meliis afficiant corpora sua in seipsis.

justè adversùs eos exasperatus, eo modo illos excepit, quô cum ipso egerant; neglectus enim ab eis, & immundis creaturis posthabitus, neglexit pariter illos, permisitque pravis cupiditatibûs fascinatos, in omne genus impuritatis turpissimè labi, & sua ipsorum corpora nefariâ libidine fœdare,

25. *Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt & servierunt creaturæ potiùs, quàm creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.*

25. in pœnam videlicet, quòd unius verique Numinis notitiam animô excusserint, impio sceleſtóque mendacio, nempe idololatriæ addicti, rebúsque creatis divinum cultum atque adorationem potiùs præbuerint, quàm summo rerum omnium Conditori, cui in omnem æternitatem laus, honor & gloria debetur ab omnibus.

26. *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ; nam fœminæ eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam.*

26. Indignatio illius processit ulteriùs: æqualiter voluit utrumque sexum plectere, permittendo, ut tam masculi quàm fœminæ inciderent in sordes execrandas, & infamiâ plenas, fœminæ enim communem naturæ ordinem inverterunt, sectantes alium corporum usum, qui naturæ fines excederet, aut etiam perverteret,

27. *Similiter autem & masculi, relicto naturali usu fœminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in mascu-*

27. masculi quoque fastidiô legitimæ uxoris in transversum acti, ac libidine propudiosâ in sese mutuò flagrantes, fœdis abominan-

minandísque modis contaminârunt corruperúntque propria corpora, ut adeò hæc naturæ legibus repugnantia flagitia in justissimam vindictam & compensationem cesserint. illius cœcitatis voluntariæ, quâ facilem & obviam Conditoris naturæ notitiam venerationémque à se exclusam voluêre. 28. Neque solùm in seipsos injurii, sed etiam erga proximum fuêre iniquissimi. DEus, quem nôsse ac pro merito venerari aspernabantur ut protectorem ac gubernatorem supremum, permisit eos præcipites ruere in barathrum & abyssum reprobationis quasi vertigine agitatos, unde mirum non est, quòd leges omnes æquitatis, honestatis, ac decori nullâ religione ducti infregerint. 29. Corruptio fuit universalis. Omnes, quotquot erant, vidisses improbitate & malitiâ oppletos. Fornicationis inter eos liberrimus usus tanquam rei minimè indecentis aut malæ sese torrentis in morem impunè ubique diffuderat. Avaritia eorum animos sibi penitus subjecerat: fraudes, rapinæ, inventiones nequissimæ grassabantur in omnem partem; invidiâ vix non rumpebantur, quin etiam atrocissimis cædibûs manus suas imbuerant: continuæ inter eos lites

los turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit, erroris in semetipsis recipientes.

28. *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitiâ, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conveniunt,*

29. *Repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, avaritiâ, nequitiâ, plenos invidiâ, & homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,*

tes & contentiones, modus agendi fraudulentus, perversitas ac malitia in omni comercio, ac conversatione. Acta proximi in pejorem partem interpretari soliti omnem arripiebant occasionem ei nocumentum inferendi: gaudebant in sinum, si malignâ relatione injuriarum ultro citróque factarum partes æmulas inter sese collidere possent.

30. *Detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,*

30. Famam aliorum crudelem in modum proscindere non verebantur, odium, quo ferebantur in Deum, tantæque Majestatis contemptum, ubicunque se dabat occasio, horrendis blasphemiis ac sacrilegiis suis præseferebant. Intolerabili fastu agebant cum iis, quos infra se cernebant, nulli parcentes injuriæ. Excoecaverat eos ambitio, nimiáque sui æstimatio fascinatos risui ludibrioque exponebat, cúmque grassantia passim in mundo flagitia eis communia nimis viderentur, nova & hactenus non audita excogitaverant. Parentibus alíisque superioribus nec honorem nec observantiam exhibebant.

31. *Insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordiâ.*

31. Si ad interiora considerationis obtutum converteres, quid aliud deprehenderes, quàm in desideriis iniquitatem, in consiliis stultitiam, in affectibus perversitatem? Animus eorum

rum nullo sensu alienæ calamitatis tangebatur, quin imò nolebant intelligere, quid rei esset promissorum, pactorúmque observantia. 32. Atque in hoc nullam planè excusationem ac veniam merentur, quoniam cùm probè nossent sive naturali rationis instinctu sive conscientiæ remorsu, sive exemplis divinæ in peccatores vindictæ, quòd Deus æquitatis ac justitiæ sit tenacissimus, noluerunt animum ad alteram illam veritatem advertere, videlicet non solùm reos talium flagitiorum à se commissorum, de quibus modò memineram, sed etiam quacunque ratione eorum participes sive executione, sive consiliô, sive approbatione, sive patrocinio dignos esse morte sempiternâ, suppliciisque inferni longè atrocissimis.

32. Qui cùm justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, & non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. GEntilium flagitia, quæ enumeravi, sunt enormia. At verò ô temerarie Judæe, qui illis ea exprobras,

1. Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis, qui judicas. In quo

enim judicas alterum, teipsum condemnas, eadem enim agis, quæ judicas.

bras, aut quisquis es ex philosophis gentilium, qui ea in aliis quasi integer vitæ scelerísque purus redarguis, noli existimare, impudentiam tuam nesciri, aut excusari posse. Tua ipsius sententiâ te condemnas, cùm eadem agas, quæ in aliis præfidenter reprehendis.

2. *Scimus enim quoniam judicium Dei est secundùm veritatem in eos, qui talia agunt.*

3. *Existimas autem, ô homo, qui judicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei?*

4. *An divitias bonitatis ejus & patientiæ & longanimitatis contemnis? ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?*

2. Scimus, idque naturæ instinctu, judicia Dei æquissima esse in omnes, qui ea perpetrant, quæ paulò ante commemoravi. 3. Tu verò, qui eadem facis, quæ omnino plectenda judicas, putásne te posse declinare sententiam condemnatoriam Numinis, quam ipse justissimam esse pronuntias? 4. Itáne contemptui habes infinitam atque immensam ejus bonitatem ac lenitatem, & illudis ejus patientiæ, quæ tantum tibi temporis ad agendam pœnitentiam indulget, & tamdiu promeritas à te pœnas suspendit, tuámque ingratitudinem tam prolixâ longanimitate tolerat? An ignoras æqui rectíque esse tenacissimum, & si vindictam differt tuorum scelerum, id minimè contingere ex ignorantiâ vel incuriâ, sed ex merâ benignitate, quâ tibi adhuc temporis nonnihil indulget ad præteritæ vitæ detestationem, emendatio-

tionémque feriam, quam à te indies præstolatur, & impensè desiderat?

5. Quid aliud agis hærendo obstinatâ mente in sordibus inveteratorum tuorum flagitiorum, & omnes ab eâ cœlestes inspirationes excludendo, quàm quòd non interruptâ tuorum sacrilegiorum continuatione funestum divinæ indignationis thesaurum accumules, qui extremum tibi exitium afferet in die illâ tremendâ, quâ Deus vivorum atque mortuorum judex venturus est, 6. ad reddendam unicuique pro qualitate & conditione meritorum sive immortalis sempiternæque vitæ possessionem, sive inferorum supplicia, & perennes cruciatus. 7. Illi, qui rebus adversis minimè fracti in medio cursu non defecerunt, sed constanter perstitère in virtutis studio, & ad vitam æternam omni contentione aspirant, ab æquissimo hoc judice gloriam boni operis consequentur, & honorem, & ipsam adeo immortalitatem. 8. Contrà qui in suis cogitationibus evanescentes veritati agnitæ, cui pronâ mente debuissent acquiescere, pertinaciter obluctati sunt, qui nullam honesti rectíque rationem habuère, omni flagitio-

5. Secundùm autem duritiam tuam & impænitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ & revelationis justi judicii Dei.

6. qui reddet unicuique secundùm opera ejus.

7. Iis quidem, qui secundùm patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam;

8. Iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquieverunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio,

9. *Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primùm & Græci:*

10. *Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Judæo primùm & Græco.*

11. *Non enim est acceptio personarum apud Deum.*

gitiorum genere contaminati, pro parte & merito suo acerbissimos sentient effectus vindictæ atque indignationis divinæ. 9. Eundem servat Deus ordinem infligendo supplicia, quem tenet distribuendo favores ac prœmia sua. 10. Quemadmodum gloria, honor, & pax gratissima merces erit omnium rectè operantium, ita confusio, ignominia, vermísque conscientiæ in pœnam cedet omnium perperàm agentium, sive Judæi sint, sive gentiles. 11. Homines in suis tribunalibus attendere possunt, aut solent ad originem vel conditionem personarum, at verò Deus æquâ lance judicat omnes, neque levem ejus justitiæ aspergeret maculam, qui in animum induceret, plectere eum in nonnullis, quod in aliis dissimulat & impunitum relinquit. Nihilominus quemadmodum Judæi, ad quos promissiones Evangelii primitùs factæ sunt, legésque directæ, si illis se subjecerint, morésque suos conformaverint, dignam promeritæ mercedis prærogativam obtinebunt, ita pariter, si nec fidem iis præbuerint, nec ejus præcepta observaverint, longè acerbiora supplicia præ gentibus sentient.

12.

12. Qui deliquerunt absque notitiâ legis, non judicabuntur ut prævaricatores legis, & secundùm illius rigorem: qui autem ex instituto legem professi sunt tanquam regulam actionum suarum, ipsius etiam legis præscriptô, & ùt ejus transgressores punientur. 13. Non enim illi, quibus lex annuntiata est & perspecta, eoipso præcisè justi sunt coram Domino, sed ii, qui reipsâ præstant, quod lege præcipitur, quod equidem facere nequeunt absque auxilio gratiæ divinæ. 14. Dicet fortassis nonnemo, si necessaria est legis observantia, quâ ergò ratione gentiles, qui nullam ejus notitiam habuerunt, eam implere possunt, & ob ejus transgressionem puniri? Respondeo, si illi, quibus lex promulgata non est, ejus tamen præceptis obtemperant ex instinctu rationis naturalis, succollante divinâ gratiâ absque magisterio & directione legis scriptæ, tunc ipse naturæ instinctus tali præsidiô adjutus ipsis pro lege est, 15. quô satis ostendunt, easdem præceptiones, quas olim Judæi in tabulis lapideis acceperant, insculptas esse eorum mentibus: & sanè hoc interius testimonium conscientiæ,

12. Quicunque sine lege peccârunt, sine lege peribunt, & quicunque in lege peccârunt, per legem judicabuntur.

13. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.

14. Cùm enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciant, ejusmodi legem non habentes sibi sunt lex,

15. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium illis reddente conscientiâ ipsorum, & inter se

hæc,

invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus,

hæc cogitationum ſeſe mutuò tum accuſantium, tum defendentium contentio, hic remorſus, vel econtrà hæc animi ſerenitas, malacia, ac voluptas ſuaviſſima, quæ licitas vel illicitas actiones è veſtigio, ut ita dicam, inſequitur, præclari ſunt pædagogi, qui induci in errorem non ſinunt homines, quin eos in tempore admoneant,

16. *In die cùm Deus judicabit occulta hominum ſecundùm Evangelium meum per Jeſum Chriſtum.*

16. quíque eos omnes inexcuſabiles reddent in extremo illo pereuntis mundi occaſu, quo ſecundùm effatum Evangelii, cujus ego beneficio & autoritate divinâ prædicatione fungor, JEſus Chriſtus, cui Pater cœleſtis judicandi poteſtatem in orbem univerſum contulit, revelabit ſecreta cordium.

17. *Si autem tu Judæus cognominaris, & requieſcis in lege & gloriaris in Deo,*

17. Si autem hac ratione cum illis agitur, adeóne cœcus es, ô Judæe, ut tibi promittere auſis impunitatem? qui nomine tam honorifico gloriaris, quod hactenus proprium fuit populo Dei, qui omnem fiduciam reponis in lege, quam profiteris, tibíque quaſi ſoli notitiam arrogas legitimi cultûs, quo conditorem tuùm venerari conveniat,

18. *Et nôſti voluntatem ejus, & probas utiliora inſtructus per legem,*

18. qui tantâ evidentiâ ejus mandata perſpecta habes, ſciſque bonum à malo diſcernere ex inſtitutione à Majoribus tuis acceptâ!

19.

19. Qui tibi imaginaris, te ducem esse aberrantium, te facem ambulantium in tenebris, te doctorem ignorantium, 20. qui existimas cæteros mortales infantium instar delirare, te verò solum in lege habere veram regulam ac cynosuram scientiæ & veritatis?

21. Nam quanta apparet ex unâ parte in sermonibus tuis, ex alterâ in moribus repugnantia ac difformitas? Præsumis de tuâ capacitate alios instruendi, cuilibet canones rectè vivendi præscribis, cùm interea nec teipsum docere, nec alios dirigere valeas? dicis, non esse furandum, & furaris, 22. prædicas, non esse mœchandum, & mœcharis, declamas contra idolorum cultum, & ipsus sacrilegia committis. 23. Gloriaris te legi subditum, & tuis transgressionibus Deum legis conditorem vilipendis. 24. Nimirum hoc est illud, quod pridem sacris litteris proditum legimus, tibi unicè imputandum, quòd gentiles tantam in moribus tuis corruptissimis & doctrinæ integritate repugnantiam conspicati, blasphemas in Deum voces evomant, cujus tamen te verum & unicum cultorem esse prædicas. Noli, obsecro, tan-

19. Confidis te esse ducem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt,

20. Eruditorem insipientium, magistrum infantium habentem formam scientiæ & veritatis in lege.

21. Qui ergò alium doces, teipsum non doces, qui prædicas non furandum, furaris,

22. Qui dicis, non mœchandum, mœcharis, qui abominaris idola, sacrilegium facis,

23. Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras.

24. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes. (*a*)

(*a*) Isa. 52. Ezech. 36.

25 Circumciſio quidem prodeſt, ſi legem obſerves, ſi autem prævaricator legis ſis circumciſio tua præputium facta eſt.

26. Si igitur præputium juſtitias legis cuſtodiat, nonne præputium illius in circumciſionem reputabitur?

27. Et judicabit id, quod ex naturâ ſuâ eſt præputium legem conſummans, te, qui per litteram & circumciſionem prævaricator legis es?

28. Non enim qui in manifeſto Judæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio,

29. Sed qui in abſcondito Judæus eſt, & circumciſio carnis in ſpiritu non in litterâ, cujus laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.

tantam vim ponere in hoc carnali & exteriori ſigno, quo diſcerneris ab aliis nationibus. 25. Circumciſio tibi quidem prodeſt, ſi legi obtemperes, ſin autem præcepta legis violaveris, perinde eſt, ac ſi nunquam eam recepiſſes, ſimiliſque cæteris gentilibus fores. 26. Deus, uti paulò ante dixeram, ſive remuneratorem, ſive vindicem agat, neque conditionem, neque attentionem perſonæ attendit. Si gentilis vivat ex præſcripto legis, habebitur pro circumciſo, 27. téque Judæum, qui profeſſione legis ipsâque adeo circumciſione ſuffultus legem violare non metuis, certiſſimò condemnabit.

28. Etenim qui nomine Judæi inſignitus eſt, quique externam legis Moſaicæ profeſſionem facit, non idcirco verus eſt Iſraëlita, 29. ſed nomen hoc illi competit, qui ſecundùm conſiderationem interioris hominis mente & ſpiritu Judæus eſt, qui videlicet ſincero corde & ex motivis altioribus legem, quam profitetur, obſervat, quin ſibi imaginetur, naturæ propriæ vires ſufficere ad ejus obſervantiam, aut bona fluxa pro præmio ac fine ſuo reſpiciat.

ciat. Parum eſt carne circumcidi, cordi neceſſe eſt circumciſionis cuſpidem applicari, reſecandæ ſunt pravæ ejus aſſuetudines, frœnum injiciendum propriis cupiditatibus, & vincula omnia diffringenda, quæ obſtant, quò minus Deo conjugamur arctiſſimè. Explodant ſanè impii ſpiritualem hanc ac genuinam circumciſionem, non diffiteor, eam in terris non ſatis exploratam ac prœmiatam eſſe, ſufficiat tamen nobis, quòd ſit Deo gratiſſima, & ab eo condignâ laude ac gloriâ in cœlis remuneranda.

PARAPHRASIS

CAP. III.

Tametſi Apoſtolus aliquam inter Judæos & Gentiles diverſitatem non diffiteatur, in eo tamen eos convenire oſtendit, quòd omnes ſint ſub peccato, & ut ab eo releventur, non tam operum meritis, quàm fide & gratiâ Chriſti indigeant. 1. Quam ergò prærogativam habet Judæus præ gentili? ad quid tandem pro

1. Quid ergò amplius Judæo eſt, aut quæ utilitas circumciſionis?

prodest circumcisio, si non solùm ex eâ salus nostra non pendet, sed illos potiùs condemnat, qui eâ gloriantur?

2. Multùm per omnem modum, primùm, quia credita sunt ipsis eloquia DEi.

2. Respondeo negari non posse, Judæos eximiis supra gentes prærogativis nonipsorum quidem meritò, sed divinâ munificentiâ ac liberalitate ornatos; ipsis enim revelavit Deus, quâ ratione sibi cultum debitum exhiberi velit, ipsis admiranda & prodigiosa beneficia magno numerô contulit, ad ipsos præcipuè oracula sua & promissa amplissima direxit.

3. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? nunquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? absit. (a)

3. Fuerunt sanè & hodiedum sunt increduli multi ac obstinati inter eos, an idcirco illorum infidelitas divinam fidem, & oraculorum veritatem inanem atque irritam reddidit? absit, ut existimemus, Deum suis promissis unquam defuturum, corúmque certitudinem ac firmitatem ex nonnullorum obsequioso assensu aut dissensu pendere.

4. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est, ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas, cùm judicaris.

4. Omnis quidem homo mendax est (uti scriptum est) Deus autem non solummodò verax, sed ipsissima est veritas. Quæcunque dixit, sunt verissima, & quacunque subtili indagine firmitatem eorum, quæ pollicitus est, discusseris, atque ponderaveris, semper justificabitur, ejúsque veracitas ac fidelitas

(a) Ps. 85. & 115.

litas

litas in adimplendis promissionibus victrix semper elucescet, & de improborum calumniis triumphabit.

5. Si autem ex perversitate nostra Dei bonitas inclarescit: Si mendacia nostra ejus veracitatem illustriorem reddunt, ejúsque fidelitatem magis conspicuam nostræ perfidiæ, quid inde sequitur? an non injustus est, cùm in nos animadvertit propter ejusmodi facta, quæ denique in ejus gloriam redundant? an non licet facere malum, ut inde bonum eveniat?

5. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? nunquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6. Ex aliorum sensu loquor, & ita concludo, prout nimirum humana intelligentia ratiocinatur fallax semper & nimiùm hebes, quando de rebus divinis ferendum est judicium. Apage cum isthac illatione pessimâ, stultissimâ. Quin potiùs illud persuasissimum tibi habe, si quæ perperàm à nobis geruntur, aliquâ ratione ad Dei gloriam serviunt, id non per se & ex naturâ suâ præstant, adeo ut exinde aliquam fortè veniam mereantur, sed id omne tribuendum est immensæ & ineffabili Patris cœlestis potentiæ, qui rerum naturas scit invertere, & ex malo bonum elicere. Deinde longè certissimum est,

6. Secundùm hominem dico. Absit. Alioquin, quomodo judicabit Deus hunc mundum?

est, Deum judicaturum orbem universum secundùm omnem æquitatem. 7. At verò quâ ratione id faciet, si justus non est? si autem justus est plectendo, quod haud dubiè faciet, reos criminum, quæ tamen, utì opponitur, in ejus gloriam subserviunt, an non exinde consequitur, peccatum, utut videatur aliquo modo, unde unde tandem in ejus honorem redundare, semper remanere peccatum ob malitiam & turpitudinem suam odiô, abominatione, & pœnâ dignissimum? 8. Et quòd eò prætextu minimè liceat patrare malum, ut inde bonum resultet? sanè qui nobis hanc doctrinam imputant, ex eo, quòd audiverint nos aliquando dixisse, ubi abundavit iniquitas, gratiam Dei superabundaturam, calumniam talem nobis impingunt iniquissimè, quam ultor Deus ob atrocitatem suam non minori severitate, quàm æquitate vindicabit. 9. Sed satìs hactenus de firmitate divinarum promissionum, quas Judæi accepêre. Videndum porrò, an quoad usum & gratam horum favorum memoriam præcellant cæteris gentibus. Quod ad justificationem attinet, nullam penitus differentiam agnosco, siqui-

7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquam peccator judicor?

8. Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona, quorum damnatio justa est.

9. Quid ergò? præcellimus eos? nequaquam. Causati enim sumus, Græcos & Judæos omnes sub peccato esse.

siquidem paulò ante justissimâ querimoniâ ostendimus, omnes tum Judæos suæ legis observantiâ, tum Græcos naturæ viribus nixos peccato immersos esse profundissimè. 10. De Græcis id ad oculum demonstravi. Judæos quod attinet, an nesciunt, Davidem de illis amarè hunc in modum auditum conqueri: non est justus quisquam in hoc mundo, non est, qui honestatem, qui virtutem colat, 11. qui Deum nôsse velit, qui eum requirat, qui diligat, uti fas est. 12. Omnes deflexerunt à semitâ, cui debebant insistere, & sincero cultu, quem oportebat præstare. Quo fructu? simul inutiles facti sunt, suísque sacrilegiis, ne uno quidem excepto execrandum & intolerandum fœtorem dederunt in conspectu domini. 13. Os eorum patenti sepulchro persimile est, unde sermones exhalant spurcissimi, & abominatione pleni sive in Deum, sive in proximum. Linguis suis ad dolos & fraudes utuntur, quasi serpentum toxicô imbutis. 14. Verba eorum amarulentiâ, furore, & mille diris redundant. 15. Ad fundendum cruorem sunt promptissimi. 16. Nil nisi vim & mala aliis inferenda mente ver-

10. Sicut scriptum est, quia non est justus quisquam.

11. Non est intelligens, non est requirens Deum.

12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant: venenum aspidum sub labiis eorum.

14. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.

15. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

16. Contritio & infe-

licitas in viis eorum.

17. *Et viam pacis non cognoverunt.*

18. *Non est timor Dei ante oculos eorum.*

19. *Scimus autem, quoniam quæcunque lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur, ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo.*]

versant, & reipsâ exequuntur. 17. Modum agendi pacificum ignorant penitus. 18. Judicia divina nec cogitant, nec verentur. 19. Judæi reponere non possunt, has exprobrationes ad eos non pertinere, quandoquidem certum est, quidquid in lege scriptum, ad eos pertinere, qui sub lege sunt, & hac descriptione perinde repræsentari præsentium temporum, quàm præteritorum statum. Atque hoc argumento os obstruitur omnibus hominibus, & materia superbiendi subtrahitur, cùm agnoscere & fateri debeant, omnes, & singulos peccato obstrictos mortéque dignissimos esse, adeóque humiliari debere sub potenti manu Dei,

20. *Quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo, per legem enim cognitio peccati.*

20. & neminem justificari posse per opera legis seu naturalis, seu Mosaicæ: ex hac ultimâ adeo difficilem & divinum effectum incassum præstolamur, cùm ex officio & naturâ suâ notitiam tantùm peccati ingeneret.

21. *Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata à lege & prophetis,*

21. Nunc verò meliorem in modum mutata sunt omnia, Evangelium enim non tantùm in peccati notitiam nos ducit, sed etiam remedium præbet, & absque legis observantiâ justitiam quandam Deiformem confert, cujus promissionibus omnia pro-

Prophetarum oracula redundant, ut nemo eam despiciat quasi novitiam, útque ejus dignitas ac præstantia magis inclarescat. 22. Hæc porrò justitia, quæ à Deo venit, hominésque, quibus infunditur, Deo similes reddit, per fidem communicatur omnibus, qui credunt in JEsum Christum. In hoc nulla est distinctio originis, nationis, sexûs vel conditionis. 23. Cùm enim universi mortales deliquerint & ab amicitiâ ac benevolentiâ Dei sint admodum remoti, omnes ejus gratiâ indigent,& necessariò fateri debent, se ne minimam quidem causam habere gloriandi coram Deo, sed potiùs maximam se in ejus præsentiâ profundissimè humiliandi. 24. Solius gratiæ præsidiô absque omni suo merito ex miserrimo illo statu liberantur, ad quem eos deduxerat peccatum,& inæstimabile donum justificationis consequuntur, quæ fructus est redemptionis nostræ per JEsum Christum. 25. Ipse enim est, quem Deus constituit in victimam propitiationis pro universis mortalibus per effusionem sui sanguinis, cujus virtutem per fidem sentiunt. 26. In hac redemptione si Deus ex unâ parte rigorem suæ justitiæ manifestet,

22. Justitia autem Dei per fidem JEsu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum, non enim est distinctio,

23. Omnes enim peccaverunt & egent gloriâ Dei,

24. justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo JEsu.

25. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionē justitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum.

26. In sustentatione

Dei ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore, ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide JEsu Christi.

festet, cùm proprio filio non pepercerit, qui nostra delicta in se susceperat, ex alterâ hoc quidem tempore luculentiùs ostendit divitias suæ bonitatis, cùm eum in hunc mundum miserit, ut satisfaceret pro illis ipsis, quorum infanda flagitia à tanto tempore tam benignè & patienter dissimulabat. Hoc agendi modô palàm facit, se & justum esse, & auctorem omnis justitiæ, quódque illum justificet, qui veram fidem habet JEsu Christi.

27. *Ubi est ergò gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei.*

27. Quæ cùm ita sint, cur gloriam tibi nunc arrogas, ô Judæe? quare superbis ex operibus legis? omnis profectò gloriandi occasio exclusa est. Quâ verò ratione, qua lege? an lege Moysis, quæ operibus innixa eos videtur justificare, qui in illis fiduciam & operam omnem collocant? haudquaquam, sed eâ potiùs, quæ fidem in Christum proponit, & ad ea peragenda, quæ justâ sunt, auxilium gratiæ præstat.

28. *Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis.*

28. Censemus enim, id quod reipsâ est verissimum, justificari hominem per fidem, nempe vivam, quin opera externa legis Mosaicæ aut purè naturalia ipsi meritum quoddam concilient, aut ullâ ratione concurrant, & quidquam conferant ad beneficium tam

tam insigne. 29. Neque id tibi mirum & insolitum videatur. An enim existimamus, Judæorum tantùm Deum esse, aut illorum tantùm curam & providentiam habere? an non etiam Gentilium Deus est? est sanè, eósque verè diligit, nec minore solertiâ ac sollicitudine iis invigilat, quàm populo, quem olim suum nuncupavit ex speciali prærogativâ. 30. Differentia jam omnis sublata est. Idem Deus est, qui Judæum circumcisum, simúlque gentilem non circumcisum eâdem fide justificat. 31. Num igitur legem tanquam inutilem & inanem Christi fide abolemus? minimè id quidem, sed legem potiùs afflictam ac jacentem erigimus & honore debito prosequimur, ostendendo quid sit, quâ virtute polleat haud equidem secundùm eorum imaginationem, qui de ejus viribus ideam planè fallacem & præposteram conceperunt, sed secundùm statum, & juxta limites, intra quos illam restringere Deo placuit.

29. *An Judæorum Deus tantùm? nonne & Gentium? imò & Gentium.*

30. *Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.*

31. *Legem ergò destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus.*

)o(

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. *Quid ergò dicemus inveniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundùm carnem?*

UT Apoſtolus ulteriùs probet, non per opera legis, aut naturæ, ſed per fidem Chriſti juſtificari omnes homines, inducit exemplum Abrahæ, de hoc ergò ſic incipit diſcurrere. 1. Quandoquidem ergò, utì pro certo à nobis conſtitutum eſt, non ex cujusquam actionibus quantumvis juſtis, & ex legis præſcripto peractis juſtificatio conceditur divinitus, quam ergò mercedem primus ille gentis noſtræ ſecundùm carnem parens ac princeps Abraham pro omnibus tam præclarè tantóque numero geſtis recepit? Fateor Abrahamum virum fuiſſe ex omni parte eximium, ejúsque opera Deo fuiſſe gratiſſima, hinc verò neutiquam velim inferas, illum ſuis duntaxat actionibûs humanâ vi & facultate editis juſtificatum fuiſſe. Juſtitia operum extrinſeca eſt, ea, de quâ loquor, interior, homines de illâ judicium ferunt, iſtam Deus novit, neque ſolummodo novit, ſed etiam mirificè probat

bat, & liberaliter remuneratur. 2. Quare si Abraham justitiam tantùm ex operibus habuit, justus præcisè fuit coram hominibus, eorum solùm approbationem & laudem habuit, quod sanè magni beneficii locô reputandum non est, quandoquidem talis justitia hominem à peccato non eximit, neque eum in gratiam cum Deo reducere, tantæque Majestatis oculis acceptum reddere valet per veram sanctitatem. Fides sola & quidem viva hos effectus producit, in quibus hominis justificatio consistit, huic suam quoque debet Abrahamus, per eam justificatus Deum glorificavit, quòd ejus miseratione donum acceperit, quo se indignum judicabat. 3. An non Scriptura absolutè hanc controversiam dirimit asserendo, Abraham fidem habuisse promissionibus divinis, atque hoc illi reputatum fuisse ad justitiam, seu quod idem est, justificatum esse per hanc fidem. Si ex operibus suis justificatus fuisset in conspectu Domini, in vanum Deus suam fidem illi imputâsset in justitiam, quandoquidem istam jam antea habuisset, nempe ex propriis actionibus. 4. Quin imò, si ejus opera promerita fuissent

2. Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

3. Quid enim dicit Scriptura? credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam. (a)

4. Ei autem, qui operatur, merces non impu-

(a) Gen. 15.

tatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum.

5. *Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum, qui juſtificat impium, reputatur fides ejus ad juſtitiam ſecundùm propoſitum gratiæ Dei.*

6. *Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert juſtitiam ſine operibus.* (*a*)

7. *Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.*

8. *Beatus vir, cui non imputavit dominus peccatum.*

(*a*) Pſ. 31.

rent hanc juſtificationem, nullam ei gratiam exhibuiſſet Deus eam illi dando, merces enim, quæ agenti confertur pro actionibus, quas elicit, ipſi non perſolvitur pro gratiâ, ſed per modum debiti & ex lege juſtitiæ. 5. Econtrà homini, qui nullam ipſe actionem exercet, ſed in eum ſolummodò credit, qui juſtificat impium, ſua illi fides pro juſtitiâ fertur accepta, eique adeò ipſa juſtitia per fidem gratis conceditur, non propterea, quòd ex ſe id fidei debeatur, ſed quia divinæ bonitati placuit propter hominum ſalutem ultrò decernere, & conſtituere, ut fides Chriſti merita apprehendat, hoc eſt, eorum fructum percipiat, eáque ratione inæſtimabilem hanc veræ atque inhærentis juſtitiæ gratiam conſequatur. 6. Exemplo Abrahami ſubnectam auctoritatem regis David. 7. Felices pronuntiabat eos, quorum remiſſæ ſunt iniquitates & tecta peccata, 8. felicem illum, cui Deus non imputavit ſuum peccatum, ſed accepto fert juſtitiam ſine operibus. Vides ergò, quomodo beatitudinem, nempe juſtitiam, quæ eſt vera hominis felicitas, non attribuat meritis operum, ſed ſoli Dei

Dei clementiæ, qui ei hanc justitiam imputat & acceptam fert absque operibus legis Mosaicæ & quidem imputatione verâ ac propriè tali, per quam verè justus est, quæque ipsius peccata obtegit; hoc est, ita delet & extinguit, ut non amplius appareant, neque reipsâ ampliùs existant. Sed pergamus explorare, num hæc gratia ad Judæos tantùm se extendat, an verò etiam Gentibus ex parte obveniat. 9. Solutio hujus difficultatis pendet ex observatione temporis, quo Abrahamus insigne hoc justificationis beneficium obtinuit. Tunc ergò temporis erátne circumcisus, nec ne? certum est non fuisse. 10. Cur ergò, nonnemo fors objiciet, præcepit ei dominus, ut circumcideretur, quandoquidem hoc remedio non indigebat jam priùs justificatus? R. eum circumcisionem suæ carnis accepisse tanquam signum illius, quam in corde gerebat, verè circumcisus per obedientiam & fidelitatem, 11. tanquam notam circumcisionis spiritualis, quæ vigere debebat postmodum in lege evangelicâ, nempe inordinatorum affectuum abnegationis, tanquam pignus fœderis, quod Deus cum eo ejúsque posterita-

9. *Beatitudo ergò hæc in circumcisione tantùm manet, an etiam in præputio? dicimus enim, quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam.*

10. *Quomodo ergò reputata est, in circumcisione, an in præputio? non in circumcisione, sed præputio.*

11. *Et signum accepit circumcisionis signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio, ut sit pater omnium credentium per præputium, ut repu-*

tetur & illis ad justitiam.

ritate sanctè parabat, denique tanquam signaculum, quo justitia, quam possidebat ante circumcisionem, legitimè confirmanda & cuilibet attestanda erat. Præcipua autem ratio, cur Deus ante circumcisionem eum justificare voluerit, fuit, ut ita evaderet parens omnium credentium, etiam eorum, qui præputii circumcisionem non admitterent, quorum proinde fides etiam reputaretur eis in justitiam, sicut ipsi evenerat.

12. *Et sit Pater circumcisionis non iis tantùm, qui sunt ex circumcisione, sed & iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio Patris nostri Abrahæ.*

12. Quòd si postea ei præcepit circumcisionem, id eâ de causâ fecit, ut eum patrem redderet illorum, qui non solùm in carne suâ, sed vel maximè in cordibus suis hoc signum circumferrent, quíque ejus vestigia sequerentur, fidem videlicet firmissimam, quam is jam in præputio habuerat. Itaque Abraham credentium Pater appellatus est, non modò ratione Judæorum, sed etiam respectu gentilium, cùm fides Abrahæ perinde utrisque possit esse communis, neque in filiorum Abrahæ, aut credentium numerum præputiô aut circumcisione quisquam, sed unâ tantùm fide referatur.

13. *Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut hæres*

13. Jam verò quod attinet legis observantiam, quando Dominus Abrahamo, ejúsque

que posteritati pollicitus est hæreditatem totius orbis, id est, quòd JEsus Christus Rex regum, & Dominus dominantium nasciturus esset ex ejus semine, quòd ipsius regnum firmandum esset per orbem universum, & quòd in illo omnes nationes benedicendæ forent, non adjunxit observationem legis tanquam conditionem necessariam ad obtinendum effectum harum promissionum, sed solius justitiæ rationem habuit, quam per fidem suam consecutus fuerat, antequam circumcisus fuisset. 14. Quòd si illis duntaxat, qui legem profitentur, quíque justitiam ex lege habent, competeret jus ad isthanc hæreditatem, vana esset fides, & pollicitatio Dei frustranea, quod nec cogitari, neque dici potest absque blasphemiâ. 15. Quo pacto autem, obsecro, lex, quæ ex se non nisi iram & damnationem provocat, ac gignit (cùm planè nulla sit transgressio nisi ex occasione alicujus præcepti, nec pœna, nisi ratione alicujus delicti) hæredes nos posset efficere? 16. Superest ergò, ut promissam hæreditatem à solâ fide præstolemur. Et sanè sola ipsa eam confert, ut pateat, nullâ ratione immutari posse promissiones

esset mundi, sed per justitiam fidei.

14. *Si enim, qui ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio.*

15. *Lex enim iram operatur, ubi enim non est lex, nec prævaricatio.*

16. *Ideo ex fide, ut secundùm gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est, solùm, sed & ei, qui ex fi-*

de est Abrahæ, qui pater est omnium nostrûm.

17. Sicut scriptum est: quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. (a)

(a) Gen. 17.

siones gratiæ, quas Deus universo semini Abrahæ fecit, nempe non iis duntaxat, qui legem profitentur, sed etiam illis, qui ejus filii sunt per fidem. Si enim tantùm pater esset nascentium ex ejus semine, nihil admodum singulare & eximium suspiceremus in ejus paternitate, 17. at verò pater est omnium hominum secundùm hoc Scripturæ testimonium: patrem multarum gentium posui te, & præterea pater est eâ ratione, quâ Deus ipse, in quem credidit. Qemadmodum enim Deus non est tantùm aliquorum populorum pater & auctor, ita & Abraham non Judæorum solummodò. Quemadmodum Deus pater est nos adoptando & non generando, ita Abraham pater est per fidem, non verò per naturalem & carnalem productionem. Denique quemadmodum Deus peculari quadam ratione pater est timentium se, ita Abraham modô quodam longè præstantiori pater est æmulantium ejus fidem, quàm carnis propagatione ex ipso descendentium. Sed ecce! relationem novam, eámque proximiorem magísque stupendam audiamus. Deus mortuos resuscitat, & vocat

vocat ea, quæ non sunt, quasi reipsâ jam existerent, id est, si velit è nihilo producere, mandâsse sufficit, ut ex eo prodeant. 18. Fides porrò, cui fiduciam suam Abrahamus alligaverat contra omnem apparentiam spei, quòd futurus esset progenitor multarum gentium, eandem admirandam virtutem exeruit: etenim vigor ejus genitalis, quem grandæva senectus propè extinxerat, adeò renovatus fuit, ut non tantùm Isaacum genuerit, sed etiam pater multarum gentium extiterit secundùm promissionem divinam his verbis factam: suspice cœlum & numera stellas, sic erit semen tuum. 19. Idcirco minimè hæsitans, aut fide nutans non attendendo ad constitutionem corporis sui jam effœti & prope emortui, quandoquidem centesimum annum vix non attigerat, neque impotentiam uxoris suæ penè decrepitæ ad concipiendam prolem, 20. promissiones divinas absque ullâ fluctuatione aut diffidentiâ de earum effectu firmissimo assensu excepit, totúmque se Numinis supremi providentiæ commisit gratias agens impensissimas, quòd secum tam benignè disponeret, simul omnem exin-

18. *Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium secundùm quod dictum est ei, sic erit semen tuum.* (a)

19. *Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cùm jam fere* 100. *esset annorum, & emortuam vulvam Saræ*

20. *In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentiâ sed confortatus est fide dans gloriam Deo.*

(a) Gen. 15.

21. *Plenissimè sciens, quia quæcunque promisit, potens est & facere.*

22. *Ideo & reputatum illi est ad justitiam.*

23. *Non est autem scriptum tantùm propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam,*

24. *Sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit JEsum Christum Dominum nostrum à mortuis,*

25. *Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.*

exinde gloriam in ipsum referens, atque eventum spe indubitatâ exspectans, 21. cùm planè persuasum sibi haberet, quidquid Deus quavis ratione spoponderit, id verò posse ab eo nullo negotio reipsâ præstari. 22. Et hæc fides adeò robusta, magnanima, & perfecta reputata ei fuit in justitiam, nempe ejus intuitu justificatus est. 23. Id quod non ob illum tantummodo litterarum monumentis consignatum, sed etiam nostrâ omnium causâ, 24. qui ejus exemplô justitiam pariter consequemur, si firmâ fide in eum crediderimus, qui exciavit JEsum Christum à mortuis, 25. traditum priùs in mortem crucis ad remissionem nostrorum criminum, & è sepulchro postmodum redivivum, tum ut secundùm ordinatam suam destinationem meritum redemptionis per nominis sui prædicationem nobis applicaretur, tum ut vivâ firmâque spe per ejus resurrectionem renasceremur, sperantes videlicet, quòd aliquando ipse tanquam Caput nos, qui membra ejus sumus, resuscitaturus sit, tum demum, ut nos omnes instrueret, quòd quemadmodum ipse novam vitam recuperavit, quam non ampliùs amissurus

ſurus erat, ita & nos novâ gratiæ vitâ impoſterum vivere debeamus, eámque maximâ fidelitate ac ſollicitudine ſervare integram atque incolumem.

PARAPHRASIS

CAP. V.

1. QUando gemebamus ſub tyrannide ac jugo peccati, meritò poteramus aſſiduâ trepidatione formidare, ne Deus graviſſimè offenſus juſtam de nobis vindictam ſumeret: poſtquam autem adminiculô fidei veniam juſtitiámque conſecuti ſumus (de cujus effectibus hoc capite diſſerit inſtitutâ etiam comparatione cum peccato originali) pacem habemus cum eo, atque adeo ſanctâ quadam & tenerrimâ fiduciâ cum eodem agere debemus & ſtudioſè procurare, non tanto bonô privemur impoſterum. Hanc pacem obtinuimus per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum. 2. Ipſe nobis admiſſionem procuravit ad thronum & conſpectum Patris ſui, tanquam filiis, nos-

1. Juſtificati ergò ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum.

2. Per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua

ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.

nósque per ſemitam fidei deduxit ad feliciſſimum hunc gratiæ ſtatum, in quo conſiſtimus, & gloriamur in ſpe, quam eadem fides nobis facit conſequendi aliquando gloriam ac beatitudinem filiorum Dei.

3. *Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus ſcientes, quòd tribulatio patientiam operatur,*

3. Neque hìc ſiſtimus, dum enim immortalem hanc vitam exſpectamus, gloriamur interim & gaudemus in omni adverſitate, quæ nobis evenit. Scimus enim, quòd adverſitas in nobis patientiam gignat, acuat ac perficiat,

4. *Patientia autem probationem, probatio verò ſpem.*

4. quódque exercitatio noſtræ patientiæ probatio ſit noſtræ fidei manifeſtando, quàm benè fundati & radicati ſimus in amore Dei, quódque hæc probatio ac notitia magis magíſque nos ſtabiliat in ſpe illo fruendi, quem non obſtante quacunque calamitatum acerbitate impensè diligimus, cuíque tam arcto dilectionis ac gratiæ vinculô conjuncti ſumus.

5. *Spes autem non confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis.*

5. Spes, quæ hominum præcisè verbis, promiſsíſque innititur, fallax eſt & futilis, non item ea, de quâ loquor, quæ verbo illius innititur, qui fallere nequit. Nihil hac ſolidius, nihil firmius. Minimè ſanè nos pudet aut pœnitet concepiſſe illam. Teſtimonia hæc & ſigna amoris infiniti, quo Deus ipſe nos com-

complectitur, thesauri hi divinorum munerum,, quos Spiritus Sanctus in cordibus nostris habitare dignatus liberalissimè diffudit, certissimæ sunt illius arrhæ. 6. Quis enim de hoc prudens dubitet, si in mentem revocet, quòd Dei filius in hunc mundum venerit, non eo solùm tempore, quod à suo Patre præfixum Prophetarum oraculis designaverat, sed quod simul erat convenientissimum, quandoquidem tunc homines suorum flagitiorum pondere prægravati ad miserrimum languoris & corruptionis cujusdam universalis statum redacti erant, neque medelam ex lege sperare poterant. Quin ejus benignitas processit ulteriùs. Mortem obire voluit & quidem pro impiis, pro sceleratis. 7. Vix invenire erit, qui mortem oppetere velit pro homine justo, solâ ejus probitate permotus, vel ei aliàs non obstrictus ex reciprocâ gratitudine pro beneficiis acceptis, vix, inquam, invenire erit, quamvis absolutè non inficias eam, talem denique reperiri posse, sed tunc vel illius probitas, in cujus gratiam vitæ suæ jacturam non curaret, vel peculiares obligationes ad tam generosum facinus ipsum indu-

6. Ut quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impiis mortuus est?

7. Vix enim pro justo quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori?

8. *commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus secundùm tempus,*

9. *Christus pro nobis mortuus est: multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius salvi erimus ab irâ per ipsum.*

10. *Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus, multò magis reconciliati salvi erimus in vitâ ipsius.*

ducerent. 8. Quid ergò dicemus de amore, quo Deus nos prosecutus est? ô quàm eximius est, quàm effusus, quàm longè supra omne quod dici cogitaríve potest illustris! 9. quandoquidem tunc temporis, quo JEsus Christus animam suam pro nobis posuit, ut per ipsius pretiosum sanguinem redempti viveremus, ingrati eramus, rebelles, sacrilegi. 10. Si autem tunc, cùm inimici essemus Patri cœlesti, nihilominus filium suum unigenitum nobis submittere dignatus est, multò magìs profectò nunc justificati ipsius sanguine, & per mortem acerbissimam reconciliati confidere poterimus, fiduciam nostram non fore inanem, nósque non solùm funestis indignationis divinæ effectibûs haud ampliùs premendos, sed etiam certò certiùs salvandos, vitáque fruituros, quâ beati omnes in illo felicitatis æternæ pelago gaudent. Liberatos porrò nos esse è miserrimo peccati statu, justificatos prætereа & conservatos in gratiâ spem habere æternæ beatitudinis favores sunt tam eximii, ut eorum dignitas difficulter cogitatione attingi possit, canalis verò ille, per quem in nos cœlitùs derivantur, eos

eos adhuc magìs pretiosos reddit.
11. Singulares proin Deo immortali grates agimus, atque in eo præcipuè gloriamur, & exultamus, quòd JEsum Christum Dominum nostrum Mediatorem pacis nobiscum initæ statuere voluerit, nec non Medicum, per quem vulnera nostra ac languores sanarentur. 12. Et sanè expediebat omnino, ut per aliquem hominem nobis omnia illa bona obveniant, quandoquidem per unum quoque hominem primum omnium parentem peccatum in hunc orbem terrarum penetravit, & per hoc peccatum mors venenum suum in omnes ejus posteros diffudit, qui nemine excepto in illo peccati primigenii labem ac fœditatem contraxêre, siquidem caput erat generis humani, ejúsque voluntas in se complectebatur illorum omnium voluntates.
13. Post ejus lapsum peccatum non destitit mortales omnes inficere usque ad legis Mosaicæ promulgationem, quo toto tempore uti nulla lex vigebat, ita peccatum non plectebatur tanquam legis transgressio, neque homines illud agnoscebant, aut magnopere verebantur ùt plurimùm, eò quòd cùm nullam prohibitio-

11. *Non solùm autem, sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.*

12. *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

13. *Usque ad legem enim peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset.*

bitionem cernerent, minimè se peccatum incurrere existimarent, complura interim patrantes, quæ nihilominùs ab honestatis & æquitatis orbitâ deflecterent. Porrò si certum est, utì planè est extra controversiam, supplicium esse pœnam & effectum peccati, neque Deum pœnam inferre posse nisi actioni vel omissioni peccaminosæ, 14. quandoquidem per id tempus, quod ab ipso mundi exordio usque ad Moysen excurrit, mors in omnes tyrannidem suam exercuit, non solùm in eos, qui propriis flagitiis divini Numinis iram provocabant, sed etiam in infantes, qui usu rationis destituti non poterant dici imitatores actualis prævaricationis sui protoparentis, qui, utì paulò pòst ostendam, imago erat secundi Adæ, nempe JEsu Christi. 15. Nunquid inde consequitur peccatum, quemadmodum dixi, in mundo regnâsse à primo videlicet parente contractum, vímque suam mortiferam in omnes omnino posteros, ùtùt de cætero actualis malitiæ haud capaces exeruisse? Exploremus modò, quænam sit virtus gratiæ in nostram salutem, quæ-

14. *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Mosen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.*

15. *Sed non sicut delictum, ita & donum. Si enim unius delictô multi mortui sunt, multò magis gratia Dei & donum in gratiâ unius hominis JEsu Christi in plures abundavit.*

quænam peccati in noſtrum exitium. Nulla planè eſt paritas. Si enim peccatum unius hominis vim malignam habuit mortem inferendi omnibus ejus poſteris, Deus Optimus per gratiam unius hominis nempe JEſu Chriſti nobis vitam donavit absque ullâ comparatione longè præſtantiorem eâ, quam in Adamo perdidimus, nósque innumeris aliis pretioſiſſimis favoribûs cumulavit. 16. Ita eſt. Longè alia ratio divini hujus muneris & charismatis eſt, quàm illius primæ calamitatis & offenſæ. Tametſi enim reatus ab unius hominis noxâ ortum habuerit, & in omnium condemnationem ita propagatus fuerit, ut vel una primævæ labis macula ſempiternæ morti cunctos addicat, gratiæ tamen donum ad omnium mortalium juſtificationem extenditur, & non ſolùm ab hac primævâ maculâ, ſed & innumeris aliis inſuper adjectis, & accumulatis flagitiis eos liberat. 17. Si ergò mors per unius hominis funeſtum lapſum regiam dominationem obtinuit, quis in dubium revocet, illos qui tantam gratiæ redundantiam accipiunt, tam effuſam juſtitiæ communicationem, aliquando

16. *Et non ſicut per unum peccatum, ita & donum, nam judicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in juſtificationem.*

17. *Si enim unius delictô mors regnavit per unum, multò magis abundantiam gratiæ & donationis & juſtitiæ accipientes in vitâ regnabunt per unum Jeſum Chriſtum.*

per JEſum Chriſtum & cum JEſu Chriſto regnaturos, vitâque, quam ſperant, beatiſſimâ fruituros?

18. *Igitur ſicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ.*

18. Itaque, ut maneamus in comparatione prioris ac poſterioris Adæ, quemadmodum omnes homines mortem incurrerunt, & condemnationem ex offenſâ & lapſu unius hominis, ita omnes juſtificati & vitam nobiliſſimam conſecuti fuerunt per juſtitiam & gratiam unius pariter hominis, nempe JEſu Chriſti.

19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per unius obeditionem juſti conſtituentur multi.*

19. Quemadmodum etiam per inobedientiam ſui protoparentis, qui caput erat generis humani, omnes peccati originalis labem contraxerunt, ita juſti omnes ſuam debent juſtitiam obedientiæ ſecundi eorum parentis, qui eorum caput eſt ſecundùm gratiam.

20. *Lex autem ſubintravit, ut abundaret delictum, ubi autem abundavit delictum, ſuperabundavit gratia.*

20. Lex Moſaica (reponet quiſpiam) conſtituta eſt ad delendum hoc peccatum. Imò verò ejus conſtitutione peccatum vim ſuam peſtiferam longè magìs diffudit, & plura quàm antea flagitia induxit, eò quòd plura præceperit atque vetuerit, unde occaſionem homines eam violandi acceperunt, Deo ita permittente, ut oſtenderet illis, qui eâ gloriabantur, ejus inſufficientiam ad abolendum peccatum, & neceſſita-

ta-

tatem alterius efficacioris remedii, quod gratiam suppeditaret ad observantiam præceptorum summopere requisitam. Porrò Evangelium habet rationem & vim hujus legis, per illud tanta è cœlo gratiæ copia atque affluentia effusa est, ut peccatum non æquârit modò, sed multis etiam partibus superârit non omnem duntaxat labem facillimè abstergendo, sed vires insuper longè maximas & planè insolitas ad implendam legem fidelium mentibus conferendo. 21. Quòd si peccatum despoticum mortis imperium ac tyrannidem induxit, gratia illud penitus destruxit, eique substituit principatum vitæ, quæ nunc quidem est vita justitiæ, postmodum autem erit vita gloriæ, per merita JEsu Christi Domini nostri, à quo illam sperare fas est, cùm eam nobis sanctè promiserit, & luculenter promeritus sit effusione sanguinis sui infinitè pretiosi.

21. *Ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam per JEsum Christum Dominum nostrum.*

)o(

PARAPHRASIS

CAP. VI.

1. *Quid ergò dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia abundet?*

2. *Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?*

3. *An ignoratis, quia quicunque baptizati sumus in Christo JEsu, in morte ipsius baptizati sumus?*

1. SI vera sunt, quæ modò diximus, utì sunt verissima, quid inde inferemus? hærebimúsne in peccati sordibus, ut gratia tantò abundantior in nobis resplendeat, & prodigiosam hanc virtutem exerat, quam priùs tantopere deprædicavi? 2. absit. Recordamur, proh dolor! illius temporis, quo sub peccati jugo oppressi gemebamus, nunc verò peccato non ampliùs vivimus, neque sumus obnoxii. Erimúsne adeo stolidi ac miseri, ut illi denuo vitam reddere, locum cedere in conscientiis nostris, atque ejus tyrannidi nos ultrò subjicere velimus? 3. Anne vobis mente excidit, fratres mei, quòd per baptismum in nomine JEsu Christi acceptum baptizati fuerimus in ejus morte, id est, quòd baptismus noster figura & typus sit mortis illius, quódque is modô quodam spirituali id ipsum præstet, quod illa præstitit in ejus corpore supra montem calvariæ? Quemadmodum enim

nim JEſus Chriſtus moriendo carnem deſtruxit, quæ ſecundùm externam ſpeciem peccato erat obnoxia, quemadmodum etiam peccatum delevit, quod in ſe non habuit, niſi in quantùm illud tanquam fidejuſſor in ſe ſuſcepit ad ſatisfaciendum divinæ juſtitiæ, ita & baptismus hominem veterem, qui propriè peccatô infectus eſt, verè in nobis deſtruit, ut novum induamus, atque peccatum, quod reverà noſtrum eſt, exterminat, ad conferendam nobis gratiam. 4. Aqua, cui immergimur, exhibet ſepulturam noſtri Servatoris, atque ſignificat univerſa noſtra delicta cum eo ſimul ſepelienda. Cùm inde extrahimur, repræſentatur nobis ejus reſurrectio, quæ ceſſit in gloriam æterni Patris, nobiſque præterea indicat, quòd ejus exemplô longè aliam vitam, ſanctitate videlicet conſpicuam imposterum nos ducere conveniat. 5. Vitam hanc gratiæ excipiet aliquando vita gloriæ poſt reſurrectionem, ſi ſupra crucem JEſu Chriſti tanquam ſurculi inſiti fuerimus, ſi imaginem ac ſimilitudinem mortis ejus in nobis geſtemus eâ perfectione, quam noſtræ fragilitatis conditio ac ſtatus permit-

4. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

5. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus.

mittit, si denique vitâ vivamus, qualem nos Magister noster cœlestis in crucis cathedrâ edocuit.

6. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultrà non serviamus peccato.

6. Huic oculos, huic animos continuâ attentione affixos teneamus, quippe quæ instrumentum fuit mortis illius. Etenim præter justum hunc & innocentem hominem, quem in eâ pendentem suspicimus, & nunquam satis revereri, atque grati animi obsequiis colere valemus, alium ibi conspicimus, quem nec satis metuere, nec satis abominari possumus: atque hic est vetus ille Adamus, hæc concupiscentia, hæc massa infecta, hoc corpus perversissimarum affectionum, quæ funestæ sunt peccati reliquiæ. Ne igitur in nostram ipsorum perniciem nebulonem hunc à cruce denuo refigamus, ac priori denuo libertate vel potiùs tyrannide donatum nostris cervicibus imponamus improvidi.

7. Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato.

7. Mortui enim peccare haud ampliùs possunt, atqui peccati vitam, uti vobis dixi, jam planè in nobis extinximus; maneamus igitur in hac beatâ morte à peccato justificati, ejúsque vinculis soluti ac liberi, & non ampliùs peccemus.

8. Si autem mortui sumus cum Christo cre-

8. Quòd si quemadmodum Christus corpore mortem oppetiit, sic nos

nos peccato mortui ſumus, confidimus utique fore, ut cum eodem reſuſcitati vitâ beemur immortali. 9. Quippe cùm certò ſciamus, eum à mortuis ſemel excitatum haud ampliùs morti eſſe obnoxium, neque illam in ipſum quidquam juris habere. 10. Etenim mortem oppetiit ad deſtruendum & expiandum peccatum, idque ſemel duntaxat, nunc porrò vivit in Deo, & de Deo & pro Deo. 11. Ita & vos mementote vos peccato eſſe mortuos, & vivendum proin in Deo per JEſum Chriſtum Dominum noſtrum, at verò attendite, ne unquam vitam tam divinam atque beatam amittere vos contingat. 12. Peccatum ergò (ita concupiſcentiam nuncupo) non dominetur ampliùs in mortali veſtro corpore, ut ejus effrœnatis cupiditatibus obtemperetis inſani. 13. Facultates ſenſuum mentiſque veſtræ ejus imperio ne ſiſtite, ut velut injuſtitiæ atque improbitatis inſtrumenta ſerviant, & quaſi quidam ſcelerum ac flagitiorum adminiſtri, ſed exhibete vos ipſos Deo quaſi ex mortuis redivivos, atque immortalitate donatos, & juſtitiæ facultates omnes animæ corporíſque veſtri tradite tanquam inſtrumenta perido-

dimus, quia ſimul etiam vivemus cum Chriſto.

9. *Scientes, quòd Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*

10. *Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel, quòd autem vivit, vivit Deo.*

11. *Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viventes autem Deo in Chriſto JEſu Domino noſtro.*

12. *Non ergò regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcentiis ejus.*

13. *Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes, & membra veſtra arma juſtitiæ Deo.*

idonea quarumlibet sanctarum actionum, ad quas producendas industriâ ac cooperatione vestrâ uti dignabitur.

14. *Peccatum enim vobis non dominabitur, non enim sub lege estis, sed sub gratiâ.*

14. Nolite existimare, peccati vos tyrannidem excutere non posse: credite mihi, nequaquam vobis dominabitur, si fortiter illi ac constanter resistere velitis; estis enim in statu gratiæ, quæ non solùm docet, quid facto opus, sed etiam vires suppeditat ad id perficiendum. Non estis ampliùs sub jugo legis, in quâ tanta farrago erat præceptorum, & auxilium prope nullum ad ea servanda, vel pertenue, ubi merces quidem promissa erat ea custodientibus, sed venia minimè indulta ea transgressis.

15. *Quid ergò? peccabimus? quoniam non sumus sub lege, sed sub gratiâ? absit.*

15. At enim? an quia non ampliùs sub hac lege mortis vivimus, sed sub suavissimâ gratiæ & Evangelii lege, idcirco liberi ac soluti sumus, ut peccare nobis impunè pro nostro arbitratu liceat? absit à vobis, fratres mei, talis illatio ex meo discursu.

16. *Nescitis, quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem sive obeditionis ad justitiam?*

16. An enim ignoratis, quòd exhibeatis vos servos eorum, quorum imperio vos mancipatis, sive sit gratia, quæ vitam affert, sive peccatum, quod generat mortem? Porrò per fidem, quam recepistis, Evangelio vos ultrò subjecistis, estis ergò ejus

ejus servi, ex illius ergò præscripto vivendum vobis posthac, & abstinendum à peccato, quod modis omnibus prohibet. 17. Gratiæ igitur Deo Optimo Maximo sint immortales. Si priùs peccati servitus vos tenuit, nunc illâ exempti estis, si iniquitati obtemperâstis, jam vicissim doctrinæ vobis annuntiatæ leges ad amussim servatis. 18. Verbô, liberati estis à peccato & transcripti in obsequia justitiæ legitimæ Dominæ vestræ, extra cujus servitium nulla reperiri valet sincera ac verâ libertas.
19. Quâ ergò ratione poteritis jugum excutere tam suave, tam honorificum? dabo aliquid vestræ infirmitati, nihilque exigam, nisi quod sit perinde facile, ac rationi est conveniens. Illud igitur tantummodo postulo, ut sicut olim membra vestra impuræ nequitiæ & iniquitati ad omnes flagitiorum sordes addixistis, ita nunc eadem obsequia justitiæ ad omnem probitatem ac sanctimoniam exponere & impendere velitis.
20. Cùm dirâ peccati tyrannide premeremini, exempti eratis à suavi feliciique jugo justitiæ, & fatali libertate gaudebatis. 21. Edicite autem, obsecro, quem fructum per id tempus

17. *Gratias autem Deo, quòd fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in quam traditi estis.*

18. *Liberati autem à peccato servi facti estis justitiæ.*

19. *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ, sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.*

20. *Cùm enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.*

21. *Quem ergò fructum habuistis tunc in*

illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est.

pus retulistis licentiæ vestræ effusissimæ ex tot flagitiis, in quæ vos illa præcipitavit, & unde nunc tanto pudore erubescitis? fateamini, quod res est, non alium videlicet, quàm exitus amarissimos, mortémque sempiternam, hanc unam producere possunt.

22. *Nunc verò liberati à peccato servi autem facti Deo habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.*

22. Jam verò peccati jugô excusso ac penitus disjecto & in servitutem filiorum Dei adsciti, an non uberrimum pulcherrimúmque fructum percipitis, nunc quidem vitæ sanctimoniam, postmodum autem vitæ sempiternæ felicitatem speratis ineffabilem?

23. *Stipendia enim peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo JEsu Domino nostro.*

23. Id evenire aliter haudquaquam potest: pro stipendio enim peccati mortem referunt, quicunque sub ejus signis militant, Deus autem ubi suis bellatoribus ac sequacibus gratiam liberaliter contulit, huic tam pretioso stipendio donum insuper addit inæstimabile vitæ ac felicitatis æternæ, per merita JEsu Christi Domini nostri auspicando & perficiendo opus salutis nostræ solâ sua bonitate ac clementiâ ad tollendam nobis omnem materiam & ansam vanæ gloriolæ ac inanis jactantiæ.

PA-

PARAPHRASIS

CAP. VII.

1. POstquam vobis palàm feci, jugum peccati à vobis excussum, nunc animus est vobis ostendere, quòd neque Legis vinculis ampliùs adstricti teneamini. Scitis utique, fratres mei (cum his enim mihi res est, qui Legis habent notitiam) legi neminem esse subditum, nisi quamdiu vivit. 2. Uxor enim marito suo connubii lege subjecta, quoad is vixerit, neque eo derelicto alteri adhærere potest, nisi ream se velit facere adulterii. 3. Quamprimùm autem è vivis decessit, desinit isthæc subjectio, vinculum, quo constricta erat, solutum est, & si alteri viro nubat, argui non potest violatæ fidei conjugalis. 4. Pari ratione, fratres mei, quandoquidem mortui estis legi, ejúsque imperiô exempti, & lex ipsa, cui tanquam viro alligati eratis, respectu vestri mortua est & extincta per mortem Jesu Christi, qui offerendo corpus suum DEo per sanguinem novi testamenti ac fœderis novam

1. *An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?*

2. *Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi, si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri.*

3. *Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.*

4. *Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mor-*

tuis resurrexit, ut fructificemus DEo.

5. Cùm enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6. Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in quâ detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritûs, & non in vetustate litteræ.

7. Quid ergò dicemus? lex peccatum est? absit. sed peccatum non cognovi nisi per legem, nam

vam legem instituit, veterémque hominem in vobis destruxit, lex nullum ampliùs in vos jus habet, estísque modò felici unione alteri sponso juncti, & tali quidem sponso, qui à mortuis resurrexit, ut fructus dignos tam sancto divinóque fœdere proferatis. 5. Quamdiu enim sub hac lege carnis vivebamus, concupiscentia nostra excessivo præceptorum numerô irritata, nec non pœnarum sanè acerbarum comminatione despoticè nobis imperitabat, & excitatis intra nos affectuum tumultuantium gravissimis intemperiis membris nostris pro libitu utebatur ad ea patranda, è quibus non nisi funestissimi fructus mortis redundarent. 6. Nunc autem à lege mortis, cujus mancipia eramus, exempti sumus, ut novo spiritu animati & perfracto cortice litteræ, quæ duris Majorum nostrorum ingeniis conveniebat, non ampliùs Deo serviamus intuitu promissionum temporalium, vel ad effugiendam castigationem, sed quia ob infinitam bonitatem suam amore summo est dignissimus. 7. Quid autem ex prædictis arguimus? num quòd lex improba sit, & peccatum gignat, vel certè peccato fomitem,

ac veluti patrocinium præstet? Absit: hæc illatio absurda foret, & planè impia. Nam tantum abest, ut lex peccatum gignat aut foveat, ut quàm qui maximè ei repugnet & adversetur, atque hoc est certissimum, sed non minùs indubitatum est, quòd per legem præcisè in peccati notitiam venerim, cùm enim lex præcipiat, quid faciendum sit, prohibeátque contrarium, illud necessariò consequitur, ut peccatum alioquin latens ac velut abditum eruatur in lucem & quodammodo detegatur. Nisi enim lex diceret: non concupisces, nunquam advertissem, quòd servus sim propriæ concupiscentiæ, quòd invitum me quasi ac reluctantem pertrahat ad innumeros excessus, quódque ex me sat virium non habeam ad excutiendam importunam ejus tyrannidem, nunquam perspicuè agnovissem, quænam sit indoles ac vis concupiscentiæ, quódque non solùm opera ejus prava sint, sed vel ipsa desideria, & cogitationes accedente consensu pœnâ sint dignissimæ.

concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: non concupisces.

8. Hæc concupiscentia, quam peccatum appello (quia pœna est peccati à primis parentibus admissi, & omnium aliorum causa, quæ nos ipsi pa-

8. *Occasione autem acceptâ peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupi-*

-ſcentiam, ſine lege enim peccatum mortuum erat.

patramus) per legem prohibentem magis irritata inde occaſionem arripuit ſuſcitandi in me inordinatos omnis generis motus, ac titillationes voluptatis, cùm ea naturæ ſit perverſitas atque corruptio, ut inhibitio deſiderium excitet reddátque vehementius. Antea peccatum quaſi inanime erat, videlicet præcipua ejus turpitudo in eo ſita, quòd Deo, qui eam lege ſuâ prohibet, injurioſa ſit, atque inviſa ſummopere, nos quodammodo latebat, neque tanto furore mentes noſtras aſſiliebat, uti poſtmodum, ſiquidem cùm nihil de ejus prohibitione conſtaret, absque ullâ interiori repugnantiâ paſſim committebatur.

9. *Ego autem vivebam ſine lege aliquando, ſed cùm veniſſet mandatum, peccatum revixit.*

9. Quando eram ſub lege, vivebam, vel potiùs credebam me vivere, & profundâ pace fruebar, ùtùt ea plena diſcriminis eſſet (in perſonâ propriâ fidenter loquor, quò meliùs intelligas, me autem cùm dico omnes mortales intelligo) profundâ, inquam, pace fruebar, quia nullum inde remorſum conſcientiæ ſentiebam agendo ea, quæ opinione meâ non erant prohibita, quæque adeo conſiderare non poteram & noſſe ùt illicita. Quamprimùm autem lex promulgata fuit, velum,

velum, sub quo peccatum latebat, rescissum est, idque cum omni suâ deformitate apparuit, cœpitque quasi legis adminiculò excitatum reviviscere, suásque vires exerere. 10. Cúmque antea sat tranquillam vitam egissem, persentiscere cœpi tum impotentes animi motus, tum intolerandos remorsus, ac reipsâ mortuúm me esse deprehendi, legísque præceptum, quod ad vitam tum largiendam tum conservandam institutum erat, mihi naturâ vitiato atque labefactato cessisse in exitium sui violatione. Concupiscentia, quæ extincta videbatur vel sopita, exarsit illicò, & in furias acta intuitu ac consideratione tot compedum, quos ei injicere parabat lex, in omne flagitiorum genus habenas liberrimè laxavit. 11. Hac ratione peccatum, quod leviora mihi hactenus inflixerat vulnera, nunc lethalia infixit, meáque inobedientiâ ac cœcitate mentis factum est, ut eadem remedia, quæ sanitatem ac vitam afferre debuerant, plus nocumenti mihi attulerint, & tandem exitium creaverint. Mihi soli itaque imputare debeo calamitatem meam, non ergò lex ipsa, sed pestilens illa pravæ cupiditatis lues arrep-

10. *Ego autem mortuus sum, & inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.*

11. *Nam peccatum occasione acceptâ per mandatum seduxit me, & per illud occidit.*

O

arreptâ, uti paulò antea dicebam, occasione per ipsum præceptum non modò me seduxit, sed & funestam mortem intulit.

12. *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum & justum & bonum.*

12. Quocirca ne quis me putet legem damnare, aut tanquam peccati ministram accusare, aio, me quidvis potiùs affirmare, nam lex ipsa per se sanctitate plena est, neque alia nisi æquissima & optima præcepta continet.

13. *Quod ergò bonum est, mihi factum est mors? Absit. sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem, ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.*

13. Quid ergò ex hac veritate deducam? an id fortè quod naturâ suâ bonum est, fuisse propriè causam mortis meæ? Minimè id quidem: imò verò labes illa pravæ cupiditatis illius occasione, quod optimum erat, mortem intentans mihi interitum sempiternum attulit, ut vel inde appareret, quanta & quàm sæva esset illius virulentia, quæ Deo ita permittente remedium in toxicum vertit, & illud pro instrumento suæ dominationis adhibuit, quod institutum erat in ejus destructionem facta in animis hominum quasi scaturigo quædam flagitiorum, eósque impellens ad extrema quæque omnis impudentiæ ac nequitiæ, quò mortales pertingere possunt.

14. *Scimus enim, quia lex spiritualis est, ego autem carnalis sum,*

14. Porrò lex ipsa minimè culpari debet, scimus enim, quòd homines ad exercitationem bonorum

rum operum excitaverit ſpe factâ remunerationis, à malò dehortata ſit metu ſupplicii, mediiſque diverſiſſimis uſa fuerit ad eos meliores reddendos, quare ritè intellecta & obſervata planè ſpiritualis erat. Tametſi autem non ampliùs huic legi ſim obnoxius, mea tamen concupiſcentia, quam ex ejus attentione adeo vehementer irritatam dixeram, nondum penitus extincta eſt. Non acquieſco absque aliquâ repugnantiâ legi JEſu Chriſti, quæ ſpiritualis eſt, quia adhuc carnalis ſum. Habeo etiamnum intra me hanc pravorum deſideriorum ſcaturiginem, hanc perverſam inclinationem, quæ totam Adami poſteritatem inficit. Verbô. ſum adhuc ſervus peccati.

venundatus ſub peccato.

15. Nam quod impellente perturbatione & impotenti cupiditate victus perago, non equidem approbo, & pro eo, quod deberem bonum, quo afficior, proſequi, in malum quodammodo rapior, quod ſecundùm rationem mihi diſplicet. Cuperem motus concupiſcentiæ minimè perſentiſcere, & adhuc ſentio.

15. *Quod enim operor, non intelligo: non enim quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio.*

16. Porrò ſi in me pars inferior appetit, quod ſuperior & ſanior reſpuit, ſi deſiderans ab omni concupiſcentiâ libe-

16. *Si autem quod nolo illud facio, conſentio legi, quoniam bona eſt.*

berari, tamen concupiſco, nunquid palam oſtendo, legem illam, quæ me jubet rectæ rationi obtemperare, concupiſcentiæ autem modis omnibus reſiſtere, ſanctam eſſe & juſtiſſimam.

17. *Nunc autem jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.*

17. Itaque ſi rectè & cum ratione de re totâ judicare velimus, deprehendemus profectò, mala, quæ repugnante ratione perpetramus, non à nobis ipſis manare, quâ parte homines ſumus judiciô conſilióque utentes, ſed à naturâ per peccatum vitiatâ atque corrupta, quæ rebellis inſurgit, nóſque invitos quodammodo poſt ſe trahit.

18. *Scio enim, quia non habitat in me, hoc eſt in carne meâ bonum, nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.*

18. Nequaquam ex amore proprio, vel pudore quidquam diſſimulo. Scio perbene in hoc perverſo appetitu, de quo conqueror & ingemiſco, nullam eſſe intelligentiæ ac rationis perſpicuam lucem, nullum vigorem, ſed caliginem, ſed impotentiam, ſed malitiam.

19. *Non enim quod volo bonum, hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago.*

19. Libenter bonum agerem, quod per lumen gratiæ agnoſco, & cujus deſiderium in me perſentiſco, non poſſum autem eâ perfectione id præſtare, quâ deceret, quámque percuperem. Tametſi enim inordinatis meis appetitionibus non obtemperem, ſentio tamen illas, cúmque illas ſentiam & quidem contu-

tumaces atque rebelles, dum operi manum accingo, longè abesse mihi videor à perfectione, quâ peroptarem actiones meas resplendere. Non operor malum, quia depravatis meis desideriis non consentio, sed neque bonum præsto satis perfectè, quandoquidem necdum liberum me video à turbulentis inclinationibus, motibúsque rationi ac honestati contrariis. 20. Atque ita rectè à me conclusum, si id facio, quod recta ratio non approbat, neque voluntas libero consensu amplectitur, non id à me eâ ratione effici, quâ homo sum mente, atque intelligentiâ præditus, sed ab insolitâ atque ex primævi peccati reliquiis inhærente etiamnum naturæ vitiatæ cupiditate provenire hos motus, quos impedire non valeo. 21. Itaque experior malum mihi adhærere, dum bonum præstare cupio, & nefariam quandam ad illud propensionem tanquam legem ferream me prope constrictum tenere. 22. Sum quasi in medio positus, secundùm mentem & partem superiorem à gratiâ collustratam, omnia divinæ legis præcepta videntur mihi æquissima, suavissima, méque ad eorum observantiam

20. *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.*

21. *Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.*

22. *Condelector enim legi Dei secundùm interiorem hominem.*

tiam acribus ſtimulis excitari ſentio, ſecundùm partem inferiorem ve. ò ea ipſa mihi apparet nimiùm gravis, moleſta, & prope intolerabilis.

23. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ & captivantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis.*

23. Sentio ſiquidem in hoc ipſo homine exteriori membríſque meis legem aliam oppoſitam ac reluctantem ei legi, quæ mentem ad ſuperiora & cœleſtia evehit, & ſuſtollit, adeóque repugnantem ac renitentem usque eò, ut me pene captivum ac vinctum teneat ſub lege peccati tanquam bellô captum ſub manu victoris ſui, & ad omnem flagitiorum licentiam tanto impetu ac ardore impellat, ut ægrè admodum me à relapſu cohibere poſſim, retinens in meipſo exæſtuantem peccati fomitem, ejúsque tyrannidi vix non omnino ſubjectus.

24. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

24. Me miſerum, adeo periculoſis ac prope perpetuîs pugnis fatigatum! quis me (quæſo) ab his corporis vinculis eripiet, quibûs quaſi mancipium morti deſtinatum conſtringi me ſentio? quis finem tandem imponet tam vehementi luctæ? quis redimet partem iſthanc, quam concupiſcentia tam infami ſervitute ſubjectam tenet? quis mihi libertatem perfectam plenámque dabit, quam tamdiu jam gemens ſuſpiro?

ro? 25. Nempe immortalis Dei gratia per infinita merita Domini nostri JEsu Christi humano generi concessa. Ab hoc uno exspecto adimpletionem promissæ adoptionis, redemptionem mei corporis, pacem & tranquillitatem animæ & liberationem à depravatis meis cupiditatibus. Illud interea me solatur, quòd mens mea subjecta sit legi divinæ ejus beneficiô, quódque in me vetus tantùm homo & concupiscentia carnis legi peccati obediat non quidem per consensum liberum, sed per inordinatos motus, quos, ne insurgant, præpedire non valeo.

25. *Gratia Dei per JEsum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.*

PARAPHRASIS

CAP. VIII.

DE gratiâ JEsu Christi mentionem injecerat in fine capitis prioris, nunc ejus præpotentem virtutem hoc capite describit tum contra molestos concupiscentiæ assultus, tum supra legem. 1. Quemadmodum autem ingens discrimen est inter tentationem præcisè, & consensum in eam, non

1. *Nihil ergò nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo JEsu,*

qui non secundùm carnem ambulant,

non est, quòd ii, qui JEsu Christi sunt, qui in illo & secundùm ejus spiritum vivunt, non autem in carne, & secundùm carnis dictamina, non est, inquam, quòd multùm angantur, tametsi in seipsis sentiant hos concupiscentiæ motus, de quibus tam luculenter disserui.

2. *Lex enim spiritûs vitæ in Christo JEsu liberavit me à lege peccati, & mortis:*

2. Neque enim damnationem ampliùs, aut supplicium quod metuant, habent, quia lex JEsu Christi lex est spiritûs & vitæ, quæ suos sequaces revocat ab oppositâ lege peccati, & mortis, in quâ frequens occurrebat tentatio absque facili remedio eam superandi.

3. *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati & de peccato damnavit peccatum in carne,*

3. Quod enim supra illius vires erat, tum ob ejus infirmitatem, tum quia merè carnalis erat, Deus effectum voluit per Filium suum, quem in mundum misit. Induerat is carnem corruptibilem mortíque obnoxiam, adeóque secundùm externam speciem peccatricem, peccatum tamen, à quo immunis erat, per ipsum peccatum, cujus similitudinem & pœnas in se susceperat, debellavit, & jure æquissimo illud suo imperiô spoliavit, quod per nefas in ipsum attentaverat, non quidem ullam maculam, sed mortem tamen ei inferendo, quasi illam fuisset commeritus.

tus. 4. Et hanc quidem victoriam retulit, ut perficeret in nobis grande illud opus justificationis, nobísque facile & expeditum redderet, quod nobis priùs propè impossibile erat, nempe observantiam legis, nobis, inquam, qui per ejus gratiam non ampliùs ambulamus secundùm carnem, sed secundùm spiritum. 5. Qui enim carni sese penitus conformant, meditantur identidem, & mente agitant, quæ carni blandiuntur, quæ concupiscentiæ arrident, in his toti sunt; qui verò spiritum sectantur, superna tantùm inquirunt, thesauros meritorum sibi pro alterâ vitâ congregant, ac terrestres delicias omnino fastidiunt cœlestium avidi. 6. Fructus ex utravis parte colligendi toto cœlo pariter differunt, hæc enim prudentia sæculi & carnis, quæ vanis spurcisque desideriis perpetuò agitatur, mortem infert suis amatoribus, prudentia verò spiritûs & pia illa sollicitudo acquirendi conservandíque cœlestes thesauros, mirâ animum tranquillitate ac lætitiâ recreat. 7. Quibuscunque demum titulis glorietur prudentia carnis, Dei tamen inimicam se palàm profitetur, bellúmque infert modis om-

4. Ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum.

5. Qui enim secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt, qui verò secundùm spiritum sunt, quæ sunt spiritûs, sentiunt.

6. Nam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritûs vita & pax,

7. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo, legi enim Dei non est subjecta, nec enim potest,

omnibus impediens, ne homines in ejus servitio gnavi sint ac fideles, illius legibus submittere se non tantùm respuit, sed neque potest, quamdiu in suâ cœcitate persistit, etenim non major est inter diem noctémque oppositio, quàm inter illius ac divinæ sapientiæ dictamina legésque.

8. *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.*

8. Quô fit, ut qui carnis affectionibûs, sordidísque voluptatibus tenentur impliciti, Deo, cui omnis fœda libido exosa est, placere neutiquam possint.

9. *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis, si quis autem spiritum Christi non habet, non est ejus.*

9. Vos autem non ampliùs estis ex horum improborum numero, sed potiùs inter eos recensendi, qui sese totos spiritui colendo ac perpoliendo animo tradiderunt, si tamen divinus ille spiritus, quem in vestrâ regeneratione spirituali per baptismum accepistis, adhuc in vestris cordibus cum pleno imperio habitat, quemadmodum enim qui hoc spiritu Christi destituitur, nullo modo inter Christi sectatores atque discipulos numerandus est, nec de ejus vitâ quidquam participat, ita is, in quo etiamnum residet ac regnat, totus perinde ac propriè ipsius est, uti surculus arboris, eádemque ut talis vitâ vivit.

10 *Si autem Christus in vobis est, corpus qui-*

10. Porrò si Christus in vobis habitat, sedémque suam fixit, tametsi

metsi corpus vestrum moriendi necessitati obnoxium sit tanquam poenæ universali peccati, spiritus tamen vester vitâ animatur longè præstantiori, quàm sit vita naturalis, vitâ nimirum justitiæ; quæ tenebras dissipat, maculas ejus abstergit, sensûsque atque affectus illius penitus immutatos atque à terrenis bonis avulsos cœlestibus affigit. 11. Sanè isthæc Dei benevolentia non est exigua, sique tantum amorem non æstimatis pro merito, ingratissimi estis mortalium, ac suppliciô dignissimi. Neque hîc sistet benignissimus Deus utcunque contentus corpus vestrum mortale spiritu vitæ animâsse. Si enim ejus spiritus in vobis residet, quemadmodùm JEsum Christum à morte suscitavit, ita & vos suscitabit, ut adeo si hunc divinum spiritum ac thesaurum in cordibus vestris possidetis, gloriari possitis, habere vos semen quoddam immortalitatis. 12. Itaque fratres mei dilectissimi, innumeris ei nominibûs obstricti vivimus, ad ipsius ergò præscriptum vita nobis imposterum instituenda, & non secundùm carnis incitamenta. 13. Nam si carni, ejúsque pravis cupiditatibus obtemperaveritis, futu-

dem mortuum est propter peccatum, spiritus verò vivit propter justificationem.

11. *Quòd si spiritus ejus, qui suscitavit Jesum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitavit JEsum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum ejus in vobis.*

12. *Ergò fratres debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus,*

13. *Si enim secundùm carnem vixeritis,*

moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

futurum profectò est, ut geminâ quodammodo morte moriamini, & hac, quæ spirituali vitæ adversatur, & illâ, quæ impios apud inferos manet: sin autem spiritu carnis affectiones ac petulantes motus compresseritis, nullam aliam voluptatem captantes, quàm in actionibus ex directione & impulsu divini spiritûs procedentibus, planè vivetis & quidem vitâ, quæ oritur à gratiâ, & illâ deinde, quæ hanc consequitur, cœlesti ac omnino beatâ.

14. *Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.*

14. Scitote, eos tantùm, qui spiritu Dei ducuntur, & in quorum mentibus agit, ut agant, nomen filiorum Dei promereri, & tales reipsâ esse.

15. *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.*

15. Spiritus, quo Judæi compellebantur ad ejus obsequium, spiritus erat amoris proprii, timoris, & servitutis, quem autem vos recepistis, spiritus est amoris, & probè conveniens filiis adoptionis, quales vos estis.

16. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filii Dei.*

16. Hic spiritus potestatem nobis præbet ac fiduciam, ut cùm affligimur, ad eum clamemus, compellantes eum dulcissimo Patris nomine. Is ipse spiritui nostro pro testimonio servit infallibili, quòd simus filii Dei, non modò ex secretâ hac & piâ invocatione, sed etiam ex amoris impulsibus, quos

in

in nobis excitat sive in Deum, sive erga proximum, ex firmis propositis inconcussam ei fidem servandi, ex mirâ conscientiæ tranquillitate, quæ sunt argumenta certissima novæ hujus ac divinæ filiationis.
17. Quòd si filii ejus non modò appellamur, sed etiam reipsâ sumus, necesse est profectò, esse nos itidem ad jus hæreditatis vocatos, ut hæredes quidem simus Dei jure adoptionis, cohæredes autem Christi Domini, cui soli secundùm se debetur hæreditas. Quemadmodum autem is ad fastigium gloriæ ascendit per viam crucis, ita pariter, si ejusdem gloriæ ac coronæ participes fieri volumus, necesse omnino est, nos unà cum illo adversa quæque fortiter pati.
18. Neque hæc illatio vos admodum turbet, aut attonitos præter morem habeat, certus sum enim, si mala & incommoda omnia, quibûs hæc vita exercetur, imponantur lanci cum gloriâ nobis in cœlo præparatâ, hanc illis omnibus longissimè præponderaturam. Et adhuc adhærebimus nugis præsentibus, & tam cœci ac insensati erimus, ut exspectare nolimus diem illum fortunatissimum, quo filii Dei ex misero & lugubri statu, qui haud

17. *Si autem filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, ut & glorificemur.*

18. *Existimo enim, quòd non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.*

diu duraverit, transibunt ad longè feliciſſimum atque jucundiſſimum ſine fine perennaturum? 19. Creaturæ quidem corporeæ, cœli nempe & elementa dudum jam, cupidiſſiméque illum præſtolantur, & quaſi exerto capite obſervant. 20. Si enim modò mutationibus ſubjacent, unde corruptio ſequitur, ſive id dæmonum malitiâ eveniat, qui illis utuntur ad affligendos mortales, ſive ipſorum hominum vanitate, qui cùm per eas tanquam per ſcalas ad Deum aſcendere deberent, ſeſe ab illo avertunt fœdo earum ad omne flagitiorum genus abuſu, 21. ſi, inquam, huic ſervituti modò obnoxiæ ſunt, contra naturæ ſuæ inclinationem eam ſubeunt, & ad obſequendum divinæ ordinationi, quæ ita ſubditas ſperare jubet, & malorum finem; & quando filii ejus ad ſempiternam illam gloriam evehentur, communionem libertatis, & conſecutionem gloriæ, quantùm quidem illius capaces ſunt, nempe novarum perfectionum, ſidera novæ lucis, cœli quietis, & elementa depurationis. 22. Scimus enim hanc rerum creatarum univerſitatem hactenus ſuſpirare & ingemiſcere, & quodammo-

19. *Nam exſpectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exſpectat.*

20. *Vanitati enim creatura ſubjecta eſt non volens, ſed propter eum, qui ſubjecit eam in ſpe:*

21. *Quia & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.*

22. *Scimus enim quòd omnis creatura ingemiſcit & parturit uſque adhuc.*

modo parturientium dolores tolerare, usquedum diem illum exoptatiſſimum attingant, quo noſtram libertatem illarum pariter liberatio excipiat. 23. Neque illæ ſolæ hac impatientiâ cruciantur, nos ipſi, qui primitias ſpiritûs, eximia videlicet illa charismata accepimus, & primum veluti guſtum futuræ felicitatis delibavimus, taciti nobiſcum ſuſpiramus, & ingemiſcimus promiſſam adoptionem præſtolantes, id eſt, extremam illam corporis noſtri inſtaurationem, quam ſuo tempore futuram certò ſperamus. 24. Et ſanè non abs re ſuſpiramus. Deſiderium noſtræ felicitatis impreſſum eſt noſtris mentibus, urgétque nos identidem, ſed ſalus noſtra tantùm inchoata eſt, & ſpe ſolùm beati ſumus, ſperare autem felicitatem non eſt illam poſſidere, cùm ſpes non poſſit pro objecto & termino habere, niſi ea, quæ non habemus. Quis enim, quæſo, aut quam ob rem ſperet id, quod oculis cernit, aut jam manibûs contrectat? 25. Spes iſthæc non eſt vana & frivola in nobis, cùm enim eâ animati fidenter exſpectemus, quæ modò ab aſpectu noſtro remota ſunt, hinc placidè interim

23. Non ſolùm autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritûs habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei exſpectantes redemptionem corporis noſtri.

24. Spe enim ſalvi facti ſumus, ſpes autem, quæ videtur, non eſt ſpes, nam quod videt quis, quid ſperat?

25. Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam exſpectamus.

terim sustinemus adversa quæque, ut quæ nobis promissa sunt, reipsâ denique consequamur.

26. *Similiter autem & spiritus adjuvat infirmitatem nostram : nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

26. Jure possemus metuere, ne sub pondere tot calamitatum fatiscamus, si vires præcisè nostras attendamus, at verò ille ipse spiritus, cujus primitias degustavimus, quíque nobis eam fiduciam impertit, ut non vereamur Deum parentem appellare, suâ divinâ vi nos omni ex parte pervadet, unà etiam sublevat infirmitates atque imbecillitates nostras, cúmque ignoremus, quid & quâ ratione conveniat à Deo petere, docet nos orare, motúsque in nobis excitat mirificos, quos equidem persentiscimus, verbis tamen explicare haudquaquam possumus.

27. *Qui autem scrutatur corda, scit, quid desideret spiritus, quia secundùm Deum postulat pro sanctis.*

27. Quamvis autem nesciamus, quid petamus, is qui omnium corda scrutatur Deus, probè novit cogitationes, affectus, ac suspiria, quæ à spiritûs sui afflatu proficiscuntur, eáque omnino approbat tanquam voluntati suæ nostræque sanctificationi maximè consentanea. In illum ergò curam omnem ac sollicitudinem deponite, cúmque ignoretis, quid vobis conveniat, aut expediat, quidquid ei placuerit de vobis dispónere, illud quâ par est submissione, lubentes acci-

accipite. 28. Quæcunque enim eveniant sive secunda, sive adversa, diligentibus Deum in eorum salutem & emolumentum serviunt, quia iis recte utuntur: de illis autem loquor, quos ipse æterno suo consiliô ac voluntate omnino liberâ vocavit, ut essent sancti. 29. Nam quos ab omni retrò æternitate dilexit, ii sunt, quos ita prædestinavit, ut aliquando conformes fierent imagini filii sui, nempe ut eos quoque in filios suos adoptaret, hæredésque institueret ac simili gloriâ coronaret, quâ filium, ut is nimirum primogenitus esset inter multos fratres, quorum honores in eum redundarent veluti rivuli ad suam scaturiginem, radiíque ad solem. Nihil perinde firmum, atque hoc decretum voluntatis divinæ respectu illorum, ad quem finem ut pervenirent, hunc in modum rem instituit. 30. Prædestinavit illos, quemadmodum dixi, ut similes fierent unigenito suo, postmodum tempore destinato vocavit eos ad fidem per Evangelii prædicationem, sed gratiâ ita præpotenti, ut ab eâ semel acceptâ non ampliùs deficerent. Deinde justificavit eos per remissionem delictorum, & infusionem gratiæ suæ, quam

28. *Scimus autem, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis, qui secundùm propositum vocati sunt sancti.*

29. *Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.*

30. *Quos autem prædestinavit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit.*

quam denique justificationem subsecuta est ejus gloria, subsecuta, inquam, quia certissimò illam consequentur, dicique cum veritate potest, haberi jam illud, quod Deus promittit.

31. *Quid ergò dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?*

31. Quid amplius jam ab ipso expetimus? quibus verbis, quibus obsequiis, quâ gratitudine ac fidelitate tantam benignitatem prosequemur? an forte adversarii nos terrent? sed quid animô dejicimur, vel de salute desperamus? Si Deus à nobis stat, nostrámque ipse salutem admirabili suâ providentiâ atque consilio procurat; quis (quæso) nobis adversabitur, vel divino patrociniô tutos in discrimen adducet?

32. *Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?*

32. Si filio suo unigenito non pepercit amore nostri, si ipsum in mortem tradidit, ut vitam nobis redderet, debitáque nostra expungeret, cùm tamen adhuc inimici ejus essèmus, quâ ratione tandem gloriam suam nobis denegabit ac media eam consequendi, quæ hac donatione antecedente longè sunt inferiora?

33. *Quis accusabit adversùs electos Dei? Deus qui justificat.*

33. Quis porrò intentabit crimina adversùs eos, quos sibi Deus peculiari quâdam benevolentiâ selegit? Deus quidem certè Optimus Maximus ipse est, qui justificat, tantum abest,

abeſt, ut accuſet, aut criminetur.
34. Quis verò electos condemna-
bit? Chriſtus profectò quâ ratione
homo eſt, pro hominibus liberandis
ſponte mortem oppetiit, idemque ab
inferis excitatus aſſidet ad dexteram
Patris, ibique optimi Patroni atque
Advocati munere ſuæ necis perenni
commemoratione, vulnerúmque ac-
ceptorum oſtenſione noſtram apud
Deum cauſam agit. 35. Quæ ſi ve-
ra ſunt omnia, atque hoc tam ſtabi-
li fundamento ſpes noſtra innititur,
ſi Deus tanta facit amore no-
ſtri, quis hunc amorem, quo nos
tanquam ſuos electos complectitur,
immutare valebit? Quòd ſi tantis fa-
voribus ex æquo reſpondemus, quis
nos divellere poterit ab eo? an æ-
rumnæ? an anguſtiæ, & afflictiones
mentis? an fames? an probrum nu-
ditatis? an diſcrimen aliquod non
evitabile? an perſecutio? an mors
ipſa? minimè gentium, hæc omnia
nimis exilia & invalida ſunt ad indu-
cendam ullam ejus oblivionem. 36.
Quin imò mala iſthæc, quæ enume-
ravimus, nobis unicè & ex æquo de-
bentur, nos ſiquidem Propheta de-
ſignavit, cùm diceret: propter te
mortificamur totâ die, & æſtimati
ſu-

34. *Quis eſt, qui condemnet? Chriſtus Jeſus, qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.*

35. *Quis ergò nos ſeparabit à charitate Chriſti? an tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius?*

36. *Sicut ſcriptum eſt: quia propter te mortificamur totâ die, æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis.* (a)

(a) Pſ. 43.

ſumus, ſicut oves occiſionis, quæ nimirum macello deſtinatæ ſunt. At verò ad patiendum promptiores ſumus, quàm carnifices ad inferenda nobis ſupplicia.

37. *Sed in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos.*

37. Vincimus illos non repugnando, & victores evadimus tolerando, quæcunque illis rabies efferata in nos ſuggerit. Ex hac tamen victoriâ non idcirco gloriam nobis arrogemus elati, eam enim auxilianti Deo debemus, qui nos prior diligit, qui mentes noſtras mirificè illuminat, viréſque voluntati ſuppeditat, quas ex ſe habere nequit.

38. *Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo,*

38. Hoc præſidio ac patrocinió fretus in quibuscunque ſim anguſtiis, quacunque tempeſtate jacter, à quocunque adverſario impetar, ùt ùt derelictus ab omnibus videar, ſpe tamen ac fiduciâ plenus vivo, certóque mihi perſuaſum habeo, quòd nec vita, neque mors, nec principatus, neque angeli, neque virtutes, neque omnes Orci ſatellites cujuscunque ſint gradûs, nec præſentia, nec futura, nec Principes,

39. *Neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Christo JEſu Domino noſtro.*

39. nec cœlum, nec terra, nec inferi, neque altitudo ſeu ſpes dignitatum, neque profundum, ſive metus confuſionis ac depreſſionis, neque res ulla creata nos ſeparatura ſit unquam ab illâ charita-

ritate, quâ nos Deus immortalis intuitu Christi JEsu Domini nostri complectitur, & quòd ex opposito hæc omnia ad salutem nostram servitura sint per amorem ex parte nostrâ reciprocùm, nósque tantæ Bonitati arctioribus longè vinculis affixura.

PARAPHRASIS

CAP. IX.

Singulariter hoc & seqq. 2. capitibûs agit contra Judæorum infidelitatem, quæ illos à regno Dei exclusit, cùm gentiles propter fidem suam ad illud sint adsciti. 1. Quando attentâ consideratione, ô Judæi, deprehendo, nullum vos experimentum aut sensum habere istius amoris, quódque alii prærogativis fruantur, quæ ad vos pertinerent, tristitiâ insolitâ depressus vix non deficio, & infixum altè doloris gladium sentio, qui me mirum in modum discruciat. Nolite hunc loquendi modum adulationi imputare: conscientia mea nullius me mendacii redarguit hæc

1. Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientiâ meâ in Spiritu sancto;

hæc asseverantem : sanctè enim affirmo, verba mea à mente non discrepare, & ad majorem confirmationem interioris hujus sensûs ac doloris JEsum Christum, sanctúmque Spiritum fidenter in testes invoco meorum dictorum.

2. *Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo,*

2. Nihil est, quod non agerem, nihil mali, quod non libentissimè perferrem ad eruendos vos de tenebris, & educendos in statum beatitudinis vobis promissæ.

3. *Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem,*

3. Ardenter diligo JEsum Christum Dominum meum, sed in excessu amoris, quem is mihi pro vestrâ salute inspirat, cuperem quasi devotum caput fieri anathema, id est, privari ejus possessione per gloriam, ut ea meis fratribus, id est, iis, qui me quodammodo sanguinis cognatione attingunt, obveniret.

4. *Qui sunt Israëlitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa:*

4. Et quippe ni sollicitus essem pro salute eorum, qui mei sunt conterranei, qui & ipsi Israëlitæ nuncupantur, quos Deus olim in filios suos elegit inter alias nationes, quos tanta gloriâ decoravit, in quorum gratiam tot prodigia patravit, quibuscum tam arctum fœdus contraxit, quibus legem statuit, qui noverant, quem sibi cultum exhiberi vellet,

5. *Quorum patres, & ex quibus est Christus se-*

5. quíque inter suos Majores numerare possunt mag-

magnos illos patriarchas, è quibus Christus secundùm humanam naturam originem traxit, cui honor sit & gloria in omnem æternitatem tanquam vero Deo, ac cœli terræque Domino, qui omnia creavit, qui est super omnia, & qui in omnibus operatur. Amen. 6. Quamquam autem magnopere discrucior, cùm præsentem Israëlitarum statum considero, absit, ut exinde arguatis, promissiones iis à Deo factas irritas atque inanes evasisse. Nihil iis certius: & vel nunc adimplentur, quamvis in eorum favorem id accidat, quos concernere non videbantur. Mira est & præter exspectationem hæc ordinis inversio, unde majori indiget declaratione. Non inficias eo, promissa omnia, quibus sacræ paginæ abundant, ad Israëlitas dirigi, sciendum autem non omnes, qui nati sunt in Judæâ & præputiô circumciso glorientur, esse veros Israëlitas, 7. neque omnes quicunque cognatione sanguinis Abrahamum attingunt, eos illico inter veros ac germanos ipsius filios recensendos esse. Nomen istud propriè convenit filiis Dei, illis nempe, qui nati sunt, veluti olim Isaac per fidem. 8. Abraham genue-

cundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

6. *Non autem quòd exciderit verbum Dei. Non enim omnes, qui ex Israël sunt, ii sunt Israelitæ:*

7. *Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen:*

8. *Id est, non qui filii*

carnis, hi filii Dei: sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine.

9. *Promissionis enim verbum hoc est: Secundùm hoc tempus veniam: & erit Saræ filius.* (a)

10. *Non solùm autem illa; sed & Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri.*

nuerat Ismaëlem ætate adhuc vegetâ, & generationi idoneâ, Isaacum autem genuit eo tempore, quo corpus ejus ætate decrepitâ effœtum erat, exsuccum, & quasi inanime, 9. juxta promissionem ei factam: secundùm hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Præter admirabilem hunc partum dictum fuit de illo peculiariter: in Isaac semen tuum vocabitur, id est, qui originem ex Isaac sortientur, proprio ac singulari modò tui erunt posteri. Scire autem vos oportet, hanc temporalem Isaaci respectu Ismaëlis præcellentiam figuram esse illius, quod modò in personâ Judæorum & gentilium impletur, siquidem hi potiùs, quàm illi electi sunt ad portandum nomen filiorum Dei & consequendum effectum factarum promissionum. At verò quispiam replicabit, hoc exemplum fortassis minùs efficaciter probare intentum, & rationi omnino fuisse conveniens, ut Isaac natus ex conjuge præferretur Ismaëli oriundo ex ancillâ. 10. Idcirco aliam vobis figuram propono tam claram & accommodam, ut nil in contrarium moveri possit. Rebecca ex ipso Patre vestro Isaac duos simul filios concepit,

(a) Gen. 18.

11. Priusquàm autem in lucem ederentur, cùm necdum quidquam boni malíve egissent, Deus (ut 12. decretum, quo unum elegerat, alterum verò reprobaverat secundùm liberum suum beneplacitum, non verò intuitu boni aut mali ab eis præstiti, in suo robore persisteret, & præcisè ad liberam ejus voluntatem referretur) 13. Rebeccæ significavit, majorem natu serviturum minori. Ad confirmationem hujus electionis apud Prophetam Malachiam inquit: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.

14. Cùm hæc igitur ita se habeant, num poterit quisquam Deo Opt. Max. injustitiæ alicujus notam inurere? Apage: cogitare hoc nefas est, cùm auctor sit æquitatis, & omnes viæ ejus justitia & veritas. Facere quidem potest, quæ rationi humanæ admodum haberi repugnare videntur. Non verò quæ justitiæ ejus sunt contraria, ut adeo neutiquam ea damnare conveniat, quæ sunt supra captum nostrum, ut taceam, justitiæ rationem imprudenter exigi, ubi una duntaxat divina liberalitas & misericordia cuncta perficit, id sanè sacræ litteræ non obscurè prædicant, quæ mortalium salutem uni mise-

11. *Cùm enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundùm electionem propositum Dei maneret)*

12. *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei,*

13. *Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui (a).*

14. *Quid ergò dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit.*

R

(a) Mal. c. 1.

15. *Moysi enim dicit: miserebor, cujus misereor: & misericordiam præstabo, cujus miserebor.* (a)

16. *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.*

17. *Dicit enim Scriptura Pharaoni: quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universâ terrâ.* (b)

18. *Ergò cujus vult,*

misericordiæ tribuunt. 15. Nam in Exodo constat, oraculum ad Moysen divinitùs missum: Miserebor, cujus misereor, & misericordiam præstabo, cujus miserebor. Cap. 33. cui nimirum liberè voluero. 16. Qui igitur cæteris insuper habitis electi sunt, causam meritúmque suæ electionis refundere nequaquam possunt in sancta sua proposita, aut opera, aut piam voluntatem currendi in viâ mandatorum Domini, aut in ipsum cursum, sed solummodò in miserationem Domini, qui eos elegit, non quòd id promeriti essent, sed quia ipsi placuit eos eligere, qui eos non invenit, sed primùm facit electione suâ dignos. 17. Cæteris, si pereant, non fit injuria, sibi id imputare debent; Scriptura enim, ubi satis fusè descripsit captivitatem filiorum in Ægypto, tyrannnidem Pharaonis, prodigia à Moyse patrata in ejus præsentiâ ad impetrandam dimissionem populi, hæc tremenda verba ex ore Dei pronuntiat, & ad Pharaonem dirigit; in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, & ut annuntietur nomen meum in universâ terrâ. 18. Itaque sic demum concludere licet, Deum

(a) Exod. 33. (b) Exod. 9.

um misericordiam exhibere cui vult, & quem libuerit indurare, non equidem perversitatis aliquid imprimendo voluntati, sed eam præcisè relinquendo in obstinatione, in quam ex justâ vindictâ eam permisit præcipitem cadere. Nonnemo mihi fors objiciet: an æquitati est consentaneum, Deum ita procedere? quare hos vocat? quare illos reprobat absque aliâ ratione, quàm beneplaciti sui? cur postmodum queritur damnari homines, cùm ipse velit, ut pereant, & nemo resistere possit voluntati ejus? 20. O Temerarium caput! quis es, obsecro, ut ausis Deo obloqui, & ab eo exigere rationem ejus, quod agit? Homines in manibus ejus sunt tanquam argilla in manibus figuli. Dicítne argilla figulo, cur mihi hanc formam adaptas? 21. An ei non licet ex eâdem massâ formare aliud quidem vas ad honestos, aliud verò ad sordidos, fœdos, & impuros usus? Quid? non exigitur ratio operis ab opifice, sed integra ei dispositio relinquitur: tu verò eò impudentiæ progrederis, tam impius es, ut discutere velis motiva rationésque operum divinorum? 22. Potésne Deum immortalem

miseretur, & quem vult, indurat.

19. *Dicis itaque mihi: quid adhuc quæritur? voluntati enim ejus quis resistit?*

20. *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: quid me fecisti sic?*

21. *An non habet potestatem figulus luti ex eâdem massâ facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?*

22. *Quòd si Deus vo-*

lens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multâ patientiâ, vasa iræ, apta in interitum,

lem iniquitatis vel impietatis insimulare, aut illi diem dicere, si ad ostendendam justam suam indignationem & potentiam in plectendis reprobis, postquam eorum flagitia multâ cum lenitate & patientiâ pertulit, tandem iis mortem ac supplicia præparata irrogat, quibûs sese dignos reddidêre sceleribûs plenissimâ libertate commissis, sæpiúsque repetitis?

23. *Ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.*

23. Contrà verò, ut ingentes gloriæ suæ divitias patefaciat in vasa misericordiæ, ea ad vitam sempiternam, gloriámque beatorum destinat?

24. *Quos & vocavit nos non solùm ex Judæis, sed etiam ex Gentibus.*

24. Horum porrò de numero electorum Gentiles perinde vult esse ac Judæos, ut palàm ostendat, in hac electione se neque conditionem attendere, neque originem.

25. *Sicut in Osee dicit: vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.*

25. Juxta testimonium Oseæ cap. 2. populum, qui meus non erat, populum meum vocabo, & eam nationem, quæ dilecta non erat, eximiâ charitate complectar, quæque expers misericordiæ videbatur, singularem quandam misericordiam consequetur.

26. *Et erit: in loco, ubi dictum est eis: non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi.*

26. Itemque futurum plane est, ut quò loco populus erat à Deo prorsus alienus, & veræ religionis expers, ibi viventis, atque immortalis Dei plurimi filii ex illo ipso populo numerentur.

27.

27. Idem annuntiat Isaias, quando deplorans calamitatem populi Israëlitici exclamat : si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquiæ salvæ fient, nempe perpauci ex tanto numero, 28. quos Deus ex eis feliget, ut participes reddat suæ justitiæ, adeo ut quis existimare posset, totam ferme stirpem penitus interiisse. Salus interim pauculorum istorum electorum singularis est effectus bonitatis divinæ. 29. Etenim nisi Deo exercituum placuisset reliquias hasce (uti Isaias paulò ante testatur) à tanto naufragio servare, Sodomitis ac Gomorrheis, qui omnes nullo propè excepto perierunt, fuissemus persimiles. 30. Quid igitur ex tot exemplis & prædictionibus deducemus? profectò nil aliud, quàm quod antea demonstrare intendi, videlicet, divinas pollicitationes adimpletas esse in personâ Gentilium quódque ii, qui ejus notitiâ carebant, qui de justitiâ, quâ ei placere possent, ne quidem cogitabant, justitiam invenerint, & receperint, sed justitiam fidei. 31. Ex opposito, qui legem habebant magistram justitiæ, quíque profitebantur se ejus sectatores, veræ justitiæ

27. Isaias autem clamat pro Israël: si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquiæ salvæ fient. (a)

28. Verbum enim consummans & abbrevians in æquitate; quia verbum breviatum faciet Dominus super terram;

29. Et sicut prædixit Isaias: nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus.

30. Quid ergò dicemus? quòd gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quæ ex fide est.

31. Israël verò sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit.

(a) Isai. 10.

32. *Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis.*

33. *Sicut scriptum est: ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis, qui credit in eum, non confundetur.* (a)

(a) Isai. 8. & 28.

tiæ adipiscendæ rationem nequaquam invenisse. 32. Quam ob causam, interrogabit nonnemo? non ob aliam, respondeo, nisi quòd ad justitiam non tenderent per semitam fidei, quâ solâ viâ eò pervenitur, sed per opera fidei, in quibus omnem suam fiduciam collocabant, cùm eam fundare debuissent in Christo JEsu. Neque satis ipsis erat, in eo non sperâsse: in lapidem etiam offensionis & scandali verterunt hanc petram, supra quam suæ salutis systema construere debuissent. Ad hunc porrò lapidem Christum Dominum allisi contriti sunt. 33. Is ipse Isaias dilucidè, illud his verbis prædixerat: ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali, & omnis qui credit in eum, non confundetur, nempe quasi spe suâ delusus ac frustratus;

Pa-

PARAPHRASIS

CAP. X.

1. FRatres, nolite existimare, exprobrationes, quas Judæis facio, ex malevolentiâ vel odio provenire. Cor meum tenerrimo in eos affectu propendet, & Deum assiduè pro eorum salute obsecro. 2. Imò in eorum laudem & gratiam libens attestor, eos habere zelum pro gloriâ Dei, sed splendidè decipiuntur, quòd nesciant, quâ ratione illam promovere possint ac debeant. 3. Dum enim propriam justitiam pro fundamento ponere allaborant, eámque intra se ipsos requirunt, id est, dum fiduciam suam in propriis actionibus collocant, ignorant justitiam Deo acceptabilem, eámque minimè possident, quia semitam non tenent, quâ eò pervenitur, nempe semitam fidei. 4. Si legem probè intelligerent, quam identidem jactant, & ore versant, scirent utique Christum JEsum non tantùm finem illius esse, quippe ad quem figuræ omnes diriguntur, & universa lex Moysis refertur, sed etiam

1. *Fratres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.*

2. *Testimonium enim perhibeo illis, quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam.*

3. *Ignorantes enim justitiam Dei, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.*

4. *Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti.*

etiam complementum ac perfectionem, quandoquidem justificando eos, qui in ipsum credunt, compendiô facit, quod illa tantâ præceptorum ac rituum farragine præstare non poterat.

5. Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in eâ.

5. Moyses certè cùm Levit. 18. de hac lege differens pronuntiat, quicunque ea præstiterit, quæ lege præcipiuntur, vitam habiturum in eâ, intelligendus est de perfectâ observantiâ, déque vitâ longè præstantiori, quàm sit naturalis, nempe de vitâ justitiæ.

6. Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in cœlum? id est, Christum deducere: (a)

6. At verò jam sæpiùs ostendimus, neminem posse legem perfectè servare ex viribus ac virtute solius legis: recurrendum ergò est ad fidem, quæ nobis hanc justitiam procurat obtinendo à Deo gratiam necessariam ad implendam legem, veniámque sperando, si fors illam transgrediamur. Semita, quæ ad hanc justitiam fidei ducit, expedita est, neque quærentes illam tot ritibûs, inhibitionibus ac mandatis onerat. O quisquis ad ejus consecutionem invitaris, ne dixeris intra teipsum: quis ascendet in cœlum? quasi diceres: quis ex alto Christum deducet ad afferendam nobis justitiam?

7. Aut quis descendet in abyssum? hoc

7. Ne dixeris: quis intrabit abyssos? eo nem-

(a) Deut. 30.

nempe consilio, ut Christum ab inferis revocet? Ne talibus, inquam, cogitationibûs mentem fatiges, quod enim tibi videtur factu impossibile, jam factum est. 8. Credere id debes, cùm tibi annuntiatur, omissâ allegatione impossibilitatum, quas tibi fingis atque hoc verbum prono assensu recipere, quod (uti Scriptura de Veteri lege dicit) resonat in auribus tuis, & prope est in ore tuo ac corde. Hoc verbum adeò facile est ipsum Evangelium, quod prædicamus. 9. Si ergò illud recipis, sique ore confiteris nomen Domini nostri JEsu Christi, si ex corde credis, id est, perfectâ firmáque fide, eum ab inferis fuisse excitatum, hac fide tanquam salutis initio ac radice fore te salvum confidito. 10. Linguam à vobis postulo & cor, quia per fidem consequimur justitiam, confessione autem meremur salutem, quam Deus iis promittit, qui non erubescunt illum coram hominibus confiteri.

11. Divinarum námque litterarum oraculis certi reddimur, neminem, qui in eum crediderit, ullo unquam tempore confundendum aut decipiendum, 12. cumque Græcus perinde

est, Christum à mortuis revocare.

8. *Sed quid dicit Scriptura? prope est verbum in ore tuo: & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus.*

9. *Quia si confitearis in ore tuo Dominum JEsum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.*

10. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (a).

11. *Dicit enim Scriptura: omnis, qui credit in illum, non confundetur.*

12. *Non enim est distin-*

S

(a) Isai. 28.

ctio Judæi & Græci, nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

13. *Omnis enim, quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit.* (a)

14. *Quomodo ergò invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?*

15. *Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.* (b)

(a) Joel. 2. (b) Isa. 52.

inde ac Judæus hujus fidei capax sit, promissa merces utrumque æquali modô respicit. Itaque mirum videri non debet, si nulla inter eos detur aut fiat distinctio, quando idem est omnium Dominus, qui affluenter ac liberaliter cœlestes suas opes effundit in quosvis homines, qui suum nomen ac Numen ritè, religioséque implorant. 13. Sic enim scriptum accepimus, quicunque nomen Domini invocaverit, sive is Gentilis sit, sive Judæus, fore salvum, quocirca mirari nemo jure potest, quòd ego Gentibus Evangelium promulgem, cum ipsæ etiam ad eorum numerum pertineant, qui ad invocandum nomen Domini invitantur. 14. Quomodo autem Gentes invocabunt eum in quem non crediderunt? quomodo credent in eum, si nunquam de eo loquentes audiant? quomodo autem audient de eo loquentes, si nulli sint prædicatores, qui eum annuntient? 15. Quomodo verò annuntiabunt eum, nisi mittantur auctoritate legitimâ? Divinitùs autem hoc Evangelicæ prædicationis munus demandatum est mihi, ut jure illud usurpare queam, quod scriptum est apud Isaiam: quàm speciosi pedes Evan-

Evangelizantium pacem, evangelizantium bona? nunquid enim non evangelizamus pacem hominum cum Deo? nunquid non annuntiamus bona, quando annuntiamus remissionem peccatorum, infusionem divinæ gratiæ, vitæ sanctimoniam, conscientiæ tranquillitatem, & remunerationem sempiternam? 16. Sed objiciet fortasse nonnemo ex ipso Judæorum populo, cui potissimum Christus à Patre destinatus erat: si à Deo missi estis, cur non omnes obediunt Evangelio? imò cur paucissimi? Equidem non nego, hinc verò tantum abest, ut vel hoc maximè argumentô constet, eum esse Messiam in lege promissum, quippe de quo multò ante vaticinati sunt Prophetæ, fore illum etiam inter suos penè ignotum. Isaias enim cùm de Christo sermonem haberet: Domine, inquit, quis nostris sermonibus fidem habuit? quod perinde est, ac si diceret: pauci admodum crediderunt verbis, quæ ex ore tuo audientes excepimus. 17. Sive tamen pauci, sive multi crediderint, profectò ad amplectendam fidem JEsu Christi necesse est, quod ante dixi, audire priùs de eâ loquentes, & confe-

16. *Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro?* (a)

17. *Ergò fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.*

S 2

(a) Isa. 53.

sequenter ut quis eam annuntiet auctoritate & imperiô Dei.

18. *Sed dico: numquid non audierunt? & quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum* (a).

18. Jam verò vos interrogo: quis est, qui non audierit hujus fidei promulgationem publicam? quandoquidem in omnem terram apostolicæ prædicationis fama pervasit, & ad extremos orbis terræ fines Apostolorum verba penetrârunt.

19. *Sed dico: numquid Israël non cognovit? Primus Moyses dicit: ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam* (b).

19. Iterum vos & pressiùs interrogo, viri Israëlitæ: edicite, obsecro, an non & vobis annuntiata est fides Christi ùt omnino necessaria ad salutem quibuscunque demum mortalibus? Moyses ante omnes ad litteram loquitur de vestris Majoribus, & spiritu prophetico de vobis ipsis in hodiernum diem incredulis: ego vos æmulatione accendam contra gentem, quam ne quidem nomine gentis dignam æstimabatis; ego vos ad iracundiam provocabo contra gentem intelligentiæ expertem.

20. *Isaias autem audet & dicit: inventus sum à non quærentibus me, palam apparui iis, qui me non interrogabant.* (c)

20. Isaias autem liberiùs adhuc loquitur hæc pronuntians nomine Dei: inventus sum ab iis, qui me non quærebant, palàm iis me conspiciendum præbui, qui de me ne interrogabant quidem.

21. *Ad Israël autem dicit: tota die expandi*

21. Adversùs hunc modum procedendi non est, quod mussitet ac conqueratur Israël, ejus enim perditio aliunde

(a) Ps. 18. (b) Deut. 32. (c) Is. 65.

de non provenit, quam propriâ ejus culpâ, in cujus rei comprobationem expendite, obſecro, quid per eundem Prophetam Deus loquatur de favoribus in eum congeſtis, & palmari ejus ingratitudine: totâ die expandi manus meas ad populum non credentem, immorigerum, & imperiis meis obluctantem. Hiſce profectò verbis innuere vult, quòd extenderit ad eum manus ſuas, ut ipſum ex amore complexu ſtringeret, quòd extrema quæque fecerit, quò eum ſibi devinciret, is autem nullum reciprocæ gratitudinis ſignum dederit, neque ei fidem habere, aut obtemperare ullâ ratione voluerit ſurdus ad omnia, & obſtinatus.

manus meas ad populum non credentem, & contradicentem (a).

PARAPHRASIS

CAP. XI.

Conſolatur Apoſtolus Judæos prædicendo eorum converſionem ſaltem in fine mundi.

1. At verò ſi hæc ita ſe habent, actum ergò eſt de integrâ Judæorum

1. *Dico ergò: numquid Deus repulit popu-*

(a) Iſai. 65.

lum suum? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex semine Abraham de tribu Benjamin.

rum natione, cui Deus tamen Optimus Maximus tam eximia promissa dedit, tot favores exhibuit, ergò illam penitus à se rejecit, ut ne unus quidem ad salutem sempiternam capessendam admittatur. Absit, ut talem sequelam ex discursu præmisso quisquam inferat, nam & ego Israëlita sum, non proselytus, sed ex semine Abrahæ, & tribu Benjamin progenitus, & tamen veritas illuxit mihi.

2. *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis in Eliâ, quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel?*

2. Neutiquam ergò Deus populum suum penitus abjecit, quem olim ùt suum ardenter dilexit, & favoribûs innumeris cumulavit. Exemplum unius tantùm hominis, reponetis mihi, non sufficit ad eximendam nobis omnem sollicitudinem. Jure itaque exspectatis à me majorem auctoritatem, cui contradicere non valeatis. Et en: produco vobis è sacris, Eliam ingenti divinæ gloriæ zelô correptum, qui hunc ferme in modum contra filios Israël amarè conqueritur, quòd à vero Numine recesserint ad adoranda Deorum simulacra.

3. *Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam,*

3. Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua everterunt, & ego verò relictus sum solus ex omnibus tuis cultoribus, & impii tamen ac nefarii homines

mines vitæ meæ insidiantur quotidie.
4. Audite nunc etiam divini oraculi responsum: perfeci, inquit, ut superstites sint septem virorum millia, qui veram religionem fidémque retinentes idolo Baal genua non flexerunt.
5. Idem hodiedum accidit. Videtur tota gens mea in tenebris infidelitatis sepulta, neque spes superesse, eam aliquando inde eruendam, interea certum est, complures gratuitâ Dei electione ac bonitate ab hoc exitio præservatos & fidem Christi ac religionem complexos, cæteris Evangelio reluctantibûs.
6. Dixi, gratuitâ Dei electione, ne sibi perperàm imaginentur, operibûs suis ac propriis meritis se aliquatenus hanc electionem consecutos. Et sanè qui dicit gratiam, excludit omne meritum: gratia enim definit esse gratia, si datur in mercedem vel stipendium alicujus actionis.
7. Quì autem contigit, quòd non omnes filii Israël, qui gratiam quærebant, eam invenerint, sed solummodò illi, quos Deus elegerat, quòd aliqui lumen veritatis agnoverint clarè, alii densissimis tenebris oppressos habuerint oculos, & mente in errore obstinatissimâ occalluerint?
8. Prædictum id

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal (a)

5. Sic ergò & in hoc tempore reliquiæ secundùm electionem gratiæ salvæ factæ sunt.

6. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia.

7. Quid ergò? quod quærebat Israël, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: cæteri verò excæcati sunt.

8. Sicut scriptum est:

(a) 3. Reg. 19.

dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos, ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem (a).

9. Et David dicit: fiat mensa eorum in laqueum & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis (b).

10. Obscurentur oculi eorum, ne videant: & dorsum eorum semper incurva (c).

11. Dico ergò: numquid sic offenderunt; ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est gentibus, ut illos æmulentur.

(a) Isai cap. 29. (b) Psl. 68. (c) ibid.

id ante fuerat illis Isaiæ verbis: dedit illis Deus spiritum compunctionis, seu expertem omnis sensûs, oculos, ut non videant, aures, ut non audiant usque in hodiernum diem, id est, permisit Deus, ut in pœnam suæ infidelitatis surdi essent ad ejus vocem, & cœci ad ejus lumen, utque omni sensu destituerentur, quasi profundo quodam lethargo correpti. 9. In eundem sensum Propheta regius imprecatur illis: fiat ipsis mensa eorum pro laqueo,& tendiculâ,& offendiculo, & talione: 10. obtenebrentur oculi eorum, ut nihil penitùs cernant, & terga eorum semper incurva, id est, pabulum spirituale, quod eis offeretur, pro eo, ut illos reficiat atque nutriat, nauseam potiùs moveat, & in venenum cedat. Lux excœcandi potiùs quàm illuminandi vim habeat, oculos humi defixos semper teneant, neque alia mente agitent, vel corde appetant, nisi terræ quisquilias ac sordes, ac denique flagitiorum suorum pondere pressi fatiscant. 11. Sed, inquies, adeóne miseri impegerunt, ut cadentes à lapsu resurgere nequeant? Nequaquam. Calamitas, & ruina illorum non excludit omne remedium. Quin imò

imò contigit illa ſapienti omnino ordinatione divinæ providentiæ, & ſanè effectus eſt clementiæ ejus infinitæ. Cùm enim Gentes amplectantur gratiam Evangelii & ſalutem æternam conſequantur ipſis excluſis, hæc illarum prærogativa pro acri ſtimulo ſervit excitandi in iis ſanctam quandam æmulationem eam ipſam fidem recipiendi, quam modò deſpiciunt, ut participes ſe reddant benedictionum illis olim promiſſarum, quæ eo ſolùm ex capite in alios translatæ ſunt, quòd ipſi eas reſpuerint. 12. Jam verò ſi incredulitas eorum anſam Deo dedit vocandi Gentes, & divitias gratiæ ſuæ ſuper eos effundendi, ſi depreſſio domeſticorum, & puſillus numerus fidelium, ad quem reducti ſunt, ſerviit ad attollendos exteros, eóſque tanto numerô in Eccleſiam inducendos, quando econtrà proſperâ viciſſitudine ingens multitudo eorundem Iſraëlitarum eam ſalutis doctrinam denique amplectetur, quam nunc quidem audire nolunt. Admiranda iſthæc mutatio nunquid præpotens medium erit ad redigendas ſub jugum fidei reliquias ipſorum infidelium, qui necdum veritati manus de-

12. *Quòd ſi delictum illorum divitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quantò magis plenitudo eorum?*

de-

T

13. *Vobis enim dico Gentibus: quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo.*

14. *Si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis.*

15. *Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?*

derint? 13. Sum quidem Gentium Apostolus, fratres mei dilectissimi, quicunque Romæ degitis, & ministerii mei partibus neutiquam deero, sed quâ potero fide ac sedulitate illud administrabo, quam tanti muneris mihi impositi dignitas requirit, fateor tamen, gentis meæ oblivisci me haudquaquam posse: 14. ejus salutem semper præ oculis habeo, & si tanto ardore feror ad ingenerandam vobis veritatis notitiam, si vos laudibûs extollo ob fidem receptam, id ago, tum ut eos studiô vos æmulandi accendam, & aliquos ex eis in rectam salutis semitam reducam, tum ut vestrum bonum, & profectum in spiritu promoveam, ut vos excitem ad persistendum in firmitate fidei, ut honorem demum vobis jure debitum reddam. 15. Si enim Deo eos repudiante, ac derelinquente hæc reprobatio, uti jam memini, occasionem præbuit reconciliandi Gentes cum eo, quando postmodum eos dignabitur & Judæos in gratiam recipere, nunquid & eorum cum ipso reconciliatio felicior erit & uberior scaturigo vitæ spiritualis pro gentilibus, qui sub illud tempus adhuc in tenebris idololatriæ jacebunt, at-

atque adeo communicatô & his gaudio ac fidei bono mundus universus quodammodo reviviscet? 16. Neque verò existimare quisquam debet, generis aut sanguinis vitiô fuisse Judæos ab immortali Deo rejectos, nam quemadmodum panes primitiarum ritè oblati reliquis frugibus quamdam veluti sanctimoniam impertiunt, ita, cùm eorum parentes, Patriarchæ nimirum atque Prophetæ quasi primitiæ quædam sancti fuerint, idem de totâ reliquâ massâ existimandum erit, & si illi veluti radix sanctitatem retinuerunt, cùm necesse sit ramos naturam induere ac sequi suæ radicis, profectò successoribus tanquam quibusdam ramis eandem sanctitatem quasi succum vitámque transmiserint. 17. Quòd si surculi nonnulli hujus arboris fracti sunt, aut excisi, vos, qui oleastri tantummodo eratis, Dei clementiâ insiti estis pro ipsis trunco fidei horum Patriarcharum ac Prophetarum, ex quo si succum & pinguedinem olivæ attraxistis, id est, si ad notitiam veri Numinis pervenistis, & effectum promissionum illius consecuti estis, 18. nolite idcirco gloriari, & ramos genuinos despicere. Si enim inanem

16. *Quòd si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.*

17. *Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis olivæ factus es.*

18. *Noli gloriari adversus ramos. Quòd si glo-*

riaris: non tu radicem portas, ſe radix te.

nem gloriam exinde imprudenter captatis, illicò redarguemini, non enim vos radicem ſuſtinetis, ſed radix potiùs vos ſuſtentat, hæc porrò radix eſt gens Judaica, quemadmodum ergò ſurculi folia ſua ac fructus trunco ſuo aut radici debent, ita prærogativas veſtras univerſas progenitoribus hujus populi debetis, quos tamen pro dignitate nimis parùm æſtimatis.

19. *Dices ergò: fracti ſunt rami, ut ego inſerar.*

20. *Bene: propter incredulitatem fracti ſunt. Tu autem fide ſtas: noli altùm ſapere, ſed time.*

19. Nonnemo fors reponet: fracti ſunt rami, ut eorum locô inſerar, jure ergò gloriari poſſum reſpectu illorum. 20. Eſto, fracti & avulſi ſint propriæ infidelitatis vitiô, te autem fide ſtare, dum illi proſtrati & neglecti jacent. Noli propterea æſtimatione propriâ nimiùm extolli, noli te magnificentiùs circumſpicere, ſed potiùs metue, ne ipſe quoque fortè abſcindaris, & favore excidas unde intumeſcis: ſingulari potiùs ſollicitudine, tuíque deſpicientiâ fidem ſerva, quæ te mirabili mutatione tam beatum reddidit.

21. *Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne fortè nec tibi parcat.*

22. *Vide ergò bonitatem & ſeveritatem*

21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, credísne cum ſylveſtribus acturum mitiùs? 22. Conſidera ergò attentè quà benignitatem, quà ſeveritatem, hanc quidem in punitione eorum, qui in malum

lum præcipites ruerunt, illam verò in electione tui gratuitâ. Ut autem eam conserves, exhibere vicissim debes profundam animi demissionem, vitam ab omni labe puram ducere, & persistere in fide fortiter, aliàs ex hac arbore, in quam insitione coaluisti, excidêris perinde, ac Judæi.

23. Imò verò illi ipsi, qui jam veluti rami à trunco revulsi videntur, nisi in suâ infidelitate & obstinatione permanserint, denuo nativo trunco inserentur, cùm eadem utique potestas Deo competat eos alterâ vice inserendi, quam habuit ad illos resecandos. 24. Quiscunque demum sis, ô pagane, hoc tibi neque mirum, neque difficile videri debet. Ut enim maneamus in eâdem similitudine, quam usurpavimus, si tu ex oleastro avulsus, postquam præter naturam, in veram ac germanam oleam es insitus, succum inde vitámque ducis, ac germinas, quamvis ea non sit prima ac naturalis tua parens, longè magis Judæi, qui sunt naturales & primigenii rami oleæ, germinabunt, si ei denuò inserantur. 25. Nolim enim celare vos fratres, grande aliquod magníque momenti arcanum, quod vobis jam insinuavi, & aper-

Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excidêris.

23. *Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos.*

24. *Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam: quantò magis ii, qui secundùm naturam, inserentur suæ olivæ?*

25. *Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc: (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia*

cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret.

26. Et sic omnis Israël salvus fieret, sicut scriptum est: veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem à Jacob (a).

27. Et hoc illis à me testamentum; cùm abstulero peccata eorum.

28. Secundùm Evangelium quidem, inimici propter vos: secundùm electionem autem, charissimi propter patres.

29. Sine pænitentiâ

apertiùs modò declarare constitui. Obstinatio, & excœcatio mentis, quâ laborat pars aliqua filiorum Israël, neque omnibus in universum communis est, & durabit solummodò, usque dum Gentes omnes ovile Ecclesiæ ingressæ fuerint. 26. Tunc enim omnis Israëlitarum natio, quæ videbatur hactenus ex omni parte quasi derelicta, Christianis sacris perceptis revocabitur ad Ecclesiæ gremium secundùm prædictionem Isaiæ: veniet ex Sion ille dudum exspectatus liberator, & impietates Jacob abolebit, 27. atque hæc universalis abolitio pactum est, quod cum illis ineo. 28. Diffiteri quidem non possum, plures ex hoc populo Evangelio reluctantes, ejúsque præconibus infensos ob vestram ipsorum salutem, vel ejus certè occasione inimicos Dei factos esse, reliquos tamen, quod attinet, quos ab æterno delegit, indubitatum est, propter sanctimoniam suorum Patriarcharum ac Prophetarum, quibus tot oracula & promissa sunt edita, eos illi perquàm acceptos esse; Deus enim qui falli non potest, non est mutabilis in suis decretis: electio ipsius est immobilis: 29. ejus pro-

(a) Isai. 59.

promiſſio idem eſt ac ipſa præſtatio, & promiſſi pœnitentia in eo locum non habet. 30. Quemadmodum enim vos ipſi aliquando nullam in ipſum fidem habuiſtis, nunc autem iſtorum contumaciâ atque alienatione effectus bonitatis illius perſentiſcitis. 31. Pari ratione Judæi modò in animum inducere non poſſunt, quòd ejus benignitas ſe ad vos extendere valeat, atque hoc fit provido optimi Dei conſiliô, ut veſtro exemplô ad parem fidelitatem excitati eandem miſericordiam conſequantur, quæ vobis fuit exhibita. 32. Sanè non abs re Deus permiſit, ut omnes mortales infidelitatis caligine involverentur: dum enim in hoc miſero ſtatu etiamnum vocantur, ejus clementia magis magíſque inclareſcit, nec eſt, qui aſſeverare poſſit, ſe illâ non indigere. 33. O abyſſus miſericordiæ, ſapientiæ, & ſcientiæ Dei! quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus! quàm impenetrabiles ſunt conſiliorum divinorum rationes! 34. Quis enim, (quæſo) cognovit abditos divinæ mentis receſſus? aut quis ei fuit à conſiliis? 35. quis ei quidquam prior contulit, unde meritò remunerationem exſpectet? 36.

enim ſunt dona & vocatio Dei.

30. *Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum:*

31. *Ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam: ut & ipſi miſericordiam conſequantur.*

32. *Concluſit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium miſereatur.*

33. *O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus!*

34. *Quis enim cognovit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit?*

35. *Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?*

36. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia : ipsi gloria in sæcula. Amen.*

36. Omnia enim ab ipso tanquam Auctore proveniunt, per ipsum tanquam conservatorem & custodem existunt, & ad ipsum ut extremum finem referuntur, quippe qui nihil facere possit nisi ad propriam suam gloriam. Ipsi ergò honor sit & gloria in sæcula. Amen.

PARAPHRASIS

CAP. XII.

1. *Obsecro itaque vos fratres per misericordiam DEi, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.*

1. Postquam vos edocui, quid intellectu credere vos oporteat, superest, ut vos etiam instruam, quid voluntate amplecti & exercere debeatis. Obtestor ergò vos per innumera gratiarum dona, quæ accepistis ab optimo Deo, ut ipsi immoletis corpora vestra tanquam hostias viventes, sanctas, & immaculatas. Olim sacrificia & victimas carnium accepit, nunc autem adorari vult in spiritu: hic solus est cultus rationi conformis, quem illi potestis reddere, & cor vestrum holocaustum est ei debitum.

2. *Et nolite conformari huic sæculo, sed reforma-*

2. Quandoquidem non ampliùs estis de hoc sæculo, noli-

te

te sequi ejus dictamina, neque ei assimilari. Quæ in eo sublimia ac magnifica, ne æstimetis, quæ blanda & speciosa, ne diligatis. Novum hominem induti nova concipite desideria, nova principia. Animati novo spiritu inquirite diligenter, quas actiones sanctas, perfectas, sibíque gratas Deus à vobis exigat. 3. Assumpsit me in Apostolum, ut salutaria vobis monita darem, neque ante omnia pro fundamento quid salubrius solidiúsq; suadere possum, quàm animi demissionem. Omnes vos itaque etiam atque etiam hortor, ne sinatis vos nimiâ vestræ capacitatis ac prudentiæ æstimatione fascinari: ne desideretis plus & aliter sapere, quàm oportet, sed estote humiles atque modesti in quocunque gradu vestræ scientiæ, non scrutantes mysteria fidei ambitiosâ quadam curiositate, sed contenti notitiâ vobis à Deo concessâ, quando fidem recepistis, quæ est principium ac fundamentum omnium ejus gratiarum. 4. Quemadmodum corpus naturale pluribus membrîs constat, quæ sibi mutua obsequia præstant absque omni invidiâ, quòd non eodem officio fungantur. 5. Ita corpus

mini in novitate sensûs vestri: ut probetis, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens & perfecta.

3. *Dico enim per gratiam, quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: & unicuique, sicut Deus divisit mensuram fidei.*

4. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent:*

5. *Ita multi unum cor-*

pus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.

myſticum JeſuChriſti, quod eſt Eccleſia, complectitur plures fideles, qui diverſos influxus à ſuo Capite recipiunt, & tametſi aliqui aliis ſint inferiores, mutuam tamen ſibi opem operámque præſtant tanquam membra ejusdem corporis.

6. *Habentes autem donationes ſecundùm gratiam, quæ data eſt nobis, differentes: ſive prophetiam ſecundùm rationem fidei.*

6. Si quis igitur donum prophetiæ ſortitus eſt vel futura vaticinando, vel obſcuriora ſacrarum litterarum loca interpretando, utatur ſanè illo in nomine Domini, attendat tamen, ne quid principiis fidei, cui ſermones ejus conſonare debent, oppoſitum proferat.

7. *Sive miniſterium in miniſtrando, ſive qui docet in doctrinâ,*

7. Si quis ad eccleſiaſticum miniſterium promotus eſt, fungatur illo, ardenti zelô ſollicitus, ut aliis ſerviat potiùs, quàm dominetur. Si vocatus eſt ſpeciali gratiâ ad munus docendi, doctrinam tradat incorruptam & ex omni parte ſanctam.

8. *Qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine, qui miſeretur in hilaritate.*

8. Si donum accepit conſolandi afflictos, utatur illo, cùm neceſſe, aut opportunum fuerit, ſi eleemoſynas publicas ac communes diſtribuendas accepit, fideliter ac diſcretè id præſtet conſideratis præcisè neceſſitatibûs indigentium absque acceptione perſonarum. Si provincia cui impoſita eſt aliis invigilandi, eósque dirigendi, ne ex hac promotione effe-

efferatur inani gloriâ, sed potiùs omni cum sollicitudine ac industriâ subditos regat. Si constitutus est ad invisendos ægros, soletur illos animô vultúque hilari, modísque omnibùs juvet. 9. Atque hæc quidem ad singulos, cæterùm ut jam alloquar universos, esto primùm inter vos mutua charitas & benevolentia minimè ficta aut fucata. Deinde peccatum cane pejus & angue fugite, virtutem verò ita diligite ac colite, ut mens vestra videatur ei quodammodo agglutinata. 10. Mutuo vos amore, eóque ardenti ac fraterno stringite, certate invicem non in exigendis honoribus, sed ut quivis in iis exhibendis proximum suum præveniat. 11. Thesauros vobis copiosorum meritorum in cœlis congregate indefessâ industriâ: attendite vobis ipsis, & quotidie de virtute in virtutem progressum facere studete. Ardore divini spiritûs plena sint in vobis omnia. Deum non tantùm ùt Dominum vestrum agnoscite, sed etiam ùt talem reverenter & obsequiosè colite. 12. Quacunque calamitate non obstante spem bonorum vobis cœlitùs promissorum tanquam anchoram tenere firmiter, eorúmque re-

9. Dilectio sine simulatione. Odientes malum adhærentes bono:

10. Charitate fraternitatis invicem diligentes: honore invicem prævenientes:

11. Solicitudine non pigri: spiritu ferventes: Domino servientes:

12. Spe gaudentes: in tribulatione patientes: orationi instantes:

13. Necessitatibus sanctorum communicantes: hospitalitatem sectantes,

14. Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere.

15. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus:

16. Id ipsum invicem sentientes: non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.

17. Null. malum pro

recordatione gaudete & consolamini: si adversa premant, patientiam exhibete absque omni murmure & replicâ: orationi estote addictissimi. 13. De temporalibus commodis providete sanctis, nempe pauperibus inter fideles: exteros hospitiô frequentes excipite, & omni charitate fovete. 14. Bene precamini persequentibus vos, orate pro illis, ne maledictionem pro maledictione reddatis: charitas vestra in omnes formas se induat. 15. Gaudete cum gaudentibus, modò eorum lætitia sit sancta, & honestati non repugnans: flete cum flentibus. 16. Mens una, cor unum, lingua una eademque sit omnibus. Nolite supra alios extolli nimiâ vestræ sagacitatis æstimatione, & vanâ contemplatione rerum captum vestrum transcendentium, sed in omni opere exemplum potiùs sequimini eorum, qui humilitate ac modestiâ præcellunt, neque refugite conversationem cum personis conditionis postremæ. Sapientiæ famam vobis ne arrogetis, neque de scientiâ vestrâ plus æquô præsumatis, quasi alienâ prudentiâ & consilio nullo modô indigi, 17. Nunquam malum pro malo reddite.

dite. Bonis operibus vos totos ſtudioſè impendite non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus, quos exemplô veſtro ædificare debetis. 18. Salvâ autem pietate & juſtitiâ omnem operam date, ne jurgia inter vos ſuboriantur, ſed pax cum omnibus vigeat. 19. Siqua vobis infertur injuria verbo vel opere, fratrês mei dilectiſſimi, vindictam ne ipſi aſſumite, ſed altiori tribunali, nempe divino reſervate, ſcriptum eſt enim: meum eſt ulciſci & plectere injurias, quas propter nomen meum vos perpeti contigerit. 20. Si quis hoſtili animô contra vos egerit, nolite par pari referre, ſed ſi fame premarur, eſurientem paſcite, ſi ſiti, refocillate, ſiquâ aliâ in re indiget veſtris obſequiis, ea liberaliter ac libenter præſtate. Hac ratione carbones ignitos congeretis ſuper caput ejus, id eſt, amore illum ad vos redamandos incendetis. 21. Secùs, dum vobis injuriam vel damnum irrogat ſi vindictam illico referre ſtudebitis, ejus perverſitas ſuperior evadet bonitate veſtrâ. At verò in ejuſmodi conflictu iſta potiùs triumphare debet, & per conſtantem tolerantiam novis beneficiis atque favori-

malo reddentes: providentes bona non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.

18. *Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes:*

19. *Non vosmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus.* (a)

20. *Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput ejus.*

21. *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum.*

(a) Deut. 32.

ribus illius malitiam atque ingratitudinem vincere, quod victoriæ genus Christianis duntaxat proprium eſt,& quodammodo eorum inſigne.

PARAPHRASIS

CAP. XIII.

A charitate & humilitate priori capite luculenter commendatâ tranſit hic Apoſtolus ad obedientiam erga Superiores, tum ad charitatem rurſus erga æquales,& inferiores, demum ad temperantiam, continentiam, & modeſtiam erga ſe ipſum inculcandam.

1. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt.

1. Satis non eſt noviſſè, quâ ratione mutuum debeatis inter vos fovere commercium: cùm in ſtatu politico vivatis, neceſſe inſuper eſt, ut diſcatis Magiſtratus ac Principes veſtros debitâ obſervantiâ colere. Neminem excipio à ſubjectione hac æquiſſimâ, tantúmque abeſt, ut Evangelium juribus Superiorum ſeſe opponat, vel ſubditos ab eorum obedientiâ eximat, ut potiùs nihil tam ſtudiosè ac impensè iis commendatum

tum velit. 2. Quilibet ergò potestati superiori subditum se exhibeat, atque morigerum, nulla enim in hoc terrarum orbe est, quæ non sit à Deo supremo rectore constituta & ordinata, ut adeo illi resistere perinde sit, ac resistere ordinationi divinæ, & tacitè respuere ejus dispositionem, quæ non potest non esse sapientissima, adeóque non in humano solùm, sed multò magìs in divino tribunali justæ damnationis sententiam incurrere. Argumenum hoc vim maximam habere deberet respectu eorum, qui profitentur verum Dei cultum. Si quos autem invenire est adeo vel hebetes, vel obstinatos, ut eô perparùm videantur moveri, considerent etiam atque etiam eorum repugnantiam impunè non abituram, nam præterquàm quòd divina Nemesis in eos suo tempore sit animadversura, indignatio contempti Principis etiam in hoc mundo debitum iis supplicium irrogabit. 3. Metuendum is se exhibet præcisè agentibus perperam, síque arcanum desideras omnem à te metum superioris potestatis repellendi, paucìs id te docebo. Observa leges ab eo constitutas, in eo gradu subjectionis,

2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt:

3. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac: & habebis laudem ex illâ:

nis, in quo conditio nativæ originis te collocavit, persiste, omnem ei, quam debes, observantiam exhibe, non modò nihil habebis, quod metuas, sed meritò ab illo laudem ac etiam prœmium referes, 4. tanquam ab eo, quo Deus ut Ministrô suo utitur ad te remunerandum. Si autem delictum patraveris, tunc enimvevò jure tibi metuendum erit, nec enim sibi temerè Princeps gladium usurpat, sed eo legitimè utitur ad exterminandos facinorosos, sique Deum repræsentat in remuneratione actionum ex virtutis præscripto positarum, eundem quoque repræsentat in punitione flagitiorum tanquam ejus Minister, ac vindex. Hæc ratio, inquam, vos vel invitos compellere posset ad obtemperandum, at verò respectu mentium generosarum ac verè Christianarum neque sufficiens videtur, neque necessaria. 5. Itaque ad morem gerendum vestris Superioribus vos impensè hortor non tam ex eâ ratione, quòd necessitas vos eò adigat, quòd repugnantia vestra supplicio, à quo abhorretis, foret obnoxia, sed potiùs, quia Deus id à vobis reposcit, quia id ordinata rerum in hoc universo dispositio requi-

4. *Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causâ gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit.*

5. *Ideo necessitate subditi estote non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.*

quirit, & vestra conscientia id præcipit. 6. Et sanè, cùm subditi sitis, ad jussa dominorum vestrorum exequenda ob id ipsum estis obstricti, & cur tributa penditis, nisi quia subditi? & jure quidem æquissimo, cùm enim Princeps constitutus sit à Deo ad procurandam & fovendam in populo tranquillitatem, ad vigilandum, dum is quiescit, ad eum tuendum pacis tempore à domesticis inimicis, bello autem vigente ab assultibus & læsionibus externis, jus habet omnino ad exigendam hanc grati & obstricti animi significationem, cum ut auctoritatem suam illibatam servet, cum ut rempublicam necessariis expensis sustentare valeat. Itaque hæc tributa diligenter persolvite. 7. Reddite ergò cuilibet, quod ipsi debetur, cui tributum præstandum est, tributum, cui vectigal solvendum, vectigal, cui reverentia metu mixta exhibenda, reverentiam, cui honor deferendus, honorem. 8. Industriam vestram omni officiorum genere ita aliis probate, ut nihil amplius à vobis exigi possit præter mutuam charitatem, ac benevolentiam, quam ita debetis singuli singulis, ut hoc debitum nunquam integrè expun-

6. *Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes.*

7. *Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.*

8. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit.*

9. *Nam: non adulterabis: non occides: non furaberis: non falsum testimonium dices: non concupisces: & si quod est aliud mandatum in hoc verbo instauratur: diliges proximum tuum sicut te ipsum.*

10. *Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergò legis est dilectio.*

11. *Et hoc scientes tempus, quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm cùm credidimus.*

pungi valeat. 9. Lex Mosaica suos sectatores prægravabat innumeris præceptis ac cæremoniis: lex JEsu Christi longè facilior est & compendiosior. Qui enim verè & ex animo diligit proximum suum, is quidquid lex præcipit, vitâ ac moribus præstitisse dicendus est. Siquidem illa: non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, & si quod aliud est divinum mandatum in hoc uno præcepto summatim comprehenditur, ut nimirum suum quisque proximum non aliter, atque ipse sese diligat. 10. Dilectio quippe proximi excludit omnem ejus offensam ac læsionem, & compendiô facit, ut lex tota servetur. 11. Quæ cùm ita sint, operemur bonum, & quidem absque dilatione temporis hodie, venit enim hora, quâ absque ulteriori morâ, & tergiversatione consurgendum nobis est à somno peccati, & piis operibus omni animi contentione vacandum. Consummatio salutis nostræ per gloriam propior nunc est, quàm cùm prima fidei rudimenta percepimus. Quare nihil remittendum est de primo illo ardore, quem tunc habuimus in exercitatione virtu-

tutum, præcipuè verò charitatis. 12. Nox infidelitatis præcessit, lumen fidei eam dispulit, & orto veluti die mentibus nostris affulsit. Vita, ætásque præsens jam admodum provecta est, magnísque passibûs appropinquat dies illa tremenda æternitatis. Desistamus ergò ab illis operibus, quæ non nisi in abscondito exerceri solent, quæ opera sunt tenebrarum, & propria amantibus tenebras ac latibula, & novos mores, novámque vivendi rationem meridianæ luci congruentem instituamus. Corripiamus arma ad repellendam vim nostrorum adversariorum, hæc autem oportet splendescere, non enim satis est, ut nos protegant, sed radios quoque vibrare debent, qui nos illustres reddant, atque non tantùm pro conflictu, sed etiam pro triumpho serviant. 13. Perinde ut in clarissimâ luce vitæ nostræ rationes componamus, compareamus & exhibeamus nos publicè eo habitu, situ, gestu, qui honestatem spiret, ruborem nullum nobis ingerat, & decorum servet coram spectatoribus, & arbitro nostri conflictûs. Tempus nostrum ne consumamus in conviviorum luxu, & popinarum nido-

12. *Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis.*

13. *Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione:*

dore : ejusmodi fordibûs ne inquinari patiamur, ad quas infrunita concupiſcentia ſtimulat, quin ab iis etiam, quæ paſſim invaluêre, longè abhorreamus, multò autem magìs à monſtris turpitudinum. Abſtineamus ab omni contentione mutuâ, & caveamus ſtudioſiſſimè à quibuscunque injurioſis dicteriis in æſtu iracundiæ. Neque livor neque æmulatio nos incendat illarum prærogativarum, quas in proximo noſtro ſuſpicimus.

14. *Sed induimini Dominum JEſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.*

14. Denique exuto veteri homine induamur ipſo Chriſto Domino velut cœleſti ac divino paludamentô eum videlicet imitando pro viribus, & menſurâ gratiæ nobis cœlitùs conceſſæ. Non prohibeo aliquam curam corporis veſtri, ſed illud tantùm poſtulo, ut ne obtemperetis inordinatis ejus ſtimulis, atque intempeſtivis deſideriis.

Pa-

PARAPHRASIS

CAP. XIV.

SUam hîc mentem explicat Apostolus circa ciborum, dierûmque certorum obſervationes. 1. Quandoquidem unum omnes corpus conſtituitis, cujus caput eſt JEſus Chriſtus, & religio, quam profitemini, animi demiſſionem pro fundamento habet, pax vobis & unio mutua diligenter ſervanda eſt, neque frœnum laxandum fallaci imaginationi, ac æſtimationi propriæ ſcientiæ aut prudentiæ. Conſilium iſthoc vobis do, quia ejus neceſſitas & occaſio in veſtrâ occurrit Eccleſiâ, in qua non omnes probè ac ritè intelligunt, quid exigat vel permittat libertas Evangelii. Quare ſi quis infirmus eſt, & non ſatis informatus fide JEſu Chriſti, quíque legis Moſaicæ, in quâ vivebat ante Chriſtianæ legis profeſſionem, jugô nondum penitus excuſſo adhuc exiſtimat, à certo ciborum genere etiamnum abſtinendum ſibi, certáque feſta ſervanda, vos qui hujuſmodi ſcrupulis jam libe-

1. *Infirmum autem in fide aſſumite, non in diſceptationibus cogitationum.*

liberi estis, talem ne spreveritis, neque multùm cum eo disceptetis exploraturi, num rectè id faciat, nec ne, sed ejus fragilitatem æquis animîs dissimulate, & ab ejus consortio ac communione nequaquam vos segregate.

2. Alius enim credit, se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.

2. Sunt, qui existiment, sibi omne genus eduliorum promiscuè permissum, sunt econtrà, qui oleribûs tantùm & radicibûs pascuntur, ut securiùs agant, & longiùs absint à transgressione tot inhibitionum in Lege. Optarem equidem hanc opinionum repugnantiam inter vos sublatam, quia tamen tempus nondum maturum est huic malo inveterato medicinam applicandi, ferendum tantisper, & lenioribus utendum remediis, ne morbus exaspererur.

3. Is, qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum assumpsit.

3. Itaque qui neglectâ legis antiquæ superstitione, atque inani ciborum delectu, quem illa præscribebat, absque scrupulo & discrimine quibûslibet vescitur, ne eum condemnet, qui nonnullis abstinet: qui autem inter cibos discernit, & delectum facit, ratus hunc morem in Evangelicâ lege retinendum, eum pariter non redarguat, aut temerè judicet, qui liberè quibûscunque vescitur, Deus enim, qui ei mentem ab omni

omni ſcrupulo & anxietate liberam contulit, ipſum in famulum ſuum adſcivit, & benevolentiâ ſuâ non indignum judicavit. 4. Quis autem tibi poteſtatem dedit judicium ferendi in alienum ſervum? Memineris proprio illum Domino, nempe ſupremo ſtare aut cadere, ab eo ipſum condemnari aut abſolvi debere, quippe cui ſoli jus competat, rectè an perperàm egerit, non verò tibi, cui arcana cordis illius minimè patent, adeóque nec intentio, cujus proinde ſalus aut interitus ad te minimè pertinet. Deus, ad cujus jurisdictionem is tanquam ejus ſubditus unicè ſpectat, optimè noverit pro ſuâ æquitate ac poteſtate ipſum abſolvere & defendere contra eorum criminationes, qui ipſum tanquam profanum, & nullius religionis hominem reſpuunt, quòd cibos comedat, quos ipſi pollutos exiſtimant, quia eam notitiam, quam ille, non habent de libertate & permiſſione fidei. 5. Præter hanc diverſitatem opinionum circa eſum ciborum, alia vobis controverſia eſt circa differentiam dierum. Sunt enim qui aliquos ſolenniter celebrant, alii porrò id minimè obſervant, Quandoqui-

4. *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum? Domino ſuo ſtat, aut cadit: ſtabit autem: potens eſt enim Deus ſtatuere illum.*

5. *Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unusquisque in ſuo ſenſu abundet.*

*6. Qui sapit diem, Domino sapit: & qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat & gratias agit Deo.**

quidem autem in his non consistit Christianæ religionis substantia, pace meâ sequatur quilibet in hoc sensum ac dictamen conscientiæ suæ. Intentio tam horum, quàm illorum laudabilis esse potest, quare eorum actionibus neutiquam censuram inurere constitui. 6. Qui inter dies discrimen observat, haud dubiè animum habet honorandi JEsum Christum, quem scit tanquam Deum auctorem fuisse legis Mosaicæ, ad cujus etiam honorem omnes suas actiones refert (alter, qui hoc discrimen non observat, pariter pro suo scopo habet gloriam ejusdem Dei, qui hac in re eum exemit antiquæ observationis vinculô) qui promiscuè de omnibus comedit, quæ ei apponuntur, comedit ad gloriam Dei ei gratias referens, quòd sibi indulgeat usum omnium animantium in sustentationem vitæ suæ. Is pariter, qui à certo ciborum genere abstinet, quamvis in eo ostendat, se non adeo exquisitam habere notitiam, ad quid à religione suâ obligetur, id tamen facit ex piâ credulitate, Deum id præcipere, & reipsâ hac abstinentiâ eum honorare intendit: manducando quoque id, quod existimat non

* Hæc tantum habentur in textu græco.

non eſſe polutum, gratias Deo agit, quòd ipſi aliqua ſaltem in ſuum nutrimentum animantia indulſerit, quorum tamen uſum abſolutè prohibere potuiſſet. 7. Nullus enim noſtrûm ſibi ipſe vivit, & nullus ſibi ipſe moritur, cùm non ſimus arbitri vitæ noſtræ, aut mortis. 8. Sive autem vivimus, ſive morimur, Dei ex aſſe ſumus, & ad gloriam nominis ejus, quæcunque agimus, referre debemus omnia. 9. Et certè hanc potiſſimùm ob cauſam Servator noſter & mortem oppetiit, & denuo reviviſcens vitam quandam immortalem adeptus eſt, ut hoc imperium in vivos & mortuos ſibi aſſereret, in vivos, quos gratiis ſuis cumulat, & in ſortem elevat ſuorum cohæredum, in mortuos, quos ex corruptione ſepulchri eruit, ut eos vitâ donet ſempiternâ, ut adeo quocunque in ſtatu homines fuerint, ſui juris non ampliùs ſint, nec de ſeipſis pro libitu diſponere valeant. 10. Quare ergò tu, qui certis rebûs abſtines, condemnas illum, qui non iis abſtinet? & tu, qui probè ſcis, nihil eorum, quæ Deus creavit, pollutum eſſe, infirmitatem fratris tui, qui Dei juriſdictioni ſubeſt, tam parùm curas, ut

7. *Nemo enim noſtrûm ſibi vivit, & nemo ſibi moritur.*

8. *Sive enim vivimus, Domino viv mus, ſive morimur, Domino morimur. Sive ergò vivimus, ſive movimur, Domini ſumus.*

9. *In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit: ut & mortuorum, & vivorum dominetur.*

10. *Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare ſpernis fratrem tuum? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti.*

in ejus præſentiâ veſcaris cibîs, quos ille ùt pollutos abominatur, ſcandalum ei hac ratione præbens, & periculo exponens, ut id ipſum faciat contra propriam conſcientiam, vel penitus relabatur ad priſtinum Judaismum? 11. An neſcis, comparituros omnes coram tribunali JEſu Chriſti ſecundùm verba, quæ Iſaias adducit: vivo ego, dicit Dominus, quia mihi ſeſe flectet omne genu, omníſque lingua meam divinam Majeſtâtem juſtis laudibûs celebrabit & extollet, reddendo rationem actionum ſuarum tanquam communi omnium Domino ac Judici? 12. Suarum, inquam, non de aliorum vitâ ac moribus. 13. Itaque nobis ipſis deinceps attenti aliorum facta ne judicemus, quippe quod absque multiplici illuſione & injuriâ fieri nequit, cùm nobis explorata minimè ſit fratrum noſtrorum intentio, è quâ tamen pravitas vel rectitudo actionum dependet. Illud potiùs judicate & pro certo tenete, nunquam permiſſum eſſe dare occaſionem offendiculi vel ſcandali proximo ſuo, ut à fide Chriſti quaſi minùs religioſâ veſtrâ intempeſtivâ libertate revocetur, vel exemplô veſtro provocatus etiam relu-

11. *Scriptum eſt enim: vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.* (a)

12. *Itaque unusquisque noſtrûm pro ſe rationem reddet Deo.*

13. *Non ergò ampliùs invicem judicemus: ſed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum.*

(a) Iſai. c. 45.

reluctante conscientiâ aliquid agat. 14. Equidem novi scientiâ infallibili, quam habeo ex ipsâ Veritate, nempe Christo JEsu, nullum esculentum per se, ac naturâ suâ immundum esse atque inquinatum, neque desinere esse purum atque impollutam, nisi respectu illius, qui falsâ persuasione contrarium opinatur. 15. Nihilominus tibi hujus veritatis habenti notitiam ejus abusus minimè permissus est, comedendo enim coram fratre tuo de iis, à quibus abhorret, ùt illicitis, contra charitatem agis, quam ei debes. Accommoda te potiùs ejus ignorantiæ prudenti dissimulatione, cave, ne ipsum in præcipitium infidelitatis impellas, noli pietatem omnem abjicere, & indiscretâ libertatis tuæ ostentatione animam perdere, pro quâ JEsus Christus vitam posuit. 16. Inimici crucis satìs supérque exasperati sunt, proníque ad insultandum Evangelio, ne præbeas illis ansam novis id obtrectationibûs & maledictis impetendi per obstinatam tuæ sententiæ defensionem, per exiguam attentionem ad eos, qui eandem tecum profitentur religionem, per dissensionem denique perniciosam, quam in Eccle-

14. *Scio, & confido in Domino JEsu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse, illi commune est.*

15. *Si enim propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundùm charitatem ambulas. Noli cibô tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.*

16. *Non ergò blasphemetur bonum nostrum.*

Ecclesiâ fulcitas.

17. *Non est enim regnum Dei esca, & potus: sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto:*

17. Extollerem laudibûs zelum tuum, si ageretur de rebus essentialibus religionis, sed crede mihi, regnum Dei non consistit in escâ, aut potu, neque in usu aut abstinentiâ à certo esculentorum genere: in his neutiquam sita est perfectio, ad quam aspirare nos convenit, sed in innocentiâ, in concordiâ mutuâ, in sanctâ lætitiâ, quæ est inseparabilis à rectâ conscientiâ, & à solo Dei spiritu proficiscitur.

18. *Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.*

18. Qui hunc in modum Christo Domino servit, acceptus est tum Deo, tum hominibus.

19. *Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.*

19. Sectemur igitur omni studiô, quæ ad pacem tum conciliandam, tum retinendam faciunt, quæque ad publicam ædificationem fideique propagationem maximè valent.

20. *Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.*

20. Nemo reperiatur ex nobis, qui indiscretione suâ cibi causâ opus Dei destruat, id est, qui fratrem suum inducat ad id faciendum, quod noverit ejus conscientiæ neutiquam probari. Sæpiùs jam vobis insinuavi, nullum esse ciborum genus suapte naturâ immundum, quicunque tamen eorum usu scandalum suo proximo præbet, certò delinquit.

21. *Bonum est non manducare carnem, &*

21. Quin imò præstat carnibûs non vesci, à vino abstinere, & omni eo, quo

quo frater tuus, cujus conſcientia infirma eſt, ac erronea, offendi poſſet, vel moleſtis animi angoribûs percelli. 22. Repones mihi, te non eſſe adeo hebetem aut rudem, ut neſcias, libertatem Evangelii te abſolvere ab his ſcrupulis & diſtinctionibus faciendis. Acquieſce ſanè huic tuæ notitiæ, eámque tibi ſerva, neque propala in præjudicium ac detrimentum illius, qui tanquam ſimplicior actionem tuam in ſiniſtram partem interpretabitur, & inde fors occaſionem ſumet attentandi aliquid contra proprium dictamen, & quod inde ſequitur, peccandi contra principium toties jam inculcatum, 23. quòd is, qui comedit ex eo, quod exiſtimat ſibi haudquaquam permiſſum eſſe, Deum offendat, quoniam quidquid contra dictamen conſcientiæ vel eâ hæſitante fit, peccatum eſt. Beatus ille, qui importunis his ſcrupulis liberatus ſive veſcatur, ſive abſtineat cibis, ſive certa feſta obſervet, ſive non, in omnibus, quæ agit, ita ſe gerit, ut nullum intra ſe teſtem habeat, qui eum redarguat, neque Judicem, qui eum condemnet.

non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.

22. *Tu fidem habes? penes temetipſum habe coram Deo: Beatus, qui non judicat ſemetipſum in eo, quod probat.*

23. *Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt: quia non ex fide. Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.*

PARAPHRASIS

CAP. XV.

HOrtatur omnes Apostolus, ut gratias Deo, pacem verò invicem habeant: subdit paucula de itinere suo proximo Jerosolymam, Romam, & in Hispaniam.

1. *Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere.*

1. Si cæteris peritiores, majoríque scientiâ & fidei cognitione præditi sumus, plus etiam charitatis debemus ostendere in perferendis infirmitatibus eorum, qui rudiores sunt iisque sanctâ quadam & prudenti conniventiâ ac conformitate lucrandis, & nullo modo nobis ipsis indulgere, sensui proprio obstinatè adhærescere, ac vanâ complacentiâ de sapientiâ nostrâ inaniter gestire.

2. *Unusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.*

2. Itaque unusquisque nostrûm proximo indulgeat potiùs, eúmque optimæ vitæ exemplis ædificare, & ad omnem virtutem inducere studeat.

3. *Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: improperia improperantium tibi ce-*

3. Neque enim Christus, quem vobis ad imitandum tanquam præstantissimum exemplar propositum esse oportet, propriam gloriam quæsivit,

vit, ſuísve commodis conſuluit, ſed illud potiùs, quod voluntati Patris ſui conſentaneum eſſe noverat, diligenter præſtitit, injurias ſibi privatim inflictas ex animo remiſit, neque calumniîs, quibûs eum opprimere tentabant, commotus eſt. Si quando autem de honore ejus, qui ipſum miſerat, ageretur, ſecundùm Prophetam regium in ejus perſonâ loquentem, blasphemiæ, quæ effundebantur contra Patrem cœleſtem, recidebant in caput ipſius, id eſt, tanquam ſibi impactas accipiebat. Ex hoc teſtimonio non tantùm licet colligere zelum, quo pro honore ſui Patris ardentiſſimo flagrabat Redemptor noſter, & reſignationem in ejus beneplacitum, ſed etiam ſanctam & benevolam complacentiam, quam à vobis requiro, perfectam animi ſubmiſſionem in ordinationes divinæ providentiæ, ad quam vos impensè hortor, & ſinceram commodorum veſtrorum deſpicientiam, quam vobis ſummopere commendo. 4. Etenim ſacrarum litterarum monimenta, ſi attentè conſiderentur, ad vitæ noſtræ eruditionem, morúmque inſtitutionem referuntur univerſa. Ex iis oportet con-

ciderunt ſuper me (a)

4. *Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: ut per patientiam & con-*

(a) Pſ. 68.

ſolationem Scripturarum ſpem habeamus.

condiſcere generoſam rerum adverſarum perpeſſionem, continuámque in Deum fiduciam, ut nihil memorem de animi ſolatio atque oblectatione, quam ex Scripturarum lectione maximam haurire & percipere poſſumus.

5. *Deus autem patientiæ & ſolatii det vobis id ipſum ſapere in alterutrum ſecundùm Jeſum Chriſtum:*

5. Hunc autem fructum propriâ induſtriâ percipere non valetis. Quare Deo ſupplico tanquam veræ ſcaturigini patientiæ, & lætitiæ interioris, ut vobis det ſpiritum pacis & concordiæ, quo adjuvante præcepta & exempla eò collimantia altâ mente repoſta & impreſſa maneant,

6. *Ut, unanimes, uno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini noſtri JEſu Chriſti.*

6. & ut ipſum uno corde & ore prædicantes honoretis tanquam Deum & Patrem Domini noſtri JEſu Chriſti ſine omni impoſterum diſcrepantiâ inclinationum, aut dictaminum circa obſervantiam ſive feſtorum, ſive ciborum, ſive quamcunque aliam rem.

7. *Propter quod ſuſcipite invicem, ſicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem Dei.*

7. Quamobrem unionem animorum ac conſpirationem mutuam ſedulò ſervate, quemadmodum JEſus Chriſtus non dedignatur vos amicitiæ ſuæ ac gratiæ reddere participes ad gloriam Dei Patris, Intereſt planè omnium, ut reciproco honore, affectu, & conſenſione quivis alterum proſequatur.

8. *Dico enim Chri-*

8. Quod enim Ju-

Judæos attinet, vobis, ô Gentiles, affirmo, JEsum Christum ad eos fuisse missum tanquam Ministrum veritatis, qui eis prius circumcisis & conterraneis suum evangelium annuntiaret ad complendas divinas promissiones, quæ eorum Patribus sæpius iteratæ fuerant, & ad ostendendum, Deum neque fallere, neque instabilem esse aut mutabilem in decretis suæ providentiæ. 9. Quod Gentes autem concernit, ipsis quoque eandem fidei lucem gratiámque contulit, unde par est, ut immortales divinæ clementiæ grates persolvant, ejúsque laudes perpetuò celebrent, quò pariter eorum veritas appareat, quæ dudum antea sacri Vates prædixerant. Adducam eorum sententias, ne quilibet tantæ authoritati refragari ausit. Et rex David quidem nomine JEsu Christi ita pronuntiat: propterea confitebor tibi in Gentibus Domine, & nomini tuo cantabo, nempe in gratiarum actionem pro Gentibus, quas ex præscripto voluntatis tuæ tecum in gratiam reduxi, & è tenebris suis erui. 10. Moyses exclamat: lætamini Gentes cum populo ejus, illis enim perinde se manifestat, quemadmodum se illi ma-

stum JEsum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum;

9. Gentes autem super misericordiâ honorare Deum, sicut scriptum est: propterea confitebor tibi in Gentibus Domine, & nomini tuo cantabo. (a)

10. Et iterum dicit: lætamini Gentes cum plebe ejus. (b)

Z

(a) Ps. 117. (b) Deut. 32.

11. *Et iterum: Laudate omnes Gentes Dominum: & magnificate eum omnes populi.*

12. *Et rursus Isaias ait: erit radix Jesse, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.* (a)

13. *Deus autem spei repleat vos omni gaudiô, & pace in credendo: ut abundetis in spe, & virtute Spiritûs sancti.*

14. *Certus sum autem fratres mei, & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientiâ, ita ut possitis alterutrum monere.*

15. *Advuciùs autem*

(a) cap. 11.

manifestavit. 11. Alio Psalmô exultat David inquiens: laudate omnes Gentes Dominum, & magnificate eum omnes populi. (a) 12. His accedit Isaias, cujus verbis nil clarius, nil apertius: erit radix Jesse, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt. 13. Quandoquidem ergò unum corpus omnes constituitis, idémque objectum spei habetis universi, nempe Deum optimum Maximum, obsecro illum enixè, ut omni vos gaudiô repleat, & ex mentibus vestris penitus aboleat æmulationes illas ac dissensiones, quæ unitatem vestræ fidei dissolvunt, atque ita de virtute in virtutem progrediamini, & de die in diem spes firma evadat adhuc firmior virtute efficaci ac præpotenti Spiritûs Sancti. Si hactenus tam varia vobis documenta ac monita dedi, id non ex eâ ratione factum, quòd crederem, neminem inter vos esse, qui hoc ipsum præstare posset. 14. Non ignoro, fratres mei, complures esse, quibus nec scientia desit ad communicandam vobis sanam doctrinam, neque charitas ad hoc obsequium vobis præstandum. 15. Scripsi autem vo

(a) *Ps.* 116.

vobis, chariſſimi mei, ſatis cordatè, & terminis uſus ſum, ut fateor, fortaſſis duriusculis, id tamen potiùs egi ad revocandam vobis memoriam priſtinæ vitæ, quàm ad eam vobis acerbiùs exprobrandam. 16. Munus à Deo mihi impoſitum me ad hoc compulit, ſuâ enim infinitâ bonitate me in Miniſtrum JEſu Chriſti elegit atque conſtituit, qui ejus Evangelium Gentibus prædicaret, támque ſancto miniſterio ritè & ex ejus dignitate fungeretur, ut ita & Gentes dignæ redderentur, quæ Deo offerri poſſent tanquam hoſtia pura, immaculata, & per Spiritum Sanctum auctorem omnis ſanctitatis dignè ſanctificata. 17. Habeo igitur, unde per JEſum Chriſtum gloriari queam, non quidem de rebus caducis atque mortalibus, ſed de iis, quæ in meo miniſterio præſtiti, vel ut magìs ſobriè loquar, quæ ille per me præſtitit. 18. Non enim ſum tam arrogans, ut gloriam quæram ex iis rebus, quas Jeſus Chriſtus per me non operatus eſt ad ſubjiciendas ſibi Gentes quà prædicatione verbi ſui, quà miraculis, quæ quidem & mihi patrandi poteſtatem contulit, quà aliis charismatis Spiritûs Sancti, qui-

ſcripſi vobis, fratres, ex parte, tanquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data eſt mihi à Deo,

16. *Ut ſim Miniſter Chriſti JEſu in Gentibus, ſanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & ſanctificata in Spiritu Sancto.*

17. *Habeo igitur gloriam in Chriſto JEſu ad Deum,*

18. *Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus in obedientiam Gentium verbô & factis,*

19. *In virtute signorum, & prodigiorum, in virtute Spiritûs Sancti: ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.*

20. *Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem, sed sicut scriptum est:*

21. *Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.*

22. *Propter quod impediebar plurimùm venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc.*

23. *Nunc verò ulteriùs locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad*

quibus & me liberalissimè cumulare dignatus est, ut eas ad veram religionem adducerem adjuvante divinâ gratiâ. 19. Itaque ab Jerosolymâ in Illyricum usque ex utraque parte Evangelium JEsu Christi promulgavi, neque arbitror me prætermisisse quid, quod ad ejus fructum in hac provinciarum amplitudine multiplicandum, ubi nulla ejus erat notitia, usui potuisset esse. 20. Doctrinam enim prædicans cum ardenti desiderio eam passim propagatam cernendi diligenter nihilominus attendi, ne id facerem in iis locis, ubi JEsus Christus jam erat annuntiatus, ne super alienum fundamentum ædificarem, sed potius illam Prophetæ prædictionem verificarem: 21. quibus non est annuntiatum de eo, videbunt, & qui non audierunt, intelligent. Isai. 52. 22. Quod mihi hactenus remoram injecit, quò minus ad vos inviserem, plurimis nempe occupationibûs præpeditus. 23. Sed Deo sint laudes, cùm non ampliùs in his regionibus locus occurrat, in quo jacienda sint fundamenta fidei, cúmque ingenti flagrem desideriô à pluribus jam annis vos videndi, spero me brevì Romæ transiturum, & ali-

quam-

quamdiu ibi commoraturum, ut consuetudine vestrâ colloquióque ex parte recreer, & quodammodo explear, 24. priusquàm in Hispanias proficiscor, quò confido nonnullos ex vobis comitandi gratiâ me secuturos. 25. Nunc quidem accinctus sum ad ineundum iter Hierosolymam allaturus fidelibus ibi degentibus, qui omnes facultates suas in usum pauperum distribuerunt, eleemosynas corrogatas in Ecclesiis Macedoniæ & Achajæ, 26. qui expedire judicarunt, ut collatio universalis fieret ex causâ adeo legitimâ.

27. Et sane gentiles omnes, quibus nunc ea felicitas obtigit credendi in JEsum Christum, eis sunt obstricti, & quia participes evaserunt donorum ac favorum spiritualium, qui illis promissi erant in personâ antecessorum, æquum etiam est, ut eis facultates temporaneas, quas possident, communicent, ad inopiam & egestatem sublevandam, id quod etiam liberaliter ac perlibenter præstitère. 28. Aliud ergò non superest, nisi ut eleemosynas mihi consignatas deponam in manus eorum, qui frui debent hac liberalitate, quo facto statim iter Romam versùs ar-

vos ex multis jam præcedentibus annis.

24. *Cùm in Hispaniam proficisci cœpero, spero, quòd præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, si vobis primùm ex parte fruitus fuero.*

25. *Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis.*

26. *Probaverunt enim Macedonia & Achaja, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.*

27. *Placuit enim eis: & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent & in carnalibus ministrare illis.*

28. *Hoc igitur cùm consummavero, & assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam.*

29. *Scio autem, quoniam veniens ad vos, in abundantiâ benedictionis Evangelii Christi veniam.*

30. *Obsecro ergò vos fratres per Dominum nostrum JEsum Christum, & per charitatem sancti Spiritûs, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum,*

31. *Ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judaâ, & obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,*

32. *Ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiscum.*

33. *Deus autem pa-*

cipiam ad proficiscendum inde in Hispaniam. 29. Hanc videndi & alloquendi vos occasionem avidissimè dudum suspiro, speróque sub adventum meum Deum optimum summis precibûs à me implorandum exhibiturum vobis novos quosdam favores, vestram vicissim vivendi rationem sanctæ professioni omnino conformem apparituram, ac denique propensos vos etiam futuros ad sublevandos pauperes perinde ac eos, de quibus antea memini. Nihilominus mihi non constat, an & quæ remoræ profectionem meam suspendere valeant. 30. Quare obsecro vos, dilectissimi fratres mei per JEsum Christum Dominum nostrum, cujus sum Minister, & per charitatem, quam Spiritus Sanctus in cordibus vestris diffudit, ut me vestris orationibûs adjuvetis, 31. earúmque præsidiô mecum impensè contendatis apud Deum, ut me præservet incolumem ab insidiis quas infideles in Judæâ mihi struere possunt, útque 32. post eleemosynas, quas collegi, inter egenos magno eorum solatiô distributas ad vos tutò venire possim refrigerii inter nos captandi gratiâ. 33. Interea Deum pacis ama-

matorem & auctorem supplex rogo, vos omnes mutuâ charitate conjunctos perpetuò tueatur ac servet. Amen.

cis sit cum omnibus vobis. Amen.

PARAPHRASIS

CAP. XVI.

POst varias salutationes claudit epistolam S. Paulus gratiarum actione, & faustâ apprecatione.

1. Interea commendo vobis Phoeben sororem nostram in Domino, quæ sese in obsequium Ecclesiæ Cenchrensis diligenter impendit. 2. Excipite eam omni charitate, quâ par est eam recipi ab illis, qui eandem doctrinam ac religionem profitentur, quíque ex nomine suo ad sanctitatem vocati sunt. Si quâ in re ope vestrâ indiget, eam illi benevolè præstate, quantùm quidem poteritis, in grati animi memoriam ob ea obsequia, quæ complures Dei famuli in variis occasionibus ab eâ acceperunt, quos inter meipsum profiteor ejus beneficentiæ plurimùm obstrictum, multis enim ipsa, mihíque etiam

1. Commendo autem vobis Phæben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris.

2. Ut eam suscipiatis in Domino dignè sanctis: & assistatis ei, in quocunque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.

3. *Salutate Priscam, & Aquilam adjutores meos in Christo JEsu;*

4. *(Qui pro animâ meâ suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ Ecclesiæ gentium)*

5. *Et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.*

6. *Salutate Mariam, quæ multùm laboravit in vobis.*

7. *Salutate Andronicum, & Juniam cognatos & concaptivos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo.*

8. *Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.*

9. *Salutate Urbanum,*

etiam ipsi hospitium præbuit, & sem-
per ejus ædes hospitibus ac peregri-
nis quasi publicè patuerunt. 3. Sa-
lutate ex me Priscam & Aquilam ad-
jutores meos in prædicatione, 4.
qui pro salute ac vitâ meâ suam ip-
sorum cervicem opposuerunt, qui-
bus non solus ego gratias ago, sed
omnes Ecclesiæ Gentium eo se no-
mine plurimùm debere & agnos-
cunt, & fatentur. 5. Salvere item
jubeo eorum familiam admodum
piam, nec non charissimum meum
Epænetum, quem meritò Asiæ mi-
noris primitias in Christo appellare
possum, sive quia primus inter om-
nes Christo nomen dedit, sive quia
tanquam vir primarius eminet inter
omnes. 6. Eâdem salute imper-
tior Mariam, quæ nulli labori peper-
cit ad fovendam nostram prædica-
tionem, nostríque curam habuit
perdiligentem. 7. Præterea An-
dronicum & Juniam cognatos meos,
& olim unà mecum captivos, qui
crediderunt in Christum ante me,
& inter Apostolos præclara multa
& laude dignissima gessère. 8. Am-
pliatum perdilectum mihi in Do-
mino. 9. Urbanum, qui astitit mi-
hi in meo ministerio,& Stachyn cha-
rum

rum mihi in paucis. 10. Appellen, quem tanquam virum antiquæ probitatis veneror. 11. Salvere etiam jubeo domesticos familiæ Aristobuli, & Narcissi, qui Christo adhærent, item Herodionem cognatum meum. 12. Tryphænam & Tryphosam, & dilectam meam Persidem, quæ ingenti ardore dilatationem Evangelii promovent, & pauperibus assistunt. 13. Necnon Rufum, cujus eximia est inter fideles pietas, ejúsque matrem, quam non aliter ac meam matrem observo & colo.

14. Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, cæterósque fratres, qui unà cum illis sunt. 15. Philologum, & Juliam, & Nereum, & sororem ejus, & Olympiadem, & denique sanctos omnes, qui cum iis vivunt. 16. Denique ut aliquando concludam, salutate alii alios osculô sanctô, nam vòs quidem omnes cunctæ Ecclesiæ Christi salvere jubent. Hanc testificationem recordationis eorum permagni æstimate, hìs in spiri-

Aa tu

torem nostrum in Christo Jesu, & Stachyn dilectum meum.

10. *Salutate Apellen probum in Christo.*

11. *Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.*

12. *Salutate Tryphænam & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multùm laboravit in Domino.*

13. *Salutate Rufum electum in Domino, & matrem eius, & meam.*

14. *Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt, fratres.*

15. *Salutate Philologum & Juliam, Nereum & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos.*

16. *Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.*

17. *Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.*

18. *Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.*

19. *Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.*

20. *Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri JEsu Christi vobiscum.*

tu vos arctè conjungite. 17. Obsecro autem vos, fratres, ut observetis eos, qui discordes vos volunt, & nova dogmata committiscuntur, ac inter vos dissemi-nant ei doctrinæ repugnantia, quam vos pridem didicistis: eorum consuetudinem ac familiaritatem, addo etiam, colloquium aspectúmque longissimè fugite. 18. Nam qui ejusmodi sunt, Domino JEsu Christo nequaquam serviunt, sed potiùs suo ventri, blandísque suis sermonibûs, & laudibûs adulatoriis seducunt animas simplices, quæ eorum technas artésque non animadvertunt. 19. Vestræ porrò obedientiæ fama ad omnes fermè gentes penetravit: itaque quod ad vos attinet, est profectò, quòd magnopere gaudeam, quippe qui vos in Christo JEsu ardenter diligo, iterum tamen, iterúmque admoneo, ut in rebus quidem bonis atque honestis cauti sitis atque prudentes, in malis autem planè innocentes. 20. Deus pacis ad id vobis gratiam suam largiatur, qui, ùt auguratur animus, Satanam, ac quoscunque alios Evangelii adver-

versarios. brevi conteret, pedibús-
que vestris substernet. Gratia
Domini nostri JEsu Christi ma-
neat vobiscum. 21. Salutem vo-
bis dicunt Timotheus meus præ-
dicatione socius, Lucius, Jason, &
Sosipater cognati mei. 22. Ego
verò Tertius amanuensis, qui
hanc epistolam scripsi, vos pluri-
mùm in Domino salvere jubeo.
23. Salutat vos Cajus hospes me-
us, imò verò totius Ecclesiæ hu-
jus loci. Itémque Erastus urbis
procurator, & Quartus denique
frater. 24. Idipsum facio, & ex
animo denuo precor, ut gratia
Domini nostri JEsu Christi vobis
omnibus adsit, sempérque opitu-
letur. 25. Illi autem, qui con-
firmare vos potest ac stabilire in
fide Evangelii, quod vobis an-
nuntiavi, quódque olim mundo
ignotum, & ante omnem æter-
nitatem arcano quodam silentio
involutum, 26. nunc patefactum
est per sacra Prophetarum ora-
cula, & per universum orbem
promulgatur ex imperio immor-
talis Dei, ut omnes omnino Gen-
tes ad Christi fidem traducantur,
27.

21. Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei.

22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23. Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Arastus arcarius civitatis, & Quartus frater.

24. Gratia Domini nostri JEsu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25. Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, & prædicationem JEsu Christi, secundùm revelationem mysterii temporibus æternis taciti,

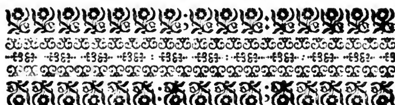
26. (Quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundùm præceptum æterni Dei ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti,

27. *Soli ſapienti Deo, per JEſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.*	27. illi ipſi, inquam, Deo, qui ſolus eſt ſapiens, ſit gloria, honor, & laus in omnia ſæcula per JEſum Chriſtum ejus filium.

A M E N.

AR-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ PRIMÆ D. PAULI
AD
CORINTHIOS.

Postquam D. Paulus Evangelii doctrinam Atheniensibus prædicatione publicâ exposuerat, Corinthum se contulit eâ tempestate Achajæ metropolim, & Græciæ decus. Substitit ibi per sesquiannum, atque intra hoc sat prolixum commorationis tempus numerosam admodum Gentilium multitudinem ad Christi fidem traduxit, quod dudum ante revelatione quapiam cœlesti præviderat, uti Lucas commemorat in Actis Apost. cap. 18. Ubi autem ita exigente Ministerio suo Apostolico in alias Græciæ urbes avocatus est, Corinthii ex negotiatorum frequentiâ, & exterorum affluxu prædivites facti, & inde luxu ac deliciis corrupti haud ita multò post à primo fervore desciverant, doctrinámque sibi à GentiumDoctore annuntiatam vix non profundâ oblivione sepeliverant. A novis siquidem Evangelii præconibus, qui à discessu Apostoli supervenerant, & co-

piosâ, floridâ, atque ornatâ eloquentiâ eorum aures demulcebant, fascinati Paulum, cujus oratio gravis, nervosa, atque Evangelicæ sanctitati conveniens erat, despicere cœperunt, & fastidire, præsertim ubi Apollo virum sacrarum litterarum peritiâ eximium, & eloquiô facundissimum perorantem tantisper audierant. Quandoquidem autem hæc labes nondum omnes hujus Ecclesiæ fideles afflaverat, invenire etiamnum erat nonnullos, qui partes Gentium Apostoli strenuè tuerentur. Inde subortum periculosum schisma, & persuasio quædam falsissima paulatim invaluerat, baptismi Sacramentum plus minúsve efficaciæ virtutísque habere pro ratione majoris, minorísve sanctitatis, ac dignitatis eorum, qui illud administrarent. Huic errori paulatim accesserant alii atque alii, eò demum progressâ sive morum licentia, sive mentis væsania, ut passim ad sacram Eucharistiam indigni & sacrilegi sine scrupulo accederent, & de resurrectione mortuorum non parùm addubitarent. D. Paulus, qui tum temporis Ephesi morabatur, de tristi hac & mutatâ rerum facie certior ab iis redditus, qui doctrinæ à se prædicatæ integram etiamnum illibatámque fidem servaverant, cùm Corinthios suos amaret tenerrimè, hanc ad eos mox epistolam dedit per Thimotheum perdilectum suum discipulum, ut eos denuo in rectam semitam reduceret, unde adeo turpiter deflexerant.

Capite 1mo. præmissis consuetis salutationibûs dissensiones inter eos gliscentes redarguit, quæ scaturiebant ex cœcâ quadam & immoderatâ in suos Magistros propensione, nec non ex persuasione illâ imbibitâ, quòd baptismus vim suam atque virtutem omnem ex meritis illum conferentium hauriat. Hortatur illos postmodum ad comprimenda, & tollenda hæc animorum dissidia, ostenditque, qui verbo-

borum lenocinia, & ingenii lusus atque acumina in prædicando sectantur, eos planè imperitos esse Evangelicæ doctrinæ pro dignitate & cum fructu tractandæ, Deum siquidem consultò in Apostolos adeóque Evangelii sui præcones elegisse homines rudes, ut fastum confunderet sapientiæ humanæ, cúmque fides Christiana principiis philosophicis è diametro sit opposita, diversâ longè ratione eam prædicandam esse, nimirum non tam ingenii, artificiíque oratorii studiosâ ostentatione, quàm adminiculô & virtute signorum, operúmque naturæ vires transcendentium.

Capite 2do. à thesi ad hypothesin progressus Corinthiis in mentem revocat modum, quem maximo cum fructu tenuit in prædicatione doctrinæ evangelicæ, nempe ab eo longè alium, quem ipsi modò tantopere sed imprudenter suspiciunt, atque dilaudant. Monet præterea mysterium crucis absonditum esse à sapientibus hujus sæculi, solíque divino spiritui proprium esse, fidei, adeóque veræ solidæque sapientiæ arcana revelare. Postremò manifestum ostendit discrimen inter hominem animalem, sive illum, qui naturæ tantummodo ductum sequitur, & spiritualem, seu spiritu Dei, & altiori fidei lumine præditum.

Capite 3tio. Corinthios denuo corripit, quòd nimio partium studiô quibusdam sacris oratoribus adhærescerent fascinati eorum eloquentiâ, quæ sophistam magis sapiat deceátque, quàm Ministrum Evangelii. Admonet eos, Deo inprimis acceptas referendas esse gratias omnes, quibûs fruerentur, homines ei tantùm pro instrumentis servire tanquam supremo artifici, qui ultimam demum operi perficiendo manum imponat. Postmodum differentiam explicat inter concionatores melioris, & deterioris notæ, quáve ratione dicta eorum & gesta aliquando discutienda sint, ac

pro

pro meritis vel remuneranda, vel plectenda. Sancti Patres diversimodè exponunt aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, & stipulam, de quibus mentio occurrit v. 13. Divus enim Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius & Augustinus existimant, Christianos omnes architectos esse, qui ædificant supra fundamentum fidei, quódque eorum opera meritoria significentur per aurum, argentum, & gemmas, quemadmodum vitiosa per lignum, fœnum & stipulam. D. Ambrosius, Hieronymus, Doctor Angelicus, D. Anselmus, & Dionysius Carthusianus, ac Recentiores complures hoc textu intelligunt solos divini verbi præcones, quibus etiam accedo, cùm persuasum habeam, hunc sensum esse magis litteralem, & intentioni Apostoli conformem, qui meâ quidem sententiâ hoc capite præcipuè destinavit Corinthi prædicatores perstringere, qui ad aucupandam suorum auditorum gratiam, quod & hodiedum fit, sacri Evangelii dogmata phaleratâ potiùs & ingeniosâ declamatione, quàm solidâ utilíque instructione proponebant. Opiniones quoque interpretum supra 14. & 15. versiculum magopere variant. Sunt enim, qui per ignem, cujus ibi fit mentio, purgatorii rogum intelligant, alii præsentis vitæ calamitates, quæ sunt probationes veræ fidei. S. Augustinus cap. 68. sui Enchiridii hanc tenet sententiam. Utcunque res se habeat, inhæsi metaphoræ Apostoli, cúmque Ecclesia liberum cuilibet reliquerit, utrumlibet ut amplecteretur sensum, illum prætuli, qui meo quidem judiciô, cujus imbecillitatem non diffiteor, litteræ pressiùs insisteret. Nolim illum tamen pertinaciùs defendere, sed Ecclesiæ judicio reverenter submitto. Ad finem capitis in pseudo-apostolos gravi oratione invehitur, qui auctoritate & scientiâ suâ ad inanem pompam & osten-

oſtentationem abuſi materiam ſuppeditabant diſſidiis, factionibúsque turbulentis, ac proin indignationem divinam illis comminatur, ſi pergant auditores ſuos verborum blanditiis corrumpere, qui ſunt templa ſupremi Numinis ad ejus ſolius honorem & gloriam conſecrata per Spiritum Sanctum pacis & concordiæ mutuæ auctorem.

Capite 4to. hortatur Corinthios ad debitam ſinceris Evangelii Miniſtris obſervantiam, vetátque ſiniſtrum quidquam de iis ſuſpicari. Subin eos reprehendit, quòd inanem gloriam aucupentur ex ſacris charismatis in baptiſmo acceptis, cùm potiùs Deo bonorum omnium largitori ſingulares propterea gratias debeant. Illorum concionatores exagitat, & ironiâ quâdam perappoſitâ differentiam exprimit inter genuinos & pſeudodoctores. Concludit demum conteſtando paternam ſuam in eos benevolentiam, ſanctéque pollicendo, ſe brevì ad eos venturum, ut mendacii illos redarguat, qui contrarium in vulgus ſparſerant, omniáque diſponat, prout in Domino viſum fuerit.

Cap. 5. invehitur in publicum inceſtuoſum, quem à communione fidelium ob enorme flagitium ſacro anathematis fulmine removet, quâ occaſione acceptâ Corinthiorum tumorem & arrogantiam deprimit, & Chriſtianorum palàm criminoſorum conſortia ab omnibus fidelibus ſtudioſiſſimè vitanda denuntiat.

Capite 6to. exprobrat illis, quòd lites ſuas forenſes, ac civiles controverſias ad judices paganos deferant non abſque ſcandalo & dedecore ex mutuis Chriſtianorum diſſidiis proveniente, hortatúrque, ut rerum ad ſe pertinentium jacturam potiùs diſſimulent, quàm tam acri eas contentione repetant: quòd ſi tamen jure ſuo cedere reſpuant, illud ſanè perſequantur, ſed arbitris ex Eccleſiâ ad dirimendas vel

componendas causas delectis. Monet insuper non omnia continuò tentanda, quæ videntur utcunque licita, posse enim tales circumstantias, tantique ponderis rationes in contrarium occurrere, in quibus non ampliùs fas sit illud executioni dare, quod aliàs justè licebat, atque in hujus rei confirmationem seipsum in exemplum proponit, qui cùm à Corinthiis congruam sustentationem requirere potuisset, eâ tamen supersedit, ne ulli molestus esset, & gravis. Postremò agit de vitæ integritate, ad quam Christianus quivis obstringitur, & contra fornicationis turpitudinem zelò plenus spiritúque divinæ charitatis vehementer declamat.

Cap. 7mo. ad plura quæsita sibi proposita respondet. 1mò. de conjugio, quomodo eo ligati se gerere debeant, ut statui & obligationi suæ satisfaciant. Vitam cælibem exemplô suo magnopere commendat, ut eximiis prærogativis decoratam, & reliquis statibus longè præferendam. Conjugatis tamen edicit, ne separationem quærant, nisi ad aliquod tempus, & de consensu utriusque, ut Deo liberiùs in oratione vacare possint. 2do. præcipit, ut uxor à marito ex legitimâ causâ sejuncta in eo statu perseveret, neque ad alteras nuptias transeat, si verò ex levitate aut inconsulto impetu ab eo discessit, ad eum postliminio redeat. 3tiò docet, quibus casibûs separari possint aut Christianus ab uxore Gentili, aut uxor Christiana à marito infideli. Subin hortatur quemlibet, ut in eo statu permaneat, in quo fuit, antequam Christo nomen daret. Postmodum virginitatem magnis laudibûs extollit, quin tamen eam præcipiat, ostendit molestias, curásque multiplices conjugum, mirámque facilitatem, quam personæ cælibes habent vacandi Deo, animæque suæ saluti. Demum viduas alloquitur, iisque facultatem indulget nubendi denuo, sed conjugi Chri-

Chriſtiano, ſi in ſtatu ſuo ſolitario vivere nequeant, ſi verò id haud adeo difficile ipſis accidat, ſuadet modis omnibus, ut in eo perſeverent.

Cap. 8vo. ex Corinthiis illos increpat, qui cibis idolorum immolatione notatis in aliorum præſentiâ, quibus ea res offenſioni erat, liberrimè veſcebantur. Docet illos ſecundùm ſe quidem eſſe indifferentes & permiſſos, charitate tamen obligari quemlibet, ut attendat, quibuscum ſibi manducandum ſit, ne per imprudentiam proximum ſuum adhuc infirmum, pro quo tamen Servator noſter mortem oppetere dignatus eſt, in ruinam ſpiritualem dato ſcandalô impellat.

Capite 9no. Corinthiis demonſtrat, potuiſſe ſe neceſſaria pro victu quotidiano alimenta ab eis expetere, cùm tempus omne in prædicatione Evangelii illis impenderit, maluiſſe tamen ea comparare ſudore proprio, atque opificii cujusdam labore, ne anſam ulli præberet querimoniæ. Revocat præterea eis in mentem, quàm promptè, quàm alacriter cujuslibet genio atque indoli ſeſe attemperaverit, ut omnes Chriſto lucrifaceret, ſuóque exemplô demum ad perſeverantiam illos hortatur, quam ſperare meritò debeant, ſi ad finem usque conſtantes in bene cœpto vitæ curriculo perſeverent.

Cap. 10mo. meminit filiorum Iſraël, qui poſt accepta cœlitùs complura beneficia Dei tamen immemores in abominandam idololatriam prolapſi ſunt, & cructatis in Optimum Numen plasphemis vocibûs omni ſe flagitiorum genere contaminarunt, ut Corinthii eorum exemplô ſapiant, ſibíque à tali perfidiâ diligenter caveant: præceſſiſſe Judæorum ſupplicium in ſignum prænuntium non inferioris caſtigationis Chriſtianis obventuræ, quemadmodum favores il-

 lis

lis collati in Veteri Lege eos significabant, qui in novâ Lege istis exhibendi forent. Versiculô 8vo. asserit, 23. millia Israëlitarum morti tradita ob fornicationem cum Moabitis commissam. In eâ fui sententiâ, pœnam hanc referendam esse ad adorationem vituli aurei, cujus fit mentio versu præcedenti. Quamobrem immutato ordine textûs eam immediatè subjunxi eâ ratione inductus, quòd 25. cap. Numer. ubi peccatum isthoc commemoratur, Scriptura 24. millia occisorum numeret, non verò 23. uti hoc loco contingit. Cajetanus existimat errorem contigisse in transscribendo. Oecumenius affirmat nonnullos prædicto capite 23. solùm millia legere. S. Thomas judicat numerum minorem, qui hic ponitur, comprehendi in majore alibi posito. Pace meâ nunc lector dijudicet, num hæ rationes vel conjecturæ sint satis firmæ, an verò magis fundata sit mea sententia, quandoquidem 32. cap. Exodi, ubi hebræi populi idololatria unà cum insecutâ vindictâ refertur, Romani Codices tantùm 23. millium meminerunt. Ad capitis calcem Apostolus iterato prohibet esum idolothytorum eâ de causâ, quòd Gentes exinde fortassis inferant, simulacra sua etiamnum in pretio & honore esse, & fideles patiantur scandalum, cùm nesciant esse indifferentia. Ostendit, quâ prudentiâ in conviviis, ubi apponuntur, quilibet se gerere debeat, omnibúsque magnopere commendat ædificationem sui proximi, ne quid fiat, quod ei offendiculo esse possit, vel progressum Evangelii remorari.

Cap. 11mo. damnat abusum Corinthiorum, quos inter viri capite velato, fœminæ verò nudo incedebant. Rationem dat, quòd vir sui sit juris, adeóque nullum signum servitutis gerere debeat, econtrà fœmina marito suo sit subdita, adeóque in publicum procedere non debeat absque

velo

velo in ſignum ſuæ ſubjectionis. Inde diſſertationem ordicur de cœnis communibus, Græci agapes vocant, inter primos Chriſtianos inſtitui ſolitis ad conſervandam mutuam inter fideles unionem ac dilectionem ad exemplum ultimæ cœnæ, quam Chriſtus Dominus cum Apoſtolis ſuis, antequam ex hoc mundo diſcederet, celebravit. Et inprimis invehitur in divites, qui pauperes mensâ ſuâ excludebant, & ipſi bene poti ac paſti, imò non rarò ebrii ſacræ menſæ accumbebant, more enim antiquo receptum erat, ut quilibet poſt frugalem refectionem accederet ad ſacroſancta myſteria. Poſtremus verſiculus, ubi Apoſtolus iis, qui alios præſtolari non poterant, indulget, ut domi ſuæ ſe reficiant, priusquàm Eccleſiam ingrediantur, luculenter demonſtrat, tum temporis ſacram Communionem à jejunis non fuiſſe acceptam. Hic ritus communis cœnæ adhuc in uſu fuit apud Ægyptios tempore Sozomeni, utì ipſe refert lib. 7. cap. 14. ſuæ hiſtoriæ. Concilium verò Laodicenſe hanc conſuetudinem ſuſtulit ob complures exceſſus irreverentiæ, qui irrepſerant. Certè à tempore Apoſtolorum nemini amplius, qui jejunus non eſſet, accedere licuit ad menſam Euchariſticam, unde Tertullianus ad uxorem ſuam lib. 2. cap. 5. in hæc verba ſcripſit: non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes. Agit dein Apoſtolus de inſtitutione Sacroſanctæ Euchariſtiæ, demum declarat, quâ puritate præparanda ſit anima ad ſacram Communionem, quàm ſollicitè priùs diſcutere debeat conſcientiam ſuam, quantique ſacrilegii ſe reos conſtituant, qui indignè recipere non verentur ſacroſanctum Chriſti corpus & ſanguinem.

Cap. 12. agit de unitate Eccleſiæ, probátque dona Spiritûs Sancti eſſe plurima, & non abſque ratione pulchrâ inter ſe varietate differre. Id ut planiùs explicet, paritáte uti-

utitur humani corporis ex pluribus membris compositi, quorum singula non uno eodémque loco collocata, aut officio prædita sint. Hortatur subin Corinthios, ut simultate omni depositâ charismatis acceptis contenti, alienis non invideant, tempore enim primitivæ Ecclesiæ unàcum baptismo eas gratias recipiebant, quas scholastici gratìs datas nuncupant, eò quòd dentur gratuitò, neque hominem idcirco sanctiorem, aut Deo gratiorem reddant, qualis est notitia linguarum, potestas patrandi miracula, intelligentia Scripturarum, & aliæ hujusmodi. Corinthii verò vanæ gloriæ, rerúmque novarum percupidi pluris faciebant donum linguarum, quàm alia, adeo, ut qui eo destituti essent, in illos murmurando insurgerent, quos eò dotatos & conspicuos esse nôssent miris laudibus extollerent. Hunc quoque abusum ipsis exprobrat, & gravi demum oratione eos excitat ad sectandas potiùs omníque studiô sibi comparandas eas gratias, quæ ad proximi ædificationem, animarúmque fructum maximè faciunt.

Cap. 13tiò demonstrat charitatem virtutibus omnibus longè præcellere, absque eâ in vanum laborari, tempus madè perdi, & aërem tantùm verberari. In fine disserit de cognitione Dei, quam in hujus vitæ ergastulo admodum tenuem obscurámque habemus, longè clarissimam autem habituri sumus in cœlesti gloriâ.

Parte 1mâ. Capitis 14. reprehendit eos, qui cùm donô linguarum præditi essent, inde sibi mirum in modum plaudebant, aliósque infra se despiciebant. Ostendit, donum interpretandi sacras Scripturas, & fidei dogmata ritè explicandi longè præstantius esse, cùm ex isto fructus in proximum luculentus redundet, & utique, si variis linguis loquentes non intelligantur, incassum garriant. Ut autem ista probè percipiantur, nôsse oportet, cùm in primitivâ Ecclesiâ

clesiâ gratiæ gratis datæ diversis diversæ obtingerent, contigisse haud rarò, ut, qui donum linguarum accepisset, quod loqebatur, explicare ad aliorum captum non valeret, propterea v. 13. monet Apostolus, ei, qui plurimum linguarum peritiam habet, implorandam enixè à Deo gratiam, ut à suis auditoribus etiam intelligi possit, illisque explanare, quod Spiritus Sanctus ei suggesserit. Alterâ parte explicat, quâ ratione utendum sit hisce donis sive linguarum, sive interpretationum, ut inde fructum Ecclesia hauriat, & mutua servetur inter fideles concordia æmulatione omni sublatâ. Prænotandum hic ulteriùs, quando primorum temporum Christiani ad celebrandas suas agapes (de his enim hoc capite sermo est) conveniebant, descendisse nonnunquam in illos Spiritum Sanctum, & modò his inspirâsse futurorum notitiam, modò illis interpretationem divini verbi, aliis cantica ad laudandum Deum, aliis donum linguarum. His ita expeditis præscribit Apostolus ordinem servandum in sacris conventibus, in quibus mulieres vetat loqui, iisque, qui suis legibus refractarios sese ostendere non verituri essent, gravissimam supremi Numinis indignationem ac vindictam intentat.

Cap. 15. de Resurrectione differit, eámque, quæ omnes homines concernit, ex gloriosâ Christi anastasi probat, nec non ex eâ consuetudine, quam nonnulli ex ipsis habebant, se in eorum locum baptizandi, qui absque baptismo è vivis decesserant. Hæc expositio mihi præplacet, quòd videatur magìs accedere ad genuinum litteralem sensum præ aliis, quódque mens Apostoli allegantis observantiam quandam superstitiosam fuerit demonstrare ad oculum, quòd sibi ipsis contradicant negando resurrectionem, quæ enim baptismi utilitas, si corpora non resuscitantur? Tertullianus hunc

hunc textum ita explicat non uno loco. S. Chryſoſtomus, Ambroſius, & Primaſius in ſuis commentariis ejusdem ſunt ſententiæ. Doctor Angelicus de ſuffragiis mortuorum diſſerens ſibimet hunc textum opponit, diſſolvítque dicendo, hoc loco Apoſtolum tantummodò loqui ſecundùm aliquorum errorem, qui baptiſmum pro mortuis ſuſcipiebant. His teſtimoniis multas poſſem rationes adjicere ad comprobandam meam explanationem, quam tamen perinde ut alias omnes Eccleſiæ judicio ſubmitto. Ad extremum diſcurrit de ordine futuræ reſurrectionis, déque differentiâ non modicâ inter glorioſa corpora.

Poſtremo capite omnes excitat ad eleemoſynas contribuendas pro fidelibus Jeroſolymæ. Sciendum enim tantum fuiſſe primorum Chriſtianorum fervorem, ut omnes ſuas facultates ad pedes Apoſtolorum depoſuerint pauperibus poſtmodum diſtribuendas, quo factum ut & ipſi indigerent reciprocè aliorum liberalitate ad vitæ ſuſtentationem. Id ubi Apoſtoli animadverterunt, collectas præceperunt fieri in omnibus Eccleſiis ad ſublevandam eorum inopiam. Ob eam ipſam rationem ad initium hujus capitis præſcribit Corinthiis circa modum & ordinem colligendæ ſtipis eandem legem, quam ſtatuerat in Eccleſia Galatarum. Tum pollicetur ſe ad eos inviſurum, Apollo autem excuſat, quòd is necdum ad eos ſe contulerit, ſpémque facit, venturum proximè. Demum commendat ipſis Thimotheum, ùt omni honore digniſſimum, quo etiam utitur ad perferendam epiſtolam, & exempla Stephani, Fortunati, Achaici imitanda proponit. Claudit epiſtolam conſuetis ſalutationibûs, iiſque pro ſuo zelo anathema dicit, qui JEſum Chriſtum debito amore non proſequuntur.

Pa-

PARAPHRASIS
IN EPISTOLAM PRIMAM
D. PAULI
AD
CORINTHIOS.

CAPUT PRIMUM.

1. PAulus gratuitâ Dei volun-
tate ex persecutore nomi-
nis Christiani in Apostolum
Evangelii electus junctis u-
nà cum fratre Sosthene votis 2. non
solùm fidelibus Corinthi baptismate
lustratis, & ad vitæ sanctimoniam
tam sublimi statui consentaneam vo-
catis, adeóque vocatione, professio-
ne & debito sanctis, sed etiam omni-
bus aliis, qui JesuChristo suo ac nostro
Domino constanti fide devincti ejus
nomen invocant, ubicunque terra-
rum degant, 3. salutem dicit, grati-
ámque& pacem à bonorum omnium
fon-

1. Paulus vocatus A-
postolus JEsu Christi per
voluntatem Dei, & Sos-
thenes frater,
2. Ecclesiæ Dei, quæ
est Corinthi, sanctifica-
tis in Christo JEsu, voca-
tis sanctis cum om-
nibus, qui invocant no-
men Domini nostri JE-
su Christi, in omn: loco ip-
sorum & nostro.
3. Gratia vobis, &
pax à Deo Patre no-

stro, & Domino JEsu Christo.

fonte Deo Patre nostro, ac Domino JEsu Christo ex animo precatur.

4. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratiâ Dei, quæ data est vobis in Christo JEsu:

4. Dilectissimi fratres, gratias ago Deo meo immortales, idque quotidie pro supernis favoribus tam liberali manu in vos congestis per merita JEsu Christi.

5. Quòd in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientiâ:

5. Quódque vos omni genere cœlestium charismatum abundè locupletârit revelans vobis grandia illa Evangelii sui mysteria, & verborum copiam iis explicandis idoneam suggerens,

6. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis:

6. quâ in re ejus promissiones factæ vobis in susceptione baptismi adeo ad amussim impletæ sunt, ut neque vos, neque alii ambigere ampliùs possitis, quin verissima sint, quæ vobis annunciata fuerunt, & quin reipsâ sitis filii Dei.

7. Ita ut nihil vobis desit in ullâ gratiâ, exspectantibus revelationem Domini nostri JEsu Christi,

7. Et sanè nulla vobis deest gratia, sive ad salutem vestram necessaria, sive ad aliorum profectum in spiritu conducens, vobis, inquam, qui exspectatis auspicatissimum illum diem, quo Dominus noster JEsus Christus totum splendorem gloriæ ac Majestatis suæ orbi universo conspicuum exhibebit, quem modò ad acuendam fidem oculis nostris subducit.

8. Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adven-

8. Non diffiteor, dum vitam in terris degitis, rem vobis esse cum præpotentibus adversariis, is tamen, qui stre-

ſtrenuè dimicantibus coronam gloriæ pollicetur, ſuâ ope vobis aderit, gratiámque largietur tranſigendi vitæ veſtræ curriculum absque omni graviori noxâ usque ad adventum Domini noſtri JEſu Chriſti. 9. Deus promiſſis ſuis ſtat firmiſſimè, & non ſolùm verax eſt, ſed ipſa veritas, quare cùm in ſocietatem & eccleſiam filii ſui Domini noſtri JEſu Chriſti vos vocaverit, minimè poteſtis ambigere, quin vobis ſemper ſit aſtiturus & opitulaturus, donec eo dirigente pertingatis ad hæreditatem vobis præparatam in cœlis. 10. Quandoquidem autem filii eſtis ejusdem Patris, & hæredes ejusdem coronæ, obteſtor vos, fratres mei, in nomine Domini noſtri JEſu Chriſti, ut ſepoſitâ omni æmulatione & contentione unâ mente, corde & ore conſpiretis omnes in unitatem & conſenſionem perfectam circa Evangelicæ doctrinæ veritates. Neque id absque ratione poſtulo, 11. intellexi enim ex domeſticis nonnullis familiæ Chloës, quotidie inter vos novas gliſcere opinionum, verborúmque pugnas ac velitationes. 12. Hic Paulô Magiſtro gloriatur, ille ab Apollo ſe baptizatum pluris æſti-

tûs Domini noſtri JEſu Chriſti.

9. *Fidelis Deus: per quem vocati eſtis in ſocietatem filii ejus JEſu Chriſti Domini noſtri.*

10. *Obſecro autem vos fratres per nomen Domini noſtri JEſu Chriſti, ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchismata: ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eâdem ſententiâ.*

11. *Significatum eſt enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui ſunt Chloës, quia contentiones ſunt inter vos*

12. *Hoc autem dico, quod unusquisque ve-*

strûm dicit: ego quidem sum Pauli: ego autem Apollo: ego verò Cephæ: ego autem Christi.

æstimat, iste conversionem suam Cephæ cum plausu adscribit, alius verò cæteris prudentior agnoscit, se lustralibus undis fuisse regeneratum solâ virtute JEsu Christi.

13. *Divisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?*

13. Quid igitur? an existimatis JEsum Christum hac ratione dividi posse, ac veluti in partes dissecari? cur igitur unam Christi religionem ac fidem in varias quasi sectas ac factiones discerpitis? an hominibus acceptum referre vultis, quod uni Deo debetis? num pro vobis (ut hoc exempli gratiâ dicam) Paulus affixus est cruci? aut in nomine Pauli baptismô expiati estis, quandoquidem adeo ineptè & perperàm de rebus fidei Christianæ judicatis, ut existimetis, baptismum vim suam accipere ab ejus Ministro, ejúsque dictamina omnia pro infallibili morum regulâ cœcorum more amplectimini?

14. *Gratias ago Deo, quòd neminem vestrûm baptizavi, nisi Crispum & Cajum:*

14. Ego sanè grates Deo habeo singulares, quòd nemini Sacramentum baptismi administraverim, nisi Crispo & Cajo, uti & piæ familiæ Stephanæ.

15. *Ne quis dicat, quòd in nomine meo baptizati estis.*

15. Ne quis edicere queat, se in nomine meo baptizatum fuisse.

16. *Baptizavi autem & Stephanæ domum, cæterùm nescio, si quem alium baptizaverim.*

16. Non enim memini, me quemquam alium, quàm præfatos sacro fonte lustrâsse.

17. *Non enim misit me Christus baptizare,*

17. Neque enim â JEsu Christo missus sum

ſum ad baptiſmum conferendum, ſed ad annuntiandum cunctis Gentibus & nationibus ejus Evangelium, idque oratione ſimplici & planâ, non floridâ, non artificioſâ, non ſubtili & argutâ, ne meritum crucis reddatur inane, meíque auditores eloquentiæ emphaſi fors ſuam converſionem attribuant. Nullus dubito, ſenſa ac judicia eorum admodum diverſa eſſe & contraria, quando verba facio de myſteriis adeo reconditis ac ſublimibus. 18. Iis enim, qui nimiâ ſapientiæ ſuæ æſtimatione inflantur, crucis prædicatio delirationis cujusdam perſpicuum videtur ſignum eſſe atque argumentum, qui autem tam grande myſterium ſubmiſſâ promptâque fide amplectuntur, ſalutíque ſuæ conſultum volunt, in infirmitate & opprobrio crucis agnoſcunt ac venerantur eximiam divinæ omnipotentiæ virtutem triumphantis de mundi faſtu atque prudentiâ, illisque incomparabiles vires conferentis ad propulſandos ac debellandos ſuos adverſarios, quæ ſanè non ita emineret, & quaſi in tenebris emicaret, ſi vel ab humanarum artium, vel creatæ ſapientiæ, vel ullius denique rei interituræ ſubſidio præſidió-

ſed evangelizare: non in ſapientia verbi, ut non evacuetur crux Chriſti.

18. *Verbum enim crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt: iis autem qui ſalvi fiunt, id eſt, nobis, Dei virtus eſt.*

ve penderet.

19. Scriptum eſt enim: perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.

19. Priusquam hoc eveniret, dudum ante id prædixerat Dominus per Iſaiam prophetam, qui Apoſtolicæ prædicationis gloriam non tanquam futuram ſed tanquam præſentem divino afflatus numine deſcripſit cap. 29. ſapientiam ſapientum confundam auferendo eis omnem veri notitiam, & ſagacitatem prudentium rejiciam tanquam inanem & evanidam.

20. Ubi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor hujus ſæculi? nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi?

20, Multa habeo inſignia prorſus miráque in terris patranda, quando autem opportunum tempus id præſtandi advenerit, quomodo tandem evaneſcet arrogantia philoſophorum? quanta erit legisperitorum confuſio & ignominia? quanta conſternatio ſciolorum hujus ſæculi? Iſai. c. 33. vaticinia hæc nunc videmus impleta. Nunquid enim veriſſimum, JEſum Chriſtum vitæ ſuæ rationes ac mortis ſubeundæ modum longè aliter inſtituiſſe, quàm prudentia humana ſibi imaginari potuerit, ejúſque reverà cœcam dementiam craſſámque ignorantiam palam feciſſe?

21. Nam quia in Dei ſapientiâ non cognovit mundus per ſapientiam Deum: placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes.

21. Sapientes hujus ſæculi noluerunt ſapientiam Dei agnoſcere in admirandâ hujus univerſi creatione, & ordinatiſſimâ rerum omnium connexione, ubi

ubi tam manifestè relucet, Deus autem ad confundendam eorum superbiam voluit gloriæ suæ participes reddere, qui fidem habituri essent prædicationi doctrinæ pro insigni stultitiâ ab aliis reputandæ & exsibilandæ. 22. Judæi rebus admirabilibus assueti, quæ in lege veteri divinitùs contigerunt, prodigia & signa exspectant, Græci requirunt eloquentiæ flores & argumentorum copiam atque vim demonstrativam, quare neutiquam mirum videri debet, si aures nobis præbere respuant, 23. prædicamus enim mysterium omni naturali sapientiâ sublimius, omnibúsque prodigiis prodigiosius Christum Dei Filium affixum cruci, quod objectum judæi, tanquam scandalum & probrum suo Messia ac Reparatore indignum execrantur, Gentes verò quæ tantam Numinis abjectionem non capiunt, ut fabulam vel delirium explodunt. 24. Illi duntaxat, quos divina bonitas dignata est veræ fidei notitiâ collustrare, sive Judæi, sive Græci hunc hominem pro nobis mortuum religiosò adorationis cultu & amore tenerrimo complectuntur tanquam Virtutem & Sapien-

22. *Quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt;*

23. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam;*

24. *Ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam;*

pientiam increatam Patris cœlestis.

25. *Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.*

25. Et sanè minimè hac in re hallucinantur, quandoquidem actiones Dei, quæ videntur rationi ac prudentiæ minùs consentaneæ, & à supremâ illâ Majestate alienæ, longissimè sapientiâ suâ transcendunt omnẽ hominum calliditatem atque prudentiam, quodque in illis infirmum & inefficax cœcis mortalibus apparet, tantæ virtutis est, atque potentiæ, ut natura universa viribus junctis simile quid nequaquam efficere valeat, Christus enim cruce, passione, & morte suâ, quâ quasi devictus videbatur, mundum universum vicit, suóque imperio subjugavit, inquit S. Ambrosius, & Anselmus.

26. *Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles:*

26. Observate, quæso, fratres mei, quinam Evangelio, Christóque nomen dederint, deprehendetis sanè raros admodum litterarum peritiâ insignes, opibus & auctoritate valentes, genere & majorum natalibus conspicuos.

27. *Sed, quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia:*

27. Deus admirabili providentiæ suæ arcanô seligere voluit ejusmodi, quos mundus aspernabatur tanquam stupidos, ut sapientes confunderet, infirmos præterea, ut præpotentes subigeret,

28. *Et ignobilia mundi & contemptibilia ele-*

28. ab omnibus despectos, ut deprimeret arro

rogantiam eorum, qui sive nascendi sorte, sive præclaris naturæ dotibus potestatem sibi in alios & gratiam apud omnes comparaverant, seséque magnificè circumspicientes contemptui habebant cæteros, credebántque se rerum omnium notitiâ præditos aliorum magisteriô, consilio, auxilio minimè gentium indigere. Imò quæ mundi opinione non sunt alicujus notæ aut momenti, sed pro nihilo reputantur, assumpsit Deus, ut ea, quæ maximè eminent, atque extant, quæque incredibilem sui admirationem apud homines excitant, everteret, destrueret, & in nihilum redigeret. Ita cernimus Apostolos cæterósque discipulos Christi, plerósque, neque nobiles, neque divites, neq; humanâ sapientiâ præditos omné philosophorum scientiam, divitum gloriam ac principum potentiam superâsse, & quod magìs admirandum, rudes atque imperitos ad Christi fidem traductos, & virgines, puerósque imbelles de tyrannis ac morte, ipsóque adeo inferorum principe triumphâsse. 29. Id autem eo consiliô fecit, ut animi demissionem fidelium mentibus altè imprimeret, præpedirétque, ne coram ipso gloriari aude-

git Deus, & ea, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, destrueret.

29. *Ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.*

audercnt, quasi scientiâ suâ, nobilitate, aliisve insignibus meritis dignos se præ aliis reddiderint, qui ad fidem, vel munus apostolicum vocarentur.

30. *Ex ipso autem vos estis in Christo JEsu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio,*

30. Illud itaque persuasissimum vobis habete, meram esse Dei bonitatem ac gratiam, quòd admissi fueritis ad unionem & amicitiam intimam cum Christo Domino, cujus meritis vestram sapientiam, justitiam, sanctificationem, redemptionem unicè debetis, quódque Deus seipsum vobis dederit, ut in ipso hæc omnia simul habeatis. Ubi enim, ut verbis utar D. Bern. in Cant. serm. 22. vera prudentia, nisi in Christi doctrinâ, ubi vera justitia, nisi de Christi misericordiâ &c. Christus factus est nobis sapientia in prædicatione, justitia in absolutione peccatorum, sanctificatio in conversatione, quam habuit cum peccatoribus, redemptio in passione, quam sustinuit pro peccatoribus,

31. *Ut quemadmodum scriptum est: qui gloriatur, in Domino glorietur.* (a)

31. ut adeo si quâ de re gloriari velitis, non in vestrâ sapientiâ, viribus, aut meritis, sed solùm in Domino ùt Scriptura loquitur, gloriemini, eúmque publicè prædicetis tanquam fontem & originem bonorum omnium, quibûs modò abundatis.

(a) Jerem. 9.

PARA-

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. MEmineritis utique, fratres mei, me secundùm hanc divinæ providentiæ agendi rationem neque ornamenta eloquentiæ adhibuisse, neque subtilem philosophorum more ratiocinationem, quando vobis Evangelium promulgavi, ejúsque infallibili testimoniô miserationes Dei ter Optimi Maximi, & eminentem JEsu Christi dignitatem declaravi. 2. Unica scientia, quam me probè callere inter vos reputavi, quámque cæteris omnibus sapientiæ præsidiis longè præfero, ea est, quam de JEsu Christo, eóque pro hominum salute cruci affixo per Dei gratiam habeo. 3. Meis equidem ipse viribus ut plurimùm diffisus, meæque tenuitatis probè conscius omni, quâ poteram, demissione, animique candore vobiscum conversatus sum assiduè sollicitus, ne Evangelii progressum remorarer ratione meâ vivendi ac prædicandi. 4. Idcirco, quan-

1. *Et ego, cùm venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientia, annuntians vobis testimonium Christi.*

2. *Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi JEsum Christum, & hunc crucifixum.*

3. *Et ego in infirmitate & timore, & tremore multo fui apud vos.*

4. *Et sermo meus, &*

prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritûs & virtutis:

quando mysteria religionis seu publicè, seu privatim exponenda erant, diligenter cavi, ne aures vestras aut verborum exquisitorum lenociniis, aut eruditâ speciosorum argumentorum copiâ demulcerem, sed usus sum firmis paribúsque rationum momentis, quæ & rem certò concluderent, & divinam potentiam sapientiámque luculenter demonstrarent.

5\. *Ut fides vestra non sit in sapientiâ hominum sed in virtute Dei.*

5\. Spiritus divinus prædicationi meæ virtutem indidit, ejúsque veritatem atque soliditatem miraculis comprobavit, ne quis existimaret, facundiâ meâ vos ad fidem inductos, sed manifestè omnes agnoscerent, eam non ex artificio humanæ eloquentiæ, sed ex altiori virtute divinæ gratiæ provenire, quæ miris & occultis modis in hominum animis agit, intelligentiam cœlesti lumine perfundens, & suaviter excitans atque adjuvans voluntatem.

6\. *Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam verò non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur:*

6\. Meâ parùm interest, quid Gentes sentiant de meâ doctrinâ, cúmque sciam eam intellectu humano comprehendi haud quaquam posse, nisi cœlestis gratiæ adminiculum accedat, hinc neutiquam miror, si ridicula eis appareat. Vobis fratres mei, quos Deus suâ luce collustravit, quósque allo-

alloquimur ùt principiis fidei probè instructos, annunciamus mysteria sublimis sapientiæ ab eâ longè diversæ, quæ solùm terrena hæc & inferiora contemplatur, quámque Philosophi, Oratores, Politici, hujus sæculi heroës, qui nunc arrogantiæ suæ fastigium Evangelii prædicatione depressum atque pessumdatum cernunt, tantopere priùs venditare consueverunt. Doctrina, quam illi in suis lyceis tradunt, methodúsque eam explicandi sensui rationíque humanæ admodum conveniunt, 7. sapientia tamen, de quâ loquimur, longè supra utriusque captum est, & plena mysteriis, quæ solâ fide possunt intelligi, & ante omnia sæcula ordinata fuerunt, ut ad nostra tempora devolverentur, nósque credendo perducerent ad metam felicitatis æviternæ. 8. Principes hujus sæculi ignorârunt eam, nempe dynastæ, pontifices, ac magistratus, nam si quâ ratione illam cognitione vel eminùs attigissent, intellexissentque, quid Christi mors tum in hac mortali, tum in aliâ sempiternâ vitâ paritura esset, nequaquam profectò Dominum gloriæ tam nefariè atque impiè egissent in crucem. 9. Nolite

7. *Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram,*

8. *Quam nemo principum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

9. *Sed sicut scriptum*

eſt: quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum:

10. *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum ſuum: Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei.*

11. *Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt, nemo cognovit, niſi Spiritus Dei.*

12. *Nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed Spiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis:*

13. *Quæ & loquimur non in doctis huma-*

te autem mirari hanc ignorantiam divinæ ſapientiæ adeóque & cœleſtis gloriæ, ad quam illa tanquam ad finem ultimum omnia ordinat. Sacræ paginæ enim nos docent, neque oculis hominum unquam viſa, neque auditu accepta, neque ullâ imaginatione unquam percepta fuiſſe, quæ Deus, eâ quâ par eſt, charitate ſe diligentibus propoſita eſſe voluit, atque parata, 10. nobis autem manifeſtare dignatus per ſpiritum ſuum, qui omnia novit etiam intima divinitatis arcana: 11. Sicut enim nemo novit ea, quæ ſunt in humanâ mente recondita, niſi is ipſe hominis ſpiritus, qui in eâ reſidet, & agit, ita profectò quæ Dei ſunt, & ad illius ſive naturæ majeſtatem ſive occultam providentiam pertinent, nemo perfectè intelligit, niſi ſpiritus Dei, qui omnem divinitatis plenitudinem in ſe continet. 12. Nos autem non accepimus ſpiritum, qui docet ea, quæ mundus curat, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, quique nos ad Deum usque ſubvehat, ut intelligamus, quanta ſit præcellentia favorum, quos ipſe nobis exhibuit, quósque vobis annuntiavimus, 13. verbis non ab humanâ ſapientiâ, ſed à ſpiri-

tu divino dictatis, quæ ita rebus accommodamus, ut sicut spiritualia sunt, quæ docemus, ita etiam modus ea explicandi spiritualis sit, & nil terrenum aut materiale sapiat. 14. Homo quidem non aliâ quàm naturali animi luce & cognitione præditus non percipit ea, quæ sunt Spiritûs Dei, quippe illa pro deliramentis ridiculis habet assensu indignis, eò quòd mente terrestri, crassâ, sensibúsque immersâ, & pingui, ut ajunt, Minervâ, aut secundùm principia rationis humanæ discutit, quod examinandum esset cœlesti quadam intelligentiâ, ab omni fæce depuratâ, & per fidem supra vires consuetæ ratiocinationis elevatâ. 15. Non sic homo spiritualis, qui luce divini spiritûs collustratur & agitur, capit enim altissima fidei mysteria, judicium de qualitate rerum fert, prout sunt in se, & non prout apparent, ut eas vel amore vel odio prosequatur, ut iis vel abstineat, vel utatur, eas æstimet vel contemnat pro meritis; hæc ipsa verò lux, quæ ipsum supra omnia elevat, & in judicem aliorum erigit, facit, ut à nemine alio judicari possit de suâ agendi ratione, quæ conformis est immutabili legi divinæ justitiæ

næ sapientiæ verbis, sed in doctrinâ spiritûs, spiritualibus spiritualia comparantes.

14. *Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritûs Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur.*

15. *Spiritualis autem judicat omnia: & ipse à nemine judicatur.*

tiæ, neque redargui in suâ sententiâ per hominem animalem, quia ea consentanea est veritati, quæ soli Deo perspecta est, iisque, quibus ab eo per revelationem communicatur.

16. *Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.*

16. Quis enim, uti Scriptura perhibet, novit mentem Domini, ut quasi collatis consiliis quid ei agendum sit, certò præscribat, atque adeo spiritualem arguere possit atque condemnare? nemo utique, sed ipse ineffabili suâ bonitate manifestavit divina sua consilia per JEsum Christum, ejus spiritum nobis impertiendo, qui nobis arcana illa alioqui abdita & occulta, atque humanæ imbecillitati penitus inscrutabilia, omnémque adeo veritatem patefecit.

PARAPHRASIS

CAP. III.

1. *Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam parvulis in Christo*

1. Splendidè vos ipsos decipitis, fratres mei, si existimatis, vos rerum omnium, quæ scitu sunt necessariæ, plenam, absolutámque possidere notitiam: tametsi enim sublimia sint, quæ à nobis accepistis, longè

gè tamen ſublimiora ſunt, quæ vobis ſignificanda reſtant. Nolui ea vobis ſtatim manifeſtare, quandoquidem vobiscum agendum cenſui tanquam cum iis, qui nondum omnem mentis caliginem diſſipaverant, ac proin minimè idonei erant ad concipiendam perfectam rerum omnium divinarum ſcientiam, quippe qui intellectu adhuc craſſiore vix è tenebris idololatriæ utcunque emerſerant. Quemadmodum enim mater paulò prudentior parvulis ſuis aliud nutrimentum non porrigit niſi lac, quòd eorum debiliores ſtomachi ſolidiorem cibum digerere nequeant, 2. ita etiam vobis faciliora ſolùm myſteria tanquam prima Chriſtianæ religionis initia, & veluti rudimenta tradidi, cùm probè ſcirem, quòd tanquam recenter in Chriſto geniti necdum pares eſſetis comprehendendis ſublimioribus: & ne nunc quidem eſtis, contrarium ſiquidem profitemini, nempe ſtatum adhuc animalem, cui non niſi terrena, & quæ ſenſibus blandiuntur, ſapiunt. 3. Diſſidia & æmulationes, quæ inter vos gliſcunt, nunquid palam oſtendunt, vos non ſecundùm ſpiritum, ſed ſecundùm carnem etiam-

2. *Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis: ſed nec nunc quidem poteſtis: adhuc enim carnales eſtis,*

3. *Cùm enim ſit inter vos zelus & contentio: nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis?*

etiamnum ambulare, parúmque à cæteris hominibus discrepare, qui minimè credunt, quæ vestra vos fidei Christianæ professio edocet.

4. *Cùm enim quis dicat: ego quidem sum Pauli alius autem: ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus?*

4. Enimverò, cùm verbis invicem contenditis dicendo: ego sum Pauli discipulus, ego verò Apollo &c. quid aliud hæc sibi volunt, & indicant, quàm vos adhuc carnales esse, vos instar puerorum inaniter de dignitate magistrorum vestrorum contendere, dum hic suum Paulum, alter suum Apollo præfert, & venditat. Quòd Magistros vestros cultu ac honore prosequimini, id equidem non improbo, hac tamen in re moderationem debitam requiro. Quid ergò (replicabitis) sentiendum nobis de Paulo? quid de Appollo?

5. *Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit.*

5. Respondeo, eos esse præcisè Ministros Altissimi, in quem creditis, & quemlibet eorum suo fungi ministeriô secundùm mensuram gratiæ sibi à Domino collatæ.

6. *Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus autem incrementum dedit.*

6. Equidem si dicendum sit, quod res est, nihil ausim mihi arrogare præter obsequium, & Ministri functionem. Ego igitur prima jeci in mentibus vestris semina fidei, Appollô ea excoluit, suísque admonitionibûs ac præceptis quodammodo rigavit, solus autem

tem Deus suo spiritu ac vigore indito ea animavit, atque ad maturitatem perduxit. 7. Quemadmodum autem neque industriæ plantantis, neque sollicitudini irrigantis præcipua laus fructûs inde germinantis tribuitur, sed soli, qui calore & influxu suo vigorem ac nutrimentum suppeditat, plantámque maturescere facit, ita profectò neque nobis illustre fidei donum debetis, sed invisibili & increato soli, Numini videlicet supremo. Profectus vester in spiritu ejus potissimùm benignitati adscribendus est, absque eo omnis nostra diligentia inutilis foret ac supervacanea. 8. Cùm ergò & qui plantat, & qui rigat, ministri sint ejusdem Domini, eódemque labores conatúsque suos referant, ac eandem omnino doctrinam annuntient, pari eos affectu ac benevolentiâ complecti debetis, & neutiquam eorum causâ in diversas partes distrahi, sua cuilibet merces suo tempore pro ratione impensi laboris obveniet. 9. Interim Dei sumus administri, atque ejusdem operis quodammodo participes & adjutores: vult siquidem, ut junctis cum eo viribus collaboremus in excolendis mentibus, quas sibi tan-

7. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus.

8. Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.

9. Dei enim sumus adjutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

tanquam agrum delegit ad inferenda pulcherrima virtutum germina, desiderat etiam (ut diversâ metaphorâ Hebræorum more rem eandem explicem) ut auxiliares ei manus commodemus ad erigendum illud ædificium, quod in vobis ipsis extruere dignatur.

10. *Secundùm gratiam Dei, quæ data est mihi, ùt sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat. Unusquisque autem videat, quomodo superædificet.*

10. Me quod attinet, opitulante cœlesti gratiâ Dei, cœpi instar periti architecti fundamenta jacere illius, quæ in vobis est, spiritualis substructionis, cùm autem ratione ministerii aliò avocatus fuissem, à nostro discessu alius manum admovit promovendæ in altum fabricæ. Hìc ego eos alloquor, qui vobis prædicant, atque quàm possum enixè obtestor, ut non solùm diligenter attendant ad rem & materiam, quam præ manibus habent, sed etiam ad formam modúmque eam tractandi.

11. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus JEsus.*

11. De fundamento quidem nulla est difficultas, certum etenim est, unicum ædificii Christiani fundamentum esse Jesum Christum, cujus vobis fidem doctrinámque complectendam proposuimus, neque aliud præter ipsum poni posse absque gravissimâ ejus offensâ, & impietatis notâ, non omnes autem, qui supra hanc petram ædificant,

cant, vel eâdem utuntur materiâ, vel formâ ac methodo. Sunt enim inter Evangelii præcones, qui ingenti animarum zelô inflammati, solíque gloriæ Jesu Christi propagandæ intenti utilem solidámque doctrinam tradunt. Sunt etiam, qui reipsâ nihil in medium afferunt, quod religionis nostræ dogmatis repugnet, & verò modus proponendi ingeniosis argutiis, verborum sententiarúmque flosculis plus nimio inspersus vanitatem sapit, pompam, ostentationem, & ad popularem auram captandam, ad inanem plausum aucupandum factus videtur. 12. Illi magnificum quoddam palatium ex auro, argento, lapidibúsque pretiosis ædificare videntur, hi verò malè compactum ex ligno, fœno, & stipulâ tugurium erigere. 13. Nolite porrò in animum inducere, hanc operum diversitatem tenebris semper involutam mansuram, veniet aliquando tremenda illa dies Domini, quæ extremum cuique occasum afferet, & igne omnia perlustrante in lucem proferet cujuslibet agendi rationem in suo ministerio evangelico: quemadmodum enim splendor ignis res absconditas detegit, ejúsque ardor ve-he-

12. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,

13. Uniuscujusque opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.

hemens præstantiam auri probat, ita etiam supremum Dei, qui est ignis consumens, judicium dissipabit tenebras cordium, & oculis omnium mortalium piacula hactenus occulta exhibebit.

14. *Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet.*

14 Si quis igitur ejusmodi materiam solidam ac firmam superædificaverit, quæ vim ignis illiúsque rigidi examinis perferat, atque illæsa inviolatáque permaneat, is sui laboris atque industriæ fructum amplissimum capiet, & justam ab immortali Deo mercedis compensationem percipiet.

15. *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem.*

15. Cujus verò ædificium in favillam & cinerem redactum fuerit, quòd ex eâ materiâ constet, quæ ignis ardorem perferre non possit qui nimirum vanam miniméque solidam suæ prædicationis rationem coram gravissimo illo Judice defendere haudquaquam poterit, non minorem incurret ignominiam, quàm architectus quispiam, qui post absolutam ex materiâ minùs durabili fabricam alium operis ac laboris sui fructum non refert, quàm opprobrium, & dolendam necessitatem eam contemplandi in cineres intra momentum redactam. Nihilominus contingere adhuc poterit, ut salvus ex hoc judicio ac incendio evadat,

dat, eâ tamen ratione, quâ qui necessariò per ignem transeunt, vitâ quidem incolumi evadunt, ustulatis tamen & fumigantibus adhuc vestimentis & crinibûs. Nempe labor omnis imprudentis hujus Ministri Evangelici inanis erit & irritus, quidquid vitiosum, minúsque sincerum supra fundamentum cæterà bonum ædificaverit, igne consumetur, meritorum omnium jacturam patietur, quæ tamen non exigua prædicando sibi comparâsse imaginabitur, idque quoniam suæ potiùs gloriæ, quàm aliorum utilitati studuit, hinc igne purgante probandus erit atque expiandus. Jam verò si isti, qui sanam cæteroquin doctrinam verborum fucô vel vanitatis stibio modicè corrumpunt, tam rigidè plectuntur, quid illis fiet, qui falsâ vobis annunciant, animásque vestras pervertunt,
16. quæ tamen, ut in ædificii metaphorâ persistamus, sunt præclarum & sacrosanctum Dei templum, in quo Spiritus Sanctus tanquam in domicilio sibi consecrato sedem suam collocatam habet. 17. Quare qui sanctitatem violant, & destructionem attentant, ipsi destruentur; & peribunt; Deus enim ardenti æmulatio-

16. Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?

17. Si quis autem Templum Dei violaverit, disperdet illum Deus: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

lacione hæc domicilia custodit, quæ sibi pro suo cultu & obsequio delegit, sique sacrilegis templorum materialium incendiariis non parcit, multò minùs parcet impiis templorum suorum vivorum atque spiritualium profanatoribus.

18. *Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens.*

18. Attendite ergò vobis, ô prædicatores, ne blanda capacitatis vestræ persuasio vos fascinet, ne prudentiæ ac doctrinæ exquisitæ vana titillatio vos in transversum agat. Ista potiùs, quæ & gentibus communia sunt, contemnite, & ut verè sapientes efficiamini, estote simplices, & hanc, quam tanti facimus, induite Christi stultitiam, id est, credite firmiter, & prædicate sincerè & absque fuco christiana dogmata, quæ hominibus paradoxa esse videntur.

19. *Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: comprehendam sapientes in astutiâ eorum.*

19. Hæc enim mundi sapientia, quæ prædicatur, atque admirationi est inter mortales, reverà apud Deum justissimum rerum æstimatorem nihil est aliud, quàm mera stultitia; scriptum est enim Jobi 8. Sapientes eorum propriis laqueis, quibùs alios calliditate suâ implicare volebant, irretitos capiam.

20. *Et iterum: Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vana sunt.*

20. Iterum Ps. 93. novit Dominus vanas ac prorsus inutiles esse cogitationes sapientum, sive dum

dum suam sapientiam insolentiùs
prædicant, séque magnificentiùs cir-
cumspiciunt; sive dum imperitam
multitudinem superstitiosâ idolo-
rum veneratione imbuunt. 21.
Nemo itaque vestrûm deinceps suis
Magistris tantâ æmulatione sit ad-
dictus, & inde sibi auctoritatem
comparare studeat, quòd denique ho-
minum sit discipulus. 22. Hi ipsi
enim, qualescunque sint, sive Pau-
lus, sive Apollo, sive Cephas, quin
mundus universus, vita quoque &
mors adeo sibi opposita, præsen-
tia denique, quæ possidetis, futu-
ra, quæ speratis, vestra sunt, vobís-
que servire tantummodo debent
ùt instrumenta & adminicula ad
salutem vestram à Deo immortali
ordinata 23. Vos autem estis JE-
su Christi, secuti & JEsus Christus est
Dei filius, cui semper obtempera-
vit, ad cujus etiam gloriam quæ-
cunque agebat, retulit, unde ejus e-
xemplô omnia pariter ad ejus ho-
norem, non autem vestrum refer-
re, eíque perfectam ac constantem
obedientiam præstare debetis.

21. *Nemo itaque glo-
rietur in hominibus.*

22. *Omnia enim ve-
stra sunt, sive Paulus,
sive Apollo, sive Cephas,
sive mundus, sive vita, si-
ve mors, sive præsentia,
sive futura: omnia enim
vestra sunt:*

23. *Vos autem Chri-
sti: Christus autem Dei.*

PARAPHRASIS

CAP. IV.

1. *Sic nos existimet homo, ut Ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.*

1. Itaque alium characterem nec habemus, nec in nobis considerare debetis, quàm quòd simus Ministri JEsu Christi, quibus animarum vestrarum directionem, suorum charismatum dispensationem, ac provinciam revelandi ejus mysteria demandavit.

2. *Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.*

2. Illud tantummodo controversum & discutiendum nunc restat, num qui munus isthoc sibi impositum habet, eo ritè, & qua par est, integritate fungatur, adeóque gloriam Dei unicè quærat, an verò emolumentum proprium sectetur.

3. *Mihi autem pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum judico.*

3. Me quod attinet, candidè vobis edico, mihi perinde esse, an vobis probetur, & arrideat nec ne mea agendi ratio in prædicatione Evangelii,

4. *Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.*

4. tantúmque abest, ut aliorum de me judicia curiosè exquiram, ut potiùs ea flocci faciam, & neque de meipso quidquam statuere ausim aut mihi arrogare, probè gnarus, quàm sit hominum natura sui ipsius adulatrix, & in propriis vitiis coe-

cœcutiat. Tametsi enim mea me conscientia nullius in functione meâ piaculi redarguit, facilè tamen contingere potuit secundùm humanam fragilitatem defectus & lapsus hinc inde aliquis, qui vel aciem mentis per inadvertentiam effugerit, vel memoriâ per oblivionem exciderit, ut adeo nequaquam me innocentem propterea existimem, quòd nullius me culpæ reum sciam. DEo soli reservatur hoc judicium, cujus oculi intimos cordis recessus penetrant, & sæpe ulcera detegunt, quæ sensum ac notitiam nostram perobscuram subterfugiunt. 5. Has veritates, dilectissimi fratres, altè animô imbibite, neque ante tempus de aliorum vitâ aut meritis pronuntiate, sed exspectate, dum veniat judex omnium Dominus, qui divini sui luminis splendore omnia complens in lucem & conspectum omnium proferet, quæ nunc tenebris ignorantiæ involuta jacent, & abdita consilia cordium admirabili quadam ratione patefaciet. Tunc sua cuique laus mercesque debita aut vituperatio à Deo obveniet, & quemadmodum nec levissima noxa abibit impunita: ita nec minimus quidem virtutis actus suâ care-

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo.

carebit remuneratione. Nolite interea eò temeritatis progredi, ut hanc judicandi, discernendi, laudandi aut corripiendi provinciam vobis arrogetis, quam sibi soli reservavit supremus noster arbiter ac Judex Deus.

6. Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quàm scriptum est, unus adversùs alterum infletur pro alio.

6. Hactenus dicta sub quodam veluti schemate meæ personæ ac Apollo, quorum nominibûs Magistri vestri abutuntur, proposui, ut & illi exinde discant, quo loco seipsos habere debeant, & vos ipsi ex modo nostro loquendi de propriâ personâ colligatis, neminem præ alio gloriandi causam habere, quòd ab hoc vel illo prima fidei elementa vel baptismum acceperit, neque cuiquam nostrûm plus tribuendum, quàm Dei Ministris & dispensatoribus mysteriorum ejus debeatur.

7. Quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

7. O perfidos vos Ministerii Evangelici profanatores, qui tantùm adoratores quæritis & mancipia vestræ auctoritatis, divinæ immemores! quis est, qui vos tanquam præstantiores discernere valeat ab aliis, quibus vos tanquam hominibus nauci tanto fastu atque arrrogantiâ præfertis? quid habetis, quod non ab Optimo Numine acceperitis, & precariò possideatis? & si ab eo gratias omnes ac-

ce-

cepistis, quid inde insolescitis jactabundi, & ingrati, quasi illi nullâ ratione obstricti? 8. Nimirum, quæ vestra est felicitas, heröes estis, nobis quasi pumilionibus comparati, omnia vobis abundant, sapientia, doctrina, eruditio, adeo divites estis, ut etiam in alios thesauros vestros effundere possitis, in aliorum conscientias imperium tenetis neglectâ operâ nostrâ, atque utinam hoc imperium ævum ferret, támque solidum, quàm splendidum & inane, legibúsque Servatoris nostri conforme potiùs quàm difforme esset, ut & nos junctis unà vobiscum studiis consiliísque has conscientias dirigere possemus ad promovendam eorum salutem, qui nobis subderentur. 9. Verùm enimverò probè novi, me tanquam indignum & inutilem servum nunquam à vobis in partem laborum assumendum: me siquidem despicitis tanquam novissimum Apóstolorum, cúmque vestram agendi rationem attentiùs considero, adverto, me perinde ac reliquos Apostolos postremo locô à vobis haberi tanquam homines, qui vitam ducant in eum præcisè finem, ut tanquam victimæ morti destinatæ aliquando ca-

8. *Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis; & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.*

9. *Puto enim, quòd Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis & hominibus.*

cadant. Et ſanè nunquid non coram omni hominum genere tanquam in ampliſſimo theatro expoſiti fuimus contemptui ac ludibrio publico? nunquid non ſpectaculum facti ſumus & angelorum mentibus & mortalium quiſquiliis?

10. *Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.*

10. Traducimur à vobis veſtrique ſimilibus ut ſtulti, dum JEſum Chriſtum prædicamus more nobis conſueto, vos autem tanquam viri omnium pene ſententiâ prudentes, & ſapientiâ pleni auditis, quando eundem Jeſum annunciatis aliâ quadam ratione dicendi vobis peculiari: nos ægri atque infirmi, hoc eſt, rerum adverſarum tum multitudine tum magnitudine obruti, ac prope oppreſſi, vos autem validi ac robuſti, ſecundo videlicet rerum curſu fruentes ac bonis omnibûs circumfuſi, vos denique illuſtres & omnium voce ac prædicatione celebres, nos contrà probris & contumeliis cooperti.

11. *Usque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus.*

11. Usque in hanc horam fame ſitique premimur, adverſûs tempeſtatum injurias malè tecti ab omnibus excludimur, in ultimas terras amandamur, verberibûs tanquam viliſſima mancipia pulſamur, huc illuc trudimur, nulloque fixo domiciliô

tuti

tuti incertis sedibus continenter vagamur. 12. Manuum opificiô vitam ægerrimè toleramus, convitiis lacessiti bene precamur maledicis linguis, adversa denique forti ac patienti animô absque replicâ perferimus. 13. Injuriis atrocibus proscindimur, & reddimus gratiarum actiones, & laudum divinarum cantica. Denique ut paucis multa complectar, nihil nobis egentius, nihil spoliatius, nihil contemptibilius fingi potest. Videntur omnes angulorum omnium sordes in nos congestæ, ut expiemus in nobis, quod alii deliquerunt, neque pluris habemur, quàm extrema mundi fæx, & rejectamentum, lutúmve, quod pedibûs calcatur quotidie. 14. Neque sanè hæc vobis scribo, ex amarulentô quodam indignationis studio, ut vos pudore suffundam, sed id potiùs mihi propositum est, ut vobis tanquam filiis meis amantissimis pro salubri admonitione differentiam ostendam inter eos, qui eandem mecum in ministerio Evangelico orbitam terunt, & inter Magistros vestros grandiloquos, qui longè diversam semitam tenent. 15. Tametsi enim decem millia pædagogorum & ham-

12. Et laboramus operantes manibûs nostris: maledicimur & benedicimus: persecutionem patimur & sustinemus:

13. Blasphemamur, & obsecramus tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14. Non ut confundam vos, hac scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

15. Nam si decem millia pædagogorum ha-

beatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo JEsu per Evangelium ego vos genui.

amplius haberetis, qui vos erudiant, & supra fundamentum à me positum inædificent, at verò quàm paucos patres numeratis, qui paternâ vos charitate complectantur? solus ego hoc nomen mihi arrogo, & jure quidem optimo, in Christo enim JEsu per Evangelium ego vos genui, & ipsius Ecclesiæ summo Dei beneficiò aggregavi. Decet autem omnino filios vestigiis Patrum insistere.

16. *Rogo ergò vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi.*

16. Quare vos enixè rogo & obtestor, ut neglectis iis, quæ ad inanem pompam atque ostentationem referuntur, meam potiùs vivendi docendíque rationem probetis, vobísque imitandam proponatis, nam & ego, quoad ejus fieri potuit Christum mihi tanquam exemplar omnibus numeris absolutum imitandum proposui.

17. *Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo JEsu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.*

17. Interea, donec oretenus de hoc ipso vos pluribùs edoceam, mitto vobis Timotheum perdilectum filium meum, & Ministrum fidelem in Domino, qui vobis in memoriam revocet doctrinam à me tradi solitam per omnes Ecclesias, conversationem item meam, totúmque vitæ institutum, nempe ut habeatis, quæ in me ùt genuini filii in patre imitemini.

18.

18. Non me latet, complures in eâ fuisse sententiâ, me non ampliùs rediturum Corinthum, atque hoc supposito immunes se credidisse ac liberos à multis Christianæ vitæ officiis, 19. spero autem me Deo volente brevì venturum ad vos. 19 Tunc discutiam spiritus illos æstimatione sui prætumidos, & observabo attentiùs non doctrinæ profunditatem, non sermonis elegantiam, sed spiritualem docendi agendíve facultatem, quid nempe præstiterint pro amplificatione regni Dei. 20. Illud enim non differendi subtilitate, aut dicendi lepore ac venustate firmatur ac propagatur, sed arcanâ divinæ potentiæ ac sapientiæ virtute atque efficaciâ. 21. Cæterùm si scire cupitis, qualisnam futurus sit adventus meus, cùm ad vos rediero, an pacificus & in spiritu lenitatis, an verò illætabilis & in virgâ correptionis, respondeo, me id vestro arbitrio permittere. Si enim hac epistolâ permoti ad mentem redieritis, & scandala omnia amoveritis, experiemini patrem me benignissimum pristinâ vos charitate complectentem, & acrioribus remediis supersedentem, si autem obstinati in vestris dissi-

18. *Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.*

19. *Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit; & cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.*

20. *Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.*

21. *Quid vultis? in virgâ veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?*

Gg

dissidiis, aliisque corruptelis perseveratis, non possum non partes Judicis assumere, & pro potestate mihi à Deo concessâ omni cum rigore animadvertere in discolos & inmorigeros filios.

PARAPHRASIS
CAP. V.

1. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.*

1. AT ecce, quæ publicis rumoribûs ad me perlata sunt, me prohibent vobiscum mitiùs agere. Fama siquidem quaquaversum sparsa vulgavit tam infandum inter vos libidinis flagitium, quale ne quidem inter gentes à Christi fide alienas auditum unquam, ut quis videlicet novercæ nefario atque incesto concubitu impunè commisceatur, quod vel ipsi idolorum cultores, ùt portentum libidinis execrantur.

2. *Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrûm, qui hoc opus fecit.*

2. Interea cùm fratris vestri funestum casum vix non sanguineis lachrymîs deberetis prosequi, ejúsque consortium ùt pestem fugere, vobis ipsis tanquam ex omni parte perfectis

fectis applauditis, nimiâ vestri æstimatione & complacentiâ fœdum in modum delusi. Ego verò tam atrox flagitium dissimulare nequeo, neque impunitum relinquere, mihi enim ita mandante Deo incumbit pro conservatione Ecclesiæ suæ vigilare assiduè. 3. Quamobrem non quidem corpore, spiritu tamen vobis præsentissimus 4. constitui in nomine Domini nostri JEsu Christi ex potestate mihi aliisque Ecclesiæ præsidibus, traditâ hunc impurissimum nebulonem satanæ tradere, & reipsâ trado torquendum, eúmque à communione fidelium segrego, ut opprobrium supplicii cedat ipsi in expiationem flagitii, & afflictio corporis redundet in salutem animæ, ne damnationem æternam incurrat die illo supremo, quo Dominus noster JEsus Christus venturus est cum potestate supremâ ad judicandum orbem universum. 6. Profectò post tolerantiam inter vos tam scelerati monstri non est, quòd vobis multùm blandiamini de insigni sapientiâ ac probitate. An ignoratis (quod vel ipso rerum usu atque experimento facilè quivis intelligat) exiguâ fermenti particulâ massam universam, cui

3. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum, qui sic operatus est,

4. In Nomine Domini nostri JEsu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri JEsu,

5. Tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri JEsu Christi.

6. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

cui miſcetur, acorem illum contrahere, adeóque pari ratione vel unicum facinoroſum hominem exemplô ſuo plures innocentes & ingenuos pervertere poſſe? 7. Ut vos igitur purgetis, omnéque offendiculum tollatis, neceſſe eſt omnino, hunc inceſtuoſum, ac proin peſtilentem hominem procul hinc relegari tanquam vetus quoddam fermentum, ut ſitis ſecundùm profeſſionis veſtræ vinculum nova ſine fermento maſſa, id eſt, ut nihil inter vos invenire ſit, quod pravitate exempli vos poſſit pervertere. Hebræis non licebat agnum paſchalem comedere niſi cum pane azymo, quia verò is tantùm per figuram repræſentabat Servatorem noſtrum amantiſſimum, qui pro nobis noſtrâque ſalute ſacrificatus paſcha noſtrum novúmque eſt, 8. veſcamur ſanè illo, ſed non veteri fermentô malitiæ & perverſitatis, ſed cum panibus azymis ſinceris atque veris, hoc eſt, caſtis atque integris moribus. Purgemus ergò conſcientias noſtras à priſtinis ſordibus, eáſque eliminatâ omni malignitate, fraudulentiâ ac ſimulatione domicilia faciamus innocentiæ ac candoris ingenui, firmiterque apud nos

7. Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi. Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.

8. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ: ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.

nos ſtatuamus, totum vitæ noſtræ curriculum feſtum eſſe continuum, quod religioſè celebrare & tranſigere convenit abſtinendo ab omni morum corruptelâ. 9. Neque tamen ſufficit ab omni graviori noxâ deinceps committenda deſiſtere, cum ipſis facinoroſis hominibus commercium omne abrumpendum eſt. Hæc tamen regula interpretationem ac limitationem admittit. 10. Cùm enim hac epiſtolâ vobis præcipio, ut omnem cum impuris ſcortatoribus ſcortisve conſuetudinem abrumpatis, non perinde hoc à me accipi volo, quaſi omnino nefas ſit, cum ſcortatoribus, avaris, rapacibus, aut idolorum cultoribus verſari, qui ſunt extra Eccleſiam, aliàs exeundum vobis foret ex hoc mundo, cujus illi maximam partem conſtituunt, & in novum aliquem commigrandum. 11. Hoc ergò præceptum illos tantummodo concernit, qui veri Numinis cultum ac fidem profitentur: & in hoc ſenſu absque exceptione loquor, modíſque omnibûs cupio, ut ad amuſſim illud ſervetis, & ſi quis ex fratribus veſtris legitimè ac publicè reus inveniatur vel fornicationis, vel frau-du-

9. *Scripſi vobis in epiſtola, ne commiſceamini fornicariis.*

10. *Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis ſervientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiiſſe.*

11. *Nunc autem ſcripſi vobis, non commiſceri: ſi is, qui frater nominatur, eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax: cum ejusmodi nec cibum ſumere.*

dulentiæ ex impulſu ſordidæ avaritiæ in negotiatione commiſſæ, vel idololatriæ, aut furti, aut calumniæ, cum hujusmodi commercium omne abrumpendum, & ne cibum quidem ſumendum cenſeo: videtur enim approbari flagitium, ſi flagitioſo familiaris eſſe pergas, & improbi, qui à cœptis deſiſterent, ſi adverterent, ſe aliis horrori eſſe, & abominationi, quò diutiùs tolerantur, eò magis obſtinantur.

12. *Quid enim mihi de iis, qui foris ſunt, judicare? nónne de iis, qui intus ſunt, vos judicatis?*

12. Non me immiſceo eorum negotiis, qui omnino extra Eccleſiam ſunt, qui enim foris ſunt, ad forum noſtrum ac jurisdictionem non pertinent, ſed Dei illos judicio ac ſupplicio relinquimus, illorum autem, qui in ejus gremium admiſſi ſunt, vitam & mores nunquid obſervare vos & caſtigare oportet, ſi delicta graviora & cum ſcandalo publico perpetrent, quandoquidem & Magiſtrorum veſtrorum agendi rationem acri cenſurâ non rarò perſtringitis?

13. *Nam eos, qui foris ſunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipſis.*

13. Itaque ſi me auditis, ſceleratum hoc ac putridum membrum è corpore ac cætu veſtro reſecate, neque diutiùs patiamini, ejus vos conſuetudine convictúque inquinari.

PA-

PARAPHRASIS

CAP. VI.

1. PRæmiſsâ hac tam ſalubri admonitione plura adhuc reſtant vobis exprobranda. Idoneis enim auctoribûs comperi, eſſe inter vos complures, qui ſubortas inter ſe lites causáſque civiles ad judices paganos deferunt, malúntque eorum ùtùt nomini Chriſtiano infenſorum, quàm ſanctorum, nempe Chriſtianorum deciſioni ſtare. 2. Adeóne rudes eſtis ſingularium favorum, quibûs noſtra gaudet religio, ut ignoretis, quod tamen perſæpe ex me intellixiſtis, futurum aliquando, ut ſancti cunctos mortales in ſupremo mundi die judicent? quòd ſi univerſus mundus cum omnibus coronatis capitibus ac principibus terræ veſtro judicio ſubjicietur, veſtræque ſententiæ acquieſcet, adeóne exigua vobis videtur capacitas veſtra, ut vos impares credatis diſcutiendis ac dirimendis leviculis illis cauſis, quas inter vos agitatis? 3. An ignoratis, quòd cùm JEſus poteſta-

1. *Audet aliquis veſtrûm habens negotium adversùs alterum, judicari apud iniquos, & non apud ſanctos?*

2. *An neſcitis, quoniam ſancti de hoc mundo judicabunt? & ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis, qui de minimis judicetis?*

3. *Neſcitis, quoniam angelos judicabimus? quantò magi ſæcularia?*

statem à Patre acceptam sedendi pro supremo illo decretorio tribunali nobis communicaverit, sententiam laturi simus in ipsos reprobos spiritus eorúmque Principem infernalem, quantò magìs decidere poterimus controversias subortas circa negotia hujus sæculi, quæ ad vitæ hujus mortalis usum pertinent, & momenti planè sunt levissimi?

4. Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles, qui sunt in Ecclesiâ, illos constituite ad judicandum.

4. Opponetis quidem in contrarium contingere haud quaquam posse, ut civiles concertationes litésque forenses universim declinentur. Esto res ita se habeat, at verò quid necesse est judices infideles adire? Equidem cùm de rebus caducis & corporeis, quæ ad hanc brevissimam vitam sive tuendam sive ornandam disceptetur, præstaret millies, & abundè sufficeret eos à vobis constitui judices, qui minimi sunt pretii inter vos.

5. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

5. Hæc idcirco à me commemorata sunt, ut hanc potissimùm ob causam justum vobis pudorem incutiam, cui enim credibile videatur, eò rem devenisse, ut ne unus quidem inter vos tantâ sapientiâ ac prudentiâ præditus inveniatur, qui fratrum suorum lites componere & contentiones dirimere aut sciat, aut velit?

6. Sed

6. Sed profectò ita res se habet (quod non sine magno animi sensu ac dolore dico) frater cum fratre injustè judiciô experitur, & alter alterum ad judices infideles & à Christianâ religione alienos trahit. 7. Nolite, obsecro, vobis ipsis plus æquô blandiri, fucúmque facere. Cùm tales in vobis regnent discordiæ, pa-làm facitis, quàm procul absitis à perfectione Christianæ legis; magna planè animi impotentia est, & ut semel dicam, non leve crimen, quòd de rebus terrenis non sine gravi infidelium offensione tam acriter disceptatis. Quare non potiùs injurias, fraudes, rerúmque vobis debitarum repulsam patienti fortique animô toleratis? 8. Sed proh dolor! immemores fraternæ necessitudinis vos mutuò persequimini, fraude ac dolo circumvenitis, & citra ullum sive pudorem, sive timorem, injuriâ damnóque afficitis? 9. Quid? an ignoratis, tales Christianæ charitatis sanctæque justitiæ violatores cœlesti regno, & paternâ Dei immortalis hæreditate in æternum excludendos? Nolite, quæso, vano errore deludi, sed sic prorsus habetote: neque scortatores, neque idololatras, neque mœchos,

6. Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles?

7. Jam quidem omninò delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

8. Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus.

9. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10. *Neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

11. *Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri JEsu Christi, & in Spiritu Dei nostri.*

12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.*

chos, 10. Neque cinædos, neque qui præposterâ masculorum venere utuntur, neque fures, neque avaros, nec ebrietati deditos, neque convitiatores, neque rapaces regni Dei possessionem consecuturos. 11. Hactenus (id quod de nonnullis intellectum volo) tales eratis, quales modò descripsi, ejusmodi pene sceleribûs inquinati, sed (quæ Dei benignitas fuit) per baptismi lavacrum ab his sordibus abluti estis, sed sanctificati estis, verámque justitiam adepti per gratiam Domini nostri JEsu Christi & virtutem Spiritûs Sancti. Unius ejusdémque fidei professio tam arctè vos debuisset conjungere, ut nulla vis sufficeret scissionibus inter vos excitandis, & agitandis processibus judicialibus cum infallibili charitatis dispendio. Quamobrem vobis jam significavi, præstare potiùs, ut injurias omnes atque adeo facultatum vestrarum jacturam æquo animô perferatis, quàm ut mutuis contentionibûs litibúsque forensibus vosmetipsos in extremam ruinam præcipitetis. 12. Reponet autem nonnemo: an ergò mihi non liceat per viam juris repetere, quod meum est? Licet sanè, sed

ſed non omne quod licitum, ſemper & quocunque caſu expedit, ut fiat. Meliori ſanè jure,quàm alii,qui ad defendendas mordicùs ſuas prætenſiones atque altercationes hoc clypeô utuntur, dicere poſſem, omnia mihi permiſſa eſſe: ego autem animô ita ſum comparatus, ut nolim rebus caducis ſervilem in modum adhæreſcere, eáſque inordinatè & ultra modum diligere. Exempli causâ ſcio, nullâ me lege prohiberi, quò minùs neceſſaria pro meâ ſuſtentatione exigam, cùm in bonum veſtrum laborem, meque totum quantum impendam: nolui autem hoc qualicunque jure inter vos uti, ne videlicet cum obligatione ab iis dependerem, à quibus aliquid accepiſſem, útque vobis exemplum darem charitatis ab omni emolumento proprio alienæ, quâ à Miniſtris Evangelii illud promulgari oporteret. 13. Quandoquidem autem uſus ciborum eſt indifferens, ventérque deſtinatus eſt ad eos recipiendos, iíque viciſſim ad illum nutriendum, nunquid ingentis dementiæ eſt mutuas accuſationes gliſcere ad ea comparanda vel retinenda, quæ vitæ quidem ſunt utcunque neceſſaria,

13. *Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc & has deſtruet: corpus autem non fornicationi, ſed Domino: & Dominus corpori.*

ſed tantùm ad uſum breviſſimum, & nunquam ferme deſunt hominibus probitate conſpicuis. Me quod attinet, tanti eas non curo, ut à conſuetâ meâ gratis prædicandi conſuetudine recedere velim. Hæc tamen indifferentia neutiquam ſe ad omnia extendit, tametſi enim venter pro eſcâ, & eſca pro ventre ſit, corpus tamen minimè conditum eſt, & deſtinatum pro uſu & diſpumatione libidinis. Quantumcunque terreſtre ſit & animale, Dei tamen imperio ſubjacet, & Dominus pro ſuâ poteſtate de illo diſponere valet tanquam de re ſuâ. 14. Quin imò Deus, qui Chriſtum Dominum revocavit ab inferis, illud pariter, ùtùt periiſſe videatur, virtute ſuâ excitabit ad ſuperos. Quis veſtrûm hac de re ambigat? 15. Quemadmodum etiam, quòd corpora veſtra ſint quodammodo membra Chriſti? ex hac qualitate neceſſariò ſequitur, ea cum capite ſuo aliquando vivificanda ac reunienda, ac proin ſanctè tractanda & reverenter cum omni ſollicitudine pro eorum puritate, cùm quilibet ita ſecum ratiocinari debeat: Quid? ſubtrahámne JEſu Chriſto ſua membra, quæ ad cor-

14. *Deus verò & Dominum ſuſcitavit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam.*

15. *Neſcitis, quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergò membra Chriſti faciam membra meretricis? Abſit.*

corporis ejus myſtici integritatem pertinent, & proſt.bulo alicui in deteſtabilem uſum conſignem? 16. Non enim ignorare poteſtis, eum qui meretrici nefariè copulatur, non tantùm ex parte, ſed ex integro ab eâ poſſideri, & unione quadam funeſtiſſimâ unum quodammodo ex duobus fieri corpus, quemadmodum ex conjunctione legitimâ utriusque conjugis duo ſunt in carne una. 17. Econtrà qui Domino adhæret, & præpotenti amoris vinculô ei quodammodo agglutinatur, unus planè ſpiritus efficitur cum illo, & ejusdem propemodum naturæ fit particeps, atque adeo nihil mortale aut caducum cogitat, tantum abeſt, ut ſeſe fœdis voluptatibûs conſtringendum præbeat. 18. Fugite ergò fornicationem cane pejùs & angue. Ut autem de hoc capitali hoſte victoriam plenam referatis, minimè hærendum eſt in extimâ ejus ſuperficie ac ſpecie. Exiſtimatis forſan non eſſe illud adeò grande fœdúmque piaculum, ſed patiamini, quæſo, hunc vobis craſſiſſimum errorem eximi. Qui aliorum criminum ſe reos faciunt, id citra corporis injuriam aut contumeliam agunt, propriám-

16. An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? erunt enim, inquit, duo in carne unâ.

17. Qui autem adhæret Domino, unus ſpiritus eſt.

18. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.

ámque ſolummodo animam inquinant. Quicunque autem libidinosè agit, præter animam etiam proprium corpus polluit, & contumeliosè tractat tum ratione ſordium, quibûs ſeipſum conſpucat, tum ratione laſcivorum motuum, quibus in ſe excitatis in beſtiam tandem degenerat.

19. *An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritûs ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?*

19. An vos latet, corpus veſtrum templum eſſe Spiritûs Sancti, qui quâdam ratione ſedem ſuam in vobis collocavit, ex quo illum baptiſmô expiati cœlitùs percepiſtis? Itaque oportet vos eſſe Deo ſic penitus addictos, ut memineritis, veſtri vos juris non ampliùs eſſe, nec de vobis pro libitu diſponere poſſe.

20. *Empti enim eſtis pretiô magno. Glorificate & portate Deum in corpore veſtro.*

20. Chriſtus enim Dominus vos morte ſuâ pretioſiſſimâ redemit, & in libertatem aſſeruit lytrô inæſtimabili. Æquum igitur eſt vos tanto beneficio Deo immortali obſtrictos tum corpore tum etiam ſpiritu omnem honorem & gloriam exhibere, cùm & hic, & illud ad ipſum tanquam ſupremum Dominum omni jure titulóque pertineant, ejúsque præſentiâ ac ſanctitate honorentur tanquam templa & ſacraria veneranda.

Pa-

PARAPHRASIS

CAP. VII.

1. TEmpus nunc est, ut ad ali-
qua quæsita respondeam
mihi vestris epistolis proposita. Et
imò quidem, tametsi perquàm lau-
dabile & eximium quidpiam sit om-
ni prorsus abjectâ conjugis consue-
tudine eâ consentiente castimoniam
perpetuò colere, 2. ad evitandam
tamen fornicationem, aliásque libi-
dinis sordes auctor sum vobis, ut
suam quisque uxorem, & proprium
quæque fœmina virum ad honestum
conjugii usum sanctè retineat, & op-
portuno tempore adhibeat. 3. Por-
rò vir uxori debitam benevolentiam
exhibeat, reliquáque conjugii officia
præstet, quæ jure à viro exiguntur,
nec absimili ratione vicissim uxor vi-
ro ea ne deneget, quæ connubii le-
ge jure optimo debet. 4. Sicut e-
nim uxor potestatem corporis sui ex
nuptiarum lege in virum transtulit,
ita & maritus in uxorem. 5. Quare
nolite ab invicem separari, neque re-
cusare mutuum debitum, nisi uter-
que

1. De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:

2. Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaque suum virum habeat.

3. Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro.

4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. Nolite fraudare

invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.

6. Hoc autem dico secundùm indulgentiam non secundùm imperium.

que consentiat, & ad modicum tempus, ut orationi liberiùs vacare possitis. Oportet autem, ut postmodum ad eandem vitæ socialis consuetudinem redeatis, ne sub prætextu pietatis vos exponatis assultibus diaboli, eóque instigante inconcessæ libidini succumbatis miseri. 6. Hæc autem nolim à vobis ita intelligi, quasi usum matrimonii ad declinandum periculum alicujus impudicitiæ absolutè præcipiam, sed humanæ conditionis memor, vestræque infirmitatis conscius hoc ei remedium ad vitanda graviora mala utcunque indulgendum censeo.

7. Volo enim omnes vos esse, sicut me ipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic.

7. Optarem equidem, ut vos omnes exemplô meo cælibes viveretis, sed Deus, qui pro libitu dona sua distribuit, his aliqua tribuit, quæ aliis negat, & quemlibet suâ providentiâ per diversas semitas ducit ac dirigit, adeò ut hic quidem hoc modo, ille verò secus & longé aliâ quapiam ratione comparatus sit, & animô constitutus.

8. Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego.

8. Si considerem prærogativas castimoniæ, suadeo sanè iis, qui nondum matrimoniô ligati, vel eo jam liberati sunt, ut eam exemplô meo studiosè sectentur, sanctéqueobservent, si tamen præstare id valeant.

9.

9. Quòd ſi cupiditatum æſtu, atque impotenti libidine vincuntur, nec voluptatum illecebrîs deliniti caſtè atque integrè ſe vivere poſſe ſperant, ineant ſanè pace meâ matrimonium, ſatiùs enim multò eſt ſedare flammas concupiſcentiæ honeſto conjugiô, quàm iis ſuccendi aſſiduè, & tandem tentationi fœdæque libidini ſuccumbere. 10. Iis autem, qui nuptiarum fœdere obſtricti tenentur, non meâ tantùm ſententiâ, ſed Domini ipſius præceptô denuntio, ut ſanctitatem connubii ad extremum usque ſpiritum perpetuò colant, neque uxor à viro ſibi recedendum unquam putet, aut vir ſibi fas eſſe perſuadeat, uxori nuntium remittere, niſi gravis ſubſit ratio. 11. Si talis ſeparationem urgeat, prout contingere nonnunquam poteſt, alterum è duobus neceſſariò eligendum, ut aut absque connubio cælibem vitam ducat, vel ſi ſe continere nequeat, ad priorem conjugem & cum eo in gratiam redeat. Idem obſervandum eſt marito, cujus vinculum conjugale minimè ſolvitur etiam licitâ ſeparatione thori. 12. Interrogabitis modò, an fidelis quispiam retinere poſſit uxorem ſuam nec-

9. *Quòd ſi non ſe continent, nubant. Meliùs eſt enim nubere quàm uri.*

10. *Iis autem, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere:*

11. *Quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.*

12. *Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem ha-*

bet infidelem, & hac consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

necdum Christianis sacris initiatam, vel an uxor Christiana obligetur ei cohabitare, qui Christianus non est: Fateor hac de re, quid facto opus, nullum me accepisse præceptum à Domino.

13. *Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illâ, non dimittat virum.*

13. Nihilominus suadeo, si utroque casu ambo pacificè amicéque vivant citra Creatoris contumeliam, vel periculum subversionis, & ab omni cæteroquin divortio alieni sint, suadeo, inquam, ut conjugalis vitæ societatem continuent.

14. *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.*

14. Sanctitas enim mariti Christiani sanctificat quodammodo uxorem gentilem, & uxoris Christianæ sanctitas comunicatur etiam viro infideli, eúmque morali quadam denominatione, & quasi sanctitatis extrinsecæ aspergine, paulatim adaptat ad veram justitiam ac sanctitatem percipiendam. Differentia fidei non reddit per se illicitam amborum conjunctionem, quin imò puritas alterutrius sufficit ad perpurgandum & sanctificandum usum conjugii: pietas enim consortis fidelis benedictionem & favorem supremi Numinis in infidelem attrahit, & exemplis eximiæ probitatis paulatim disponit ad amorem & æstimationem sinceræ Religionis.

Quòd

Quòd si mutuam separationem eligeretis, tunc liberi vestri jam dispositi ad sanctificationem per sanctitatem patris vel matris, vel sancti per ipsum baptismum, in maximo forent discrimine, ne postmodum immundi & vel adulterini redderentur, vel saltem perversi. Si enim fidem jam amplexi sunt, possent facto divortiô ab eâ rursus abduci instigatione alterutrius ex parentibus idololatræ, sin minùs, ab eâ amplectendâ absterrerentur ejus exemplô, & in infidelitatis immunditiâ educarentur. Quòd si fidem sanctam ejurare nollent, quasi ex illegitimo thoro nati pro adulterinis haberentur & rejicerentur factâ separatione à parente infideli. Nunc autem continuato conjugiô sancti, id est, mundi sunt ac legitimi utpote ex legitimo matrimonio concepti & nati, & industriâ parentis fidelis facilè possunt baptizari, in fide instrui, atque ita verè sanctificari. 15. Quòd si infidelis repudiare velit conjugem Christianam, aut si uxor infidelis nolit unà cum fideli vitam degere, non illis prohibeo separationem mutuam, qui enim legem evangelicam amplectuntur, neutiquam mancipia sunt

15. *Quòd si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.*

ſunt eam ignorantium, aut averſantium, & libertas ſeparationis haud dubiè ſi qua eſt, eſt reciproca. Quandoquidem enim Deus nos vocavit ad vitam tranquillè & pacificè ducendam, quæ nulla eſſe poteſt, ubi inter fidelem atque infidelem alienatio voluntatum intercedit, præſtat utique hanc ſeparationem fieri, quàm perpetuam animorum diviſionem vigere, vel ut conſors fidelis continuas audiat blasphemias eructari contra JEſum Chriſtum ab altero conſorte, vel de fide periclitetur ob aſſiduas inſtigationes ad eam ejurandam. Sanè ſi qua ratio pugnaret pro continuatione mutuæ cohabitationis, eſſet fors ſpes aliqua ad veram fidem permovendi perſonam infidelem. 16. At verò, ô mulier, ſatin tibi perſpectum ac liquidum eſt, virum tuis moribûs atque exemplis poſſe aliquando ad ſalutem ſempiternam perduci, túque vir, potésne tibi absque temeritatis notâ prudenter polliceri, uxorem tuam ab idolorum cultu certò deſtituram? 17. Fiat ergò ſeparatio mutua, niſi Deus, qui cuilibet pro liberâ ſua voluntate gratias ſuas largitur, tam efficacem det marito vel uxo-

16. *Unde enim ſcis mulier, ſi virum ſalvum facies? aut unde ſcis vir, ſi mulierem ſalvam facies?*

17. *Niſi unicuique ſicut diviſit Dominus, unumquemque ſicut vocavit Deus, ita ambu-*

uxori fideli, ut non solùm nullum sit periculum deficiendi à fide, sed spes insuper non modica affulgeat, eorum instructione ac patientiâ tandem alterum consortem infidelem adducendum, ut manus det agnitæ veritati, noménque Christo Domino. Tametsi autem transitus ad veram religionem mutationem aliquam inducat in matrimonio permittendo illius dissolutionem in casu allegato, eadem tamen mutatio locum minimè habet in reliquis vitæ statibus. Persistendum enim est in eo, in quo quis erat, antequam fidem christianam amplecteretur, & qualem unumquemque voluerit esse Deus, talem se quisque exhibere debet, divinæque vocationi pro virili respondere, quam ego doctrinam omnibus Ecclesiis trado. 18. Si circumcisus baptismô abluatur, non debet erubescere circumcisionem, neque de procurandô novo præputio esse sollicitus, pariter, qui præputium habebat, dum christianæ militiæ aggregaretur, circumcisionem nullo modô admittat, nec Judaicos ritus ac cæremonias consectetur. 19. In ordine enim ad professionem veræ religionis, & salutem semper-

let, & sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

18. *Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.*

19. *Circumcisio nihil est, & præputium ni-*

Ii 3

bil est, sed observatio mandatorum Dei.

piternam nil refert, præputium habeas nécne, Judæus fueris, aut gentilis, sed tota perfectio consistit in exactâ observatione legis divinæ.

20. *Unusquisque in quâ vocatione vocatus est, in ea permaneat.*

20. Quilibet ergò suo gradu contentus vivat, in eóque statu permaneat, in quo erat, cùm vocaretur ad veritatis Christianæ agnitionem, neque suam conditionem fastidiat, quasi minus aliquid consecutus sit, quàm cæteri, & pauciora habeat ad gratiam, & justitiam assequendam adjumenta.

21. *Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere.*

21. Si servus es, noli ratione servitutis affligi, quasi ea sit Christianis indigna conditio, tametsi etiam libertatem recuperare posses, utere tamen conditione tuâ servili, in quâ degis, tanquam mediô à Deo tibi suppeditato ad procurandam tuam salutem, & majorem in cœlo gloriam promerendam. Quamvis non videaris libertate ullâ gaudere, eâ tamen gloriari potes tanquam & tibi propriâ, tanquam à miseriâ peccati, ac mortis servitute per Christum manumissus.

22. *Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.*

22. Qui enim servi erant, priusquàm Christum libertatis auctorem agnoscerent, quamprimùm ad ejus obsequium admissi sunt, per ejus gratiam eximuntur imperio satanæ, & ser-

ſervitute vitiorum, ejúsque liberti efficiuntur. Simili ratione, qui priùs erant ingenui, antequam ejus gratiâ ad veram fidem vocarentur, quamprimùm eam amplectuntur, in ſervitutem ejus tranſeunt: Oportet ſiquidem, ut intellectum ſuum ſubjiciant fidei myſteriorum, quæ ratione aſſequi non poterant, priúsque aſſueti ſuis cupiditatibus effrœnatis obſequi, jugum poſtmodum ſubeant exactæ diſciplinæ, & deliciis omnibus renuntient. Nolite fratres mei dilectiſſimi de hac beatiſſimâ ſervitute conqueri. 23. Quin imò ejus auctori immortales grates reddite, & cavete, ne tanto pretiô redempti hominibus rurſus ut mancipia vos ſubjiciatis, ſi prava jubeant. 24. Omnibus ergò ſuadeo, ut in eo ſtatu, quem inierunt, permaneant, planéque perſuaſum habeant, nullum eſſe hominum genus, cui beneficiô Chriſti non pateat ad cœlum aditus. Perinde igitur ac miles coram duce ſtationem ſervare ſolet, ſic vos apud Deum eſtote conſtantes in eo quisque vitæ genere, cui vos ineffabili ſuâ providentiâ deſtinavit, perpetuò ſcilicet memores, vos in ejus conſpectu continenter ver-

23. *Pretiô empti eſtis, nolite fieri ſervi hominum.*

24. *Unusquisque, in quo vocatus eſt, fratres, in hoc permaneat apud Deum.*

verſari, qui vigili oculô omnia obſervat, ſibíque illibatâ fide ſervientes liberaliſſimè remuneratur, quacunque tandem conditione ſitis.

25. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: conſilium autem do tanquam miſericordiam conſecutus à Domino, ut ſim fidelis.

25. Hactenus de matrimonio, nunc de ſtatu Virginitatis agendum eſt. Quandoquidem nullum à Deo præceptum accepi, vos ad illam obligandi, non illam quidem præcipio, ſuadeo tamen, non legislatorem hac in re me profiteor, ſed tanquam per Dei gratiam ad apoſtolicum munus vocatus ſententiam conſiliúmque meum aperio ea proponens, quæ coram Deo judico vobis eſſe cumprimis ſalutaria, dignus utique, cui jure optimo habenda ſit fides.

26. Exiſtimo ergò hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe.

27. Alligatus es uxori? noli quærere ſolutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.

26. Exiſtimo ergò ob innumera incommoda & moleſtias, quæ plerumque ſequuntur nuptias, illum longè beatiſſimum eſſe, & prudentiſſimè agere, qui vinculo matrimonii alligari ſe non patiatur. 27. Verbô dicam; ſi uxori addictus es, & jure conjugii obſtrictus, ferendum tibi hoc jugum ùtùt permoleſtum, neque ullâ ratione excutiendum. Si autem ab hoc vinculo immunis es, fruere, obſecro, hac libertate, neque cum illius diſpendio maximo, de ducendâ uxore, & ſubeundis conjugii

jugii legibus cogita. 28. Si uxo-
rem accepisti, non peccâsti, neque
virgo si nupserit, deliquit. Utrius-
que actio licita, sancta & perhonesta
est: hoc tamen affirmare possum,
eos, qui matrimonii jugo colla sub-
diderint, carnis afflictionem, onera,
fastidia, maximásque molestias ei an-
nexas declinare neutiquam posse.
Cùm autem vos amem tenerrimè,
vestræque libertati ac tranquillitati
consultum maximè cupiam, opta-
rem vos curis ac molestiis immunes,
quibus conjugati ùt plurimùm sunt
obnoxii. 29. Tempus, quod no-
bis reliquum est ad procurandam
nostram salutem, est admodum bre-
ve, quare, fratres mei, illud neuti-
quam prodigendum est in volupta-
tibus ùtùt licitis. Proinde qui uxo-
ribus copulati sunt, perinde se ge-
rant, atque si eis omninò carerent,
nempe ut non ita eis adhæreant,
quasi earum conjunctio perpetua fu-
tura sit, nec patiantur se earum cau-
sâ his caducis mortalibúsque rebus
penitus implicari, aut plus æquô vo-
luptatibus indulgeant. 30. Qui
premuntur adversis, non aliter ani-
mô sint constituti, quasi nihil incom-
modi paterentur, qui verò fortunâ

28. *Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.*

29. *Hoc itaque dico fratres: tempus breve est, reliquum est, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint:*

30. *Et qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt,*

tanquam non possidentes: utuntur prosperâ, bonísque omnibus affluunt, inde tam parùm insolescere debent, ac si nec ad votum res fluerent, neque mens ullam exuberantis lætitiæ dulcedinem persentisceret: qui mercimoniis vacant, ut rem familiarem augeant, congestis divitiis tam parum afficiantur, acsi nihil omnino possiderent.

31. ***Et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.*** 31. Qui in sæculo degunt, & in eo persistere coguntur, rebûs mundanis ne perperàm & præposterè ad pompam & luxum abutantur, ne pascantur & oblectentur iis immodicè, sed præcisè ad necessitatem, idque sobriè & neglectim quasi per transennam. Oportet meminisse nos, quòd mundus hic perpetuæ vicissitudini sit obnoxius, quòd rerum facies in momenta singula vertatur, quòd ejus bona evanidum quendam fulgorem habeant, unicúmque remedium iis rectè utendi sit ad eorum jacturam animo sereno, & imperturbato semper paratum stare.

32. ***Volo autem vos sinè sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.*** 32. Quandoquidem autem satis arduum est secundùm hæc principia vitam conjugalem ducere, meum autem ardentissimum votum est, ut curis procul omnibus vivatis tranquillè, hinc statum cœlibem vobis magnopere

pere suadeo, commendóque. Sanè
qui cœlibem vitam agit, cœlestia ac
divina meditatur, sedulóque invigi
lat, atque omni animi contentione
laborat, ut sese Deo probet, eíque
uni tantummodo placeat. 33. U-
xoratus verò seipsum in varias par-
tes curásque quasi dividere debet, &
id potissimùm spectare, ut uxori sa-
tisfaciat, cui placere cupit. 34.
Fœmina vicissim innupta, præsertim
si Virgo sit, tota est in contempla-
tione rerum divinarum, & unicè sol-
licita pro conservandâ puritate men-
tis & corporis. Quòd si nupta sit,
curis ac negotiis rei œconomicæ ùt
plurimùm distinetur, in id potissi-
mùm intenta, ne viro displiceat.
35. Cæterùm, ne quis minùs rectè
officii sui rationem intelligat, repe-
tam denuo quæ dixi. Quando in
favorem & commendationem con-
tinentiæ tam studiosè & copiosè dis-
sero, non ideâ mente ago, ut vobis
onus ullum imponam, aut laqueum
injiciam, sed ut indicem, quanam
ratione honestè & commodè cæte-
ris omnibus curis abjectis uni Do
mino perfectè servire, placere, &
orationi liberiùs vacare possitis. 36.
Quare si quis filiam habeat ætate sa-
tis

33. *Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori & divisus est.*

34. *Et mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat, quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.*

35. *Porrò hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.*

36. *Si quis autem turpem se videri existimat*

super virgine suâ, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult, faciat: non peccat, si nubat.

tis provectam, existimetque sibi decori esse, quòd eam nondum alteri despond:rit, vel tempus esse eam in matrimonium tradendi, id enimverò absque piaculo præstiterit. 37. Similiter qui maturâ deliberatione præmissâ firmiter statuit filiam suam servare virginem, utpote nullâ in contrarium efficaci ratione, aut metu alicujus inconvenientiæ occurrente, si huic proposito inhæreat, haud dubiè bene agit, 38. imò rectiùs quàm prior. Ille filiam suam jugo alligat sancto quidem & perhonesto, quod obstat, ne tam facilè in flagitia proruat fragilitati sexûs, & ardori concupiscentiæ juvenilis secus difficulter evitabilia, iste verò occasionem ei præbet amplectendi vitam angelicam, suóque cœlesti sponso JEsu Christo liberiùs perfectiúsque serviendi. 39. Idem de viduis dictum volo. Quamdiu maritus vivit, uxor necdum est libera, mors autem solvit vinculum, quo tenebatur, adeò ut ad secundas nuptias procedere possit, si ita ipsi expedire videatur, modò id fiat in Domino, sive secundùm præscriptum Domini, nempe cum sectatore ejusdem religionis christianæ. 40. Nihilominus

37. *Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.*

38. *Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, meliùs facit.*

39. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: quòd si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult, nubat: tantùm in Domino.*

40. *Beatior autem e-*

nus, si meum amplecti vellet consilium, remaneret vidua, longéque evaderet beatior. Hoc autem consilium ei suggero tantò liberiùs, quantò magìs certus sum, divino me ad id spiritu compelli, hunc siquidem me habere minimè dubito, cùm sciam, eum mihi pernecessàrium esse ad dirigendas in viam salutis animas vestras, quodque cui Deus ministerium quoddam committit, huic etiam auxilia suppeditet & consilia suggerat, quæ requiruntur ad id pro dignitate & cum fructu exoptato obeundum.

rit, si sic permanserit secundùm meum consilium: puto autem, quòd & ego Spiritum Dei habeam.

PARAPHRASIS

CAP. VIII.

1. Expeditis controversiis, quæ statum matrimonii, ac virginitatis concernunt, declamandum mihi nunc est contra abusum quendam, quem induxerunt nonnulli inter vos spectabiles, qui cùm sciant, cibos idolis immolatos esse indifferentes ac lici-

1. De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus, quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas verò ædificat.

licitos, illis veſcuntur liberrimè nullâ aliorum præſentium ratione habitâ. At verò mihi credite, ſcientia ſæpe fallit, & niſi perdiligenter attendamus, mentem inflare ſolet vanâque ſui æſtimatione extollere ſupra alios ipſis tanquam ſtupidis & ignorantibus inſultando, quâ ratione non minus pernicioſa eſt, quàm charitas ædificationem proximi ſpectans proficua. Nunquam licet ſuperbè gloriari & abuti ſcientiâ ſuâ in ſcholâ JEſu Chriſti.

2. *Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognovit, quemadmodum oporteat eum ſcire.*

2. Quicunque in eâ ſe bene verſatum exiſtimat, eóque nomine ſibi nimiùm placens cæteris ſe anteponit, & plus æquô ſibi indulget, hic profectò neſcit, quod omnium primum ſcitu dignum eſt, neque quomodo ſuâ ſcientiâ uti debeat.

3. *Si quis autem diligit Deum, hic cognitus eſt ab eo.*

3. Qui autem verâ Deum proximúmque charitate complectitur, hic enimverò Deo familiariter notus, probatúſque eſt, ſolidámque ab eo ſcientiam hauſiſſe putandus eſt.

4. *De eſcis autem, quæ idolis immolantur, ſcimus, quia nihil eſt idolum in mundo, & quòd nullus eſt Deus, niſi unus.*

4. Itaque, ut ad propoſitum meum redeam, extra omnem controverſiam eſt, idolum quodlibet ſenſu vitáque deſtitui; ejúſque objectum repræſentatum nullam adorationem promereri, ſed unicum omnino eſſe rerum omnium Dominum

num

num ac Deum omnipotentem. 5. Nam tametsi gentes plures sibi fingant Deos ac Dominos tam in cœlo, quàm in terrâ, suâ tamen ridiculâ credulitate non tam illis divinitatem tribuunt, quàm seipsos aliósque splendidè decipiunt. 6. Siquidem longè certissimum est, unicum esse verum Deum, summum illum parentem nostrum, & conditorem rerum omnium, cujus vi ac potestate subsistimus, à quo bona omnia habemus quæ possidemus, ad cujus etiam honorem & gloriam creati sumus. Certum pariter est, unicum esse Dominum, nempe JEsum Christum, per quem adeò, nosque adeò vitam ac sensum habemus, cui etiam redemptionem nostram debemus. 7. Sed non omnes hac scientiâ sunt præditi, unde contingit nonnullos rudiores tacito quodam animi sensu immunda esse sibi persuadere, quæ idolis fuerunt oblata, neque tamen propterea ab eorum usu hactenus abstinuerunt, quòd Christianos scilicet cernerent absque scrupulo iis vesci, quo fit, ut illa ipsorum conscientia de fidei dogmatis haud satis instructa, ratione hujus erroris per accidens polluatur: vel potest etiam con-

5. Nam etsi sunt, qui dicantur dii, sive in cælo, sive in terrâ (siquidem sunt dii multi & domini multi.)

6. Nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus, JEsus Christus: per quem omnia, & nos per ipsum.

7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientiâ usque nunc idoli quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum cùm sit infirma, polluitur.

contingere, ejusmodi cibos à sacrificiis reliquos ab iis cum reverentiâ & veneratione manducari suspicantibus etiamnum, quasi trunco illi, cui offerebantur, divinum quid inesset.

8. *Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus.*

9. *Videte autem, ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.*

10. *Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia ejus cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?*

8. Dicent equidem auctores hujus scandali, Deum non attendere ad qualitatem ciborum, quibûs utimur, & sive illis vescamur, sive abstineamus, nihil inde boni aut mali in nos redundare. 9. Non equidem id diffiteor, fratres mei, charitas tamen vos obligat, ut providè attendatis, num hac licentiâ uti possitis absque præjudicio & damno fratrum vestrorum, quibus hæc ipsa licentia non ita perspecta & persuasa est. Ego sanè neutiquam judico, id salvâ conscientiâ vestrâ fieri posse. 10. Si quis enim, qui supponit vos non ignorare quid licitum sic necne, vos viderit conviviis accumbere, in quibus hujusmodi cibi apponuntur, an non exemplô vestro provocatus idem faciet, ne notam singularitatis incurrat, id tamen, cùm non eandem vobiscum certitudinem habeat de licito talium escarum usu, non absque scrupulo aget & remorsu quodam conscientiæ, quod vos absque ullâ formidine vel anxietate præsta-

ſtatis? 11. adeóque veſtræ ſcientiæ, cui charitatis directio deeſt, imputabitur ruina ſpiritualis animæ, quam tanti Dei Filius æſtimavit, ut pro eâ ſanguinem & vitam ſuam prodigere non dubitarit? 12. Nolite autem arbitrari, exiguum hoc eſſe malum, hac enim ratione delinquendo contra fratrem veſtrum, dum occaſionem præbetis inquinandæ ejus conſcientiæ, delinquitis pariter graviſſimè contra Chriſtum ipſum humanæ libertatis vindicem, cui tanto pretiô emptam animam per ſummam injuriam pravo veſtro exemplô abripitis, ſatanæque traditis infeniſſimo utriusque hoſti. 13. Ego ſanè in omnem æternitatem mallem carnibûs abſtinere, quàm iis veſcendo etiam minimo ex fratribus meis ullum præbere offendiculum.

11. *Et peribit infirmus in tuá ſcientiâ frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt?*

12. *Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis.*

13. *Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.*

☙)o(❧

Ll PA-

PARAPHRASIS

CAP. IX.

1. *Non ſum liber? non ſum Apoſtolus? Nonne Chriſtum JEſum Dominum noſtrum vidi? Nonne opus meum vos eſtis in Domino?*

1. NOn adductis ſolùm rationibûs vos in meam ſententiam pertrahere contendo, ut ſcandalum proximi veſtri omni ſtudiô declinetis, ſed exemplô inſuper meo ad id vos excito. Tametſi enim jure quàm optimo ea à vobis exigere poſſem, quæ neceſſaria ſunt ad vitæ ſuſtentationem, nolui tamen id facere, ne anſam præberem ulli querimoniæ. Atque idcircò nunquid pleniſſimam libertatem poſſideo obſtrictus nemini? an non ſum verus apoſtolus? quòd ſi ad hunc titulum promerendum neceſſè eſt vidiſſè Dominum, an non illum hiſce meis oculis conſpexi, quando ex perſecutore, qualis antè fueram, me ſubitò Miniſtrum Evangelii ſui creavit? nunquid etiam converſionem veſtram meis debetis laboribus?

2. *Et ſi aliis non ſum Apoſtolus, ſed tamen vobis ſum: nam ſignaculum*

2. Si cæteri me nollent ùt Apoſtolum agnoſcere, vos certè mihi hanc prærogat-

gativam non possetis negare, fides enim, quàm Evangelii dogmatis & miraculis inter vos per me editis præstitistis, pro sigillo est, atque testimonio, quo apostolatus meus signatur, atque confirmatur, quasi divinâ auctoritate subnixus, 3. nec non pro clypeo defensionis contra eos, quibus vitæ meæ rationem curiosiùs explorantibus vocatio mea dubia vel suspecta videri posset. 4. Si res ita se habet, cur nobis non liceat victum potúmque vestris procurare expensis? 5. nec non fidelem quampiam fœminam circumducere, quæ nostris necessitatibus invigilet, solatiúmque ferat sollicitæ instar sororis? hoc ipsum factitant cæteri Apostoli, fratres Domini, & ipse Petrus. 6. Cur igitur Barnabæ, mihiqúe eodem ministerio fungentibus non iisdem concessum sit uti privilegiis? potestatem utique habeo idipsum præstandi, hac tamen studiosè abstineo, ne simplicioribus, inter quos dego, offensionem ullam præbeam. 7. Quis unquam militem vidit in acie stare, excubias agere, cæteraque militaris disciplinæ munia obire absque stipendio? quis vineam plantat & colit, quin botrum ex

apostolatûs mei vos estis in Domino.

3. Mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est.

4. Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi?

5. Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?

6. Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?

7. Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de

lacte gregis non manducat?

ex eâ decerpat, ac deguſtet? quis gregem paſcit & ab ejus lacte ſibi penitus abſtinendum exiſtimat?

8. *Nunquid ſecundùm hominem hæc dico? an & lex hæc non dicit?*

8. Non hæc in favorem meum dixero, aut humanâ tantùm ratione conſuetudine nixus.

9. *Scriptum eſt enim in lege Moyſi: non alligabis os bovi trituranti. Nunquid de bobus cura eſt Deo?*

9. Id ipſum adſtruunt ſacræ paginæ, Moyſeſque expreſsè vetat bovi trituranti obligari os. Tametſi autem Dei providentia curam gerat omnium rerum creatarum, minimè tamen hæc verba de ſolis bobus intelligenda ſunt.

10. *An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos ſcripta ſunt. Quoniam debet in ſpe, qui arat, arare: & qui triturat, in ſpe fructûs percipiendi.*

10. Ultra hunc ſenſum litteralem attolli oportet mentem noſtram altiùs, idque nobis prædicatoribus jure ſanè meliori applicare. Cùm ergò æquiſſimum ſit & agricolam ſui laboris in colendo agro, bovémque in triturando frumento fructum aliquem referre, nobis ſanè in culturam animorum veſtrorum incumbentibus aliqua compenſatio, ſi peteretur, jure negari non poſſet.

11. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?*

11. Et ſanè non levem ingratæ craſſæque mentis incurreretis notam, ſi eam ob rem velletis conqueri: etenim ſi nos divini verbi ſatores ſpiritualium rerum amplam vobis ſementem fecimus, an grande quid, ſcilicet inauditum quaſi videri debet, ſi quid temporalis commodi inde in noſtram ſuſtentationem meſſuerimus?

ecquid

ecquid non longè plura vobis tri-
buimus mentes vestras donîs cœlesti-
bus locupletando, & ad perennem fe-
licitatẽ disponendo, quàm à vobis ac-
cipere valeamus in qualecunque cor-
poris nostri alimentum? 12. Pseu-
dodoctores illi, quos tanti æstima-
tis & extollitis, liberrimè vestris u-
tuntur facultatibûs, & à vobis, quæ
necessaria sunt, pro victu quotidia-
no liberaliter obtinent, cur er-
gò non eodem cum illis utamur ju-
re, quin imò meliori, cùm primi fue-
rimus Magistri vestri, plúsque labo-
ris vobis ritè instruendis impenderi-
mus? haud dubiè eodem gaudemus
privilegiô, maluimus tamen extrema
quæque perpeti, quàm illo uti, ne
ullum prædicationi Evangelii pone-
remus obstaculum. 13. Ministri tem-
pli Judæorum nutriuntur ex redditi-
bus templi, quíque altari deserviunt,
fruuntur ejusdem oblationibûs. 14
Eâdem sanè ratione voluit Domi-
nus Ministros novæ legis & præco-
nes sui Evangelii non esse deterioris
conditionis quàm illos, & ab iis, qui-
bus annuntiant verbum Dei, neces-
saria vitæ subsidia accipere. 15.
Quòd autem hac facultate usus non
fuerim, id neque ignorantiæ meæ
tribuendum, neque ita accipiendum,

12. *Si alii potestatis
vestræ participes sunt,
quare non potiùs nos?
sed non usi sumus hac
potestate: sed omnia susti-
nemus, ne quod offendicu-
lum demus Evangelio
Christi.*

13. *Nescitis, quoniam
qui in sacrario operan-
tur, quæ de sacrario
sunt, edunt? & qui alta-
ri deserviunt, cum alta-
ri participant?*

14. *Ita & Dominus
ordinavit iis, qui Evan-
gelium annuntiant, de E-
vangelio vivere.*

15. *Ego autem nullo
horum usus sum. Non*

quasi

aut in scripsi hæc, ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet.

quasi imposterum uti cogitem. Mallem certè vitæ jacturam perpeti, quàm gloriæ ac meritorum, quæ mihi comparavi in prædicando gratis Evangelio, aut ulli materiam præbere exprobrandi mihi, quòd emolumenta mea studiosè quæram in functione hac apostolicâ.

16. *Nam si evangelizaverò, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero.*

16. Neque enim hoc nomine gloriari queo, quòd doctrinam evangelicam vobis utcunque annuntiem, cùm potiùs ejus muneris mihi à Domino impositi functio, dum in Apostolum me assumpsit, summo jure exigatur, ut si eâ tantisper supersedeam, vel illam penitus deseram, supplicium mihi meritò metuendum videatur.

17. *Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est.*

17. Quemadmodum enim si lubenti promtóque animô intuitu divinæ gloriæ Evangelium prædicem, mercedem quandam excellentem spe possum præcipere, ita vicissim si hoc munus obeam servilem in modum & instar mercenarii, rem quidem debitam mihíque commissam præsto, sed fructu non adeo magno, præsertim si laudem exinde vanam, vel temporalem utilitatem prensem.

18. *Quæ est ergò merces mea? Ut evangelium prædicans sine sumptu ponam Evangelium, ut non*

18. Quæ igitur erit diligentiæ aut laboris mei vel merces, vel gloria? nempe ita Evangelicæ prædicationis munere defun-

fungi, ut nullo sumptu stet iis, qui mihi aures dederint, & ipse interea Evangelici Ministri auctoritate ac potestate cum aliorum incommodo vel onere abuti nullo modo videar.
19. Cùm enim nemini obstrictus essem, quippe qui à nemine quidquam acceperim, ita tamen me gessi, eámque vitæ rationem institui, ut me omnibus quodammodo servum exhibuerim, quò plures ad Christi fidem, religionémque traducerem. 20. Si quando cum Judæis agendum erat, qui legis cærimonias adhuc retinent, illis me attemperavi, quantùm quidem fas erat, tametsi probè scirem me ad earum observantiam neutiquam obligatum, ut eos scilicet hac conformitate mihi devincirem, inducerémque suaviùs ad dandas Christo manus. 21. Paganis verò, qui ne quidem sciebant quid lex præciperet, factus sum velut exlex, cùm tamen reverà non sine lege Dei essem, sed potiùs Christi legi subjectus viverem, usus hac piâ industriâ, ut eos lucrifacerem, qui nullam divinæ legis habebant notitiam. 22. Cum rudibus egi quasi mortalium simplicissimus, attemperavi me eorum imbecillitati, ut vel hac

abutar potestate meâ in Evangelio.

19. *Nam cùm liber essem ab omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.*

20. *Et factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer:*

21. *Iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cùm ipse non essem sub lege) ut eos qui sub lege erant, lucrifacerem. Iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cùm sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant.*

22. *Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Om-*

nibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

hac ratione ipsos ad veram fidem ac salutarem disciplinam perducerem. Denique in omnes me formas indui, omnium moribus me conformavi, ut omnes, quantùm in me est, salvos facerem.

23. *Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.*

23. Ad hanc ipsam agendi rationem illud prætereа, ut verum fatear, non parùm me animavit, quod ipsemet vehementer cupiam fructum percipere ex propagatione Evangelii, & amplissimam mercedem iis propositam qui secundùm ejus canones vitam suam instituunt.

24. *Nescitis, quòd ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? sic currite, ut comprehendatis.*

24. Vita hæc mortalis, quam ducimus, stadium est, ubi omnes ad eandem metam præmiúmque cursu contendimus, sed non omnes victoriam palmámque consequuntur, quia non omnes pari celeritate feruntur, ut præfixam metam attingere valeant. Quare, fratres mei, ita currite, id est, tanto studiô præcepta Dei observate, ut palmam propositam sempiternæ beatitudinis eximiâ vestrâ diligentiâ consequamini.

25. *Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.*

25. Porrò quisquis agonale certamen seu luctam gymnasticam aggreditur, miram rerum omnium continentiam sectatur, quæ corpus minùs agile, firmúmque reddere possunt. Jam verò si athletæ tan-

tantum in ſe laboris ac temperantiæ ſuſcipiunt, ut humanæ laudis præconium & perituram coronam obtineant, quid nos pro immortali ac ſempiternâ conveniet agere? 26. Ego quidem, qui probè novi, perſeverantes tantummodò eâ coronari, ita curro, ut nequaquam currendo deficiam in hoc mortalis vitæ curriculo, quódque mihi non levi eſt ſolatio, ſtimulóque, inter dura quæque & adverſa, quibûs obruor, de prœmio mihi deſtinato ſpem longè firmiſſimam in ſinu foveo. Continuam equidem cum carne meâ luctam habeo, cui tanquam hoſti pernicioſiſſimo implacabile bellum infero, & ſanè per Dei gratiam non inanibus planè ictibus aërem aut umbras verbero, nempe non incaſſum maleſanas ac rebelles ejus cupiditates perpetuis aſſultibus frangere ac debellare ſtudeo. 27. Caſtigo illam, laboribûs attero, verberibûs contundo, & menti rationíque penitùs ſubjugare aſſiduis jejuniis & afflictationibûs non ceſſo, ne quo modo, cùm aliis viam ſalutis docendo monſtraverim, ab eâ infelix ipſemet aberrem turpiter, & inter reprobos connumerer, poſtquam tot alios labo-

26. *Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno non quaſi aerem verberans:*

27. *Sed caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo: ne fortè cùm aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar.*

boribus ac ſudoribus meis apoſtolicis ad perennem felicitatem promovero.

PARAPHRASIS

CAP. X.

1. *Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt.*

1. Videtis, fratres mei, quanti momenti ſit in bene cœptis perſeverare, neque ſufficere, ſi vocati ſimus ad agnitionem Evangelii, niſi etiam huic vocationi reſpondeamus bene operando. Ut autem hanc vobis veritatem declarem apertiùs, exempla afferam in hanc rem tam idonea & exquiſita, ut nullus ampliùs dubio vel exceptioni ſit locus. Patres noſtri, qui in Veteri lege vivebant, omnes eandem nubis columnam pro itineris ſui duce habuerunt, omnes tranſierunt mare

2. *Et omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari;*

2. Moyſe præeunte, cui ſeſe penitus regendos curandóſque permiſerant, ubi typum quendam baptismi acceperunt ſub illis undis, & nubeculâ eos tegente, nam aqua quidem baptiſmi materiam, nubis verò colum

lumna Spiritum Sanctum indicabat, qui dum corpus undâ abluitur, animam expiat. 3. Omnes eâdem escâ refecti sunt, manna videlicet, quod Deus quotidie manè formaverat in eorum alimentum, ac figuram alterius verè cœlestis ac divini cibi, quo fruimur in lege evangelicâ. 4. Omnes ex eâdem biberunt scaturigine, quam Deus omnipotenti virtute suâ è petrâ quadam produxerat eos insequente, quocunque pergebant, ad relevandam sitim. Favores hi majoribus nostris collati figuræ & symbola erant illorum, quos in nos congerere destinaverat, atque idcirco petra illa, unde aqua scaturiebat, repræsentabat JEsum Christum, cujus sanguine omnia delicta nostra abolentur.

3. & omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt.

4. Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali, consequente eos petrâ: petra autem erat Christus)

5. Tanta amoris divini testificatio videtur sanè omnium animos debuisse sibi ad reciproca obsequia devincire, eósque idcirco Deo longè charissimos in omne ævum reddere, inventi tamen sunt complures, qui offensam tanti Benefactoris incurrerunt, quod funestus eorum interitus in vastâ illa solitudine satis supérque testatur. 6. Hæc porrò vindicta in eos cecidit, ut illorum exem-

5. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto.

6. Hæc autem in figurâ facta sunt nostri.

ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt.

7. *Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.*

8. *Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt unâ die viginti tria millia.*

9. *Neque tentemus Christum: sicut quidam eorum tentaverunt, & à serpentibus perierunt.*

10. *Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt & perierunt ab exterminatore.*

11. *Hæc autem om-*

exemplô disceremus frœna neutiquam laxare pravis cupiditatibus, quibus illi obstricti, cùm carnes à Moyse expeterent, miserandum in modum periêre. 7. Néve ad idolorum cultum postliminio redeamus aliquorum instar ex eis, qui bene poti saginatíque coram vitulo aureo, quem conflaverant absente ductore, à mensâ surrexerunt ad celebrandas more Gentium choreas in ejus honorem. 8. Admonemur etiam, ne in exitiale fornicationis flagitium prolabamur, quo se illi contaminârunt cum uxoribus Madianitarum, quod supremum Deum adeò exacerbavit, ut intra unicum diem ejus jussu viginti tria millia virorum interfecta sint. 9. Caveamus etiam, ne JEsum Christum tentemus, id est, ne dubium ullum admittamus circa ejus pollicitationes, uti factum ab illis scimus in deserto, ubi eorum incredulitas venenatis serpentum morsibûs castigata fuit. 10. Abstineamus denique ab omni murmure & querimoniâ contra Dominum, ne cum ipsis nos Angelus divinæ justitiæ Minister exterminet. 11 Hæc omnia supplicia promeriti erant palmari suâ ingrati-

tudi-

tudine, at verò, utì modò commemoravi, Deus non solùm justitiam suam palàm facere voluit illos hac ratione plectendo: desiderat insuper, ut hæc rigidæ animadversionis exempla nobis documento sint, qui in postrema hæc tempora incidimus, ut modicum illud tempus, quod adhuc reliquum est, nostræ saluti studiosissimè impendamus. Ingratitudo nostra longè gravior est, quàm illa Hebræorum, quandoquidem favores illis exhibiti umbræ quodammodo fuerunt gratiarum, quas in novâ lege accepimus. 12. Nemo igitur sibi plus æquô blandiatur fidatque vanâ atque arroganti securitate, quasi extra omnem teli jactum positus, & siquidem tanti momenti est perseverantia, qui stultâ de se opinione inflatus existimat se titubare non posse sive in Christianæ fidei, sive in virtutis professione, is etiam atque etiam sibi attendat, ne improviso lapsu cadat. Fucum vobis facitis, si superata jam creditis graviora certamina, & prope debellatum. 13. Assultus vestri hactenus leviores tantùm velitationes fuere, ex quibus nemo prudens gloriæ laudem captaverit. Nolim

nia in figurâ contingebant illis: scripta sunt autem, ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

12. *Itaque qui se existimat stare, videat, ne cadat.*

13. *Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos ten-*

tari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.

lim tamen idcirco vos magnopere turbari. Tanta enim est Dei benignitas, ut nunquam permissurus sit vos supra vires periclitari. Quin imò ex ipsâ tentatione eo dante fructum uberrimnm referre poteritis. Perficiet illa zelum vestrum aliásque virtutes, neque diu durabit hæc dimicatio: pugnate fortiter, & vestra brevì erit victoria & gloria. Cavete tamen, ne vos ipsos temerè & ultro discrimini exponatis factis quibusdam indiscretam præfidentiam spirantibus, quæ primâ fronte momenti videntur exigui, nec attentione peculiari digna, reipsâ tamen periculi plenissimos sortiuntur exitus.

14. *Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum culturâ.*

14. Quapropter per eam vos oro atque obtestor, quâ vos prosequor, benevolentiam, ut abstineatis ab omni re, quæ suspicionem excitare potest, quasi idolis nonnullum honorem exhibere velletis, præsertim ab esu ciborum ipsis immolatorum. Error hic longè gravior est opinione vestrâ, útque eum probè capiatis, solidiora longè rationum momenta afferam, quàm hactenus fecerim.

15. *Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.*

15. Prudentiæ vestræ mihi dudum perspectæ tantum confido, ut vestrum eâ de re judicium ultrò expe-

petam, tanti enim momenti ponderiſque videntur, quæ dicturus ſum, ut minimè dubitem vos penitus convictos in meam ituros ſententiam. 16. Quando cum gratiarum actione calicem à Chriſto Domino conſecratum accipimus, eúmque poſtmodum benedicimus ùt ſcaturiginem omnium cœleſtium gratiarum, an non ſacroſanctum JEſu Chriſti ſanguinem haurimus? an non in hac ſacrâ communione, quæ nos ipſi admirabili nexu conjungit, oſtendimus, nos ipſum ùt Dominum noſtrum demiſſiſſimè revereri? pari ratione quando in memoriam paſſionis ejus acerbiſſimæ panem frangimus, an non vero corpore JEſu Chriſti paſcimur? an non ei tam arctè unimur, ut in eandem cum ipſo ſubſtantiam immutati quodammodo tranſeamus? hæc autem participatio ejusdem cibi & potûs non ſolùm intimam nos inter & Deum unionem producit, ſed etiam eam denotat, quæ inter nos ipſos vigere deberet. 17. Manducando enim eundem panem, & bibendo ex eodem calice ſatis teſtamur, quamvis numerô plures ſimus, unum tamen corpus nos efficere, quemadmodum plura grana

16. ***Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?***

17. ***Quoniam unus panis, unum corpus multi ſumus, omnes, qui de uno pane participamus.***

na

na unum eundémque panem conficiunt.

18. *Videte Israël secundùm carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?*

18. Conjicite oculos tantisper in sacrificia carnalia Hebræorum. Nunquid inter eos qui victimis vescuntur Deo immolatis, participant de altari, hoc est, consentiunt sacrificio, & tanquam Deum eum venerantur, cui illud offertur?

19. *Quid ergo? dico, quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum sit aliquid?*

19. Si hæc vera sunt, uti sunt verissima, quando vos unà cum idolorum cultoribus in cibum ea sumitis, quæ idolis sacrificata sunt, nunquid non tacitam cum iis contrahitis societatem, & idolis hac ratione venerationem aliquam defertis? reponet fors quispiam, me loqui pugnantia, cùm priùs asseveraverim, idolum nihil aliud esse, quàm truncum sensu vitáque destitutum, consequenter esum ciborum illi immolatorum indifferentem esse. Nullâ ratione à pristinâ meâ recedo sententiâ, hunc tamen usum ex aliâ ratione vobis prohibeo.

20. *Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.*

20. Gentes non Deo immolant, sed dæmonibus. Neutiquam autem ferre possum, vobis quidquam commercii esse cum hoc Orci satellitio, quod tamen haud dubiè fieret, si de eorum sacrificiis participaretis. Alterutrum ergò eligite. Si vultis calicem

licem Domini bibere, renunciare oportet calici dæmoniorum. 21. Sique ejus mensæ accumbere vultis, ante omnia eorum conviviis abstinere necesse est: neque enim cor vestrum inter Deum, ejúsque hostes juratissimos dividere concessum est. 22. An ex destinato, studioque eum ad iracundiam provocare satagimus? adeóne desipimus, ut eo nos validiores esse existimemus? an verò contrà credimus, nos ab eo pro meritis castigari posse? Dicetis equidem, utcunque modò reclamem, id tamen vobis permissum esse: ego autem vobis edico, hanc qualemcunque licentiam non sufficere semper in ipsâ praxi. Non omne, quod mihi licet, semper aliis expedit. 23. Dantur quædam licentiæ, quibus tamen uti prohibemur, ubi ædificationi & saluti proximi earum usus repugnat. 24. Cessant nimirum, ubi charitas suadet contrarium. Non enim propria commoda, aut delectationem nostram studiosè quærere, sed fratrum nostrorum emolumenta potiùs, ac salutem animæ debemus attendere. 25. Pace meâ comedite de omni re, quæ in publico foro venditur, modò non inqui-

21. Non potestis Mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum

22. An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.

23. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

24. Nemo, quod suum est, quærat, sed quod alterius.

25. Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interro-

gantes propter conscientiam.

26. *Domini est terra, & plenitudo ejus.*

27. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.*

28. *Si quis autem dixerit: hoc immolatum est idolis: nolite manducare propter illum, qui indicavit, & propter conscientiam:*

29. *Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius: Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliená conscientiâ?*

30. *Si ego cum gra-*

inquiratis anxiè, unde ea proveniat. 26. Domini enim est terra, & quidquid usquam è terrâ gignitur, Dei donum est, adeóque bonum, cùm sit Conditoris Optimi. 27. Quin etiam si infidelium quispiam vos ad mensam invitet, si placet accumbere, accumbite, & pro libitu absque ullo discrimine vel scrupulo de omni cibo comedite, qui vobis apponitur. 28. Si autem è convivis nonnemo vos admoneat, hunc vel illum cibum idolis fuisse sacrificatum, tunc enimverò abstinendum reor, 29. non tam propter conscientiam vestram, quàm illius, qui studiosè indicavit, ne is fortassis idipsum, quod animô indifferenti comeditis, comedat cum aliquâ veneratione tanquam rem ex illâ immolatione quodammodo sacram, adeóque animô non perinde indifferenti & innoxio. Verum quidem est, à conscientiâ erroneâ hominis nondum satis instructi perperàm condemnari libertatem, quam mihi lex evangelica concessit vescendi etiam tali ciborum genere. Sed cur ego libertate meâ ita temerè utor, ut hoc libertatis beneficium ægro fratri, qui meâ actione læditur, interitum afferat? 30. Si cum debitâ

bitâ gratiarum actione ſumo, quod Deus in alimentum meum producere, mihíque largiri dignatus eſt, injuriam facit utique, quisquis mihi id crimini vertit, id ipſum tamen non in omni caſu permiſſum aſſero. Ut verò abſque ſcrupulo deinceps agatis, en vobis regulam univerſalem. 31. Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quidpiam agitis, date diligenter operam, ut omnia ad Dei immortalis gloriam referatis, quæ etiam ædificationem proximi veſtri involvit. 32. Cum Judæis, cum Gentibus, cum fidelibus eam agendi rationem ſervate, quæ nulli unquam ſcandalum præbeat. 33. Denique exemplum meum vobis hac in re imitandum propono. Studeo, quacunque ratione poſſum, gratificari omnibus, & attemperare me nonnullorum imbecillitati perinde, ac aliorum capacitati majori. Meorum commodorum penitus oblitus unicè in aliorum utilitatem curas omnes ac cogitationes meas converto, ut nempe multi per me ſalutem conſequantur ſempiternam.

tiâ participo, quid blaſphemor pro eo, quod gratias ago?

31. *Sive ergò manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.*

32. *Sine offenſione eſtote Judæis, & Gentibus & Eccleſiæ Dei:*

33. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens, quod mihi utile eſt, ſed quod multis: ut ſalvi fiant.*

PARAPHRASIS

CAP. XI.

1. *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.*

1. PRopoſui me vobis in exemplum, & adhuc proponere non vereor, quemadmodum & ego actiones meas omnes atque conſilia ad perfectam quandam Chriſti Domini tanquam prototypi mei imitationem quàm diligentiſſimè componere ſtudeo, qui cùm imago ſit Patris ſui & rex gloriæ, imbecillitati tamen mortalium ſeſe mirum in modum attemperavit, quamdiu inter eos in terris degere voluit. Nunc plusquàm ſatis de idolothytis diſſeruimus, pergendum nunc ad alia.

2. *Laudo autem vos fratres, quòd per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.*

2. Antequam verò ad rem veniam, non poſſum non, dilectiſſimi fratres, hoc potiſſimùm nomine vos magnopere laudare, quòd recenti adhuc memoriâ teneatis præcepta mea, & traditiones obſervetis, quas à me accepiſtis. Pergite tantùm vos ita dociles ac morigeros exhibere deinceps, & leges, quas modò præſcribo, dili-

diligenter custodite. 3. Ante omnia nôsse vos oportet & meminisse, quòd JEsus Christus sit caput viri, vir caput mulieris, & Deus caput JEsu Christi, id est, quemadmodum JEsus Christus secundùm humanam naturam suo Patri subditus est, ita & vir JEsu Christo, & fœmina viro subesse debet. 4. Quare vir, qui in templo orationi vacat, vel explicat, quæ à Deo revelatione accepit, si capite quomodocunque tecto id faciat, injuriam facit Christo suo Capiti, eò quòd cùm ei soli subjiciatur, hoc signo servilis conditionis declarare videtur, se alterius cujuspiam in hoc mundo esse mancipium. 5. Pari ratione fœmina, quæ non attendit se ex professione Christianæ religionis obligatam esse ad exteriorem modestiam perindeac ad puritatem animi, séque sine Creatoris offensâ non posse dissimulare discrimen, quod is inter virum illámque constituit, si dum orationi intenta est, vel rerum divinarum, quas peculiari revelatione à Deo accepit, expositioni, capite detecto id faciat, injuriam marito suo irrogat. 6. Quandoquidem enim velum, quod est signum suæ subjectionis, vertici suo

3. Volo autem vos scire, quòd omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris vir: caput verò Christi, Deus.

4. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput suum.

5. Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum, unum enim est, ac si decalvetur.

6. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri

tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7. *Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.*

8. *Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.*

9. *Etenim non est concreatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.*

10. *Ideo debet mu-*

suo non imponit, palàm facit, quòd eum tanquàm Caput suum non, utì par est, vereatur. Certè hoc perinde eam dedecet, quàm si publicè calva compareat. Quandoquidem enim velum aspernatur exemplô viri, cur non & cum illo crines suos resecari præcipit? quòd si nec tonderi velit, nec calva comparere, cùm hoc sexûs sui honestati ac decentiæ repugnet, operiat ergò caput suum, utì postulo. 7. Viro autem tegumentum capitis non convenit, siquidem auctoritate ac potestate suâ supra uxorem gloria est, & imago Dei, in quo scilicet elucet Dei Majestas & imperium, cui immediatè subjicitur, hanc autem gloriam minimè oportet occultari, neque hanc superioritatem ullo subjectionis signo infringi, fœminam autem velari decet, cùm gloria sit mariti per subjectionem, quam illi debet, & hoc velamine utcunque profitetur. 8. Neque enim vir ex muliere, sed contrà potiùs ex viro mulier effìcta & condita est. 9. Neque vir conditus est propter mulierem, sed potiùs mulier propter virum, ut eum adjuvet tum in societate vitæ, tum in propagatione prolis. 10. Idcirco mu-

mulier capiti velamen imponat, oportet, quo ſe viro ſubjectam atque obnoxiam eſſe teſtetur, nec non ex reverentiâ, quam debet Angelis fidelium cætui præſentibus, quorum oculos attendere perdiligenter debet, ne offendat ullâ immodeſtiâ vel inverecundiâ. Nolim tamen exinde viros inſolentiùs efferri ac ſuperbire, quandoquidem circa favores, quos Deus in hac mortali vitâ diſtribuit, & mercedem ampliſſimam, quam in alterâ præſtat, nullum omninò diſcrimen facit inter utrumque ſexum, qui æqualiter ipſi ſubjicitur. 11. Porrò vir & fœmina ita inter ſe comparantur ut vir quidem hactenus emineat, conſortiô tamen & operâ fœminæ indigeat, ut illa viri ad tuendam & alendam familiam ſuam domeſticam & alias vitæ neceſſitates. 12. Et quemadmodum prima fœmina ex viro formata eſt, ita nunc ſexus virilis ex fœmineo ortum ducit. Itaque neque ille ſuâ poteſtate abutatur ùt tyrannus, neque mulier de ſuâ conditione ùt nimiùm abjectâ conqueratur, ſed ambo uni Deo coaleſcant, qui eos hac conditione creavit, ut alter alterius ope auxilióque indigeat. Quemad-

lier poteſtatem habere ſupra caput propter Angelos.

11. *Verumtamen neque vir ſine muliere: neque mulier ſine viro in Domino.*

12. *Nam ſicut mulier de viro, ita & vir per mulierem; omnia autem ex Deo.*

admodum autem à viro mulier, & per mulierem rursus vir propagatur, ita ab uno Deo tanquam auctore pendent universa.

13. *Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum?*

13. Quæ cùm ita sint, vos ipsi nunc ferte sententiam, num deceat mulierem absque velo preces in Ecclesiâ fundere.

14. *Nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi.*

14. Natura ipsa hanc indecentiam damnat, dum fœminis longiores crines conferat, ut pro velo serviant, & in signum subjectionis, ad quam ratione sexûs obstricti sunt.

15. *Mulier verò si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.*

15. Adeò ut non minùs ad decorem & ornatum illarum faciant, si longiores sint, quàm viros dedeceant, quippe qui liberi sunt.

16. *Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.*

16. Quòd si quis mordicùs & contentiosè hunc abusum velit defendere, nolim equidem pugnaciùs cum eo contendere, illud tantùm dico, me à tali consuetudine penitus abhorrere, quippe quam Ecclesia Dei pariter repudiat.

17. *Hoc autem præcipio: non laudans, quòd non in melius, sed in deterius convenitis.*

17. His monitis præmissis alium longè graviorem abusum in vobis carpendum & eliminandum subjungo. Audio celebrari à vobis conventus in Ecclesiâ, non, ut par erat, cum spirituali fructu atque emolumento, sed potiùs (quod maximè dolendum est) cum detrimento non exiguo.

18. *Primùm quidem*

18. Ecclesia, in quâ congregamini, locus

locus deberet esse pacis ac concordiæ mutuæ fovendæ, interim plures in vobis factiones ac contentiones dominari intelligo. Peste hac omnes afflatos esse non crediderim, aliquos interim eâ infectos non dubito. 19. Divina enim providentia permittere solet hæreses, ac dissensiones, & hæ quodammodo videntur necessariæ necessitate non quidem antecedente & absolutâ, sed pro humanâ imbecillitate, ut probentur & dignoscantur palàm, qui in fide sunt constantes. 20. Itaque firmissimè persuasum habeo modum in Ecclesiâ olim usitatum celebrandi convivia ad exemplum ultimæ cœnæ Christi Domini memoriâ vestrâ jam excidisse. 21. Omissâ enim eorum celebratione secundùm primævum ritum ac formam quilibet pro suâ tantùm personâ ac ventre sollicitus properè comedendo absumit, quæ sibi apparari jusserat, priusquàm fideles omnes convenerint, unde contingit pauperem fame propemodum emori, dum interea divites vinô cibísque lautioribus ad crapulam usque saginantur. 22. Enimverò num ædes non habetes, in quibus edatis ac bibatis, si pristina vobis non arridet

convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.

19. *Nam oportet & hæreses esse, ut &, qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.*

20. *Convenientibus ergò vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare.*

21. *Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.*

22. *Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum?*

aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

ridet disciplina? adeóne exigua vobis in Ecclesiam Dei reverentia, ut eam hac ratione vos profanare non pudeat? an fratres vestri, fideles videlicet, ita vobis eviluerunt, ut mensæ eos vestræ nolitis accumbere? an existimatis vos leviter tantùm contra charitatem delinquere, si vestro ciborum apparatu atque ostentatione in ruborem detis pauperes illos, qui tantis sumptibus impares symbolam suam pertenuem mensis vestris inferre verentur, aut fortassè non habent, quod cœnent. Quid dicam ad hæc? laudo equidem vos, quòd aliquas traditiones à me acceptas utcunque observetis, at verò quando attentiùs considero, in re tanti momenti vos à pristinâ Ecclesiæ consuetudine recedere, magnâ potiùs vos reprehensione indigere judico.

23. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quoniam Dominus JEsus in quâ nocte tradebatur, accepit panem,

23. Ut verò manibus quasi palpetis abusûs vestri gravitatem, & discatis, quâ moderatione ac temperantiâ vos celebrare conveniat convivia vestra, ponam vobis ob oculos ultimam cœnam, quam JEsus Christus Dominus noster cum suis Apostolis instituit, uti ex ore ipsius accepi, vósque jam dudum edocui. Scitote ergò, Dominum nostrum JEsum Christum

eâ

eâ ipsâ nocte, quâ Judæis proditus
fuit per Judam, cùm mensæ unà ac-
cumberet cum suis Apostolis, nobís-
que non aliud amoris pignus relin
quere vellet, quàm seipsum, panem
accepisse, 24. & cùm gratias egis-
set Patri suo cœlesti, sacrámque be-
nedictionem impertisset, fregisse, de-
disseque omnibus assidentibus dicen-
tem: accipite & comedite, hoc est
corpus meum, quod pro vobis tra-
detur, hoc porrò facite, ut mei me-
moriam ac recordationem perpetuò
colatis. 25. itidem & poculum ac-
cepisse, ubi cœnâsset, dicentem: hoc
poculum est novum testamentum
meo sanguine sancitum, hoc facite,
quotiescunque biberitis, ut memo-
riam mei ritu solenni celebretis.
26. Quotiescunque enim hunc pa-
nem ederitis, & sacrum hoc pocu-
lum libaveritis, mortem Domini in
mentem revocabitis, donec in supre-
mo illo mundi die ad nos redeat ju-
dicaturus vivos & mortuos. Prò-
fectò existimo hanc enarrationem
sufficere posse pro instructione,
quemadmodum vos conveniat præ-
parari ad accumbendum ritè huic sa-
cræ mensæ. 27. Quicunque enim
hunc panem sumpserit, vel hunc ca-
licem

24. *Et gratias agens
fregit & dixit: accipite
& manducate: hoc est
corpus meum, quod pro
vobis tradetur: hoc faci-
te in meam commemora-
tionem*

25. *Similiter & cali-
cem, postquam cœnavit,
dicens: hic calix novum
testamentum est in meo
sanguine. Hoc facite,
quotiescunque bibetis, in
meam commemoratio-
nem.*

26. *Quotiescunque
enim manducabitis pa-
nem hunc, & calicem bi-
betis: mortem Domini
annuntiabitis, donec ve-
niat.*

27. *Itaque quicunque
manducaverit panem*

hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini.

licem indignè hauserit proditor est corporis & sanguinis Domini, reúsque mortis ac si illud cruci affigeret, & hunc sacrilegè effunderet. Hæc verba tremenda quidem sunt, sed verissima, unde vellem hunc fructum caperetis, 28. ut quilibet statum conscientiæ suæ examinet sincerè & absque fuco vel indulgentiâ, & non nisi præmisso hoc rigoroso examine de pane isthoc comedat & de calice bibat. 29. Nam qui edit aut bibit indignè, quasi hausto venenô judicium & sententiam propriæ condemnationis sibi manducat & bibit, quandoquidem JEsus Christus ad ipsum venit in ejus exitium, non verò in alimentum, ipse verò sacrilegâ hac sumptione sententiam æternæ suæ damnationis in propriis visceribus circumfert. Et sanè rationi vel maximè congruit tale judicium, quandoquidem non dijudicat aut discrimen ullum facit inter sacratissimam Christi carnem, & inter vilissimos alios cibos. Tantam irreverentiam non rarò etiam pœna in hac vitâ consequitur. 30. Unde enim, obsecro, tot inter vos languidi & infirmi? tot etiam in flore ætatis morte immaturâ abrepti, nisi

28. *Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat & de calice bibat.*

29. *Qui enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit: non dijudicans corpus Domini.*

30. *Ideò inter vos multi infirmi & imbeciles, & dormiunt multi.*

nisi ob exiguam reverentiam, quâ illum excipiunt, qui cùm sit ipsa sanctitas, animæ puritate atque innocentiâ delectatur unicè. 31. Quòd si nos ipsos diligenter exploraremus, ac sedulò omnes animi nostri recessus lustraremus, alieni ab omni palpo perversarum nostrarum cupiditatum, si exactam iniremus disquisitionem nostrarum actionum, & perspecta flagitiorũ nostrorũ enormitate ea detestaremur firmissimo emendationis proposito facto, antequam accederemus mensam Domini, non incideremus tam frequenter in manus divinæ Nemesis. 32. Interim non parùm manemus obstricti divinæ bonitati, quòd nobiscum tam clementer & paternè agat, castigando nos in hac vitâ, ut hac ratione æternum evadamus exitium, quod nos perinde maneret, ac alios mundi cultores improbos, atque potiùs erudimur in futurum, quàm plectamur de præterito. 33. Itaque, fratres mei, cùm conventus vestros celebratis, cœnásque memoratas acceditis, quæ in alium planè finem institutæ non fuerunt, quàm ad fovendam mutuam inter fideles pacem & concordiam, præstolamini invicem ad ostendendam unitatem animorum

31. Quòd si nos metipsos dejudicaremus, non utique judicaremur.

32. Dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

33. Itaque, fratres mei, cùm convenitis ad manducandum, invicem exspectate.

rum, ac dilectionem sinceram, in quâ vivitis.

34. *Si quis esurit, domi manducet: ut non in judicium conveniatis. Cætera autem, cùm venero, disponam.*

34. Si quis verò tamdiu non possit esse abstemius, donec omnes unà convenerint, auctor illi sum, ut domi suæ manducet. Hæc vobis præscribo, ne cœtus vestri in propriam redundent perniciem, qui novis potiùs vos favoribûs donísque cœlestibus cumulare deberent. De cæteris rebus, quæ adhuc ordinandæ sunt, & promovendæ ad ultimam perfectionem disciplinæ Christianæ, disponam postmodum, cùm ad vos venero.

PARAPHRASIS

CAP. XII.

1. *De spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres.*

1. PRæter memoratum abusum irrepsit alius quispiam, ut intelligo, videlicet nonnullos, qui in baptismo donum quoddam peculiare Spiritûs Sancti acceperunt, inde vanâ gloriâ efferri, nec quâ decet prudentiâ illo uti. Non patiar vos errori huic diutiùs immorari, sed scaturiginem vobis ostendam harum gra-

gratiarum, quas tantopere exoptatis, & acceptas ſubin in materiam veſtræ ſuperbiæ convertitis. 2. Meminiſtis adhuc, fuiſſe vos aliquando à veri Dei cultu & cognitione alienos, impiæ ſuperſtitioni atque idololatriæ deditos, verbô Gentiles, qui veſano quodam impetu ad ſimulachra Deorum planè muta atque ſurda, ùt rapi contigiſſet, nulla nec loci, nec temporis, nec veſtri habitâ ratione quaſi œſtrô perciti abripiebamini. Quòd ſi in eo miſero ſtatu cœcitatis atque ignorantiæ ductu veſtrorum Majorum atque impulſu dæmonum vos permiſiſtis ad execranda illa idola atque aras tanquam victimas pertrahi, ſcitote modò ſingulari Dei beneficiô Spiritum Sanctum vobis obtigiſſe Magiſtrum, cujus directionem vos ſequi oporteat per omnia. 3. Qui loquitur divini hujus Spiritûs inſtinctu, non poteſt JEſum blasphemo ore inceſſere, & viciſſim, qui JEſum ùt Dominum ſuum, quod Chriſtiani faciunt, reveretur, non poteſt non illuſtratus eſſe, & ad id permotus à divino Spiritu. Quid plura? ne minima quidem cogitatio, aut affectus ad rem honeſtam in vobis excitari poteſt, niſi

2. Scitis, quoniam cùm Gentes eſſetis, ad ſimulachra muta prout ducebamini euntes.

3. Ideo notum vobis facio, quòd nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema JEſu. Et nemo poteſt dicere, Dominus JEſus, niſi in Spiritu ſancto.

nisi eo auctore ac motore.

4. *Divisiones verò gratiarum sunt, idem autem Spiritus:*

4. Cæterùm charismata, quæ Christiani in Ecclesiâ suâ habent, sunt diversa admodum, unus tamen idemque Spiritus ea distribuit tanquam auctor & fons primarius.

5. *Et divisiones ministrantium sunt, idem autem Dominus.*

5. Diversa quoque sunt ministeria, quibus pro virili in vinea Dei quisque laboret, sed idem est unus omnium Dominus, qui ad hæc vel illa nos destinat.

6. *Et divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.*

6. Virtus patrandi mira non ejusdem est efficaciæ in omnibus, idem tamen Deus, cujus virtute ac potestate hæc omnia fiunt. Nolite autem vobis persuadere, distributionem horum charismatum, quæ indicia & argumenta sunt inhabitantis in eo, qui illa recepit, Spiritus Sancti, inæqualem esse absque ratione & veluti casu quodam.

7. *Unicuique autem datur manifestatio Spiritûs ad utilitatem.*

7. Deus ea dispertiendo attendit, quid magis expediat, sive ad confirmandos fideles, sive ad convertendos Gentiles.

8. *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundùm eundum Spiritum:*

8. Inde est, quòd divini Spiritûs beneficiô huic quidem sermo sapientiæ tribuitur, quæ altissimas rerum causas maximèque reconditas rimatur: alii verò sermo scientiæ ad humanam civilémque disciplinam probè instituendam,

9. *Alteri fides in eodem Spiritu: alii gratiæ*

9. alii mysteriorum fidei eximia quædam planeque singularis no-

notitia ad ea tum explicanda, tum etiam adversùs impios defendenda, alteri porrò excellens quædam ad varia morborum genera curanda vis atque potestas. 10. Hic potestatem habet ad signa edenda, ille futura prævidet, atque prædicit, iste secreta cordium novit, & probè discernit inter diversas eorum agitationes, alius donô linguarum præcellit, alius intelligentiâ & interpretatione Scripturarum. 11. Sed hæc omnia efficit unus ille atque idem Spiritus, qui Ecclesiam universam fovens ac vegetans, & multiplici donorum largitione exornans privatim singulis hæc sua divina munera pro suo arbitratu partitur. 12. Nam quemadmodum corpus hominis naturale unum quoddam est complexum constans pluribus membrîs, & hæc licèt dignitate usúque inæqualia unicum faciant compositum, pari ratione Christus JEsus Caput nostrum plures habet fideles, qui ab ipso tanquam membra dependeant, & quamvis nec scientiâ nec aliis dotibus pari gradu instructi sint, in unum tamen, idémque corpus mirâ quadam ratione coalescunt. 13. Ad formandum hoc cor-

sanitatum in uno spiritu:

10. *Alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.*

11. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.*

12. *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus.*

13. *Etenim in uno*

Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus.

corpus unitate perfectâ omnes regenerati sumus, Judæi, Gentiles, servi, liberi in eodem spiritu per baptismum: omnes ex eodem fonte gratias hausimus, omnes eodem potu sanguinis nempe Christi recreati sumus & participes effecti unius spiritûs ipsius, qui per omnia membra permeans singula vegetet, suísque functionibus idonea reddat.

14. *Nam & corpus non est unum membrum sed multa.*

14. Porrò corpus cùm dico, non unum duntaxat membrum intelligo, sed unum quidpiam ex pluribus necessariò compactum & coagmentatum, quorum aliqua ùtùt viliora perinde rationem partis habent, ac perfectiora.

15. *Si dixerit pes: quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore?*

16. *Et si dixerit auris: quoniam non sum oculus; non sum de corpore: num ideò non est de corpore?*

17. *Si totum corpus oculus: ubi auditus? si totum auditus; ubi odoratus?*

18. *Nunc autem posuit Deus membra, unum-*

15. Quòd si in humano corpore dissidiô ac velut intestino bello excitato pes diceret: non sum brachium, an ideo negaret se esse partem corporis? 16. Si auris diceret, se non esse oculum, num ideo desineret esse pars corporis? 17. Si totum corpus tantùm oculus vel auris esset, ubi odoratus, ubi reliquæ facultates? 18. Nunc autem Deus admirabili quadam sapientiâ singula per se membra suis muneribus ac functionibus destinata eleganti discrimine in corpore collocavit, ùt optimum factu, ipsíque corpori

pori consentaneum duxit. Atque hæc distinctio est pernecessaria.
19. Si enim omnia membra essent æqualia, eidémque actioni opportuna, non constituerent unum corpus organicum, quemadmodum id faciunt ratione diversitatis, 20. præter hanc, quæ haud dubiè non parum confert ad integritatem & perfectionem totius corporis, intercedit inter hæc ipsa membra propter mutuam indigentiam dependentia quædam adeò necessaria, 21. ut oculus manui exprobrare nequeat, quòd ejus operâ non indigeat, neque idipsum objicere caput pedibus.
22. Quinimò membra, quæ videntur debiliora, & vix ullius usûs, sunt vicissim magis necessaria. 23. Quæque viliora sunt, vel minùs honesta, majori sollicitudine studióque servamus, tegimúsque, quàm alia, quæ utpote decentiora aspectum non verentur, ipsa enim natura magnam videtur corporis nostri habuisse rationem, quæ partes, in quibus esset species honesta, posuit in promptu, quæ autem ad nostram necessitatem datæ aspectum essent deformem habituræ, eas seposuit, & quodammodo contexit, atque abdidit, quam natu-

quodque eorum in corpore sicut voluit.

19. *Quòd si essent omnia unum membrum, ubi corpus?*

20. *Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.*

21. *Non potest autem oculus dicere manui: operâ tuâ non indigeo: aut iterum caput pedibus: non estis mihi necessarii.*

22. *Sed multò magis, quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.*

23. *Et quæ putamus ignobiliora esse membra corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorèm honestatem habent.*

naturæ tam diligentem fabricam imitata eſt hominum verecundia.

24. Honeſta autem noſtra nullius egent: ſed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tuibuendo honorem.

24. Quæ enim honeſtam ſpeciem habent in nobis, iis externo, atque aliunde adſcito decore opus non eſt. Porrò Deus ita providè omnia attemperavit, formando hominis corpus, voluítque ut majorem curam haberemus partium minùs elegantium ac honeſtarum, atque ita, quod deeſſe videtur, extrinſecâ ſuppleamus induſtriâ ac dignitate,

25. Ut non ſit ſchiſma in corpore, ſed idipſum pro invicem ſollicita ſint membra.

25. ne in corpore diſſidium ſit ac velut inteſtinum & domeſticum bellum, unde corporis pernicies, atque interitus exiſtat, ſed contrà potiùs naturæ quodam ductu atque impulſu pars quælibet invigilet tutelæ alterius, atque ita in unum cuncta conſpirent.

26. Et ſi quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: ſive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

26. Inde eſt, quòd uni patienti reliqua condolent, & uni bene habenti congaudent, & quodammodo gratulantur cætera. Quæ dicta ſunt hactenus de corpore naturali, ſerviunt ad perfectiorem intelligentiam corporis myſtici, quod eſt Eccleſia.

27. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro.

27. Dico enim vobis, fratres mei, vos omnes conjunctim eſſe corpus Chriſti, & ſingulos eſſe membra illius ita iter ſe nexa colligatáque, ut alia ab aliis pendeant mu-

tuo

tuo connexionis vinculô. Quemad-
modum ergò Deus corpus physi-
cum ex pluribus membris consti-
tuit dignitate & officio discrepanti-
bus, ita pariter 28. disposuit, ut in
ejus Ecclesiâ hi essent Apostoli, illi
Prophetæ, alii Doctores. Postmodum
libero voluntatis suæ beneplacitô di-
stribuit mirâ varietate inter fideles
potestatem patrandi miracula vim
sanandi infirmos, gratiam exercen-
di opera misericordiæ indigentibus,
artem conscientias dirigendi, do-
num plurium linguarum, & facul-
tatem interpretandi. 29. Nunquid
enim omnes sunt Apostoli? omnes
Prophetæ? omnes Doctores? 30.
Nunquid omnes signa edere pos-
sunt, ægros curare, diversis linguis
loqui, eas intelligere & explicare?
nullâ ratione fratres mei. Imò hoc
minimè expediret: neque est cur
contra tam inæqualem distributio-
nem mussitetis, cùm vobis ostende-
rim, quibus rationibus fundata sit,
& quo animo excipienda. 31. Non
repugno, ut aliqua è prædictis cha-
rismatis desideretis, optarem autem
magnopere, ut in illa potissimùm
cogitationes ac curas vestras conver-
teretis, quæ & aliis, & vobis ipsis plus
emo-

28. *Et quosdam qui-
dem posuit Deus in Ec-
clesiâ primùm Apostolos,
secundò Prophetas, tertiò
Doctores, deinde vir-
tutes, exinde gratias cu-
rationum, opitulationes,
gubernationes, genera
linguarum, interpreta-
tiones sermonum.*

29. *Numquid omnes
Apostoli? numquid omnes
Prophetæ? numquid om-
nes Doctores?*

30. *Numquid omnes
virtutes? numquid omnes
gratiam habent curatio-
num? numquid omnes
linguis loquuntur? num-
quid omnes interpretan-
tur?*

31. *Æmulamini au-
tem charismata meliora.
Et adhuc excellentiorem
viam vobis demonstro.*

emolumenti afferre valent. Sed quænam illa? en compendiô vobis monſtrabo ſemitam longè breviorem, certiorémque acquirendæ perfectionis, quàm illæ ſint prærogativæ, unde tantopere gloriamini.

PARAPHRASIS
CAP. XIII.

1. *Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens.*

1. Æſtimatis mirum in modum donum linguarum, ejúſque defectum ægerrimè fertis, ego verò longè aliter comparatus ſum, veſtróque judicio ac guſtui nequaquam accedo. Tametſi enim linguas omnium mortalium, & ipſorum Angelorum callerem, ſi charitatem non habeam, ſimilis forem inani atque obſtreperâ meâ loquacitate vaſculo æreo, aut campanulæ tinnienti, cujus ſonitus brevì diſſipatur, & evaneſcit in auras. Idem ſentio de aliis dotibus.

2. *Et ſi habuero prophetiam & noverim myſteria omnia & omnem ſcientiam; & ſi habuero*

2. Tametſi notitiâ præditus eſſem rerum futurarum, tametſi myſteria omnia antiquæ novæque legis introſpexiſſem, clarámque rerum omnium tam divinarum, quàm humanrum noti-

notitiam haberem, aut fidem adeò
firmam, ut montes propriis sedibus
avulsos aliò transferam, si charitate
destituar, nullius sum pretii ac mo-
menti coram Deo. 3. Quinimò
asseverare non vereor, si facultates
omnes erogâssem in pauperes, me-
úmque corpus flammis ustulandum
tradidissem pro defensione Christia-
ni nominis, hæc omnia nil penitus mi-
hi profutura, si sola deessèt charitas,
quæ vitam tribuit vímque merito-
riam omnibus actionibus honestis.
Nihil eâ præstantius inveniri aut fin-
gi potest. 4. Charitas patiens est,
neque dolore frangitur, neque cala-
mitate ullâ compelli se patitur ad
ullam querimoniam. Benigna est,
omnésque injurias excipit placidâ
fronte, & absque vindictæ spiritu,
bonis aliorum neutiquam invidet, a-
liena est ab omni malitiâ, præcipita-
tione, impudentiâ, & vanâ compla-
centiâ in suis actionibus. 5. Ambi-
tione non excœcatur, non fascina-
tur lucri cupiditate, quin aliorum
commodis magìs afficitur, non ir-
ritatur, non insurgit in iras, ne qui-
dem ullam de nocumento alteri in-
ferendo admittit cogitationem. 6.
Si quis injuriâ aut contumeliâ affi-
ciatur

omnem fidem, ita, ut mon-
tes transferam, charita-
tem autem non habuero,
nihil sum

3. *Et si distribuero in*
cibos pauperum omnes fa-
cultates meas, & si tradi-
dero corpus meum, ita, ut
ardeam, charitatem au-
tem non habuero, nihil
mihi prodest.

4. *Charitas patiens*
est, benigna est: charitas
non æmulatur, non agit
perperàm, non inflatur.

5. *Non est ambitiosa,*
non quærit, quæ sua sunt,
non irritatur, non cogi-
tat malum,

6. *Non gaudet super*
iniquitate, congaudet au-
te veritati;

ciatur, si rebûs adversis prematur, si ex humanâ fragilitate cespitet, non inde exhilaratur, non sibi propterea gratulatur aut tacitè plaudit, sed contrà potiùs exultat, & quodammodo triumphat, si quid ab alio bene prosperéque geratur, si veritas justitiáque floreat, & innocentes ab inimicorum calumniis vindicentur.

7. *Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.*

7. Onera quæcunque ei imponas, fert illa fortiter, quin illis succumbat, quidquid ei dixeris, credet illud non ex rusticâ, sed sanctâ simplicitate reliquos omnes suo pede metiens. Si proximus emendationem respuat, sperat nihilominus eam securam, & interea molestias omnes, quas illi facessit, devorat.

8. *Charitas nunquam excidit, sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.*

8. Denique, ut omnia uno verbo complectar, charitatis flamma nunquam extinguitur, sed in alteram usque vitam nos comitatur. Desinent vaticinia, quia de præsenti gaudebimus omnes, neque quid ultra sperandum aut metuendum supererit. Linguarum diversarum facultas atque usus cessabit, & imperfecta illa scientia, quam habuerimus veritatum æternarum obliterabitur aliâ clariore notitiâ superveniente.

9. *Ex parte enim cognoscimus & ex parte prophetamus.*

9. Quamdiu enim in hac caligine vitæ mortalis peregrinamur,

mur, has veritates ex parte tantùm cognoscimus & instar ænigmatis aut visionis obscuræ prophetis consuetæ. 10. Quamprimùm verò intellectus noster clarissimo jubare cœlestis gloriæ illuminabitur, cum verò quidquid est rude, inchoatum, & imperfectum cognitionis nostræ ex mente eliminatum locum cedet clarissimæ perfectæque scientiæ, dotesque, quæ præsenti imperfecto statui utcunque conveniunt, cessabunt penitus. Felicem hanc immutationem eò faciliùs capio credóque firmiùs, quòd ejus jam ideam & prægustum quendam in meipso habeam. 11. Cùm essem parvulus, garriebam vel balbutiebam ùt parvulus, neque ultra ætatem & capacitatem infantium sapiebam, quamprimùm autem virilem ætatem attigi, evanuit omnis simplicitas infantiæ. Idem scientiæ nostræ eveniet. 12. Hic in terris Deum non cognoscimus nisi sub denso quodam velamine vel sipario, nec ad eum pertingimus nisi eminùs per creaturas, neque eum in his speculis nisi imperfectè admodum & perobscurè contemplamur. In cœlo autem de facie ad faciem videbimus illum apertè, neque ulla ejus

10. *Cùm autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.*

11. *Cùm essem parvulus, loquebar ùt parvulus, sapiebam ùt parvulus, cogitabam ùt parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi, quæ erant parvuli.*

12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.*

ejus perfectio nos latebit. Hic mysteriorum ejus vix particulam intelligo, idque confusè, ibi omnes ejus divitias, atque magnificentiæ splendorem clarissimè intuebor: nunc sensim mihi appropinquat ad me nonnullò radiorum suorum fulgore collustrandum, tunc verò accedam ad illum propiùs ad plenam ab eo gloriæ lucem recipiendam. Quemadmodum nunc ipse me novit intimè, ita tunc & illum eâ claritate ac perfectione attingam, quam ejus incomprehensibilis Maiestas atque pulchritudo permittet.

13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas tria hæc: major autem horum est charitas.*

13. In præsentiâ quidem tria hæc præcipua Spiritûs Sancti munera possideo, fidem, spem, & charitatem, priora autem illa duo post mortem evanescent, in cœlo enim clarè conspicitur, in quem credidimus, & sperata beatitudo securè jam tenetur. Sola charitas ibi remanet, ut adeò jure merito concludere possim, eam principem locum citra omnem controversiam obtinere, neque satis pro dignitate æstimari posse, neque nimiam esse sollicitudinem atque diligentiam, quæ illi obtinendæ impenditur.

Pa-

PARAPHRASIS

CAP. XIV.

1. QUando vos exhortor ad sectandam & exercendam charitatem, non id eâ mente facio, ut vos retraham ab expetendis charismatis à Spiritu Sancto conferri solitis sive in Baptismo, sive in conventibus vestris. Id unum cupio, ut ea maximè expetatis, quæ ad ædificationem proximi potiùs serviunt, quàm ad inanem pompam & ostentationem. Complures dantur species, quas paulò ante recensui, at verò facultas tradendi & explicandi veritates æternas præ omnibus aliis æstimanda mihi videtur & expetenda. 2. Qui loquitur linguâ peregrinâ, quin eam explicet, loquitur sanè in gloriam Dei, qui solus eam intelligit, non verò in utilitatem hominum, qui orationis vim & sensum non percipiunt. Neque tamen idcirco contemnenda est hæc gratia, Spiritus enimDei est, qui loquitur, eique revelat mysteria, quæ proponit.

3. Qui

1. *Sectamini charitatem, æmulamini spiritalia: magis autem ut prophetetis.*

2. *Qui enim loquitur linguâ, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria.*

3. *Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.*

4. *Qui loquitur linguâ semetipsum ædificat, qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.*

5. *Volo autem omnes vos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam major est, qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat.*

6. *Nunc autem fratres, si venero ad vos linguis loquens: quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientiâ, aut in prophetiâ, aut in doctrinâ?*

3. Qui autem linguâ intelligibili perorat, ædificat auditores, excitat ad pietatem, consolatur in rebus adversis, & in fide eos roborat. 4. Ille sibi tantùm prodest, alter etiam Ecclesiæ Dei. 5. Optarem equidem fratres mei, ut omnium gentium linguis loqueremini, mallem tamen vos inclytos donô prophetiæ seu facultate instruendi rudes, quos habetis: qui enim hac prævalet, haud dubiè plus emolumenti Ecclesiæ affert, nisi qui illa priori pollet, simul quid dicat, intelligat, & declarare noverit, ut fideles inde fructum referant. Meipsum hac occasione vobis pro exemplo propono. 6. Fingite, quæso, me adesse modò in vestrûm omnium cœtu multiplici ac vario linguarum genere instructum, & peregrina apud vos verba fundere. Quid vobis, obsecro, prodessent sermones mei? quem fructum perciperetis ex meâ prædicatione, nisi prophetarum more vobis exponerem mysteria, quæ recondita sunt sub obscuro verborum involucro, & intelligentiâ vestrâ penetrari non valent? nisi vobis explicarem difficiles sacrorum Codicum textus? nisi vobis notitiam communi-

nicarem, quam hausi tum proprio studiô, tum divinâ revelatione? nisi vos docerem, quæ ad Christianæ vitæ disciplinam ac probitatem morum pertinent? 7. Considerate ea, quæ vitâ carent, & sonitum aliquem gignunt, velut est tuba, aut cythara: si sonus hic obtusus sit, miniméque distinctus, quânam quæso ratione dignosci poterit, quid sibi hoc illudve instrumenti genus velit? 8. Tuba in bello & acie usurpatur, denotátque omnia militiæ exercitia, si illa verò haud usitatum & inconditum sonum ederet, milites certè imperia ducum haudquaquam dignoscerent. 9. Eadem sermonis est ratio. Si loquendo mentem vestram idiomate intelligibili explicare non valetis, auditores vestri nescient, quid dicatis, & tametsi aures illorum obtundatis clamoribûs, aërem verberabitis incassum, & planè surdis canetis. 10. Quælibet gens proprium habet idioma, quodlibet idioma propriòs terminos peculiare quid significantes, alii͡sque incognitos, 11. adeo ut si cui colloquens idiomate utar ei peregrino, pro barbaro omnis humanitatis expe͡rte habear, ipsúmque habeam, eò quòd nullus alterius lo-

7. *Tamen quæ sine animâ sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur?*

8. *Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?*

9. *Ita & vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.*

10. *Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est.*

11. *Si ergò nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi barbarus.*

quentis sensum mentémque assequatur.

12. *Sic & vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite, ut abundetis.*

12. Quare, fratres mei, deponite hunc errorem, & nolite tanto studiô dona illa commemorata affectare, vel si etiam illis vultis affluere, Ecclesiæ utilitatem in scopum vobis proponite.

13. *Et ideò, qui loquitur linguâ, oret, ut interpretetur.*

13. Si quis multiplici linguarum genere instructus est, efflagitet etiam à divino Spiritu facultatem, quæ sibi revelata sunt, aliis explicandi.

14. *Nam si orem linguâ, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.*

14. Si enim exempli gratiâ preces persolvam ignoto idiomate, quin percipiar ab aliis, & memet ipsum intelligam, oratio, quam pronuntio, sonus est præcisè verborum exterior, qui aures quidem percellit, mentem autem meam neutiquam instruit, aut pietatis aliquo sensu commovet.

15. *Quid ergò est? orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente.*

15. Quid igitur agendum, ut non incassum loquar & orem? equidem sic orandum existimo, ut oratio & orantis spiritui, & aliorum etiam intelligentiæ prosit, itaque psallendum, ut non modò qui canit, sed etiam, qui audiunt, mentem atque intelligentiam oblectent.

16. *Cæterùm si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit.*

16. Profectò, quisquis demum sis, qui in cœtu ecclesiastico laudes Dei decantas, vel ejus benedictionem supra populum imploras, si terminis peregrinis utaris, quomodo laicus igna-

ignarus idiomatis ac significationis suas preces tuis junget, dicereque poterit: Amen? 17. Et tu quidem, quantùm ad teipsum attinet, qui linguam calles, probéque intelligis, quæ precaris, omnino rectè gratias agis, verba, quæ pronuntias, sancta sunt tibique proficua, sed qui audiunt, nec percipiunt, quæ dicuntur, nullam inde capiunt utilitatem, cùm tamen eorum instructionem ac ædificationem semper præ oculis habere deberet, & tanquam finem tibi propositum intendere, secùs charitate te destitutum profiteris. 18. Ego quidem grates Deo immortali singulares habeo, quòd linguas omnium vestrûm calleam. 19. Interim tanti non facio hoc donum, ut non malim pauca verba, quæ quivis facilè intelligat, in Ecclesiâ loqui, ut alios erudiam, & salutaribus institutis imbuam, quàm bene longam peregrinâ linguâ contexere orationem exiguo auditorum meorum fructu. 20. Idem & vos, fratres mei, hac de re judicium formate, meæque accedite sententiæ: alienos quidem vos esse cupio ab omni malitiâ infantium instar, his ipsis tamen sensu mentéque neutiquam assimilari, qui nempe nugis glori-

17. *Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur.*

18. *Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrûm linguâ loquor.*

19. *Sed in Ecclesiâ volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam: quàm decem millia verborum in linguâ.*

20. *Fratres, nolite pueri effici sensibûs, sed malitiâ parvuli estote: sensibûs autem perfecti estote.*

gloriantur non absque virorum prudentum risu, sed maturo judiciô, & ratione perspicaci agere.

21. *In lege scriptum est: quoniam in aliis linguis, & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic exaudient me, dicit Dominus.*

21. Deus per Prophètam suum Isaiam denuntiat: loquar huic populo diverso idiomate, labiisque peregrinis, & ne sic quidem meam intelligent mentem. Hujus vaticinii veritas tunc adimpleta est, quando Apostoli post missionem Spiritûs sancti Judæis divinitatem Salvatoris nostri prædicando diversis linguis annuntiârunt, quo miraculo nequaquam permoti, sed obstinati mansèrunt in suâ incredulitate.

22. *Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: Prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.*

22. Unde patet, linguarum donum signum esse divinâ providentiâ ordinatum ad conversionem Gentium, quæ tamen non semper exinde consequitur, non verò in eorum commodum, qui veritati Evangelii manus jam dedère: donum autem exponendi divina mysteria, & perspicuè explicandi ad fidelium utilitatem refertur, qui solatiô indigent in adversis, & instructione vitæ sanctiùs instituendæ.

23. *Si ergò conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne dicent, quòd insanitis?*

23. Nullibi exactiùs ordinem atque decorum servare convenit, quàm in vestris conventibus. Porrò si simpliciores quidam aut etiam à fide alieni, qui solam vernaculam suam callent,

lent, eos accedant, vosque audiant
unà omnes diversis linguis loquen
tes, nunquid vos velut amentes fure-
re atque insanire existimabunt? 24.
Contrà verò si vos deprehendant
colloquentes de sublimibus fidei
mysteriis, vel sacram Scripturam ex-
ponentes, eorum vita dissolutior om-
nium præsentium ac loquentium
suffragiis atque argumentis addu-
ctis redaguetur. 25. Facinora,
quæ vel non observârunt, vel levio-
ra crediderunt, eorum obtutui pa-
tebunt cum omni suâ gravitate ac
turpitudine, hácque repræsentatione
perculsi venerabundi in terram pro-
cident, adoraturi Deum, pronuntia-
búntque publicè, verè Deum in me-
dio vestrûm habitare, & per vos lo-
qui. 26. Quid ergò factô opus?
Respondeo, distributionem charis-
matum inter vos haudquaquam æ-
qualem esse, utì jam sæpiùs insinua-
vi. Hic facultatem habet psallendi,
ille docendi, alius revelationes pecu-
liares accepit, quibûs arcana cordi-
um humanorum vel mysteriorum
divinorum in lucem profert, alius
omni genere linguarum loquitur, a-
lius verò scientiam habet eas inter-
pretandi. Oporteret autem singu-
los

*24. Si autem omnes pro-
phetent, intret autem quis
infidelis, vel idiota, con-
vincitur ab omnibus, di-
judicatur ab omnibus:*

*25. Occulta cordis ejus
manifesta fiunt, & ita ca-
dens in faciem adorabit
Deum, pronuntians, quòd
verè Deus in vobis sit.*

*26. Quid ergò est,
fratres? cùm convenitis,
unusquisque vestrûm
psalmum habet, doctri-
nam habet, apocalypsim
habet, linguam habet, in-
terpretationem habet: om-
nia ad ædificationem
fiant.*

los hæc dona tanquam ſymbolam ſuam ad publicam utilitatem conferre, & reipſâ impendere.

27. Sive linguâ quis loquitur, ſecundùm duos, aut ùt multùm tres, & per partes, & unus interpretetur.

27. Hujus rei gratiâ expedit, ut quotiescunque convenitis, duo ſolùm aut tres peregrino utantur idiomate, & quidem ſucceſſivè, verba autem eorum ab alio ſtatim explicentur pro communi captu & intelligentiâ.

28. Si autem non fuerit interpres, taceat in Eccleſiâ, ſibi autem loquatur, & Deo.

28. Quòd ſi nullus hac facultate interpretandi inveniatur præditus, conticeſcant illi, & cum Deo ſolo per orationem agant, quin fratres ſuos importunâ loquacitate turbent, quæ defectu intelligentiæ proſit memini.

29. Propheta autem duo, aut tres dicant, & cæteri dijudicent.

29. Qui facultatem habent alios inſtruendi, hoc velim obſervent. Sufficit duos tréſve ex iìs modeſtè ac religiosè diſcurrere in quolibet cœtu, reliqui verò, qui pari notitiâ ſunt præditi, doctrinam allatam diſquirendo & ſecundùm ſua momenta librando exenterent, atque ſententiam ferant.

30. Quòd ſi alii revelatum fuerit ſedenti, prior taceat.

30. Si uno loquente Spiritus Sanctus alteri aſſidenti illuſtrius quid ſuggerat de eâdem materiâ, tunc iſto verba faciente prior ille ſtatim conticeſcat.

31. Poteſtis enim omnes per ſingulos prohetare: ut omnes diſcant, & omnes exhortentur.

31. Cuilibet enim veſtrûm fas eſt ſuam ſingillatim proferre ſententiam, ut omnes inſtruantur, & excitentur ad ſalu-

lu-

lutem suam pro viribus procurandam. 32. Atque in hoc nulla est difficultas. Spiritus enim prophetiæ liberæ facultati prophetantium obnoxius est, id est, qui donum quodpiam Spiritûs Sancti acceperunt, eo uti possunt, aut silere, quandocunque id expedire judicaverint ad Dei gloriam, vel in utilitatem proximi, reliqui autem possunt esse arbitri & judices talium prophetarum. 33. Et sanè Deus, qui dissensiones non amat, sed consensum animorum, gratias suas largitur ad conservandam pacem & concordiam mutuam inter fideles, & qui iis ad hunc finem non utitur, grandi se sacrilegiô obstringit, id quod ubique doceo, & vobis etiam atque etiam ponderandum relinquo. 34. Hactenus dicta non concernunt fœminas, has enim tacere volo in conventibus ecclesiasticis, ídque meritò, nullâ enim ratione permissum illis est ibi verba facere, & juxta S. Scripturæ monitum oportet eas memores esse suæ subjectionis atque observantiæ. 35. Si declarationem quampiam eorum, quæ audierunt, desiderent, postulent eam à viris suis, cùm domum redierint, & nequaquam in publico cœtu,

32. Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit.

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesiá.

tu, ubi contra omnem decentiam ac verecundiam agerent, si loqui non

36. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

verentur. 36. His ita statutis circa morum disciplinam si quidquam moveretis in contrarium, perperàm sanè ageretis. Quis enim vestrûm ausit leges novas condere iis contrarias, quæ observantur per omnes alias Ecclesias, aut sibi persuadere, nihil omnino derogandum vel immutandum pessimis ve-

37. Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quæ scribo vobis quia Domini sunt mandata.

stris excessibus aut abusibus? 37. Nolite id in animum vestrum inducere. Quisquis etiam inter vos propheta audit, vel vir spiritu Dei plenus, ac probitate conspicuus, is pariter pro certo teneat, Deum per me eloqui & præcipere, ut ea omnino

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

fiant, quæ dixi. 38. Si verò fidem adhibere nolit, & ùt vera agnoscere, quæ proposui, is neque à Deo agnosceretur, atque inter suos connumerabitur, cujus legatum contemnit & audire respuit.

39. Itaque fratres æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere,

39. Sed tempus modò est, ut huic discursui coronidem imponam, quod meliùs præstare non possum, quàm repetendo, & commendando vobis consilium meum ab initio datum. Inter charismata Spiritûs Sancti eligite illud, quod vos idoneos reddit ad alio-

rum

rum institutionem, & utilitatem. Donum tamen linguarum non idcirco contemnite, neque illo præditos ab ejus usu prohibete, quandoquidem Ecclesiæ potest denique cedere in emolumentum. 40. Tandem fratres mei, omnia peragite secundùm decorum, & ordinem rectum cuilibet convenientem. Hoc vobis impensissimè & ex animo commendo,

40. Omnia autem honestè, & secundùm ordinem fiant.

PARAPHRASIS

CAP. XV.

1. PArùm vobis prodessent data hactenus à me consilia & monita omnia, nisi scrupulum omnem vobis eximerem circa articulum fidei, unde tanquam à basi ac fundamento totum systema ac ipsa veritas nostræ religionis dependet. Quamobrem, fratres mei, in memoriam vobis revoco lætum illud & exoptatissimum nuntium de resurrectione, quod à me acceptum pronâ mente accepistis, & fide etiamnum

1. Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis.

num tenetis, uti spero, firmissimâ.

2. *Per quod & salvamini; quâ ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.*

2. Cujus etiam beneficiô Christiana sacra suscepistis, & baptismo lustrati salutem consequimini, nisi tamen memoriâ exciderit (quod Deus avertat) quâ ratione res ea se habeat secundùm meam institutionem ac doctrinam, secùs enim ruente vel non satis stabilito præcipuo hoc religionis nostræ capite vana esset & lubrica fides reliquis dogmatibus à me traditis præstita.

3. *Tradidi enim vobis inprimis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundùm Scripturas:*

3. Itaque memoriâ repetite, quòd bene perpensâ & libratâ hujus veritatis præcellentiâ ante omnia vobis declaraverim, quod neutiquam proprio ingeniô excogitavi, neque à personâ suspectâ accepi, sed testimonio omnino infallibili, videlicet JEsum Christum, ùt divina Scripturarum oracula prædicant, mortem oppetiisse, ut pro omnium mortalium piaculis Deo Patri litaret, ejúsque gratiam ac benevolentiam suo pretiosissimo sanguine hominum generi conciliaret,

4. *Et quia sepultus est, & quia resurrexit tertiâ die secundùm Scripturas:*

4. sepulchro quoque illatum, & mox tertio ab obitu die ut earundem Scripturarum testimonia confirmant, redivivum,

5. *Et quia visus est Cephæ, & post hoc undecim.*

5. apparuisse 1mo. Petro soli, iterúmque ei præsentibus cæteris Apostolis,

lis, *6.* postmodum spectandum se
exhibuisse simul eodémque tempo-
re plusquam quingentis fratribus,
quorum aliqui jam vitâ functi, alii
autem hodiedum vivunt testes
hujus veritatis, 7. præterea à Jaco-
bo peculiariter conspectum, & post-
modum ab omnibus Apostolis, 8.
postremò denique & mihi apparuis-
se tanquam abortivo & omnium in-
dignissimo, 9. reverà enim non tan-
tùm novissimum inter Apostolos lo-
cùm teneo, sed nec inter eos nume-
rari aut nominari dignus sum, quip-
pe qui Ecclesiam Dei hostilem in
modum, utì scitis, olim insectatus
sim. 10. Si modò alius sum, quàm
fuerim, gratia Dei tantam mutatio-
nem effécit. De me aliud testari
non possum, nisi quòd hæc gratia
Dei nequaquam inanis in me fuerit,
aut otiosis manibûs, ut ita dicam, ex-
cepta, sed ejus vi atque efficaciâ plus
aliis omnibûs Evangelii Ministris la-
boraverim, eâ siquidem opitulante,
& clarissimo suo jubare dirigente
quanta non ausus sum aggredi &
perficere? quidquid sum, & quid-
quid præstiti, id totum illi debeo,
hæc alma & præpotens gratia me-
cum collaboravit, & si quem fru-
ctum

6. *Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent, usque adhuc, quidam autem dormierunt:*

7. *Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus:*

8. *Novissimè autem omnium tanquam abortivo, visus est & mihi.*

9. *Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.*

10. *Gratiâ autem Dei sum id, quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibûs laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum:*

11. *Sive enim ego, sive illi, sic prædicamus, & sic credidistis.*

12. *Si autem Christus prædicatur, quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?*

13. *Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.*

14. *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergò prædicatio nostra, inanis est & fides vestra*

15. *Invenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium*

ctùm retuli, hic illi præcipuè & ante omnia tribuendus est. 11. Porrò cùm omnes testes simus resurrectionis JEsu Christi, quem propriis oculis omnes conspeximus, perinde est, an mihi an aliis Apostolis, idipsum perhibentibus fidem adstruatis. Eandem illi veritatem annunciant, quam vobis promulgavi, & quemadmodum eam modò expono, ita illam assensu firmissimo excepistis. 12. Quare si resurrectio Christi passim palámque prædicatur, quì potest contingere, quòd aliqui ex vobis negare ausint futuram aliquando resurrectionem mortuorum. 13. Cùm enim membra eodem se modo habeant, uti caput, si non resurgimus, ne credendum quidem erit, Christum Dominum à mortuis fuisse excitatum. 14. Quòd si Christus non est excitatus à mortuis, nimirum consequens est, inanem prorsus esse prædicationem nostram, vanam quoque fidem vestram, quia hac ratione palmarem vobis falsitatem venditamus, cui tamen spes vestra tota quanta innititur. 15. Itaque falsarii sumus, & impostores insignes, Deúmque, cujus legatos nos profitemur, aucto-

rem

rem facimus mendacii enormis dicendo, quòd filium suum ad vitam revocaverit, si res aliter se habeat, si nimirum mortui non resurgant.
16. Hæc enim duo prorsus sic sunt inter se connexa, ut qui alterum admiserit, alterum quoque fateri cogendus sit, & qui alterum neget, æquè utrumque rejiciat, atque adeo si mortui non resurgunt, ne Christus quidem fuerit suscitatus.
17. Dixi hactenus, fidem vestram inanem esse, si Christus non resurrexit. Rationem do, quia peccata vestra non sunt remissa & abolita, mors siquidem est pœna peccati, ut adeo, si divinus noster Servator illam non superavit, neque de hoc triumphâsse dicendus sit. Moriendo quidem pretium persolvit redemptionis vestræ, & peccata vestra expiavit, at verò per ejus anastasin pretium illud vobis applicatum, & hæc peccatorum remissio communicata fuit per gratiam justificantem. Ex hoc errore alia adhuc sequerentur absurda,
18. nempe eos, qui baptismo lustrati in fide Jesu Christi diem supremum clauserunt, tametsi acerbissimos pro Christo cruciatus pertulerint, maximósque labores exantlârint,

diximus adversùs Deum, quòd suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16. *Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.*

17. *Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris*

18. *Ergò & qui dormierunt in Christo, perierunt.*

rint, periisse, & extinctos penitus, adeoque deceptos splendidè sperando & exspectando vitam longè illâ præstantiorem, quâ exuebantur pro defensione Christiani nominis, ac religionis.

19. *Si in hac vitâ tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibùs.*

19. Nos quidem, qui eandem cum illis fidem profitemur, si merces nostra ad brevissimæ hujus vitæ felicitatem restricta est, omnium profectò mortalium miserrimâ conditione vivimus, quippe qui tot aspera, tot dura, tot adversa perferimus.

20. *Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium;*

20. Sed macti animó estote fratres mei. Extra omne dubium est, JEsum Christum verè à mortuis suscitatum: Primus è sepulchro egressus est tanquam princeps eorum, qui obierunt, ut certos redderet, & ipsos aliquando excitandos è tumulis, ducémque atque imperatorem suum secuturos, & interea constantes nos atque fideles in ejus obsequio permaneremus.

21. *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.*

21. Et sanè rationi admodum congruebat ut cùm per hominem mors irruperit in hunc mundum, per hominem nobis redderetur vita.

22. *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.*

22. Quemadmodum enim vitiô primi parentis Adæ omnes posteri necessitatem moriendi cum noxâ primigeniâ contrahimus, ita & Christi benefi-

neficiò cunƈti vitam immortalem aliquando consequemur. 23. Unusquisque autem resurget secundùm ordinem dignitatis ac meritorum suorum. Christus quidem tanquam primitiæ jam revixit, consequens erit, ut qui ei fideliter adhæserunt, in secundo adventu & ipsi resurgent, cùm nempe venturus est ad supremum & universale judicium. 24. Tunc enimvero, ubi quilibet corpus suum reassumpserit, prædestinatorum Ecclesiam Patri suo cœlesti exhibebit tanquam regnum decoris & gloriæ, quod in ejus nomine & ad ejus gloriam congregavit, ut in eo solus dominetur, & exinde omnem honorem ac venerationem accipiat, simúlque omnem dæmonum atque inferorum principatum abolebit, omnem potestatem, omnémque virtutem, qui nunc regnum illud sanƈtitatis atque justitiæ evertere modis omnibus allaborant. Ita fraƈtis demum Orci viribûs, regnóque triumphantis Christi Ecclesiæ stabilito finis veniet universæ carnis, cessabunt generationes, mundíque facies universa immutabitur. 25. Interea perget mysticum hoc Ecclesiæ militantis regnum tantisper ad-

23. Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

24. Deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.

25. Oportet autem illum regnare, donec po-

nat omnes inimicos ſub pedibus ejus.

26. *Noviſſima autem inimica deſtruetur mors: Omnia enim ſubjecit ſub pedibus ejus. Cùm autem dicat :*

27. *Omnia ſubjecta ſunt ei; ſine dubio præter eum, qui ſubjecit ei omnia.*

28. *Cùm autem ſubjecta fuerint illi omnia: tunc & ipſe filius ſubjectus erit ei, qui ſubjecit ſibi omnia, ut ſit Deus omnia in omnibus.*

adminiſtrare Chriſtus Dominus, donec Pater æternus omnes adverſarios ejus pedibus conterendos ſubjecerit, quo facto non ampliùs pro ejus defenſione movebit arma, ſed pace fruetur exoptatiſſimâ. 26. Atque hæc omnia die illo noviſſimo evenient, quo mors inimica hominum implacabilis poſtremò debellata ſucumbet per eorum anaſtaſin, in quos antea poteſtatem quandam ſibi uſurpabat. 27. Inde non erit difficile id demum concludere, hanc fuiſſe Patris æterni voluntatem, ut poteſtas Filii ſui ſe ſuper omnia extenderet, nullúſque etiam immortalium ſpirituum ejus jurisdictioni exemptus foret. 28. Porrò poſtquam univerſa ſe Chriſti imperio ſubmiſerint, hic ipſe ſe poteſtati Patris unà cum omnibus ſuis membris myſticis ſubjiciet, & obedientiam, quam ei ſemper exhibuit, palàm faciet, quippe qui ſecundùm ejus nutum Eccleſiam rexerit, & prædeſtinatos ad portum ſalutis perduxerit. Admirabili hac dependentiâ Filii increati ſecundùm corpus ſuum myſticum, hac item conjunctione arctiſſimâ membrorum ejus omnium, quæ in ipſo & ex ipſo vivent, quemad-

madmodum ipſe de Deo & in Deo vitam habet, Electi pluribus rebûs non ampliùs egebunt ſive ad ſui conſervationem, ſive ad propriam bea titudinem. Deus enim, qui omnes pervadet, & in omnibus requieſcet communicando ſe absque ſui diviſione, ſemperque unitatem eſſentiæ ſuæ retinendo omnia erit omnibus, & omnia in omnibus, id eſt, in Deo invenient neceſſaria omnia ad perfectam felicitatem, quin ipſe completa erit eorum beatitudo. Hæc argumenta nullam videntur pati replicam, pergam autem ulteriùs vos penitus convincere. Conſuetudinem neutiquam probo, unde vos redarguam, eámque in eum tantùm finem allego, ut oſtendam, vobis ipſis vos contradicere, cùm negatis aut in dubium revocatis reſurrectionem.

29. Si enim mortui non reſurgunt, quid ergò ſibi volunt, qui ex vobis baptiſmum recipiunt pro ſuis parentibus vel amicis eo non accepto vitâ functis? Quid aliud eſt ſibi contradicere, quàm negare reſurrectionem, ſimúlque vitam religiosè obſervare, qui fidem ac ſpem reſurrectionis indicat?

29. Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui non reſurgunt? ut quid & baptizantur pro illis?

30. Quid prodeſt nobis Evangelii Miniſtris tot adire labores,

30. Ut quid & nos periclitamur omni horâ?

bores, tot calamitates & ærumnas perferre.

31. *Quotidie morior per veſtram gloriam, fratres, quam habeo in Chriſto Jeſu Domino noſtro.*

31. Ego certè Deum in teſtem vocare non vereor per eam gloriam quam in JEſu Chriſto Domino noſtro habeo de veſtrâ ad ejus fidem & obſequium converſione, me quotidie & in ſingula quaſi momenta mori.

32. *Si (ſecundùm hominem) ad beſtias pugnavi Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.*

32. Quem autem exinde fructum tandem conſequor, quòd tanto ſtudio ac contentione me totum animarum ſaluti impenderim, quódque Epheſi omnes aſſultus eorum & impugnationes, qui beſtiis longè erant truculentiores fortiter exceperim, ſi ſpes nulla, mortuis reſtituendam poſtliminio vitam? Epulemur ſanè & bibamus ſtrenuè, quantum libuerit, ſenſibus noſtris laxemus omnia frœna licentiæ, nihilque reputemus illicitum, quod experimur nobis volupe: fors craſtinâ die moriendum nobis, & poſt mortem nulli erimus. Ita vulgò loquuntur, qui veritatem, de quâ mihi ſermo, in dubium revocant.

33. *Nolite ſeduci: corrumpunt bonos mores colloquia mala.*

33. Nolite, obſecro, talibus profligatorum hominum axiomatis aures præbere, fugite eorum conſortia, memores, quòd morum probitas ſceleratis colloquiis corrumpatur facillimè.

34. *Evigilate juſti, & nolite peccare: ignoran-*

34. Excutite ſomnum peccati, & ambulate

late in viis innocentiæ atque justitiæ. Non abs re hac oratione ad vos utor, neque enim ignoro, aliquos vestrûm perperam esse instructos de hoc argumento, mihique plurimùm gratularer, si ex meâ reprehensione confusi, & saniora docti hanc rerum divinarum ignorantiam, quâ laborant hactenus, aliquando tandem deponerent.
35. Sed excipiet nonnemo: de resurrectione mortuorum non dubito, quâ ratione autem ea evenire queat, & quænam corpora è sepulchris reassumenda, non capio, non intelligo.
36. Demens (sic enim loqui necesse est) naturam consule, ipsa te docebit, & quæstionem hanc resolvet. Si quam experientiam agriculturæ habes, an nescis, quod seminas, visceribus terræ abditum vivificari non posse, ac germinare, nisi prius interiit, & quodammodo per corruptionem mortuum fuerit?
37. Neque id ipsum prorsus corpus, quod postmodum metitur, seminari, sed purum tritici aut siliginis granum, quod in terram immissum spicam subin generat.
38. Deo videlicet immortali cuilibet sementis generi in terræ visceribus abdito propriam suam molem ac

tiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.

35. *Sed dicet aliquis: quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?*

36. *Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi priùs moriatur.*

37. *Et quod seminas non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ùt puta tritici, aut alicujus cæterorum.*

38. *Deus autem dat illi corpus, sicut vult: &*

unicuique seminum proprium corpus.

39. Non omnis caro eadem caro: sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40. Et corpora cœlestia, & corpora terrestria: sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stellâ differt in claritate.

42. Sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

ac corpus largiente ac formante. 39. Considera etiam res omnes vitâ præditas, & animadvertes aliam esse carnem hominum, aliam pecorum, aliam volucrum, aliam piscium. 40. Si oculos sublimiùs in altum tollas, deprehendes corpora cœlestia singula singulis, iisque differentibus perfectionibus prædita, si rursus in terram demittas, eandem varietatem in terrestribus observabis, sed longè major est cœlestium dignitas atque pulchritudo, quàm terrestrium. 41. Quin etiam non eadem est omnium cœlestium corporum species, plurimùm enim splendor solis à lunæ splendore differt, & in cæteris quoque syderibus aliud aliis lucis magnitudine & nobilitate præstat, omnia verò à solis lunæque fulgore plurimùm distant. 42. En typum resurrectionis clarissimum. Eadem erit in omnibus hominibus, in quantùm quilibet suum corpus resumet, diversa tamen, quia non eadem erit gloria ac felicitas resurgentium. Mortale corpus & obnoxium morbis, quæ ducunt in interitum, aliquando absumitur, quod verò revocatur ad vitam, non modò erit integrum atque omni ex parte perfectum, sed im-

immortalitate donatum nulli prorsus aut ægritudini, aut imbecillitati subjacebit. Cùm igitur moritur, quasi semen in terram projicitur, sed dum resurget, perennem, & immortalem vitam nanscíscetur. 43. Seminatur, ut ita dicam, in statu admodum contemptibili, resurget autem ingenti circumdatum gloriâ, seminatur ægrum atque infirmum, suscitabitur autem multâ virtute atque vigore præditum 44. Seminatur animale, id est, ejusmodi, quod vitam habuerit cæteris animantibus communem, eam tamen morte amissam cum aliâ vitâ quasi spirituali, longéque excellentiori resurgendo commutat, unde spiritui quodammodo simile evadit non quidem quoad substantiam, sed quoad modum existendi & agendi liberum ab omni ægritudine, imbecillitate, & indigentiâ nutrimenti, subtile, leve, penetrabile, immortale, gloriâ atque splendore insigne, necesse est enim hæc duo veluti corpora vel duos potiùs corporis status distinquere. 45. Quando protoparens noster Adamus è terrâ formatus est, animam viventem, id est, immortalem accepit. Quando secundus Adam sive repa-

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloriâ; seminatur in infirmitate, surget in virtute:

44. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est:

45. Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.

reparator humani generis JEsus Christus in hunc mundùm venit, non solùm animam habuit unde viveret, sed etiam unde aliis vitam nobiliorem tribueret. Quandoquidem autem utrique debemus assimilari, & posterior pro salute ac redemptione nostrâ carnem induit, hanc quoque longè præstantiorem vitam nobis communicabit, 46. ut adeò hinc non immeritò deducere valeamus, corpus nostrum aliquando vitâ spirituali donandum, quod modò sensitivâ, cæterisque animantibus communi præditum est, Deus enim vult, ut corruptio præcedat immortalitatem, infirmitas gloriam, & mors resurrectionem. 47. Primus homo è terrâ formatus non poterat non esse terrenus, 2dus. homo Christus Dominus de cœlo descendens pari ratione non potest non esse cœlestis. 48. Morti sumus omnes obnoxii instar primi, quia ab eo originem ducimus, gloriosi erimus & immortales instar secundi, quia is de cœlo descendit, ut nos velut perditas oves in terris quæreret pastor verè bonus, suæque immortalitatis redderet participes. 49. Quemadmodum ergò imaginem ter-

46. Sed non prius, quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale.

47. Primus homo de terrâ terrenus: secundus homo de cælo cælestis.

48. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terre-

terreni gessimus rebelles & cœci posteri, ita etiam cœlestis illius imaginem præferamus, sectando ejus exempla, obedientiam, vitæque integritatem. 50. Hæc idcirco dico, quia nec caro nec sanguis, id est, homines carnis voluptatibus dediti, & flagitiorum cœno immersi regnum Dei possidebunt, & peccati corruptela locum non habebit in immortali illâ & immarcescibili gloriâ. Dixeram prius hominum animas suis corporibus uniendas denuo. 51. Nunc autem grande vobis mysterium pando: omnes quidem morte oppressi velut quodam sopore obdormiemus, & rursum ad vitam revocabimur, sed non omnes immutabimur, neque corporis gloriam ac beatam immortalitatem assequemur, quotquot nimirum in gratiâ non decedimus. Nolite autem existimare, resurrectionem istam, universalem multum temporis & negotii requirere. 52. Mortui è sepulchris resurgent in momento, in ictu oculi, ad ultimæ tubæ clangorem, Angelus enim tubam inflabit, & ad ejus sonitum, qui per universum orbem exaudietur, mortui suscitabuntur ab omni posthac

ni, portemus & imaginem cœlestis.

50. *Hoc autem dico, fratres, quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.*

51. *Ecce mysterium vobis dico: omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.*

52. *In momento, in ictu oculi, in novissimâ tubâ: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.*

hac corruptione immunes, & nos mutabimur.

53. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.*

53. Momentum hoc nobis exoptatissimum est, quia tunc corpora nostra in alium beatiorem statum transibunt. Sublatâ crassitie evadent subtilia, deposito pondere agilia, sublatâ caligine splendida, devictâ morte immortalia, & miseriis omnibus exempta. Quando hæc bona nobis obvenient, & natura nostra corruptibilis ab omni deinceps corruptione liberabitur,

54. *Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: absorpta est mors in victoriâ.*

54. & depositis mortis exuviis immortalitatem induet, tunc vaticinia impleta erunt, & veritas illius patebit, quod Propheta divino instinctu prædixerat: mors penitus debellata est, nullum ampliùs vestigium superest ejus tyrannidis, nec quidquam ipsi ampliùs subditum erit.

55. *Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?*

55. O mors, ubi est victoria tua, quæ te tam insolentem & arrogantem reddidit? ubi tua trophæa? ubi stimulus tuus?

56. *Stimulus autem mortis peccatum est, virtus verò peccati lex.*

56. Mors per peccatum irrepsit in hunc orbem, & peccatô pro stimulo & venenato aculeo instar scorpii usa est ad nos eo configendos & enecandos, peccatum verò invaluit per legem, non quòd illius causa extiterit, sed quòd occasionem tantùm subministravit, ubi enim nulla prohibi-

hibitio, ibi nulla transgreſſio. 57. Sed agamus nunc Deo gratias immortales, qui nos iſtorum hoſtium victores reddidit per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. 58. Tantum ergò favorem, fratres mei dilectiſſimi, nolite ingratâ & immemori mente præterire, perſiſtite conſtantes & firmi in fide earum veritatum, quas vobis modò declaravi, comparate vobis ingentem meritorum theſaurum aſſiduâ exercitatione virtutum omnium, charitatis præcipuè, & utcunque gravia ſint & peracerba, quæ vos premunt, nolite animum idcirco deſpondere, cùm ſciatis, Deum immortalem labores veſtros ampliſſimâ mercede certiſſimò remuneraturum.

57. *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum JEſum Chriſtum.*

58. *Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles: abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes, quòd labor veſter non eſt inanis in Domino.*

PARAPHRASIS

CAP. XVI.

1. INter hæc pietatis opera, quæ vobis commendo, non poſtremum locum tenet eleemoſyna, ad quam

1. *De collectis autem quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinavi Eccleſiis Ga-*

latiæ, ita & vos facite.

quam proin vos quàm impensissimè adhortor: cùm verò non sufficiat bonum præstare, nisi id ritè fiat, illud moneo, ut in collectis vestris pro fidelibus Jerosolymæ degentibus eundem servetis ordinem, quem præscripsi Ecclesiis Galatiæ.

2. *Per unam Sabbati unusquisque vestrûm apud se seponat, recondens, quòd ei bene placuerit, ut non cùm venero, tunc collectæ fiant.*

2. Nempe ut quilibet pro ratione facultatum, quas à Deo accepit, quantum licuerit, singulis Dominicis apud se reponat, quod constituit per reliquam septimanam erogare, ne primùm pecunia corrogetur, quando ad vos venero.

3. *Cùm autem præsens fuero: quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.*

3. Optarem enim paratas invenire eleemosynas & proximâ opportunitate Jerosolymam transmittere per eos, quos ad id officii idoneos judicabitis. In hunc finem dabo illis litteras commendatitias

4. *Quòd si dignum fuerit, ut & ego eam, mecum ibunt.*

4. & si necesse sit, ut ipsemet eò me conferam, prosequemur iter conjunctim.

5. *Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo.*

5. Ego autem isthic quamprimùm adero, ubi Macedoniam pertransiero, est enim mihi certum & constitutum, eam provinciam omnino obire.

6. *Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo: ut vos me deducatis, quocunque iero.*

6. Porrò apud vos longiori fors tempore permanebo, & ibi transigam totam hyemem, ut me postmodum discedentem eò libentius comitando prosequamini, quocunque perrexero.

ro. 7. Nolo enim vos nunc in transitu solùm & quasi festinanter præteriens videre, & amplecti obiter, cùm noverim esse pernecessarium, ut per aliquod tempus apud vos subsistam ad eliminandos abusus nonnullos, qui in vestram Ecclesiam irrepserunt. Dabit Deus, uti spero, successum prosperum hac in re. 8. Ephesi certè commorari cogor usque ad ferias Pentecostes. 9. Cùm hæc urbs satis ampla sit, & populosa, adeóque messem uberem offerat & opportunitatem optimam promulgandi Evangelium JEsu Christi, résque magnas conficiendi. Prævideo quidem tempestatem magnam contra me concitandam, multáque adversa perferenda, at verò Deo meo protectori confisus nil habeo, quod reformidem. 10. Quòd si Timotheus interea ad vos venerit, date, quæso, operam, ut securo loco & absque metu apud vos consistere valeat. Laborat is in eâdem vineâ Domini mecum, idémque Evangelium prædicat. 11. Quare, tametsi paulò junior sit, nolite eum idcirco spernere, sed benevolè audite, & omni postmodum benevo len-

7. Nolo enim vos modò in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9. Ostium enim mihi apertum est magnum, & evidens, & adversarii multi.

10. Si autem venerit Timotheus, videte, ut sine timore sit apud vos: opus enim Domini operatur, sicut & ego.

11. Ne quis ergò illum spernat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: exspecto enim illum cum fratribus.

12. *De Appollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multùm rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas, ut nunc veniret: veniet autem, cùm ei vacuum fuerit.*

13. *Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini.*

14. *Omnia vestra in charitate fiant.*

15. *Obsecro autem vos fratres, nôstis domum Stephanæ, & Fortunati & Achaici: quoniam sunt primitiæ Achajæ, & in ministerium sanctorum ordinaverunt se ipsos:*

16. *Ut & vos subditi sitis ejusmodi, & omni cooperanti & laboranti.*

17. *Gaudeo autem in præsentiâ Stepha-*

lentiâ recreatum salvum & incolumen Ephesum deducite, ubi eum unà cum fratribus exspecto. 12. Apollo à vobis tantopere sollicitatus, & à me enixè rogatus, ut ad vos invisefet, secúmque suos commilitones eò perduceret, noluit hactenus illud iter in se suscipere, facturus illud commodiùs, cùm ipsi vacaverit. 13. Interea, fratres mei, vigilate attenti, neque vos finite lethargô voluptatum opprimi, sed torporem omnem excutite, fidem animô perceptam constanter retinete, resistite fortiter quibuscunque assultibus, neque cedite ullis adversitatibus. 14. Charitas denique quæcunque cogitatis, loquimini, agitis, vigore suo animet, & quodammodo condiat. 15. Nôstis, opinor, familiam Stephanæ, Fortunati & Achaici, qui sunt primitiæ nostri Evangelii in Achajâ, seséque totos impendunt obsequio pauperum fidelium. 16. Habete illos, obsecro, pro vestro prototypo, omnem eis obedientiam præstate, uti & aliis, qui cum eis vel mecum collaborâbunt in prædicatione Evangelii. 17. Gaudeo verò summopere, quòd eos mihi videre contigerit, ea enim mihi exhibuerunt

runt obſequia, quæ à vobis, ut par
erat, ſunt neutiquam præſtita. 18.
Aſtiterunt mihi nomine omnium
ſingulari charitate ac benevolentiâ,
adeóque non tàm mihi, quàm vobis,
quorum nomine huc venerant, om-
ne officii genus reddiderunt.
Quare obſtricti eſtis ut qui maximè
ad eos peculiari honore & favore
proſequendos. 19. Hic finem im-
pono epiſtolæ meæ. Omnes Ec-
cleſiæ Aſiæ, Aquila & Priſcilla uxor
ejus, in cujus ædibus habito, 20. &
reliqui fratres, qui hic ſunt, ſalutant
vos in Domino. Ex hac unione a-
nimorum, quam vobiſcum fovent,
diſcite, qualem inter vos mutuò co-
lere debeatis. Salutate vos itaque
invicem in oſculo ſancto. 21. Me
quod attinet, ſalutem vobis dico
formulà haud uſitatâ, útque plus ef-
ficaciæ habeat, ſignifico vobis, quæ
ſequuntur, præter morem meam
exarata eſſe manu propriâ. 22. Si
quis amore non proſequitur Domi-
num noſtrum Jeſum Chriſtum, ana-
thema ſit. Omnes eum fugiant, ùt
hominem peſtilentem & execran
dum, cui impunè non abibunt com
miſſa flagitia, Dominus enim veniet,
& jam propè eſt, ut in illum ſenten-
tiam

næ, & Fortunati & A-
chaici, quoniam id, quod
vobis deerat, ipſi ſupple-
verunt.

18. *Refecerunt enim*
& meum ſpiritum & ve-
ſtrum. Cognoſcite er-
gò, qui hujusmodi ſunt.

19. *Salutant vos Ec-*
cleſiæ Aſiæ. Salutant
vos in Domino multùm,
Aquila & Priſcilla cum
domeſticâ ſuâ Eccleſia:
apud quos & hoſpitor.

20. *Salutant vos om-*
nes fratres. Salutate vos
in oſculo ſancto.

21. *Salutatio, meâ*
manu Pauli.

22. *Si quis non amat*
Dominum noſtrum JE-
ſum Chriſtum, ſit anathe-
ma, Maran Atha.

23. *Gratia Domini nostri JEsu Christi vobiscum.*

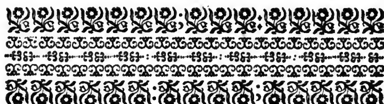
24. *Charitas mea cum omnibus vobis in Christo JEsu. Amen.*

tiam damnationis proferat ore suo. 23. Si autem impiis debitam pœnam imprecor, vicissim ex animo precor, ut gratia Domini nostri JEsu Christi sit semper vobiscum. 24. In illo vos intimè & tenerrimè complector, & ut me etiam ametis, votis omnibus exopto.

Amen.

AR-

ARGUMENTUM
EPISTOLÆ SECUNDÆ D. PAULI
AD
CORINTHIOS.

Consolatur alterâ hac epistolâ D. Paulus Corinthios, quos antea acriori reprehensione perculerat, mutatique præter exspectationem consilii, quòd ad eos, utì promiserat, non inviserit, rationem reddit. Fornicarium anathemate priùs perculsum, nunc verò pœnitentem communioni fidelium denuo restituit, agitque de verâ pœnitentiâ, de dignitate Ministrorum Novæ Legis, de patientiâ in adversis, de eleemosynâ, déque insignibus prærogativis, quibûs pseudoapostolos longè præcellit, ut adeo hæc epistola tum apologia sit ejus apostolatûs contra æmulos, tum idea & instructio eorum, qui ad Evangelii promulgationem vocantur.

Præmissâ consuetâ salutationis formâ caput primum orditur

ditur ab agendis gratiis Patri cœlesti pro consolationibus, quas ab eo in ærumnis & afflictionibus suis acceperat. Certos subin reddit Corinthios de paternâ hac sollicitudine, qua Deus & illos complectitur, ut nimirum hac ratione ipsos erudiat & excitet ad fovendos pariter & recreandos alios fideles. Tum de suis agit insectationibus, earúmque magnitudinem adeo exaggerat, ut dicere non vereatur, se tædiô præsentis vitæ correptum fuisse. Postmodum se comiter excusat, quòd ad eos non venerit, & argumenta prævenit, quæ ex prætensâ levitatis & inconstantiæ notâ opponi poterant contra certitudinem doctrinæ suæ, quam solidissimam esse, & inconcussam demonstrat. Ad extremum fatetur ultrò, distulisse se profectionem suam, ut interim longioris moræ indulgentiâ uterentur ad reformandam morum suorum licentiam, ne, si maturiùs veniret, compelleretur vel invitus ad eos gravioribus censuris feriendos, vel asperiùs objurgandos, prout jam fecerat.

Cap. 2do. sententiam excommunicationis, quâ, uti dictum epist. 1ma., scortatorem perculerat, revocat, ne pœnitentiæ prolixitate ad desperationem adigeretur. Sanctè illis denuntiat, se sincero amore, ac studio procurandæ salutis æternæ compulsum ad scribendum eis duriusculè, útque eos blandè consoletur, sibíque d vinciat, declarat, non omnes à se argui ùt reos, sed scandalo illo tam graviter à se castigato complures eorum perinde ac seipsum, offensos atque exacerbatos fuisse. In fine disserit de diversis effectibus prædicationis, quæ bonum odorem apud aliquos, contrarium apud alios post se relinquit, vitam mortémque afferens, prout diversam invenit animorum dispositionem in auditoribus libertati suæ nunquam non plenissimè à Deo permissis.

Cap. 3. candidè eis profitetur, se hominum commendatio-

dationes flocci facere, ut eorum tamen benevolentiam captet, addit, morum ſanctimoniam, quâ præditi, zelum eorum atque dilectionem eximiam tanquam fructus prædicationis ſuæ pulcherrimus ſibi pro litteris commendatitiis apprime ſervire, lætarique ſe magnopere, quòd eorum cordibus fidem in Jeſum Chriſtum non atramentô, ſed ſpiritu Dei profundè inſculpſerit. Ab hoc diſcurſu progreditur ad explicandam Legis antiquæ novæque differentiam, hanc demonſtrat illâ longè præſtantiorem eſſe, conſequenter Miniſtros ejus in gradu eminentiori conſtitutos, cùm Miniſtri dignitas Miniſterii qualitati commenſurari debeat. Proſequitur usque ad calcem capitis hiſtoriam Moyſis, aitque velamen, quo faciem ſuam contexerat, ne nimio ſplendore hebræi populi oculos offenderet tanquam ſignum ſervitutis perappoſitè congruiſſe legi timoris atque rigoris ſervilis, Chriſtianam verò religionem plenâ gaudere libertate, ac proin nullo velo indigere. Abſolvit hoc caput deplorando Judæorum cœcitatem, qui necdum patiuntur hoc à ſe velamen removeri, ſuæque legi mordicùs adhæreſcunt, quia nolunt agnoſcere Jeſum Chriſtum ùt verum per aſſumptionem naturæ noſtræ Legis priſtinæ abrogatorem. Spem tamen nonnullam eis facit emergendi demum è profundâ caligine, ſi vocem Spiritûs divini audire velint, atque ad Deum ſeſe aliquando ſeriò convertendi, qui ſuos novis quotidie veritatis gratiæque radiis illuminare non deſinit.

Cap. 4. oſtendit, nihil egiſſe ſe contra dignitatem & ſanctimoniam ſui Miniſterii, ſed integerrimè officiô ſuo perfunctum, declinâſſe ſe occaſiones omnes præbendi fidelibus ſcandalum, & prædicaſſe Verbum Dei non ad ſuam ſed Jeſu Chriſti gloriam promovendam. Probat hanc veritatem quotidianis ſuis ærumnis, quas perferendo inquit ſe mor-

 tem

tem Servatoris ſui ubique circumferre, neque id absque ingenti ſuo ſolatio, quidquid enim in mundo toleratur, nihil eſſe in comparatione gloriæ ſempiternæ nobis præparatæ.

Ad initium cap. 5ti. agit de eodem argumento, vitámque, quam hìc ducimus, abſentiam quandam nuncupat, & peregrinationem, quæ nos ſeparat, & removet à Deo. Oſtendit, animas ſanctiori vitæ deditas miris æſtuare deſideriis huic omnis boni principio arctiſſimè ſeſe reuniendi, quíque verâ Dei dilectione ſunt præditi, id unum votis omnibus exoptare, ut corporis exuvias aliquando deponere iis liceat, non quidem ſui ipſius odiô, ſed ex amoris quadam impatientiâ, quâ ad ejus beatificam poſſeſſionem feruntur. Ut tamen hanc ſempiternæ felicitatis promulſidem ſalubri timore temperet, agit poſtmodum de diſcuſſione actionum noſtrarum, aítque quemlibet extremo illo judicii die remunerandum ſecundùm merita ſua. Tum ſuum in ipſos amorem ſtudiúmque declarat, aſſeverátque, ſe per omnia in eorum ſalutem intentum maximè. Quando de ſeipſo honorificè loquitur, id agit, ut in ipſo glorientur tanquam Magiſtro probatæ fidei, & excitatas contra ſe pſeudoapoſtolorum calumnias idoneis reſponsis diſſipent, quando verò abjectiùs de ſe rebúsque ſuis diſſerit, id facit, ut eorum imbecillitati ſeſe accomodet, qui arrogantiæ cujuſpiam illum inſimularent, ſi ſeipſum commendaret elatiùs. Fatetur exemplô Jeſu Chriſti homines ardentiſſimo amore complexi conſtringi ſeſe ad dilatanda erga proximum charitatis viſcera. Inde occaſionem arripit eis ſignificandi, Filium Dei pro eis acerbam mortem oppetiiſſe, ut in ipſo & per ipſum vitam habeant, atque idcirco baptiſmi lavacrô eos in novam creaturam regeneratos eſſe: deſcen

ſcendiſſe illum ad nos de cœlo, ut reconciliaret Patri ſuo, & prædicatores ab eo miſſos ad annuntiandam nobis hanc pacis redintegrationem.

Cap. 6. hortatur eos ad æſtimandam pro meritis tantam gratiam, oſtendítque ſibi tanquam Dei Miniſtris ac legatis incumbere, ut illam ubique promulgent: ſubin propenſiſſimum ſuum in eos affectum denuo declarat, rogátque, ut amorem pro amore reddant, omniáque cum infidelibus commercia atque connubia longiſſimè fugiant.

Cap. 7. proſequitur eandem amoris ſui ſinceriſſimi, & confidentiæ erga Corinthios teſtificationem: declarat conceptam ex eorum emendatione lætitiam, notáſque explicat, quibûs ſe confirmatum eſſe profitetur de verâ ſolidáque eorum pœnitentiâ, oſtendítque, quale diſcrimen ſit inter ſalutarem, & fatalem triſtitiam.

Cap. 8. excitat eos ad ſuppeditanda vitæ ſubſidia pauperibus Jeroſolymæ degentibus, ex ratione non unâ. 1mo. Proponit eis in exemplum Macedones, quibus ne in rebus quidem magìs arduis velint cedere. 2. Commemorat, Chriſtum pro nobis factum egenum atque mendicum, cúmque magnificentiſſimam cœleſtis ſui Patris regiam deſeruerit, ut nobiſcum in terris converſaretur, nóſque ſuâ inopiâ ditaret, æquum omnino eſſe, ut & nos pauperum, qui ejus membra ſunt, indigentiam ſublevemus. 3. Hortatur eos ad iſthanc liberalitatem, ut qui ejus redduntur participes, exorent Deum pro ipſis, bonáque cœleſtia ac perennia impetrent pro temporalibus ſibi collatis. Denique præſumpſiſſe ſe, ac ſuppoſuiſſe, eleemoſynas jam eſſe collectas, quod

quod si aliter se haberet, pudore planè atque confusione obruendum se perinde ac suos discipulos ad ipsos delegatos, quorum testarentur exiguam admodum rationem habere inexspectatâ hac & parùm decorâ Christianis sorditie.

Cap. 9. prosequitur eandem materiam, aliásque accumulat rationes, extollendo denuo liberalitatem Macedonum, cui nequaquam eos cedere oporteat, enumerando fructus eleemosynæ, gloriam inde in Deum redundantem, indigentium refocillationem, & ex eorum ad Deum precibus, gratiarúmque actionibus exorituram centuplam bonorum omnium abundantiam.

Cap. 10. orditur suam apologiam contra pseudoapostolos, qui arguebant eum ùt timidum & abjecti animi in eorum præsentiâ, quos epistolis suis increpabat. 1mo. Corinthios obsecrat, ne ipsum compellant ad redarguendos de mendacio suos calumniatores, & utendum potestate à Deo acceptâ, quam in dubium revocare auderent. Deinde de suâ in ministerio Evangelico agendi ratione differit, quæ carnem minimè saperet, sed spiritum, & profitetur, se nunquam vel minimam gloriam ex eo captaturum, quod ipse non fecerit, tantúmque daturum operam illis terris excolendis, quas alii reliquissent intactas, & incultas.

Cap 11. prosequitur suam defensionem, & à principio statim veniam petit à lectoribus si in proprias laudes excurrat uberiùs, compulsum enim se inquit ad comprimendam eorum impudentiam, qui fucum iis facerent, & suam authoritatem imminutum irent in eum præcisè finem, ut præpedirent, ne eorum artes detegerentur, ac technæ simplicioribus structæ dissiparentur. Hæc præfatus subjicit, perperàm eos agere, quòd eos tanti æstiment, cùm aliud eis non

non prædicaverint, quod non priùs ex ipſo intellexiſſent. 2do. Oſtendit longè ſe illis anteponendum, quòd ipſi pro lucro, ipſe verò gratis evangelizaverit. 3tio. Profitetur ſe eſſe hebræum, Iſraelitam, filium Abrahæ, perinde ac ipſos. Denique non veretur aſſerere, majori ſe jure, & pluribus nominibûs dici poſſe Apoſtolum, atque in hujus rei confirmationem quæcunque ſibi perferenda fuerint, enumerat tanquam præclara Apoſtolatûs ſui inſignia.

Cap. 12. de raptu ſuo in 3tium. cœlum diſſerit, fatetúrque, ne ex tam inuſitato favore inſoleſceret, ab angelo ſatanæ, velut injecto frœnô ſe quotidie miris modis vexari, nempe ſtimulo carnis, tentationibus inhoneſtis, motibúsque concupiſcentiæ obſcœnis, quibûs anima magnopere confunditur & prohibetur, ne ob ſingularia chariſmata cœlitùs accepta inanis gloriæ ſtudiô efferatur altiùs, quàm Chriſtianæ modeſtiæ, atque humilitatis ratio patiatur. D. Apoſtolus excuſat ſe poſtmodum, quòd in laudes ſuas ſeſe effuderit, & culpam omnem in Corinthios rejicit, qui debuiſſent id dudum præſtare, quod ipſe nunc ageret. Tum ad objectam ſibi de corrogatis eleemoſynis calumniam ſubmovendam oſtendit, quòd à ſe deputati nihil ab ipſis exegerint, ac demum vereri ſe, inquit, ne illos, cùm venerit, inveniat necdum per omnia emendatos & ſánctiores.

Cap. 13. denuo eos hortatur ad corrigendos ſe ſeriò, ne aliàs auctoritate ſuâ ac poteſtate, quam pertimeſcere potiùs ac revereri deberent, quàm periclitari velle, cogatur uti ſeveriùs animadvertendo in illos. Concludit demum commendando iis ſummopere pacem & animorum con-

ſenſionem, atque in fine ſalutationes conſuetas adjungit. Baronius exiſtimat hanc epiſtolam Nicopoli ſcriptam annô à partu Virginis 58. At ſecundùm Græcorum ſententiam Philippis, quæ civitas eſt Macedoniæ, Corinthium miſſa eſt.

PA-

PARAPHRASIS
IN EPISTOLAM SECUND. D. PAULI
AD
CORINTHIOS.

CAPUT PRIMUM.

1. Paulus æterno Dei consiliô, & voluntate electus Jesu Christi apostolus, ac Timotheus frater Ecclesiæ Dei, quæ Corinthi est, & universis fidelibus in Achajâ dispersis salutem plurimam dicunt, gratiámque & pacem à Patre sempiterno, ejúsque Filio Domino nostro ex animo precantur. 2. Fratres mei non possum epistolam hanc convenientiùs ordiri, quàm à demississimâ gratiarum actione, quam Deo ter Optimo Maximo persolvo, cui ut ve-

1. *Paulus Apostolus JEsu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi cum omnibus sanctis, qui sunt in universâ Achajâ.*

2. *Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino JEsu Christo.*

3. *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis,*

4. *Qui consolatur nos in omni tribulatione nostrâ: ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressurâ sunt, per exhortationem, quâ exhortamur & ipsi à Deo.*

5. *Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat consolatio nostra.*

6. *Sive autem tribulamur pro vestrâ exhortatione & salute: sive consolamur pro vestrâ consolatione, sive exhortamur pro vestrâ exhortatione & salute: quæ operatur tolerantiam earundem passionum, quas & nos patimur:*

7. *Ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes, quòd sicut socii passio-*

vestram adjiciatis, enixè obtestor. 3. Illi etenim bonorum omnium largitori, & miserationum parenti, atque cumulatissimi solatii auctori laus omnis & gloria debetur à mortalibus, 4. qui nos in omni calamitate, quâ hactenus pro defensione sui Nominis premimur, tam benignè recreat, ut nonnullam etiam aliis, qui qualibet ærumnâ & adversitate vexantur, solatii partem impertiri possimus, ex eo videlicet, quod nobis liberaliter exhibet, discentes, quid facere nos oporteat pro aliis, 5. ùtque exemplô nostro pateat, si insectationes, quas pro Christi nomine tolerare compellimur, ingentes sint, & torrentis instar in nos irruant, eximia quoque solatia ejus beneficiô ac liberalitate divinâ nobis præstari, & mentes nostras mirâ dulcedine deliciísque perfundi, ut adversa quæque tanto majori gaudiô perferamus. 6. Si ergò patimur, & recreamur, id enimverò contingit ad vos consolandos & instruendos, quàm forti & alacri animô adversa quæque ùtùt maxima exantlare debeatis. 7. Speramus proin constantiam vestram minimè labefactandam, & quemadmodum in partem ve-

veniſtis perpeſſionum, ita etiam fore vos aliquando jucunditatis, & lætitiæ noſtræ participes. 8. Quæ cùm ita ſint, cúmque neceſſitudo quæ inter nos viget, non ſolùm ſucceſſibus rebúsque proſperis alligata ſit, nolo vos celare, fratres, quanta perſecutio mihi in Aſiâ perferenda fuerit: erat illa ſupra omnem facultatem viréſque humanas & adeo potens, ut perplexum penitus, & conſilii inopem tæderet vivere, neque ullum appareret effugium, quo periculum vitæ evaderem. 9. In hoc tamen rerum articulo admirandum planè divinæ ſapientiæ ac bonitatis effectum perſenſi; cùm enim tunc temporis mihi adſtiterit, quo ſpes omnis aberat, quo tum diſcrimina, quibus expoſitus eram, tum acerbitas ærumnarum, tum rabies inimicorum præſentem mihi mortem intentabant, iíſque parem fecerant, in quos jam mortis ſententia lata eſt, manifeſtè exinde arguo, propriis neutiquam fidendum viribus, ſed in eo ſolo ſpes omnes collocandas, cujus poteſtas non ſolùm ſe extendit ad vitæ jam jam finiendæ prolongationem, ſed etiam jam extinctæ recuperationem. 10. Ipſe eſt, qui

num eſtis, ſic eritis & conſolationis.

8. *Non enim volumus ignorare, vos fratres, de tribulatione noſtrâ, quæ facta eſt in Aſiâ, quoniam ſupra modum gravati ſumus ſupra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.*

9. *Sed ipſi in nobis metipſis reſponſum mortis habuimus, ut non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo, qui ſuſcitat mortuos:*

10. *Qui de tantis pe-*

riculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet,

11. *Adjuvantibûs & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum personis, ejus quæ in nobis est, donationis per multos gratiæ agantur pro nobis.*

12. *Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientiâ carnali, sed in gratiâ Dei conversati sumus in hoc mundo: abundantiùs autem ad vos.*

qui me gravissimis hisce periculis eripuit, & uti spero, ab iis porrò præservabit, in quæ incidere possem, 11. si me precibûs vestris adjuvare velitis, quod à pietate vestrâ certò certiùs exspecto. Nil ille magìs exoptat, quàm plurium votis favores suos expeti, quos jam paratus est concedere, neque dubito eum promptiùs mihi opitulaturum, si pro me intercedatis, magísque acceptam futuram ei gratiarum actionem pro auxilio mihi præstito, si plures eam obtulerint. 12. Præter spem tamen hujus protectionis id, quod me plurimùm in quocunque calamitatum genere recreat, testimonium est bonæ conscientiæ, gaudiúmque, quod rectâ semper & simplici cordis intentione animíque candore in ministerio Evangelico ambulaverim, quòd consilia mea ad honestatem semper & æquitatem collimaverint, neque unquam prudentiæ humanæ technîs, aut scientiæ naturalis ornamentis atque adminiculis usus fuerim, sed gratiæ divinæ impulsu duntaxat operatus sim. Illa mihi semper astitit, ubicunque terrarum Evangelium promulgavi, tum verò se maximè prodidit, cùm vobiscum age-

gerem, ubi longè plura prodigia patravi, & majorem diligentiam curámque adhibui, ut ne vobis meâ vivendi ratione ullam querimoniæ ansam vel offendiculi præberem.
13. Scitis profectò, an mentiar, & num ea, quæ vobis scribo, correspondeant illis, quæ aliàs & ipsi oculis vestris vidistis, vel auditu accepistis. Non loquor in meum favorem vel commodum ex arrogantiâ sed ex sanctâ quadam libertate, spe fretus, vos in die illo tremendo, quo JEsus Christus venturus est ad judicandos vivos & mortuos, deprehensuros clarissimè,
14. utì ex parte nunc agnoscitis, quòd gloriari possitis, habuisse vos in me Magistrum, qui vobis blandiri, & perversæ doctrinæ labem affricare nesciérit, quemadmodum tunc gloriabor, quòd tanquam discipuli minimè degeneres ex nostris monitis moribúsque perspectis eximios fructus retuleritis.
15. Hac equidem vestræ probitatis confidentiâ fretus constitueram vos invisere, priusquàm in Macedoniam pergerem,
16. ut præter consolationem ex primo meo adventu haustam iteratâ præsentiâ vos denuo recrearem. Ex Macedoniâ destinaveram reverti ad

13. *Non enim alia scribimus vobis, quàm quæ legistis & cognovistis. Spero autem, quòd usque in finem cognoscetis,*

14. *Sicut & cognovistis nos ex parte, quòd gloria vestra sumus, sicut & vos nostra in die Domini nostri JEsu Christi,*

15. *Et hac confidentiâ volui priùs venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis:*

16. *Et per vos transire in Macedoniam, & iterum à Macedoniâ venire ad vos, & à vobis deduci in Judæam.*

ad vos, ut à vobis in Judæam deducerer.

17. *Cùm ergò hoc voluissem, numquid levitate usus sum? Aut quæ cogito, secundùm carnem cogito, ut sit apud me* est *&* non?

17. Quòd autem primum meum propositum executioni non mandaverim, nolite, obsecro, id imputare aut levitati, aut inconstantiæ, quòd velim & nolim, quòd instar hominum primos sensualitatis impetus sequentium propria tantummodo commoda secter, ac proin in omnes horas sim mutabilis & alius. Sed excipiet fortassis quispiam: quandoquidem nobis tam sanctè pollicitus, venturum te ad nos invisendos promissis non stetisti mutato tam leviter animi propositô, an non hanc ipsam diffidentiam concipere jure poterimus de veritate ac soliditate eorum dogmatum, quæ nobis annuntias? Imò verò testor

18. *Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo* est, *&* non.

Deum, in quem nulla falsitas vel promissorum inconstantia cadit, quando Timotheus, Silvanus & ego vobis prædicavimus JEsum Christum ejus filium, veritatem nos longè certissimam omnísque dubii vel repugnantiæ exclusivam annuntiasse, neque unquam, quod pridem affirmavimus, postmodum esse inficiatos.

19. *Dei enim filius Jesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus*

19. Eadem vobis, quæ jam audistis repetemus, quippe quæ nulli sunt obnoxia vicissitudini, aut mutationi, quare

quare non est quòd dubitetis de fidei nostræ mysteriis divinísque promissionibus. 20. Ipse est, qui nos jussit ea vobis proponere, ejus testimonio haud utique fallibili ea firmamus, cúmque sit prima & essentialis veritas, experiemini certò certiùs effectus optatissimos, si enim ad vestram salutem conducant, in ejus pariter gloriam redundant. Consideremus, fratres, quæ & quanta nobis jam contulerit, non erit adeo difficile fide minimè dubiâ præstolari majora, quæ nobis præparata sunt. 21. Nunquid non est Deus, qui ubi nos ad cognitionem JEsu Christi adduxit, in eâ nos conservat & corroborat? nunquid non Deus nos unxit? 22. Nos tanquam suos peculiari signaculô distinguit, suúmque divinum spiritum nobis communicat? Dona isthæc tam multiplicia, quæ tum per sacrum baptismi lavacrum tum per Sacramentum Confirmationis percipimus, quid aliud sunt, nisi arrhabones securturæ felicitatis? Nunc satis supérque, utì opinor, ad replicam vestram respondi, quâ doctrinam meam in dubium revocâstis, neque aliud superest, quàm ut candidè vobis edisseram, quid causæ fue-

st per me & Silvanum, & Timotheum, non fuit est *&* non, *sed* est *in illo fuit.*

20. *Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo* est: *ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.*

21. *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui unxit nos Deus:*

22. *Qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritûs in cordibûs nostris.*

23. *Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quòd parcens vobis non veni ultra Corinthum: non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.*

fuerit, quòd non, utì seriò promiseram, ad vos venerim. 23. Deum in testem invoco, & ultorem mendacii, si ex aliâ ratione propositum mutavi, quàm ne compellerer pro potestate meâ severiùs in eos animadvertere, qui ambitione suâ intolerabili tot tragœdias in Ecclesiâ vestrâ excitabant, quod haud dubiè mœrore non exiguo animos vostros perculisset, cùm tamen nil ardentiùs exoptem, quàm hilari vultu mentéque serenâ à vobis excipi, lætitiámque communem omnium præsentiâ meâ augere. Atque hæc non in eum finem dicta volo, & à vobis accipi, quasi ratione fidei, quam annuntiavi, despoticè vobiscum & imperiosè velim agere, quin eò potiùs omnis mea sollicitudo ac contentio collimat, ut pro viribus vobis inserviam, & pro salute vestrâ me totum impendam præsertim circa disciplinæ reformationem magnopere vobis necessariam intactâ tamen fide vestrâ, quam (Deo sint grates) nullâ penitus correptione, aut mutatione indigere probè compertum habeo.

PA-

PARAPHRASIS

CAP. II.

1. ITA eſt, fratres mei, non potui in animum inducere, ut ad vos inviſerem, quemadmodum pollicitus eram, metuebam enim, ne compluribus flagitiis contaminatos vos deprehenderem, quæ cùm diſſimulare ex officio non potuiſſem, acriori reprehenſione non niſi triſtiores vos, pudoréque ſuffuſos, quod minimè cupiebam, reddidiſſem. 2. Si porrò per epiſtolam meam idipſum fortè præſtiti, amoris, quo vos complector, magnitudini, ſtudióque ſalutis veſtræ illud adſcribite: non enim aliâ de cauſâ ſcribendo vobis hoc ſtylo uſus ſum, quàm in maximum veſtrum emolumentum, ſanctéque conteſtor, quò magìs ex objurgatione meâ compunctus quis doléſque redditus fuerit, eò chariorem mihi eſſe, majorique ſolatio ac gaudio. 3. Præter afflictionem animi ex aliorum relatione conceptam

1. Statui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitiâ venirem ad vos.

2. Si enim ego contriſto vos: & quis eſt qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me?

3. Et hoc ipſum ſcripſi vobis, ut non cùm venero,

tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium omnium vestrûm est.

tam de gliscentibus etiamnum inter vos flagitiis ipsa præsentia & testimonium oculatum doloris acerbitatem mirum quantum auxisset, si venissem sublatis nondum per meam exprobrationem scandalis, atque ita solatii locô uberem lugendi materiam invenissem, quod & vobis minimè gratum ac volupe accidisset, persuasum enim omnino habeo, meam non minùs tristitiam quàm lætitiam in vos communione quadam sympathicâ redundare.

4. *Nam ex multâ tribulatione, & angustiâ cordis scripsi vobis per multas lachrymas: non ut contristemini: sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantiùs in vobis.*

4. Superos testor, quantam vim mihi intulerim, quibus angoribûs pectus meum discruciatum fuerit, quot lachrymas profuderim, cùm ad vos scriberem. Calamum regebat amor verè paternus, cujus magnitudinem vobis unicè patefacere volebam alienus omnino ab omni proposito, studióve affligendi vos. Nimis pretiosa mihi erat cordíque salus vestra, quàm ut permitterem aliquos in præcipitia ferri, quin manum porrigerem, ne laberentur, & alios in ea turpissimè cadere, quin nervos omnes intenderem ad relevandos illos.

5. *Si quis autem contristavit non me contristavit: sed ex parte, ut non onerem omnes vos.*

5. Et profectò si funestus cujuspiam casus me afflixit, plures etiam vestrûm mœrore perculit. Tametsi is peccando excef

excesserit, injuriam vobis facerem, si unius delictum in omnes rejicerem, quasi id minimè curâssent, aut apprehendissent. Sed satìs hactenus de acrimoniâ medicinæ, videamus porrò quem effectum habuerit. 6. Sufficiat, quòd is, cujus flagitium tam profundam cordi meo plagam intulit, & nomen prodere supervacaneum est, hucusque tanto dolore ac pudore suffusus fuerit coram pluribus ex pœnâ à me inflictâ. 7. Quare vos omnes nunc obtestor, ut eum omni amoris significatione in pristinam communionem recipiatis, 8. & pœnæ remissione recreetis, ne tristitia longior in exitium potiùs, ac venenum, quàm medicinam ac salutem cedat. 9. Hæc vobis scribo, ut experimentô percipiam, quo loco mea apud vos præcepta sint, & num in omnibus, prout fas est, dicto audientes sitis, & quemadmodum eum jussu meo ab Ecclesiâ segregastis, ita etiam in pristinum statum restituere velitis, si ita faciendum judicavero. 10. Ex potestate, quam à Christo accepi, condemnavi eum, ex eâdem illum absolvo. Favorem, quem indulgetis, & ego exhibeo, etenim si quid cuiquam remisi,

6. Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit à pluribus:

7. Ita ut econtrario magis donetis, & consolemini, ne fortè abundantiori tristitiâ absorbeatur, qui ejusmodi est:

8. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem:

9. Ideo enim & scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.

10. Cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in personâ Christi.

misi, id profectò vestrâ causâ, vestræ salutis studiô factum esse verè vobis possum affirmare non solùm nomine & authoritate Christi, sed exemplo quoque perinde ad solvendum anathematis vinculum facilis, quàm ad ligandum.

11. *Ut non circumveniamur à satanâ: non enim ignoramus cogitationes ejus.*

11. Non enim me fugiunt dæmonis technæ, quòdque funestus hic alastor non minùs desperationis ac nimiæ tristitiæ impulsu ex castigatione prolixiori oriundæ, quàm per impœnitentiam mortalium animas in casses suos pertrahere possit. Dixi paulò antè, me decumanis in Asiâ persecutionum fluctibûs jactatum.

12. *Cùm venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino,*

13. *Non habui requiem spiritui meo, eò quòd non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis profectus sum in Macedoniam.*

14. *Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ*

12. Certiores nunc vos reddo, quid præter exspectationem mihi evenerit Ephesò redeunti in Troadem ad prædicandum Evangelium, cùm enim messis capiosa esset, 13. & fratrem meum ac Collegam Titum, cujus auxiliô indigebam, non invenissem, nullam animô quietem capere poteram, quare actutum inde discessi ad repetendam Macedoniam. 14. Sed gratiæ sint immortales Deo, cujus ope ærumnas omnes quà publicas, quà privatas ex defensione nominis JEsu Christi insurgentes superamus, cujus imperio gloriam Crucis de univer-

niverso terrarum orbe triumphantis annunciamus, cujus virtute de inferorum portis victoriam referimus, & odorem notitiæ ipsius ubique gentium per Evangelium nostrum diffundimus. 15. Quandoquidem autem salutarem hunc odorem JEsu Christi passim circumferimus, hinc diversos animorum sensus motúsque deprehendimus. 16. Quibusdam enim exitium afflat, aliis salutem. Quis autem ex propriâ virtute idoneus est ad distribuendum mirificum hunc odorem tam discrepantibus animis? me quod attinet, quidquid boni præstitero, id omne tribuendum opitulationi divinæ, non verò meis viribus aut conatibus. 17. Non enim possum aliorum more verbum Dei corrumpere, quod omnem excludere debet artificii humani mixturam, neque fucatâ dicendi ratione uti, ubi Christiana simplicitas ac veritas primas sibi partes vendicat. A Deo habeo, quod vobis annuntio, spiritu JEsu Christi agente illud prædico, Deum tanquam præsentem & testem prædicationis meæ semper ob oculos habeo, ut ministerio adeo sancto sanctimoniâ non impari defungar.

manifestat per nos in omni loco:

15. *Quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi fiunt, & in iis, qui pereunt:*

16. *Aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus?*

17. *Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.*

PARA-

PARAPHRASIS.

CAP. III.

1. *Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis?*

1. Videbitur fors nonnemini arrogantiam sapere commendatio nostra, at verò protestor, fratres mei, nunquam venisse mihi in mentem in laudes meas excurrere inanis gloriæ studiô. Modus agendi consuetus in prædicatione Evangelii & vitæ meæ tenore secluso quocunque alio teste vel argumento contrarium vobis manifestè demonstrat, adeò ut etiam dicere ausim, me nec vestris, nec aliorum litteris commendatitiis ullâ ratione indigere, & cur ita? quia videlicet cùm operâ meâ conversi fueritis, zelus vester pro gloriâ Dei, charitas erga proximum eximia, constantia in perferendis adversis, omnes denique virtutes, quibûs excellitis, nemini non perspectæ sunt

2. *Epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris, quæ scitur, & legitur ab omnibus hominibus:*

2. epistolæ instar commendatitiæ, quam pectori meo impressam circumfero, quam vivis characteribûs descriptam universi lectitant

tant mortales, quæque mihi apprimè servit ad captivandam aliorum benevolentiam & fiduciam. Enimverò quis non Magistrum illum magni faciat, cujus discipuli adeò numeris omnibus absoluti sunt? quis ex istorum præstantiâ non rapiatur in ejus admirationem & laudem? 3. Discipulos vos fidenter nuncupo, siquidem mentem vestram tanquam chartam mundissimam præparavi ad recipiendam legem JEsu Christi exaratam non atramentô, & vulgari scribendi genere, sed spiritu Dei viventis, non in tabulis lapideis, sed corde amoris reciproci, & affectûs tenerrimi capacissimo. 4. Si aliquantulum mihi arrogo ex opere hoc eximio, tantáque confidentiâ coram Deo eloquor, JEsus Christus illius auctor est, in quem omnis gloria exinde redundat. 5. Probè enim scio, me propriis viribûs ne cogitationem quidem salutarem aut laudabilem ullam elicere posse, omnémque agendi virtutem ex illo haberi. 6. Fateor, ipso adiuvante me reddirum utcunque idoneum Evangelii Ministrum ac novæ legis præconem, in quâ non ampliùs ùt in veteri litteræ vigent, sed spiritus, ubi gratiæ con-

3. Manifestati, quòd epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramentô, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum.

5. Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est:

6. Qui & idoneos nos fecit ministros novi Testamenti: non litterâ, sed spiritu, littera enim occidit, spiritus autem vivificat,

conferuntur, & promiſſiones adimplentur, & figuræ omnes verificantur, ubi denique pro mandatis difficillimis, quæ ad litteram & amuſſim ſervari debuerant, & prævaricantem in exitium præcipitabant, præcepta occurrunt favoribûs plena, quæ delictis quidem pœnas irrogant, delinquentibus autem mortem non afferunt, quin imò in filiorum numerum eos adoptant, qui miſera priùs fuêre mancipia. 7. Quòd ſi lex illa vetus, quæ morte plectebat trangreſſores, litteris impreſſâ, atque inſculpta in lapidibus in tantâ veneratione fuit, adeò ut filii Iſraël vultum Moyſis intueri nequaquam poſſent ob nimium ejus fulgorem, qui tamen finem habiturus, & penitus abolendus erat aliquando, 8. an non ea, quæ & ſuavitate & charismatis divini ſpiritûs plena eſt, manúmque erigendis lapſis porrigit, præſtantior longè erit, ac dignior? 9. Antiqua profectò huic comparata vix quidquam ſplendoris & gloriæ habet. 10. Lux etenim illa, quam ex corruſcante Moyſis facie acceperat, non fuit perpetua, lumen autem Evangelii nunquam extinguetur. 11. Si ergò tanto in pretio & hono-

7. *Quòd ſi miniſtratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloriâ; ita ut non poſſent intendere filii Iſraël in faciem Moyſi, propter gloriam vultûs ejus, quæ evacuatur:*

8. *Quomodo non magìs miniſtratio Spiritûs erit in gloriâ?*

9. *Nam ſi miniſtratio damnationis gloria eſt: multò magis abundat miniſterium juſtitiæ in gloriâ.*

10. *Nam nec glorificatum eſt, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.*

11. *Si enim quod e-*

honore fuit lex illa nunc abolita, quanti facienda erit lex, quæ in omne ævum perennatura est? 12. Itaque fides, quam dogmatis à me propositis præstatis firmissimam, animos mihi stimulósque addit ad prædicandum Evangelium non minori fiduciâ ac libertate, quàm integritate.

13. Vultum meum nullo velamine contego, uti Moyses, qui id fecerat non eâ tantùm de causâ, ne Israëlitæ ejus radiis perstringerentur, sed ut indicaret, ejus posteros divinitatem JEsu Christi neutiquam agnituros, qui tamen legis illius scopus ac finis ultimatus futurus esset, obcœcatâ nimium quantùm eorum intelligentiâ, 14. uti ex eventu hujus vaticinii luculenter patet, cùm enim in hodiernum usque diem Veteris Testamenti monumenta pervolvunt, hærent etiamnum in umbrâ ac caligine figurarum & rituum, sub quibus veritas, quam annuntiamus, abscondita latet, neque in animum inducere valent, finem legis jam advenisse, cœcâ enim mentis obstinatione prohibentur, ne in JEsum Christum credant, qui ad eam abrogandam venturus erat, uti prædixerat. Et sanè sola doctrina Evangelicæ lucis

vacuatur, per gloriam est: multò magis, quod manet, in gloriâ est.

12. *Habentes igitur talem spem, multâ fiduciâ utimur:*

13. *Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciam suam, ut non intenderent filii Israël in faciem ejus, quod evacuatur,*

14. *Sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem, idipsum velamen in lectione Veteris Testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur)*

15. *Sed usque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum*

cis has tenebras diſſipat. 15. Quòd ſi priores nos illam recepimus, ne idcirco efferamur inſolentiùs, eóſque habeamus deſpectui, cùm tantum beneficium ſoli divinæ clementiæ acceptum debeamus. Veniet tempus, cùm & ipſi pronis animis divinam hanc ſementem recipient.

16. *Cùm autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.*

16. Quemadmodum Moyſes nullo velamine faciem contexerat, cùm ad Deum accederet percepturus ejus imperia: ita & iſti modò obcœcati arcanis divini ſpiritûs inſpirationibus corda ſua aperient, & ad illum ſolem, cui tamdiu tergum obverterant, ſeſe convertent illuſtrandi penitiùs. Velamen tolletur ab oculis, & non ampliùs ambulabunt in tenebris, ſed cuncta perſpicuè cernent, quibûs ad vitam ſempiternam perducantur.

17. *Dominus autem Spiritus eſt: ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.*

17. Quin & libertate filiorum Dei donabuntur illico, quamprimùm divinum hunc ſpiritum pro Domino ſuo venerabundi agnoſcent, & eximentur jugo dæmonis ac ſervitute peccati. Si quis timor adhuc reliquus, timor eſt filiorum, qui parentum juſſa exequuntur alacriter, non verò ſervorum, qui metuunt tyrannum ſuum, & non niſi inviti ac reluctantes ei obtemperant,

rant. Israëlitæ, quemadmodum dixi vultum Moysis non nisi interposito velamine conspiciebant. 18. Longè meliùs nobiscum agitur, qui Majestatem ac potentiam Patris æterni in Evangelio sui Filii clarissimè contemplemur. Ejus radios mentibus nostris instar limpidissimi speculi recipimus, & felici reflexione in eos rejicimus, quos tum prædicatione, tum exemplô nostro collustramus. Deus nos ab unâ claritate in majorem lucem promovet, nullo non die novam nobis Majestatis suæ notitiam imprimit, & ut ita loquar, nos in sese transformat etiamnum in terris degentes, redditque sui splendoris participes, & quasi secundarias quasdam sui imagines, idque vi divini spiritûs.

18. *Nos verò omnes, revelatâ facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu.*

PARAPHRASIS.

CAP. IV.

1. Non abs re tam prolixè ac copiosè egi de prærogativis novæ legis, quibûs antiquam præcellit. Cùm enim animô destinâssem vobis ob

1. *Ideo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus:*

ob oculos ponere, quantâ sanctitate oporteat esse prædicos ejus Ministros, id certiùs assequi me non posse existimavi, quàm repræsentando hujus Ministerii dignitatem atque præstantiam. Solâ Dei miseratione, non meritis nostris imposita nobis est hæc provincia, cui etiam ritè administrandæ omnem solertiam vigilantiámque pro virili parte impendimus. Animis non deficimus, quæcunque adversa ingruant, labores non respuimus,

2. *Sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutiâ, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.*

2. neque indecorum quid, & luce publicâ indignum agimus: ab omni fuco alieni verbum Dei neque argutiis corrumpimus, neque doctrinæ exoticæ inventis, neque lucri cupidine, aut inanis gloriæ studio. Veritatem candidè edicimus, atque ita ad publicam ædificationem vitæ nostræ rationes instituimus, ut non modò hominum judicia non reformidemus, sed Deum mentium inspectorem præsentem semper intueamur.

3. *Quòd si etiam opertum est Evangelium nostrum: in iis, qui pereunt, est opertum;*

3. Hunc in modum prædicando Evangelium sperabamus, auditores omnes manus haud dubiè daturos, captivando intellectum in obsequium fidei, sunt tamen, proh dolor! non pauci, quibus nondum ejus veritatem persuasimus, qui illud exsi-

exsibilant potiùs, quàm amplectantur, & in errore suo obstinati miserè pereunt. 4. Gentiles intelligo, quorum mentes dæmon hujus sæculi princeps ac Numen fascinavit, ne Jesu Christi, qui Patris æterni vera ac viva imago est, gloria illos suis radiis collustret ad excipiendam & profitendam adeo sanctam ac salubrem doctrinam. Dico per Evangelium gloriam Christi promulgari, ut indigni ejus Ministri discant à temeritate suâ illud prædicandi desistere. 5. Si enim verè digni sumus charactere Apostolico, non ad famam vanámque gloriam aucupandam, sed ad promovendum cultum atque honorem Domini ac Dei nostri JEsu Christi prædicabimus. Tantum abest, ut grande Magistrorum nomen nobis arrogemus jactantiùs, ut potiùs servos vestros in Christo & amore Christi nos declaremus. 6. Etenim Deus, qui à mundi exordio lucem eduxit de tenebris, miro quodam modo per filium suum Unigenitum cordibus nostris illuxit, & caliginem, quâ laboravimus, eum in finem dissipavit, ut eâdem luce ac cognitione per nos illustrati intelligeretis, JEsum Christum Dominum nostrum, cujus

4. *In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.*

5. *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Jesum.*

6. *Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Jesu.*

cujus nomine ac potestate loquimur, descendisse de cœlo, ut nos servitute peccati eximeret, solem isthunc umbras omnes antiquæ legis dissipare, neque quærendas divitias nisi in ejus thesauris, neque refocillationem nisi in ejus sanguine, neque vitam nisi in ejus morte.

7. *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.*

7. Mirabitur nonnemo thesaurum adeò pretiosum reconditum esse in vasculis testaceis, nempe eos, qui tam illustri & præcelso Apostolatûs munere funguntur, communibus naturæ miseriis, nec non injuriis atque ærumnis obnoxios esse, sed Deus res ita disposuit, ut magnitudo ejus potentiæ in illorum imbecillitate resplenderet illustriùs, omnésque intelligerent, non instrumento, sed soli artifici deberi gloriam.

8. *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur:*

8. Omni quidem calamitatum genere obruimur, eóque processit humanæ malitiæ solertia, ut novas indies nos divexandi rationes excogitet, dolorum tamen acerbitas eò non pertingit, ut in angustias redacti animos despondeamus: nemo est, qui nobis auxilio vel consilio præsto sit, neque tot inter discrimina quis effugio locus, dispicimus, non tamen idcirco spem omnem abjicimus, aut calamitati succum.

cumbimus. 9. Insectationes gravissimæ nos infestant, neque tamen à Deo deserimur, ab hostibus undique cingimur, premimur, conculcamur, resurgimus tamen, novásque vires erecti resumimus. 10. Quandoquidem acerbam mortem Servatoris nostris prædicamus, ejus quoque stigmata in corpore nostro circumferimus adversa plurima in ejus prædicatione perferendo, atque ita ipsius vitæ Christi imaginem in membris nostris peculiari quadam ratione expressam palàm omnibus proponimus. 11. Siquidem autem tot inter suppliciorum & malorum genera adhuc vivimus infracti, nunquid hoc argumento est minimè dubio, JEsum vivere, qui vitam nostram perpetuo quasi prodigió servat incolumem. Itaque mors nostra quotidiana pro JEsu vitam ejus manifestam reddit in conservatione corporis nostri tot malis & ærumnis obnoxii. 12. Ex nostris porrò calamitatibus fructum percipitis non modicum, hæ enim angustiæ, hæ insectationes, quas perferimus, vos in notitiam veræ fidei deducunt, morsque assidua, quam in Ministerio nostro Evangelico subimus alacres, vitam

9. Persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus:

10. Semper mortificationem JEsu in corpore nostro circumferentes, ut & vita JEsu manifestetur in corporibus nostris.

11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter JEsum: ut & vita JEsu manifestetur in carne nostrâ mortali.

12. Ergò mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

13. *Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: credidi propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur:*

14. *Scientes, quoniam qui suscitavit JEsum, & nos cùm JEsu suscitabit, & constituet vobiscum.*

15. *Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.*

vam vobis immortalem affert. 13. Acerbitatem harum calamitatum non parùm sublevat spes remunerationis accipiendæ: quemadmodum enim Propheta regius inquiebat: Invocavi Deum, cùm affligerer, quia firmissimè credidi, eum mihi posse opitulari, speravi me liberandum ærumnis meis, quia id mihi sanctè pollicitus est. 14. Itaque cùm ejusdem divini spiritûs, quo hic Propheta animatus erat, fiduciam persentiscamus, intrepidè Evangelium JEsu Christi annuntiamus, patimúrque in ejus gloriam, quia firmissimè credimus, Deum, qui Christum Dominum ad Superos revocavit, nos quoque ab inferis excitaturum aliquando, vitámque nobis donaturum, quâ vobiscum fruamur, in omne ævum beatissimam. 15. Omnia interim vestrâ causâ constanti atque hilari animô perferuntur à nobis. Si Deus nos ad dignitatem Apostolicæ functionis evocat, id facit, ut vobis erudiendis operam omnem studiúmque impendamus, si ejus ope hostes vincimus, confirmamini exinde in fide à nobis accepta, si cœlestes in nos favores depluit,

pluit, id eâ de causâ accidit, ut & vos eorum reddamini participes atque ita plures Deum glorificent. 16. Hæc, inquam, pia teneráque fiducia impedit, quò minus tot malis lacessiti victas demus manus; sunt sanè minimè steriles, quas perferimus, ærumnæ, síque emolumenta sciremus inde scaturientia, eas adeò non fugeremus, ut etiam ultrò nobis deposceremus. Quando externus homo noster, corpus videlicet, dolores acerbos persentiscit, jámque sibi exitio videtur proximus, si tamen perversæ ejus cupiditates assiduâ mortificatione frangantur, incredibili lætitiâ perfunditur animus, vigorē recuperat, seséque indies renovat, 17. Ne itaque dolorem, molestiámque subterfugiamus huic innovationi conjunctam. 18. Præsentia non curemus, quæ in oculos cadunt, terrena sunt etenim, & corruptioni obnoxia, cœlestia potiùs suspiciamus, quæ perennia sunt, certi, quòd præsentia mala, quæ perferimus, ùt ùt levia & vix per momentum duratura inenarrabili thesaurô gloriæ coronentur, cujus pondere oppressi vix non fatisceremus, nisi Deus ejus largitor

16. Propter quod non deficimus: sed licèt is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.

17. Id enim quod in præsenti est momentaneum & levis tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

18. Non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem

non videntur, æterna ſunt.

gitor munificentiſſimus novas vires nobis ſuppeditaret ad illud ſupportandum.

PARAPHRASIS

CAP. V.

1. *Scimus enim, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis.*

2. *Nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtram, quæ de cœlo eſt, ſuperindui cupientes,*

3. *Si tamen veſtiti non nudi inveniamur.*

4. *Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo inge-*

1. NOn ergò metuimus amittendæ vitæ diſcrimen, cùm probè ſciamus pro terreno domicilio, ubi anima quaſi in carcere concluſa eſt, nempe pro corpore tot calamitatibus obnoxio, quod brevì diſſolvitur, Deum nobis in cœlo præparâſſe regiam non hominis manu fabricatam, neque ulli caſui aut ruinæ obnoxiam. 2. Beatæ hujus ſedis exſpectatio ſuſpiria identidem noſtra excitat, hac immortalitatis chlamyde exornari percupimus, quæ certò certiùs nobis obtinget, 3. ſi eo temporis articulo, quo conceditur, nempe imminente morte inveniamur congeſtis meritis neutiquam vacui, ſed innocentiâ ac vitæ ſanctitate conſpicui. 4. Et ſanè quando anima exoptat caduci hujus corporis

erga-

ergastulo, quo detinetur, liberari, non perpetuam separationem affectat, sed quin imò, ut ei jungatur felicius, & depositis corruptibilis carnis exuviis immortalitate gaudeat, & uti laborum, ita gloriæ reddatur particeps. 5. Qui nos condidit tanti boni consequendi gratiâ, nobis etiam abundè largitus est auxilia tanquam divini Spiritûs arrhabonem. 6. Inter illustriora charismata numeranda est hæc ipsa circumstantia, quæ nos ab omni metu liberat rei aliàs vel maximè pertimescendæ, & certè absque eâ mors æquè nobis ac aliis mortalibus timorem incuteret ac trepidationem. Quòd si vitam hanc flocci facimus, si inter supplicia exultamus, si malumus à corpore avelli quàm à Deo, id sacro Evangelio debemus, quo instruimur, quamdiu inter mortales degimus, peregrinos nos esse ac viatores. 7. In visione Dei supremam nostram consistere felicitatem, nósque inpræsentiarum Deum tantùm ex parte & confusè cognoscere mediante videlicet velamine fidei, 8. quæ nobis animos scilicet addit & excitat, ut omni contentione enitamur in ejus gratiam admitti,

miscimus gravati: eò quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est, à vitâ.

5. *Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus Spiritûs.*

6. *Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino;*

7. *(Per fidem enim ambulamus, & non per speciem)*

8. *Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari*

à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

9. *Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsentes placere illi.*

10. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.*

11. *Scientes ergò timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis vestris manifestos nos esse.*

12. *Non iterum commendamus nos vobis, sed*

ti, à quo coronam gloriæ immortalis præstolamur. 9. Sive in hoc misero corporis tugurio etiamnum versemur, sive inde per mortem liberati simus. 10. Cùm enim non ignoremus, JEsum Christum præparâsse nobis hæreditatem gloriæ & salutis, ambigere quoque non possumus par esse, ut eâ nos reddamus quàm dignissimos, in eúmque finem, ut palàm fiat, qui fuerimus, omnes mortales coram ejus tribunali comparituros ad reddendam rationem rerum sive bene, sive perperam gestarum, & recipiendam absolutâ tam districtâ discussione sive pœnam, sive mercedem debitam. 11. Scientes igitur, quàm tremendum sit hoc judicium, quámque ejus timor necessarius, illum mentibus vestris imprimere connitimur, damúsque cumprimis operam, ut nihil committamus illi persuasioni minùs conforme quam homines habent tum de sincero salutis vestræ propagandæ studio, tum de vitæ nostræ integritate. Deum quod attinet, tales nos novit, quales sumus, nihilque vel minimarum cogitationum nostrarum eum latet. 12. Ausim etiam dicere, nostram vivendi & agendi

di rationem vobis perspectam esse debere, neque id assero, ut mihi exinde gloriam arrogem, sed ut vobis ansam præbeam nostrâ causâ gloriandi, & argumenta suggeram, ad retundendam eorum audaciam, qui probra in me congerunt, & interea non nisi fucatam quandam speciem larvámque virtutis præferunt exterioribus, quibus prævalent, dotibûs tumidi, parùm autem solliciti de verâ solidáque pietate; quæ non in vultu, atque externâ specie, sed in corde atque animo sedem habet.
13. Ego sanè vestram salutem præ oculis semper habeo, tanquam metam consiliorum atque votorum meorum, sive de rebus meis magnificentiùs loqui videar, & propemodum ultra decori limites, id ad Dei gloriam factito, ne videlicet ex despicientia meæ tenuitatis progrediamini ad Ministerium ipsum vilipendendum, sive cum debitâ moderatione me ipsum comendem, id ago, ut animi demissionem atque modestiam exemplô discatis meo. 14. Charitas enim illa Christi, quâ nos prosecutus est, vicissim nos totos possidet, urget, atque excitat ad insolitos motus, & actiones, quæ hujus sæculi

occasionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde.

13. *Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis.*

14. *Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt;*

li judiciô videri possunt emotum cerebrum sapere. Cùm enim unus pro omnibus mortem subierit, inde arguimus omnes olim mortuos fuisse, & à vitâ gratiæ alienos.

15. *Et pro omnibus mortuus est Christus: ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.*

15. Ut adeò mortem Christi pro omnibus axantlatam consideremus tanquam novum amoris vinculum, quo mortales per hanc mortem novâ vitâ donati obligantur, ut sibi non ampliùs vivant, suísve commodis, sed ei potiùs, qui pro ipsis & vitâ functus est, & de morte ad Superos remeans triumphavit.

16. *Itaque nos ex hoc neminem novimus secundùm carnem. Et si cognovimus secundùm carnem Christum: sed nunc jam non novimus.*

16. Hoc exemplo docemur omnes vitæ nostræ animique vires in obsequium proximi consecrare, neque homines ampliùs considerare secundùm carnem, dotes videlicet exteriores, quæ ab hoc sæculo tantopere æstimantur, & naturæ originem suam debent, cùm omnes peccato contaminatæ sint, & ævi brevissimi. Nemini adhærescimus affectûs terreni glutine, sed commercia nostra sancta sunt & divino spiritu plena. Eximiæ olim prærogativæ locô habebamus JEsum nôsse secundùm carnem, ejus præsentiâ visibili delectabamur plurimùm, nunc ejus spiritu illuminati & sapientiores redditi non eum amplius secundùm

dùm naturæ humanæ abjectam conditionem novimus, sed absque ullo sensuum adminiculo ùt vitâ præditum immortali, ùt Dei filium divinæ ipsius gloriæ participem contemplamur. 17. Porrò quicunque vivit in Christo JEsu, est veluti res quæpiam recens à Deo condita, vitámque ducit longè aliam, & omnia in ipso mirabili mutatione novam faciem induunt: ex servitute peccati transfertur ad libertatem gratiæ, & ex asperitate legis Mosaicæ ad suave jugum legis Christianæ. 18. Hæc autem bona universà in illum profluunt ex benignitate Dei, qui nos in suam gratiam atque amicitiam admisit per JEsu Christi merita, voluítque vobis per me annunciari eximium hunc favorem reconciliationis, ut per fidem illi præstitam bona inde redundantia consequamini. 19. Deus, inquam, habitans in JEsu Christo mundum sibi reconciliabat peccata ab hominibus commissà non ampliùs eis imputans, sed pro eorum remissione condignam filii sui satisfactionem acceptans, id quod per nos vobis annunciari voluit. 20. Itaque Christi nomine legatione fungimur, vósque enixè hortamur ad

17. Si qua ergò in Christo nova creatura: vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova.

18. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis.

19. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.

20. Pro Christo ergò legatione fungimur tanquam Deo exhortante

per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo.

ad ſeriam vitæ emendationem, non proprio motu ad vos verba facimus, ſed nomine & auctoritate Chriſti oramus atque obteſtamur, ut cum Deo in gratiam redeatis, pacémque redintegretis.

21. *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur juſtitia Dei in ipſo.*

21. Voluit is, ut ille qui prorſus erat à peccato alienus, quaſi peccato obnoxius morti addiceretur, & quaſi hoſtia pro omnium ſalute jugularetur in eum præciſè finem, ut nos veluti membra ſua participes redderet ſanctitatis ſuæ ac juſtitiæ, ſanguiníſque ſui pretioſiſſimi effuſione mundaret ab omni flagitiorum impuritate.

PARAPHRASIS.

CAP. VI.

1. *Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.*

1. QUandoquidem gratia, quam DEus vobis exhibet, excedit omne pretium, nos qui eam vobis annuntiamus, & ad veſtram ſanctificationem omnem operam conferimus tanquam ipſius Chriſti adminiſtri, hortamur vos, & quantâ poſſumus contentione obſecramus, ne

ne absque ullo fructu & planè frustra illam recipiatis, sed cœlesti vocationi vitæ à pristinis vitiis revocatæ sanctimoniâ respondeatis ad obtemperandum Deo, 2. qui per prophetam suum denuntiat: tempore opportuno & gratuitæ benevolentiæ exaudivi te, tibique opitulatus sum in die salutis. Ecce nunc tempus valde acceptum, ecce nunc dies comparandæ saluti destinatus, quem neutiquam oportet transmittere perperam & absque fructu. 3. Nos sanè, quibus incumbit tempus hoc adeò auspicatum vobis manifestare, id omni studiô atque solertiâ præstamus. Non contenti vivere absque omni offendiculo, ejus quoque suspicionem atque umbram fugimus nemini ansam præbentes seu verbo, seu opere ùtùt de se indifferenti scandalum accipiendi, vel ministerium nostrum sugillandi, cúmque sciamus Deum cor requirere, non labia, veritatem, non fucum, solidam verámque pietatem profitemur, 4. nostrásque actiones morésque ita componimus, ut appareat, niti nos & contendere, quantùm possumus, ut nos veros dignósque Dei Ministros probemus. Nun-

2. Ait enim: tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile ecce nunc dies salutis.

3. Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum:

4. Sed in omnibus exhibeamus nos metipsos sicut Dei ministros, in multâ patientiâ, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis.

Nunquam animô deficimus, utcunque adversa ingruant, summam egestatem, & rerum angustias æquo animô ferimus,

5. *In plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis.*

5. uti & plagas corporis, & carcerum incommoda, & discrimina seditionis popularis, quam divini verbi prædicatio contra nos suscitat. Laboramus indefessi, vigiliis maceramur, inediâ denique ac jejuniis pene conficimur.

6. *In castitate, in scientiâ, in longanimitate, in suavitate in Spiritu sanctô, in charitate non fictâ,*

6. Ex oculis, gestibus, & quacunque actione nostrâ verecundia promicat, nihil inordinatum & à rectâ ratione alienum mentem sollicitat, & turbidam reddit, scientiam sanctorum possidemus, non illam inane ac grandi fastu turgidam, animi lenitatem retinemus, faciles, benigni, placabiles etiam inter offensas, & contumelias: Spiritus sanctus actiones nostras animare ac regere videtur: si quæ peculiaria dona nobis largitus est, minimè iis abutimur, aut insolentes efferimur. Charitatem minimè fucatam erga omnes ostendimus.

7. *In verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ à dextris, & à sinistris;*

7. Ita denique in sincerâ Evangelii prædicatione versamur, ut ejus puritatem conceptuum subtilitate aut eloquentiæ calamistris neutiquam deteramus. Deus quoque præpotens

tens suo auxiliô in fructus uberrimos illud promovet, nostrámque fragilitatem ita corroborat, ut nullius adversarii machinas virésque reformidemus. Arma justitiæ in omnem partem vertimus, sive prospera affluant, sive adversa premant, nec istis ullatenus fracti, nec illis arroganter elati. 8. Nec laudes hominum, nec convicia attendimus, nec secundam nec sinistram famam, sed his insuper habitis fideles nos veritatis præcones ac Dei Ministros præstamus: officiô nostro fungimur impigrè ex divino beneplacito sive pro sycophantis habeamur, sive pro hominibus frugi, sive despiciamur, sive honoremur. 9. Penè inter mortuos numeramur, cùm tamen adhuc spiremus, castigamur nec tamen occidimur, sed potiùs in timore & amore Dei stabilimur, qui nos paternâ manu corripit. 10. Videmur vobis quasi doloribus & mæstitiâ oppressi, sed incredibili gaudiô perfruimur, ùtùt pauperes aliis tamen liberalem opem ferimus ex eleemosynis undique collectis. Nihil possidemus, & omnibûs affluimus. Cùm enim terrenis facultatibus mens nostra non inhiet, vestrâ autem piâ solli-

8. Per gloriam & ignobilitatem; per infamiam & bonam famam, ut seductores & veraces, sicut qui ignoti & cogniti,

9. Quasi morientes & ecce vivimus: ut castigati, & non mortificati:

10. Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes & omnia possidentes.

licitudine ac munificentiâ abundè nobis provisum sit, nunquid non divites nos prædicare possumus? 11. Apertè vobis, ô Corinthii, locutus sum hactenus, nulláque sum usus vel obscuritate vel ambiguitate verborum singulari cum testimonio meæ in vos vehementissimæ benevolentiæ & charitatis perinde quasi cor meum gestiam in sinum vestrum effundere. 12. Vos sanè in animo meo quasi domicilio versamini, eóque minimè angusto, totum enim vobis animum patefeci meum, atque adeò ad vos recipiendos intra viscera veluti dilatavi, at vos, si mihi dicendum est quod sentio, ita angusti pectoris mihi esse videmini, ut illud mihi propè occlusum sit, quod tamen mihi oportuerat vel maximè patere, ac vicissim me recipere, ut par pari referretis. 13. Equidem cùm vobis parentis locô sim, jure mihi postulare videor, à vobis filiis, ut ipsi quoque animi vestri spatia laxetis, mihi amplos charitatis sinus referetis amore me reciproco complectendo, quod vobis utique haudquaquam difficile & molestum accidere potest. Vestra potiùs res agitur, quàm mea, si filialem à vobis amorem

11. *Os nostrum patet ad vos, ô Corinthii, cor nostrum dilatatum est.*

12. *Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris:*

13. *Eamdem autem habentes remunerationem: tanquam filiis dico, dilatamini & vos.*

rem exigo, ùt reciprocam compensationem. Si enim me diligitis, faciliùs dictis meis assensum præstabitis, & admonenti promptiùs morem geritis. Habeo rem magni momenti vobis hac ipsâ occasione proponendam & magnopere commendandam. 14. Nolite obsecro cum infidelibus ullum commercium habere, fugite eorum consortia, quæ vobis non nisi triste exitium afferre possunt, conjugia præsertim nulla cum ipsis contrahite. Non absque gravi ratione id à vobis postulo. Quid enim justitiæ cum injustitiâ, quid luci cum tenebris? 15. Quæ consensio Christo cum Belial, aut quæ societas inter veri Numinis & idolorum cultorem? 16. Quid denique Dei templo convenit cum simulacris? Conditio vestra fratres mei longè præstantior est, quàm fortassis vobis appareat. Templa enim estis viventis Dei, & de vobis loquitur, cùm ait: sedem meam in medio eorum collocabo, ambulabo inter eos, ero ipsorum Deus, & ipsi populus meus Levit. 16. 17. Exite ergò de medio illorum, & ab eorum convictu congressúque segregamini, gentem hanc impuram ac sor-

14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras?*

15. *Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli?*

16. *Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.*

17. *Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Domi-*

nus, & immundum ne tetigeritis :

18. *Et ego recipiam vos & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens.*

ſordidam nolite attingere. Felices profectò ſi id feceritis, ego enim excipiam vos, ego vobis ero in patrem, & vos mihi in filios, & filias, ut apud Jeremiam loquitur Dominus omnipotens.

PARAPHRASIS

CAP. VII.

1. *Has ergò habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritûs, perficientes ſanctificationem in timore Dei.*

1. PRomiſſa hæc tanti momenti ſunt, hominéſque ad tam ſublime dignitatis faſtigium ſuſtollunt, ut ardua quæque ſuperare debeant, quò ſe dignos reddant eorum aſſecutione. Quamobrem, fratres mei dilectiſſimi, in eum finem corpora noſtra mentéſque præparemus procurando perfectiſſimam munditiem, omnemque lapidem moveamus ad conſequendam ſanctitatem morum adminiculô religioſi timoris Dei tanquam viâ breviſſimâ ſimul atque ſecuriſſimâ. Poſtquam de negotio ſalutis veſtræ egimus, æqui boníque conſulite, ut aliquid etiam in meum ſo-

ſolatium proferam. Aperite mihi ſinum cordis veſtri tamdiu mihi occluſi, ut in eo requieſcam, quemadmodum in meo vos arctè concluſos teneo. Si veſtram non merui benevolentiam, at certè nullius me offenſionis reum comperio, quâ veſtrum in me odium atque indignationem commeritus ſim. 2· Nemo eſt, qui jure conqueri poſſit, ſe noſtrâ agendi ratione aut offenſum, aut pollicitationibûs circumventum, aut pravis exemplis in tranſverſum actum. 3. Atque hoc nequaquam vobis objecerim, quaſi ingrati animi notam exprobrare velim, aut vos exaſperare, mea enim in vos propenſio ne minimam quidem hujus rei cogitationem admittit. Jam vobis non ita pridem ſignificavi, vos eſſe in corde noſtro ita penitus infixos, ut inde neque rebûs ſecundis, neque adverſis, ne ipſâ quidem morte avelli poſſitis. 4. Non ſolùm participem me reddo proſperitatis veſtræ, & incredibili exinde perfûndor ſolatiô, ſed in partem quoque venio omnium calamitatum, quæ vobis accidere valent, unde tantâ vobiscum confidentiâ ago, cùm perſuaſum habeam, eam vobis minimè improbandam.

2. Capite nos. Neminem læſimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3. Non ad condemnationem veſtram dico. Prædiximus enim, quòd in cordibus noſtris eſtis ad commoriendum, & ad convivendum.

4. Multa mihi fiducia eſt apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, rep e:us ſum conſolatione, ſuperabundo gaudiô in omni tribulatione noſtrâ.

Ec-

Eccur enim eos læderem, de quibus inter alias gentes gloriari possum, & liquidissimum solatium capere in ipsis mediis ærumnis, quibûs undique premor. Sanctè testor, quamvis Ecclesiæ vestræ scandala non parùm me afflixerint, longè majorem tamen me concepisse lætitiam ex vestrâ emendatione.

5. Nam & cùm venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugna, intus timores.

5. Et sanè peropportunè tum temporis de eâ sum certior redditus, cùm eo solatio vel maximè indigebam: premebar enim gravissimis in Macedoniâ persecutionibûs, quæ omnem captum superant, neque ullam mihi respirandi facultatem relinquebant. Foris instabant crebris insultibûs Evangelicæ legis hostes infensissimi, intùs verò multorum fidelium imbecillitas, de quorum scilicet perseverantiâ non eram securus, perpetuo quodam metu ac sollicitudine animum discruciabat.

6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

6. At verò qui reficit ac recreat dejectos & prostratos, consolatus est nos in eo rerum articulo adventu Titi, cujus aspectû omnis mæror illico abstersus est.

7. Non solùm autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, quâ consolatus est in vobis, referens nobis vestrum

7. Tametsi verò ejus præsentia mihi esset longè gratissima, majorem tamen lætitiam concepi ex ejus relatione de immutatione morum vestro-

ſtrorum, de deſiderio, quo flagratis me videndi, de copioſo fletu in deteſtationem ſcelerum, de quibus vos argueram, de ardenti ſtudio, zeló que quem erga me oſtenditis, adeò ut incredibili pene gaudiô ſim exhilaratus.

deſiderium, veſtrum fletum, veſtram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

8. Profectò tametſi epiſtola mea vos in mœrorem conjecerit, non me idcirco pœnitet, quòd eam exaraverim, & licèt hæc ipſa veſtra mœſtitia ùtùt ad breve tempus durabilis mihi quoque permoleſta accidiſſet, à quo tamen abſtraxerim, 9. nunc tamen ſubſulto gaudiô. quòd ea vos utcunque perculerit, & qualiscunque mea ſeveritas optatam denique vobis medelam attulerit. Gaudeo, inquam, non ex veſtrâ triſtitiâ, ſed ex pœnitentiâ & emendatione inde ſecutâ, illa enim ex ſuperno divini Numinis inſtinctu proceſſit, atque adeò nullam vobis intulimus injuriam, ſed ingenti beneficiò vos cumulavimus, nobíſque hoc titulo arctiùs obſtrinximus. 10. Eſt quædam triſtitia, quæ ex ſeriâ conſideratione procedit bonitatis divinæ noſtrâ ingratitudine offenſæ, & ſingularis effectus eſt gratiæ, quæ ſalutari compunctione cor noſtrum afficit, animam

8. Quoniam etſi con triſtavi vos in epiſtolâ, non me pœnitet: etſi pœniteret, videns, quòd epiſtola illa (etſi ad horam) vos contriſtavit:

9. Nunc gaudeo: non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundùm Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

10. Quæ enim ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſæculi autem triſtitia mortem operatur.

mam nostram vivificat, simúlque in virtutis semitâ corroborat. Est quædam etiam tristitia, quæ ex vaporibus atræ bilis, vel affectuum inordinatione, vel amore præsentis sæculi consurgit, quæ fastidium creat insipidum, & omnem virtutis cujuscunque vigorem ac spiritum eliminat ex animo illius, qui ab eâ roditur.

11. *Ecce enim hoc ipsum, secundùm Deum, contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorē, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio*

11. Utriusque discrimen in vobismetipsis facilè deprehendetis. Quamprimùm enim priori illi locum dedistis, ecce quanta vos illico sollicitudo incesserit salutis vestræ in tuto collocandæ? quàm strenuè partes meas vobis defendendas suscepistis, quàm justâ indignatione exarseritis contra prævaricatorem illum à me castigatum, quanto timore judiciorum Dei correpti fueritis, quo desiderio studióque me videndi flagraveritis, quàm piâ æmulatione pro me invicem certaveritis, quódque rei caput est, quàm acri ultione expiaveritis flagitium execrandum inter vos gliscens, primam socordiam sanctâ quadam severitate reparando, atque ita contestando, vos nullâ ex parte complices aut reos fuisse criminis & scandali à me reprehensi?

12. *Igitur, etsi scripsi*

12. Quando ad vos pau-

paulò acriùs ſcripſi, non tam id feci ratione filii, qui injuriam intulerat, vel patris cauſâ qui injuriâ affectus erat, quàm ad avertendã pravi exempli contagionem, ne in alios ſerperet, útque apertè demonſtrarem ſtudium illud meum erga vos veſtrámque ſalutem minimè fucatum, ſed planè ejusmodi, ut minimè dubitem, Dei quoque, quem in teſtem invoco, judicio, ac ſententiâ probatum iri. 13. Quapropter mirificè recreor, mihíque gratulor, quòd in eâ re meo perfunctus ſim officiô, gandeóque magnopere, meos conatus tam felicem ſortitos exitum: majori tamen lætitiâ, ſolidioríque gaudiô perfundor id mente revolvens, quòd ab ipſo Tito cognovi, quantam videlicet ille animô ceperit voluptatem ex veſtrâ conſuetudine, ac ſermone; probè enim intelligo, ſi eum inquinata Eccleſiæ veſtræ facies afflixit non leviter, emendatione inſecutâ plurimùm quoque recreatum fuiſſe. 14. Illud quoque mihi ſolatiô eſt vel maximè, quòd ex ejus agendi ratione deprehendere potuer itis, quæ de illo vobis aſſeveravi, ab omni adulationis fuco procul fuiſſe, quódque ipſe vi-

vobis, non popter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui paſſus eſt, ſed ad manifeſtandam ſollicitudinem noſtram, quam habemus pro vobis

13. *Coram Deo: ideo conſolati ſumus. In conſolatione autem noſtrâ abundantiùs magis gaviſi ſumus ſuper gaudio Titi, quia refectus eſt ſpiritus ejus ab omnibus vobis.*

14. *Et ſi quid apud illum de vobis gloriatus ſum, non ſum confuſus: ſed ſicut omnia vobis in veritate locuti ſumus, ita & gloriatio noſtra, qua*

fuit ad Titum, veritas facta est,

15. *Et viscera ejus abundantiùs in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrûm obedientiam: quomodo cum timore, & tremore excepistis illum.*

16. *Gaudeo, quòd in omnibus confido in vobis.*

vicissim agnoverit, ea quæ de vobis magnificè commemoravi, veritati planè fuisse consentanea. 15. Id longè certissimum, vos ab eo ardenter diligi, sempérque ejus animo infixam hæsuram memoriam ejus obedientiæ ac promptitudinis, quam palàm ad omnem nutum ostendistis, nec non charitatis ac venerationis quâ illum certatim complexi estis. 16. Me quod attinet, magnopere lætor, inde me certum reddi de vestrâ in me observantiâ, adeò, ut si nonnihil in vos asperiùs insurrexero, minimè id ægrè laturi sitis, síque de vestro zelo ac probitate insigni ampliorem confidentiam habuerim, eam magìs magísque confirmandam vitæ sanctioris conformitate.

PARAPHRASIS

CAP. VIII.

1. *Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam, Dei quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ:*

1. Quemadmodum silentiô prætetire non possum, quæ perperàm fiunt, ita nec illa, quæ commendationem merentur. Itaque obstri-

obſtrictum me ſentio ad manifeſtandos vobis admirandos effectus divinæ gratiæ, quos contemplari licuit in omnibus Eccleſiis Macedoniæ. 2. Perſecutio, quæ pro lapide lydio Chriſtianæ Religionis habetur, non modò fidelium conſtantiam minimè labefactavit, ſed potiùs creſcentibus indies ærumnis eorum lætitiam & alacritatem mirum in modum auxit. Sibi duri, erga alios commiſeratione & charitate pleni. Extrema eorum inopia (oportet enim virtuti hoc teſtimonium reddere) non obſtitit, quin modicum illud, quod ipſis ſupererat, in alios tantâ promptitudine & hilaritate effunderent, ut multis opibûs atque divitiis affluere videri poſſent. Admirationem certè omnem ſuperat ingens illa animi confidentia, quâ Deô propitio ſibi nihil unquam defuturum ſperabant. 3. Itaque eleemoſynas ſuas non ſecundùm quantitatem facultatum ſuarum, ſed juxta magnitudinem ardentis zeli pro viribûs, quin etiam ſupra vires erogârunt, nullis ad hoc ſtimulis vel calcaribûs compulſi. 4. Sponte enim ſuâ me multis cum lachrymis rogarunt & obteſtati ſunt, ne dedignarer accipere, quæ,

2. Quòd in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipſorum fuit: & altiſſima paupertas eorum, abundavit in divitias ſimplicitatis eorum;

3. Quia ſecundùm virtutem teſtimonium illis reddo, & ſupra virtutem voluntarii fuerunt,

4. Cum multâ exhortatione obſecrantes nos gratiam, & communica-

tionem ministerii, quod fit in sanctos.

quæ offerebant, redderémque eos participes amplissimi meriti in eos redundantis, qui fidelibus inopiâ pressis subveniunt, ut adeò largiendo non tam tribuere, quàm accipere beneficium viderentur.

5. *Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primùm Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;*

5. Fateor eos longè superâsse exspectationem & spem meam se suáque primùm quidem Domino dedendo, deinde ejus quoque, ut interpretor, impulsu, meæ quoque directioni se ex integro subjiciendo, probè gnaros, per hanc submissionem præstare se gratum Deo obsequium.

6. *Ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam.*

6. Hac lætitiâ plenus, quam conceperam ex tot rebus per ipsos præclarè gestis, recordatus sum vestri, dilectissimi fratres, statímque eo vota mea direxi, ut illorum vestigiis insisteretis. Quare eo ipso articulo Titum rogavi, ut propositum ad vos invisendi statim exequeretur,

7. *Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientiâ, & omni sollicitudine, insuper & charitate vestrâ in nos, ut & in hac gratiâ abundetis.*

7. quò nimirum, uti excellitis in fide, in eloquentiâ, in notitiâ rerum divinarum, in sollicitudine ac diligentiâ circa proximum, in eximiâ, quâ me complectimini charitate, in hac quoque virtute beneficentiæ, quam ipse mecum experimentô proprio perspexerat, præcelleretis.

8. *Non quasi imperans dico: sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestra*

8. Si hac loquendi formulâ utor, non equidem id eâ mente facio, ut vobis leges dictem im-

imperantis in morem, sed consilium tantummodo suggero. Charitas vestra mihi satis superque perspecta est, neque aliud intendo hoc vobis exemplum liberalitatis proponendo, quàm ut vobis ansam præbeam, ex parte vestrâ & illam palam faciendi pari promptitudine atque alacritate, quâ præfati Macedones sanctorum inopiam sublevando.
9. Si eorum exemplum vobis pro æmulatione minùs arridet, conjicite, amabo, oculos in Christum JEsum Dei Patris unigenitum. Possidebat ille omnes divitias gloriæ tanquam imago Patris, & figura substantiæ ejus, nihilominus maluit se illis exuere, naturæque imbecillis vestimentô indui factus indigens, ut nos locupletaret. Incomparabili hoc favore præstito erítne adhuc mortalium quispiam adeo ingratus, & malesanus, ut partem facultatum temporalium sibi neutiquam ex titulo rigoroso debitarum, sed gratuitâ Dei beneficentiâ acceptarum iis deneget, qui vel maximè indigent, tametsi forsitan quis exinde ad angustiorem fortunam redigendus esset. Si enim Christus id fecit, ut suâ nos paupertate ditaret, quantò id magis nobis

charitatis ingenium bonum comprobans.

9. *Scitis enim gratiam Domini nostri JEsu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cùm esset dives, ut illius inopiâ vos divites essetis.*

nobis faciendum est, quibus hæc ipsa mendicitas nostra uberem parit fructum cœlestium nimirum divitiarum, qualis est divinarum rerum ac mysteriorum sublimior cognitio, expiatio peccatorum, justitia, sanctitas, & id genus alia penè sexcenta, quæ nobis largitus est Servator optimus, & quotidie fidelibus largitur.

10. *Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore:*

10. Mihi pro minimo est, ut me habeatis pro molesto & importuno sollicitatore, nunquam tamen desistam ab hoc consilio vobis adeo utili, útque vos etiam atque etiam exhorter, eosdem vos modò præstare velitis, quales fuistis jam anno superiore, quo liberalem stipem ultrò, & impulsu proprio, & magnâ cum animi voluptate contulistis.

11. *Nunc verò & facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo, quod habetis.*

11. Nunc ergò huic eximio operi coronidem hodie imponite, & quod aliquando generosâ mente inchoâstis, etiam me auctore perficite, & sicut affuit prompta atque ardens voluntas, sic date operam, ut, quantum vires ferunt, voluntati opus respondeat: verbô, quod vobis superest, id alacriter, sponte, & solâ Deo placendi intentione erogate.

12. *Si enim voluntas prompta est: secundùm id, quod habet, accepta est,*

12. Pretium is largitionis nostræ ex puro offerentis zelo metitur, Minùs re-

rectè de ejus bonitate sentimus, si existimamus, eum à nobis postulare, quod in potestate nostrâ non est, vel nostra munera tanquam exigua minùs ab eo probari vel compensari. 13. Quare non à vobis plus exigo, quàm quod absque magno incommodo ac damno vestro præstare valetis, neque id postulo, ut egeatis interim, dum alii ex vestrâ liberalitate commodè vivunt, sed ut pari conditione, & operâ ut ita dicam, reciprocâ, ultrò citróque beneficentia exerceatur. 14. Ut quemadmodum nunc vos, qui abundatis, è vestro largimini, sic si res postulet, alii vicissim vobis egentibus de suo largiantur, ut inter omnes æqualitas constituatur, quam sacri Codices summoperè commendant. 15. Quando enim commemorant prodigium illud notissimum, quod Deus per singulos dies patrabat mittendo filiis Israël manna de cœlo, expressè dicit, eum, qui multum collegerat, non habuisse plus, quíque modicum, non invenisse minus, unde facilè est colligere, fas nobis non esse, ut commensuremus desideria nostra avaritiæ potiùs vel ambitioni, quàm precisè necessitati nostræ. 16. Gratias

non secundùm id, quod non habet.

13. *Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.*

14. *In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est.*

15. *Qui multum, non abundavit: & qui modicum, non minoravit:*

16. *Gratias autem*

Deo, qui dedit eamdem sollicitudinem pro vobis in corde Titi,

tias autem immortali Deo habeo maximas, qui singulari quadam divinâque providentiâ idem omnino studium ac sollicitudinem pro vobis in animum Titi immisit.

17. *Quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cùm sollicitior esset, suâ voluntate profectus est ad vos.*

17. Hortatus sum illum, ut ad vos inviseret, sed facilè id persuasi viro tantoperè vestri studioso, quin imò præter expectationem meam majori studiô ac diligentiâ usus ultrò & sponte suâ profectus est ad vos.

18. *Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias:*

18. Misimus autem unà cum illo Barnabam fratrem nostrum, cujus Evangelica prædicatio, docendique ratio in omnibus Ecclesiis miris laudibûs celebratur,

19. *Non solùm autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur à nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram:*

19. quíque præterea ab Ecclesiis manuum impositione additus est nobis in comitem peregrinationis nostræ, & collectorem subsidiorum ad egentium atque inopum calamitatem sublevandam, cui rei libentissimè me impendo, cùm id cedat in gloriam Dei ter Optimi Maximi, vestrámque simul in sanctos beneficentiam luculenter declarandam.

20. *Devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur à nobis.*

20. In hunc finem dedimus operam, ut ii, qui nobis in hoc charitatis obsequio assisterent, viri essent ea vitæ integritate prædìti, quæ omnem ab iis suspicionem submoveret minùs rectæ administrationis, ut

ut videlicet quasi scopulum vitatemus aliorum reprehensionem, qui nos aliquo modo accusare aut carpere possent, quasi ex tam copiosâ Ecclesiarum munificentiâ aliquid ad nostra commoda averteremus. 21. Non enim nobis satis est, nullius noxæ coram Deo esse conscios, sed eò quoque, quantum possumus, collimamus, ut & integritas & probitas nostra hominibus perspecta & probata sit. 22. Adjunximus & illis Apollo fratrem meum, cujus fidelitas explorata est nobis, ejus porrò diligentia in obsequium vestrum tantò illustriùs emicabit, quò majorem nunc confidentiam habet, suam inter vos operam non malè collocandam, cùm tam multa illi de vestrâ benignitate pollicitus fuerim. Ambos vobis impensissimè commendamus, tanquam dignissimos, quos amore & honore prosequamini. 23. Titus porrò est fidelis meus socius & adjutor in dirigendis conscientiis vestris; reliqui fratres, qui eum comitantur, sunt legati & episcopi Ecclesiarum, & sanè ejusmodi, ut Christi gloria per illos illustretur. 24. Si ergò me sincerè diligitis, & desideratis omnibus innotescere, me non

21. Providemus enim bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

22. Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe sollicitum esse: nunc autem multò sollicitiorem, confidentiâ multâ in vos,

23. Sive pro Tito, qui est socius meus, & in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.

24. Ostensionem ergò, quæ est charitatis vestræ,

& nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

non frustra gloriatum esse de vestrâ benevolentiâ atque observantiâ, palàm id facite benignâ & amicâ exceptione illorum: non potestis hujus rei luculentiora mihi dare argumenta in facie & quasi conspectu Ecclesiarum, quæ sibi attribuent omnem honorem atque benevolentiam delegatis hisce exhibitam.

PARAPHRASIS

CAP. IX.

1. *Nam de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis.*

1. Non ampliùs id urgeo, ut pecuniam corrogetis, ad inopiam sanctorum, qui sunt in Jerusalem, sublevandam, id enim supervacaneum existimo, probè gnarus, quàm benevolo eos affectu complectamini, neque de hoc dubito.

2. *Scio enim promptum animum vestrum; pro quo de vobis glorior apud Macedones: quoniam & Achaja parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.*

2. Novi enim animi vestri alacritatem, quam ego apud Macedones assiduè jactare soleo, identidem iis inculcans collectas in Achajâ eleemosynas jam ab anno superiore præsto esse, quod complures eorum piâ æmulatione accendit, & imitandi atque adeo etiam

am ſuperandi ſtudium excitavit. 3.
Miſi autem vobis tres ex ſociis meis,
quos paulò ante indicavi, ut, quod
de vobis commemoravi, ita omnino
ſe habere comperiam, cùm advene-
ro. 4. Et ne quâ ratione, ſi fortè
mecum venerint Macedones, &
necdum collectam ſtipem offende-
rint, nos ſuffundamur rubore, ne
de vobis quidquam dicam, ídque ob
præfidentem iſtam noſtram de vo-
bis gloriationem. 5. Quoniam ve-
rò parum eſt donâſſe, niſi id fiat a
nimô hilari atque generoſo, id mihi
incumbere cenſui, ut illos ad vos
mitterem, quò adventum noſtrum
præverterent, & parata jam omnia
invenirem, ne videlicet eleemoſy-
næ vobis quodammodo extortæ vi-
derentur, & quod munificentiæ ve-
ſtræ argumentum eſſe deberet, in
teſtimonium potiùs publicum cede-
ret avaritiæ ſordidæ Attendite, ne
tam pretioſam occaſionem bene
merendi præterlabi ſinatis. Si pau-
peri ſuccurritis, dum in calamitatem
incidit, ſemen in ejus ſinum projici-
tis, quod minimè infœcundum ac
ſterile manebit. 6. Quemadmo-
dum autem agricola, qui parcè ſemi-
nat, parum & metit, ita qui modi-
cum

3. Miſi autem fratres: ut, ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte: ut (quemadmodum dixi) parati ſitis:

4. Ne cùm venerint Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubeſcamus nos (ut non dicamus vos) in hac ſubſtantiâ.

5. Neceſſarium ergò exiſtimavi rogare fratres, ut perveniant ad vos, ut præparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe, ſic quaſi benedictionem, non tanquam avaritiam.

6. Hoc autem dico: qui parcè ſeminat, parcè & metet; & qui ſeminat

in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

cum tribuit, exiguum quoque largitionis suæ fructum referet, qui autem lætus erogat, pariter lætus remunerationem accipiet.

7. *Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitiâ, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.*

7. Utcunque sit, date, quod vobis placuerit, tametsi permodicum sit, præstate id libenter, hilariter, & absque acceptione personarum, hilarem enim atque alacrem largitorem diligit Deus, neque attendit ad rei oblatæ pretium, sed ad promptam bonámque voluntatem offerentium.

8. *Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum.*

8. Minùs rectè de ejus providentiâ ac bonitate sentitis, si metuitis, ne aliis subveniendo ad incitas redigamini. Justus est, atque omnipotens. Itaque pro certo habetote, nunquam permissurum, ut necessària ad vitæ sustentationem vobis desint, & donis vos insuper supernaturalibus cumulaturum, ut abundetis meritis divitiisque spiritualibûs,

9. *Sicut scriptum est: dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi.*

9. secundùm illud Davidis oraculum: distribuit, dedítque pauperibus, beneficentia ejus in omne ævum permanebit.

10. *Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ:*

10. Ita est, fratres mei. Deus, qui semina seminanti abundè suppeditat, providebit & vobis copiosè de alimentis, neque contentus amplificâsse rem vestram œconomicam crescere vos faciet & ascendere ab unâ

vir-

virtute ad aliam, 11. ut cùm videritis, quo fænore vestras compenset eleemosynas, facultates vestras in ejusmodi opera erogetis, unde longè maxima in vos gloria, & benedictio redundat. 12. Profectò non tantùm fidelibus egentibus prospicit de necessariis, sed etiam materiam præbet amplissimam identidem gratias reddendi bonorum omnium largitori, in cujus nimirum gloriam vel maximè cedunt hæc ipsa obsequentis Evangelio mentis, & promptæ, effusæque in alios beneficentiæ indicia, quam & illis, & aliis inopiâ pressis exhibetis. 14. Assiduè ipsi pro vobis deprecantur divinum Numen, & unicè in votis habent, eorum præsentiâ atque conspectu frui, quibus Deus tam eximia charismata largitur. 15. Nolite propterea animô efferri, vobísque jactantiùs plaudere, sed memores officii vestri gratias Deo omnium parenti referte amplissimas, qui vobis & piam mentem indidit ad opus tanti apud eum meriti, & vires suppeditavit id exequendi, tótque aliis præstantibus donis vos condecorat, quæ nullius dicendi vi, atque facultate explicari valent.

11. *Ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.*

12. *Quoniam ministerium hujus officii, non solùm supplet ea, quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,*

13. *Per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientiâ confessionis vestræ, in Evangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes,*

14. *Et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis,*

15. *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.*

PARAPHRASIS

CAP. X.

1. *Ipse autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis.*

2. *Rogo autem vos, ne præsens audeam per eam confidentiam, quâ existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos tanquam secundùm carnem ambulemus.*

3. *In carne enim ambulantes, non secundùm carnem militamus.*

1. HÆc vos admonere volui de necessitate, utilitate, & remuneratione eleemosynæ, nec non de modo eam præstandi. Nunc ad alia progredior, & ùtùt coràm vobis abjectus videar & contemptibilis, absens verò paulò confidentior, enixè vos obtestor per mansuetudinem & lenitatem Servatoris nostri, ut omni studiô in reformationem morum vestrorum incumbatis. 2. Obtestor vos, inquam, ne admonitio nostra effectu careat, néve compellar, cùm ad vos venero, eâ authoritate ac potestate reipsâ uti, quam aliquorum judiciô admodum imperiosè in absentes exero, quasi humanis potiùs rationibûs ducerer, quàm spiritu Dei. 3 Reverà, quamvis cæterorum similes homines simus, & corporis hanc molem, ut cæteri, circumferamus, non humana tamen consilia sequimur, neque humanis præ-

præsidiis aut armis bellum gerimus, quando adversùs fœdos gentilium errores, & abominanda flagitia insurgimus. 4. Tametsi autem arma militiæ nostræ videantur admodum infirma, & invalida, Deus tamen eorum ministeriô mira potentiæ suæ prodigia facit. His enim instructi omnem vim & apparatum prudentiæ humanæ inanem & irritum reddimus, ejúsque machinas è fundamentis subvertimus. 5. Argutas ratiocinationes, quæ religioni nostræ opponuntur, eludimus, terrenæ sapientiæ fastum deprimimus, quando in sublime extollitur adversùs supernam illam veri Dei scientiam, obstinatissimas denique mentes debellamus, Christíque jugo ac obedientiæ captivas subjicimus. 6. Præter istos præclaros effectus vim quoque atque potestatem paratam habemus ulciscendæ eorum contumaciæ, qui saniora consilia admittere respuunt: quòd si tam justam animadversionem tantisper differimus, id eam ob rationem agimus, ut interea ab illâ rebellium fæce vos segregetis, atque ita imminuto sontium numerô rigor disciplinæ Ecclesiasticæ majori cum energiâ, fru ctu-

4. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes.

5. Et omnem altitudinem extollentem se adversùs scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

6. Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cùm impleta fuerit vestra obedientia.

ctúque ampliori exerceri valeat

7. Quæ ſecundùm faciem ſunt, videte. Si quis confidit ſibi, Chriſti ſe eſſe hoc cogitet iterum apud ſe: quia ſicut ipſe Chriſti eſt, ita & nos.

7. Attendite, ne hallucinemini, in æſtimandis hominibus externam duntaxat ſpeciem ac veluti larvam intuendo, quæ ùt plurimùm fallit. Non indignè fero, ut qui gloriatur, ſe verum eſſe Chriſti Domini diſcipulum, ac ſectatorem, in hac ſententiâ & confidentiâ ſuæ probitatis perſiſtat, ſed & hic viciſſim æquo animó perferat, nos hoc ipſo charactere gloriari.

8. Nam etſi ampliùs aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtrâ, quâ dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtram: non erubeſcam.

8. Non abs re id à vobis poſtulo. Si enim gloriari vellem de poteſtate, quam Dominus ad ædificationem, ſinceræque pietatis in mentibus excitationem, non autem ad veſtri aut cujuſpiam alterius perniciem ſingulari munere mihi contulit, poſſem id præſtare luculentâ, & gravi oratione, quin veritati fucum facerem, vel exinde erubeſcendi diſcrimen mihi ſubeundum foret.

9. Ut autem non exiſtimer tanquam terrere vos per epiſtolas:

9. Id tamen minimè faciam, ne fortè exiſtimetis, me ad vanum quendam terrorem vobis incutiendum iſta ſcribere.

10. Quoniam quidem epiſtolæ, inquiunt, graves ſunt & fortes: præſentia autem corporis infirma, & ſermo contemptibilis:

10. Neque enim ſum neſcius, quoſdam obtrectatores eſſe, qui dicant epiſtolas quidem meas graves eſſe, & vehementiori quodam ſpiritu turgidas, coràm iis verò me contremiſcere, ad quos tam imperio-

periosè ſcribo, & externum corporis habitum infirmum eſſe, atque imbecillem, nîlque magni promittere, & prædicationem tenuem, elumbem, omníque lepore ac gratiâ deſtitutam. 11. Nihil ad iſta reponam, niſi rogitare me, ſi falli aut fallere alios nolint, id ſibi certò perſuadeant, tales, cùm præſentes erimus, nos reipsâ futuros, quales in epiſtolis, quas ſcribimus, aut videmur, aut ſumus, neque ab illis unquam meam vivendi & agendi rationem diſcrepaturam. 12. Per Dei gratiam non ſumus adeo habetes & inani gloriâ faſcinati, ut eos æmulari velimus, qui ſeipſos vanâ præfidentiâ extollunt, talésque ſe eſſe exiſtimant, quales ab aliis haberi volunt. Aliam de nobis opinionem non habemus, quàm quod reipsâ ſumus, neque aliud de nobis prædicamus, quàm quod veritati planè conſentaneum eſt. 13. Non extollimus nosmetipſos in immenſum, & ſupra modum de laboribus in prædicando Evangelio exantlatis, ſed cohibemus nos intra præſcriptos limites, & ut ita dicam lineas divinæ gratiæ, quam Deus nobis impertitus eſt, quando eo volente atque diſponente

11. Hoc cogitet, qui ejusmodi eſt, quia quales ſumus verbô per epiſtolas abſentes, tales & præſentes in facto.

12. Non enim audemus inſerere, aut comparare nos quibusdam, qui ſeipſos commendant: ſed ipſi in nobis nosmetipſos metientes, & comparantes nosmetipſos nobis.

13. Nos autem non in immenſum gloriabimur, ſed ſecundùm menſurâ regulæ, quâ menſus eſt nobis Deus menſuram pertingendi usque ad vos.

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15. Non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundùm regulam nostram in abundantiam,

16. Etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evan-

te ad vos pervenimus, & proximè venturi sumus. 14. Nemo profectò est, qui verè nobis objicere possit, nos mensuræ nostræ fines excedere, dum isthìc apud vos Apostolico munere fungimur, quasi ista Ecclesia non fuerit operâ nostrâ Christo aggregata. Re enim verâ nos vobis Christum ejúsque fidem promulgavimus atque idcirco nihil nos alienum usùrpamus, non alienos fines invadimus, cùm æquitati planè consentaneum sit, ut quos ad Christi Ecclesiam traduximus, eorum etiam curam atque patrocinium suscipiamus, ídque absque præjudicio honoris aliorum quoque laboribus debiti. 15. Quòd si aliquam gloriam & famam speramus, eam præstolamur ex amplificatione fidei & incremento probitatis vestræ, quâ nimirum futurum est, ut Evangelii prædicatio per nos protendatur etiam ad eos, qui ultra Corinthum sunt, intra fines tamen nostri apostolatûs, ne in alienam possessionem videamur irruere, nobísque arrogare, quæ ab aliis parata & perfecta jam sunt, quod pseudoapostoli faciunt. 16. Tametsi verò accincti jam stemus ad annuntiandum eandem

dem, quam ex me percepiſtis, veritatem aliis quoque nationibus, ſpémque firmiſſimam habeamus, conatus noſtros per Dei gratiam minimè fore irritos, ad eas tamen tantummodo nos conferemus, quæ nondum de JEſu Chriſto quidquam inaudierunt, neque ab ullo Apoſtolorum excultæ ſunt, cùm ex alienâ ſemente meſſem colligere non ſit animus. 17. Hinc ita concludo, eum, qui quapiam in re gloriatur, ad unius Dei laudem, non ad ſua privata commoda referre debere, quidquid gratiæ divinitùs accepit. 18. Neque enim qui ſeipſum commendat, continuò verâ ac ſolidâ laude dignus cenſendus eſt, ſed is tantùm, quem Deus immortalis, & commendat, & approbat, quippe qui nec fallere, nec falli poſſit.

gelizare, non in alienâ regulâ in iis, quæ præparata ſunt, gloriari.

17. *Qui autem gloriatur, in Domino glorietur.*

18. *Non enim, qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt: ſed quem Deus commendat.*

PA-

PARAPHRASIS.

CAP. XI.

1. *Utinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ, ſed & ſupportate me:*

1. Optarem tamen, ut ad retundendam pſeudoapoſtolorum arrogantiam aliquid mihi indulgeretis edicere in propriam commendationem, & hanc qualemcunque inſipientiam (quo enim alio nomine propriarum laudum commemorationem appellem) non in ſequiorem partem acciperetis. Scio vos æqui boníque conſulere, quòd tali confidentiâ vobiscum agam.

2. *Æmulor enim vos Dei æmulatione. Deſpondi enim vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.*

2. Profectò non ex præſumptione meritorum meorum excitor ad diſſerendum de rebus meis, quin imò perſuaſum habeo, per hoc me non paucorum invidiam incurrere, qui nullâ ratione habitâ ſinceræ rectæque, quâ utilitatem veſtram unicè ſpecto, intentionis, me vanitatis arguent: nihilominus cùm veſtra potiùs ſalus, quàm quid alii de me ſentiant, mihi curæ ſit, inſuper habeo, ſi nonnullis delinquere exiſtimer con-

contra communes modestiæ regulas, modò vobis prodesse valeam. Ardenti in vos amore feror, & sancta quadam æmulatione, pene dixero, zelotypiâ in Christo Domino. Utor hac libertate loquendi, quia unicam Christi Domini gloriam præ oculis habeo, cui vos veluti sponsam puram, planéque illibatam in admirandâ unitate fidei despondi, ut ei servetis integritatem vestram, donec in cœlesti gloriâ connubium consummet, quod in terris vobiscum contraxit. Testimonium illi aliquod reddidi de fidelitate ac constantiâ vestrâ, quam ob causam vobis continuò invigilo, 3. & identidem vereor, ne quemadmodum antiquus ille serpens calliditate suâ Evam seduxit, ita & pseudoapostoli, qui inter vos commorantur, piam vestram credulitatem corrumpant, & degenerare faciant à candidâ simplicitate rectæ fidei, quæ eos maximè decet, qui Christum complexi ejus doctrinam, vivendíque rationem profitentur. 4. Enim verò, si veniat ad vos, qui alium nempe meliorem JEsum vobis prædicaret, si aliam doctrinam perfectiorem vobis polliceatur, quasi ea, quæ nos do-

3. *Timeo autem, ne sicut serpens Evam seduxit astutiâ suâ, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.*

4. *Nam si is, qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non*

accepistis: aut aliud Evangelium, quod non recepistis: rectè pateremini,

docuimus, non satis sint ad salutem, si utiliora, magisque necessaria Spiritûs Sancti charismata vobis largiatur, si præstantius denique Evangelium promulget, meritò illum nobis anteferendum censeretis: at verò nihil horum omnium fieri potest, omnia enim vobis tradidimus, quæ ad perfectam vitæ Christianæ rationem pertinent, & ad salutem sempiternam assequendam valent, neque hi tales, qui nobis obmurmurant, quidquam in medium proferre possunt, quod non ipse priùs vos docuerim, quidquid insuper adjiciunt, periculô non caret, vel saltem superfluum est, & ad inanem præcisè pompam atque eloquentiæ ostentationem tendit.

5. Existimo enim, nihil me minùs fecisse à magnis Apostolis.

5. Quin asseverare ausim, me neque mendacii, neque arrogantiæ insimulari posse, si dixero, me non minus laborum exantlâsse, quàm alii re & nomine magni Apostoli, qui in suo munere præ aliis excellunt, atque in veneratione sunt, neque ullâ in re ipsis esse inferiorem.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientiâ: in omnibus autem manifestati sumus vobis.

6. Esto, eloquentiâ caream, aut cultu sermonis, divinarum tamen rerum scientiam, quæ Ecclesiarum Magistrum deceat, nemo jure requirat, aut ullo modo reprehendat. Sed quid atti-

attinet, hæc à me pluribus commemorari? Vos ipſos teſtes appello, qui reipsâ experti eſtis, quid in omni genere efficere ac præſtare poſſim. Talis certè interiùs ſum, qualis foris appareo, neque vobis fucatâ pietatis ſpecie illudo: plusquàm ſatis me noſtis. 7. Quid? Num id vitio mihi verteretis, quòd me ipſe ultra modum dejecerim, atque humile, abjectúmque artificium exercuerim, ut veſtram vos amplitudinem retineretis, & vobis interim gratuitò Evangelium prædicaverim? 8. Quòd ſi fas eſt dicere, alias Eccleſias emunxerim, accepto ab iis quodammodo ſtipendiô, ut nullo veſtro incommodo vel jacturâ vobis Chriſtinæ vitæ præcepta traderem, &, ut ita dicam, inſervirem? 9. Eram vobiscum, & laborabam rerum penuriâ, fratres, qui ex Macedoniâ venerant, ſuppeditarunt, quidquid mihi deerat, itaque nullius è vobis opem, aut ſubſidium imploravi, ne cuiquam moleſtus eſſem, neque idcirco minori zelô apoſtolicos labores in me ſuſcepi, aut Evangelicæ prædicationis muneri ullâ ex parte defui. Denique nulli veſtrûm quacunque ratione oneroſus fui & incommodus, neque,

7. Aut numquid peccatum feci, me ipſum humilians, ut vos exaltemini? Quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis.

8. Alias Eccleſias exſpoliavi, accipiens ſtipendium ad miniſterium veſtrum.

9. Et cùm eſſem apud vos, & egerem; nulli oneroſus fui: nam quod mihi deerat, ſuppleverunt fratres, qui venerunt à Macedoniâ: & in omnibus, ſine onere me vobis ſervavi, & ſervabo.

10. *Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achajæ*

11. *Quare? Quia non diligo vos? Deus scit.*

12. *Quod autem facio, & faciam; ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur, sicut & nos.*

neque, utì spero, unquam ero. 10. Atque hæc non eâ mente vobis exprobro, ut imposterum de rebus ad vitam utcunque sustentandam necessariis mihi provideatis. Longè sum alienus ab ejusmodi cogitatione. Testor veritatem increatam, gloriam illam animi ab omni amore proprio vel cupiditate rerum temporalium liberi, quam consecutus sum, instar fluvii placidi per universam Achajam decurrisse, neque permissurum me, ut ejus fluxus interrumpatur unquam. 11. Sed quamobrem (sciscitetur fortasse quispiam) renuis à nobis quidquam accipere, nunquid, quia nos non diligis? Deus scit, fratres mei, quòd vos amore tenerrimo complectar, 12. quódque non aliò fine ita me hactenus gesserim, quàm ut impedirem, ne impostores hi, qui vos decipiunt, si adverterint, me quoque solatii temporalis aliquid pro munere prædicationis admittere, jactare possint, se nostro exemplô idipsum facere, & in omnibus esse persimiles: atque istam agendi rationem retenturum me sanctè polliceor, ut amputem occasiones iis, qui suâ simulatione, atque hypocrisi calumniandi materi-

teriam quærunt, ut quoniam gloriari ſolent, ſe gratìs Evangelium docere, atque adeò nobis ſimiles videri,(cùm tamen nullâ re indigeant) nos accuſare nullâ ratione queant.
13. Prædico, & ipſi prædicant, ſed non lucri cauſâ prædico, quemadmodum ipſi; mercedem repoſcunt, & tamen æſtimari volunt, quaſi gratìs laborent. Me quod attinet, de nullâ re glorior, quam non aliorum oculis palàm exhibeam: omnis eorum agendi ratio textura fraudum eſt. Religionem vultu duntaxat præſeferunt, uti & animarum curam in ſolâ loquacitate: deſtruunt, dum ædificare creduntur, & evellunt, dum plantare videntur.

13. Nam ejuſmodi pſeudoapoſtoli ſunt operarii ſubdoli transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti.

14. Neque id ullo modo mirandum eſt, ſi characterem Apoſtolorum impudenter ſibi arrogent, & alienam perſonam induant, quaſi eſſent Juſtitiæ Miniſtri. Satanas ipſe eorum parens atque magiſter perſæpe ſuam deformitatem adſcitâ pulchritudine contegit mentiendo formam angeli lucis, ut ſpecie pietatis objectâ faciliùs in fraudem impellat eos, qui alioqui à vitiis ſuapte ſponte abhorrent.

14. Et non mirum: ipſe enim ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis.

15. Interim non tam ſcitè ſe ſuáque occulere valent, quin ex

15. Non eſt ergò magnum, ſi miniſtri ejus

transfigurentur velut ministri justitiæ, quorum finis erit secundùm opera ipsorum.

ex operibus & fructibus suis dignoscantur. Divinum certè intuitum fallere non possunt, neque ejus absolutissimæ scientiæ tenebras offundent, quin potiùs ille nefarias ipsorum actiones aliquando tandem justo suppliciô plectet.

16. *Iterum dico (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier)*

16. Ut autem differentiam nos inter & illos noveritis, necesse mihi est, quædam non inhonorifica de me enuntiare: nemo propterea me putet desipere aut delirare, dum meas laudes ad eruditionem vestram recenseo: Nihilominus non repugno, si me etiam ùt insipientem habeatis, modò vobis prodesse valeam. Itaque me ùt talem supportate & permittite, ut paululùm quidquam vicissim & ego glorier.

17. *Quod loquor, non loquor secundùm Deum, sed quasi in insipientiâ, in hac substantiâ gloriæ.*

17. Non ignoro, fortunæ bona, de quibus paulò post disseram, qualis est nobilitas prosapiæ, patriæ, & similia nullius esse pretii coram Deo, quódque ejusmodi rerum commemoratio plus insipientiæ habeat, quàm pietatis, nisi finis & scopus attendatur, unius nimirum divinæ Majestatis gloria, ad quam omnia referenda sunt.

18. *Quoniam multi gloriantur secundùm carnem: & ego gloriabor.*

18. Quandoquidem autem, qui sese nobis comparant, de origine ac nobilitate suâ magnificentiùs loquuntur, ostendam

dam

dam sanè, me iis nullâ ex parte ce-
dere. 19. Confidentiùs ita loquor,
quandoquidem persuasum habeo,
vos qui estis prudentissimi, æquo li-
bentíque animô aliorum insipienti-
am tolerare; & sanè jugum, quod
vobis imponere cogito, tam grave
non est, ac illud, quod sponte ve-
strâ subiistis. 20. Tametsi quis e-
nim vos quasi mancipia in servitu-
tem adigat, facultates vestras inex-
plebili avaritiâ emungat, sibíque pe-
nitus vindicet, vos inclementer ha-
beat, despiciat, opprobriis & calum-
niîs afficiat, patienter id fertis, &
omnem honorem atque amorem
rependitis. 21. Quid dicam? nun-
quid illud satis exoticum, vos ab istis
sycophantis atque adulatoribus pro
nihilo haberi, nullam autem mei ra-
tionem vos habere, ùtut aliis per-
quàm benevolos. Despectui me ha-
bent, quasi non easdem gloriandi
causas haberem, quas ipsi, cùm ta-
men de quibus sese efferunt (igno-
scite imprudentiæ meæ) pari jure
gloriari possim.

22. Hebræi sunt: nunquid &
ego? Israelitæ sunt, quis mihi hoc
ipsum deneget? Abrahamo patre
gloriantur, eundem & ego paren-
tem

19. *Libenter enim suffertis insipientes, cùm sitis ipsi sapientes.*

20. *Sustinetis enim, si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cadit.*

21. *Secundùm ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientiá dico) audeo & ego:*

22. *Hebræi sunt, & ego: Israëlitæ sunt, & ego: Semen Abrahæ sunt, & ego:*

23. *Ministri Christi sunt (ut minùs sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.*

24. *A Judæis quinquies quadragenas unâ minus accepi.*

25. *Ter virgîs cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui,*

26. *In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus;*

27. *In labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate:*

tem & progenitorem agnosco. 23. Ministri sunt JEsu Christi: esto, atqui hic titulus (ut minùs sapiens jam loquor) & meliori jure mihi competit. Vultísne percipere meas prærogativas? plus ipsis laboravi, sæpius ergastulis detentus fui, longè plura verbera atque plagas pertuli, quàm credi possit, sæpiùs in discrimen vitæ adductus sum. 24. Quinis diversis vicibûs à Judæis 39. flagorum ictus excepi. 25. à Gentilibus ter virgîs cruentatus, & semel lapidibûs appetitus fui in Lycaoniâ, adeò ut semianimis prostratus jacuerim, ter naufragium passus per integrum diem noctémque in pelago procelloso fluctuavi. 26. Ut nihil de assiduis itineribus commemorem, vix non perii trajiciendo flumina: plurima pericula adivi latronum, popularium meorum, atque ethnicorum: magna sæpe discrimina expertus sum in urbibus, in ipsâ quoque solitudine, terrâ marique atque inter ipsos falsos fratres, qui impia consilia mentitâ sinceræ religionis specie obvelabant. 27. Laboribûs, curísque obrutus noctes transegi vigilans, diésque jejunus atque famelicus, nec non siti prope exanimatus.

Ae-

Aeris perfrigidi inclemenciam tolerare persæpe coactus sum, neque habebam, quo me protegerem contra ejus injurias. 28. Mitto cætera, quæ me quodammodo extrinsecùs premunt, & nihil sunt in comparatione angustiarum & curarum, quibûs quotidie premor ex difficillimo regimine omnium Ecclesiarum.

29. Quis quæso affligitur & patitur, cui non compatior? quis offensionem incurrit, quin ego intus in animo uri me quodammodo sentiam & accendi vehementi studiô ipsum juvandi vel petram scandali submovendi? Sanè priùs me excusatum volui, cùm tamen non pauca suppeterent, de quibus gloriari possim. 30. Equidem si gloriari oporteat, propter ea duntaxat gloriabor, quæ sunt propria imbecillitatis meæ, nempe propter ærumnas & calamitates meas, quas pro victoriis & laureis habeo: enumeravi vobis sat multas, neque habeo, quod iis adjiciam, nisi extremum vitæ periculum, quod in urbe Damasco subii. 31. Deus & Pater Domini nostri JEsu Christi, qui immortali laude celebrandus est, certò novit me nequaquam mentiri. 32. Qui in memo-

28. Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.

29. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?

30. Si gloriari oportet: quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.

31. Deus & Pater Domini nostri JEsu Christi qui est benedictus in sæcula, scit, quòd non mentior.

32. Damasci præpo-

ſitus gentis Aretæ regis cuſtodiebat civitatem Damaſcenorum, ut me comprehenderet:

moratâ urbe nomine Aretæ Regis genti præerat, me volebat comprehendere, & in manus conſignare Judæorum mihi infenſiſſimorum ex eâ ratione, quòd ipſos argumentorum vi, atque meâ vivendi ratione confunderem, at verò Deus, qui pro ſuis famulis excubat, me manifeſto huic diſcrimini eripuit.

33. *Et per feneſtram in ſportâ demiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus ejus.*

33. Demiſſus fui ex faſtigio mœnium in ſportâ, & tametſi excubiis omnia circumſepta eſſent, evaſi nihilominus feliciter manus inimicorum meorum.

PARAPHRASIS

CAP. XII.

1. *Si gloriari oportet, (non expedit quidem) veniam autem ad viſiones & revelationes Domini.*

1. GLoriari ſanè mihi neutiquam expedit, quid enim quæſo utilitatis afferat laudum mearum tam diligens & minuta prædicatio? ſed quando jam dicere cœpi, idque veſtra utilitas expoſcit, veniam nunc ad ea, quæ mihi divinitus ultrò collata ſunt, ad viſa, inquam, cœleſtia, & revelationes divinorum myſteriorum

rum. 2. Novi hominem, quod tamen in Christo ac sine ullâ arrogantiâ dictum velim, cùm nihil aliud, nisi Christum in præsentiâ spectem. Novi, inquam, hominem ante annos quatuordecim (neque satis statuere possum, utrùm in corpore, an extra corpus positum, neutrum enim planè scio, sed utrumque divinæ scientiæ reservatur) raptum planè extra se, & ad tertium usque cœlum evectum. 3. Quin etiam, si dicendum sit, quod res est, an ejus anima à corpore avulsa fuerit, an solùm in extasin sublevata, nescio (solus Deus, quem nihil omnino latere potest) id noverit. 4. Raptus hic est in paradisum, & incredibili voluptate perfusus, talia ibi vidit, audivítque arcana penitúsque ineffabilia, quæ nefas sit humanâ mortalíque linguâ communicari. 5. Equidem ob ea, quæ huic homini acciderunt, gloriari jure optimo possum, me verò ipsum si respiciam, fateor, me nihil habere, unde laudem ac gloriam quærere possim, nisi fortè, quòd multa adversa toleravi, atque etiamnum tolero. 6. Non quòd de simili favore gloriari non ausim metu imprudentiæ, nihil enim contra

2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore, nescio, sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium cælum.

3. Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit)

4. Quoniam raptus est in paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

5. Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.

6. Nam & si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim di-

cam; parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

tra mentem, aut veritatem dicerem; sed quia modesto silentiô præterire malo, quæ in honorem meum redundant, quàm ut ansam præbeam illis, qui me narrantem audiunt de hujusmodi extaticis visionibus, existimandi me nonnihil aliis hominibus præcellere, plúsque reipsâ esse, quam quod vel oculis cernunt, vel famâ noverunt de me. Nihil sanè tam periculosum, quàm favores hi insoliti, qui nisi cum debitâ animi modestiâ atque humilitate recipiantur, in præcipitia potiùs nos deturbant, quàm in cœlum sustollant.

7. *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet.*

7. Quâ in re singularem in me divinæ providentiæ gratiam agnosco; ne enim harum revelationum sive magnitudine sive præstantiâ supra modum efferrer, tantóque splendore obfuscatâ mente paulatim in oblivionem ejus deducerer, quod fueram, voluit ut persentiscerem fœdum & importunum carnis stimulum, satanâ nempe excitante turpissimos in membris motus, qui mihi quovis alio supplicio graviores sunt, ac molestiores, & continuis, ut ita dicam, colaphis meæ me infirmitatis cum summâ confusione commonefaciunt.

8. *Propter quod ter*

8. Hujus interio-

rioris plagæ acerbitate adeò nonnunquam afflictus fui, & summo animi pudore repletus sentiendo in carne meâ legem legi mentis obluctantem, ut ter supplex ad Deum accesserim, summísque precibûs obtestatus sim, tam diram, tamque importunam vexationem à me ut tolleret. 9. Sed audivi vocem arcanam, quæ diceret, sufficere mihi ejus gratiam ad referendam victoriam, & puritatem ab his sordibus servandam illibatam. Libentissimè igitur gloriabor ob meas infirmitates potiùs, quàm ullam aliam ob rem, ut planè mihi constet, adesse mihi divinam Christi vim, atque potentiam. 10. Propterea non tantùm æquo, vel forti animô fero, sed maximam etiam voluptatem percipio in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis & opprobriis pro Christo, cùm enim vix non oppressum me existimo, tunc ejus divinâ vi longè fortior resurgo. 11. Quòd si hac mearum laudum commemoratione vobis parùm sanus visus sum, vos (ut ingenuè fatear) me coëgistis, vobis id imputate, vos enim debueratis me commen-

Dominum rogavi, ut discederet à me:

9. *Et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.*

10. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: cùm enim infirmor, tunc potens sum.*

11. *Factus sum insipiens, vos me coëgistis. Ego enim à vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum.*

mendare & non me compellere ad meipsum dilaudandum, & infringendam nimiam æstimationem, quam de meis æmulis conceperatis. Repeto, quod priùs dixi, tametsi me nihili planè esse fatear libens, si considerem, qualis sim ex me, nullâ tamen in re inferiorem profiteor illis, qui se putant apostolicæ dignitatis attigisse fastigium.

12. *Signa tamen Apostolatûs mei facta sunt super vos in omni patientiâ, in signis, & prodigiis, & virtutibus.*

12. Argumenta siquidem apostolici mei muneris apud vos perspicua extant magnâ adversarum rerum tolerantiâ, signis, ac prodigiis, aliísque rebus supra naturam divinitus factis egregiè confirmata, quæ vobis vocationem meam satis supérque comprobant.

13. *Quid est enim quòd minus habuistis præ ceteris Ecclesiis, nisi quòd ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam.*

13. Quæ ergò vobis querimoniæ causa? habéntne aliæ Ecclesiæ prærogativam aliquam, quæ in vobis non etiam refulgeat? nullâ ex parte illis ceditis, nisi quòd vobis fortasse in quærendo victu nullam molestiam creaverim. Si hanc injuriam putatis, vósque exinde suboffensos creditis, condonate obsecro offensam, quamquam non inmeritò verear, ne in eandem iteratò recidam.

14. *Ecce tertiò hoc paratus sum venire ad vos; & non ero gravis vobis. Non enim quæro, quæ vestra*

14. Ecce tertiâ jam vice ad vos invisere constitui, & nihil penitus pro more meo à vobis expetere aut acceptare.

Si

Si hujus rationem requiritis, ea eſt, dilectiſſimi fratres, quòd animas veſtras quæram, non verò facultates, ſalutem veſtram cupio, non divitias, naturæ enim legibus repugnat, quòd liberi pro parentibus opes colligant, ſed contra potiùs parentes filiis rem familiarem comparant. 15. Ego certè non ſolùm meas opes, ſi quas haberem, in bonum animarum veſtrarum expenderem, ſed vitam ipſam perlibenter veſtrâ cauſâ prodigerem, tametſi longè majori vos benevolentiâ & charitate complectens non parem veſtrum in me amorem experior. 16. Dicet fors nonnemo, verum eſſe, quòd nihil à vobis poſtulaverim, id tamen me vix diſſimulare poſſe quòd ſalvâ commendatione animi aliena non appetentis aliorum fortaſſe operâ nonnihil extorſerim, 17. quos ſubinde ad vos miſi, ut id proprio nomine exigerent, quod tamen ſuo tempore in manus meas recideret. 18. Ad iſta nihil repono, niſi quòd cùm Titum cum ſocio ad vos inviſendos miſerim, nunc ſcire oporteat, quomodo ſe geſ-

ſunt, ſed vos. Nec enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes ſi iis.

15. *Ego autem libentiſſimè impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris: licèt plus vos diligens, minùs diligar.*

16. *Sed eſto: ego vos non gravavi: ſed cùm eſſem aſtutus, dolô vos cepi.*

17. *Numquid per aliquem eorum, quos miſi ad vos, circumveni vos?*

18. *Rogavi Titum, & miſi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem*

ſpiritu ambulavimus? nonne iisdem veſtigiis?

gesſerint: reſpondete itaque, num Titus indicium dederit cujuspiam avaritiæ? num vos bonis fortunísque veſtris per fraudem ſpoliavit? ſi non habetis, quod ipſi exprobretis, an non aliunde compertum, nos uno eodémque ſpiritu Dei agi? nonne eadem penitus veſtigia calcavimus?

19. *Olim putatis, quòd excuſemus nos apud vos? coram Deo in Chriſto loquimur: omnia autem chariſſimi propter ædificationem veſtram.*

19. An putatis, me hac epiſtolâ vobis blandiri velle, aut excuſationem quærere? Equidem Deum teſtor, ejúsque filium JEſum Chriſtum, me verè ac ſincerè animi mei ſenſa proferre, ut eum facere decet, qui ſe Chriſti diſcipulum ac ſectatorem profitetur. Credite mihi, chariſſimi, omnes meas actiones, omnia ſtudia conatúsque ad veſtram utilitatem referri.

20. *Timeo enim, ne fortè, cum venero, non quales volo, inveniam vos: & ego inveniar à vobis, qualem non vultis: ne fortè contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, detractiones, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones ſint inter vos;*

20. Quod me ſollicitum habet, unicum eſt ſalutis veſtræ ſtudium, quódque metuam, ne cùm iſtuc venero, non quales maximè velim moribûs integros reperiam vos, & proin ſeveriorem me experiri cogamini, quàm modò optatis. Vereor coram illis confundi quibus tot & tanta deprædicavi de veſtrâ probitate, ſi deprehendero in vobis lites, æmulationes, iras, conten-

tentiones, obtrectationes, murmura, tumores, seditiones. 21. Denique contremisco totis artubûs, animô prævidens ac metuens, ne ubi venero, Deus me quodammodo apud vos dejiciat, ac pudore suffundat, & lugere cogar jacturam eorum, qui pridem peccaverunt, nec resipuerunt, aut pœnitentiâ expiarunt fœdissima flagitia à se patrata,

21. *Ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos; & lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitiâ, quam gesserunt.*

PARAPHRASIS

CAP. XIII.

1. Si vos in funesto hoc statu invenero, non potero non vobiscum acerbiùs agere. Quare vos præmoneo, venturum me propediem jam tertiâ vice ad vos, ut interim mores vestros componere, & vitia tollere studeatis, quæ impunita relinquere non possem. Fallimini, si perperàm gesta aut excusare, aut impudenter inficias ire volueritis. Duo-

1. *Ecce tertiò hoc venio ad vos. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.*

Duorum vel trium testimonium sufficiet ad vos convincendos & damnandos.

2. *Prædixi, & prædico ut præsens, & nunc absens, iis, qui ante peccaverunt, & cæteris omnibus, quoniam, si venero, iterum non parcam.*

2. Dixi jam, cùm inter vos essem, & quod dixi, repeto, iisque qui ante peccaverunt, & reliquis omnibus apertè denuntio, me neutiquam cum prævaricatoribus dissimulanter acturum, si ad vos rediero.

3. *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?*

3. Eadémne adhuc in sententiâ estis, quam malevolorum suasu de me concepistis, me eloquiô tantùm cordatum esse & vividum, cæterà timidum & vecordem? vultísne, sed vestris ingratiis experimentum sumere potestatis, quam mihi Christus Dominus in animas vestras contulit? Loquitur is in me, illius ore, non meo, cùm sim tantùm instrumentum justitiæ, sententia condemnationis in vos proferetur. Nolite existimare, eum invalidum esse & imbecillem: omnipotens est, terribilis est, neque quidquam ei potest resistere.

4. *Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.*

4. Mortem quidem oppetiit in cruce imbecillitate quadam naturæ, quod attinet ad illam formam servi, quam accepit, cùm seipsum quodammodo exinanivit, immensæ ta-

tamen divinæ poteſtatis vi revocatus ad ſuperos, vitam vivit immortalem, quæ non ampliùs obnoxia eſt humanis infirmitatibus, ſed pro dignitate divinæ perſonæ plena eſt vigore, ſplendore & magnificentiâ. Perſimili ratione & nos infirmi quodammodo ſumus unà cum illo, ſed cum eodem tamen vivemus aliquando, idque divinâ virtute ab ipſis pridem jam mortuis cineribus excitati, quod vos minimè fugit, qui hanc fidem Catholicam profitemini.
5. Vos verò periculum, quæſo, facite, nam perceptam fidem eâ, quâ decet, conſtantiâ, & firmitate retineatis, ipſi vosmetipſos explorate, animíque veſtri perluſtrate receſſus, & attendite, num fides veſtra vivida ſit, & præcellentes ſanctimoniæ fructus proferat, & exinde concludite, JEſum Chriſtum habitare & regnare in vobis. Haud dubiè ejus præſentiam perſentiſcitis, niſi fortè vita veſtra graviori peccatô contaminata ſit, atque idcirco, quod omen Deus avertat, aliquo pacto inter eos numerandi ſitis, quos Deus à ſe rejecit.
6. Quòd ſi (proh miſeros vos!) fidem Deo datam non ſervaveritis, oſtendam ſanè, cum in me

5. Vosmetipſos tentate, ſi eſtis in fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis vosmetipſos, quia Chriſtus JEſus in vobis eſt? niſi fortè reprobi eſtis.

6. Spero autem, quòd cognoſcetis, quia nos non ſumus reprobi.

me habitare, méque eâ poteſtate prædicum, quam vobis paulò antè comminatus ſum. Veſtra pertinacia compellet me ad eam exercendam fortiter, poſteaquam omnem lapidem incaſſum movi ad reducendos vos in ſemitam rectam.

7. Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, ſed ut vos, quod bonum eſt faciatis: nos autem ut reprobi ſimus.

7. Non id ago exiſtimationis meæ & honoris tuendi causâ, ſed ſalutis veſtræ & gloriæ Dei gratiâ, quem ex intimis medullis obſecro, ut gratiam vobis uberem largiatur ab omni noxâ vos liberos præſtandi, id enim unum in votis habeo, ut homines frugi & probitate conſpicui ſitis, non autem, ut poteſtas & auctoritas mihi collata in rigidâ animadverſione eluceat: quaſi illam exercerem abſque ſufficienti ratione ac neceſſitate:

8. Non enim poſſumus aliquid adverſùs veritatem, ſed pro veritate.

8. quin imò adeo impensè vos diligo, ut modò nullam præbeatis anſam acriùs in vos inſurgendi, non admodum curem, me pro homine meticuloſo haberi, qui nihil auſit vel poſſit facere. Sanè ſi vos reos invenero, non impunè feretis: ſi verò nihil in vobis pœnâ dignum deprehendero, contra veritatem & fas agerem, ſi tanquam improbos vellem corripere.

9. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi ſu-

9. Gaudemus profectò, quòd res veſtræ ita compoſitæ

tæ sint, ut nos quodammodo infirmi visi fuerimus, perinde quasi non possemus nostram in sontes auctoritatem exerere, vos econtra firmi ac constantes in probitate fueritis, adeóque nullâ correptione aut suppliciô digni. Id unum assiduis precibûs, & ardentissimis suspiriis quærimus, ut cœlestium charismatum donîs abundetis, ad consequendam absolutam & perfectam vitæ sanctimoniam. 10. Si quæ in epistolis meis acrimonia, eâ utendum censui, ut caveatis à flagitiis reprehensione dignis, néve impœnitentia vestra me obstringat ad exercendam potestatem, quam Dominus mihi contulit non ad destruendum sed ad ædificandum, non ut vos improvisâ mœstitiâ percellam, sed ut solatiô exoptato repleam. 11. Quod superest, fratres, valete, datéque operam, ut omnem perfectionem assequamini. Nihil sit in consciențiâ vestrâ, quod vos redarguat, atque remordeat, ut sanctâ illâ mentis tranquillitate ac pace perfruamini, quæ promulsis est fecilitatis æternæ. Mutuò vos consolamini, sitque una eadémque omnium sententia: opinionum ac studiorum diver-

mus, vos autem potentes estis. Hoc & oramus vestram consummationem.

10. *Ideo hac absens scribo, ut non præsens duriùs agam, secundùm potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.*

11. *De cætero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum.*

versitas pacem vestram non infringat, & Deus charitatis & pacis auctor erit vobiscum.

12. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti.

12. Salutate vos invicem in osculo sancto, nempe ex mundo corde, & ore neutiquam polluto: fideles, qui mecum sunt, vobis pariter salutem dicunt.

13. Gratia Domini nostri JEsu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritûs sit cum omnibus vobis, Amen.

13. Ego verò medullitùs precor, ut gratia Domini nostri JEsu Christi, & charitas Dei & communicatio Spiritûs Sancti illuminet & divini amoris incendiô accendat præcordia vestra,

A M E N.

AR-